

Візитки "Heart for Ukraine»

Діти з України на екскурсії в Берліні

У літньому таборі відпочинку

ISBN 978-617-7941-51-3

Вісник Таврійської фондації

18 випуск

До 100-РІЧЧЯ
THE PEN • A WORLD
OF WRITERS • ASSOCIATION
Міжнародного ПЕН-клубу

Херсон
2021

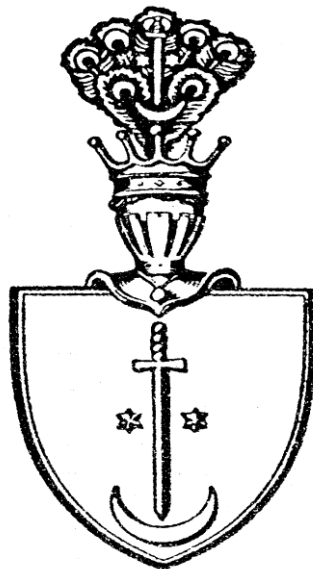
Міністерство освіти і науки України
Херсонський державний університет
Міжкафедральна наукова лабораторія
“Українська література
в англомовному світі”

Таврійська фундація
(Осередок вивчення
української діаспори)
м. Херсон

ВІСНИК ТАВРІЙСЬКОЇ ФУНДАЦІЇ

(Осередку вивчення української діаспори)

Випуск 18

Херсон
Просвіта; ФОП Вишемирський В. С.
2021

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

- Немченко Іван** (головний редактор) – кандидат філологічних наук, доцент, завідувач міжкафедральної наукової лабораторії “Українська література в англomовному світі” при Херсонському державному університеті
- Алієв Алім** – заступник директора Українського інституту, член українського осередку Міжнародного ПЕН-клубу, правозахисник, журналіст, перекладач
- Барнетт Аліна** – письменниця, перекладачка (Великобританія, м. Рексем)
- Бокшань Галина** – кандидатка філологічних наук, доцентка Херсонського державного аграрно-економічного університету, письменниця, перекладачка
- Висоцький Андрій** – кандидат філологічних наук, доцент Херсонського державного університету
- Гаражій Любов** – голова Таврійської фундації (ОВУД), членкиня НСЖУ
- Бурдіна Галина** – завідувачка загального відділу Суворовської районної в м.Херсоні ради
- Дупляк Микола** – критик, педагог, журналіст, громадський діяч (США, м.Каміллус)
- Загороднюк Василь** – член НСПУ, голова Херсонської обласної філії НСПУ, кандидат філологічних наук, доцент Херсонського державного університету
- Карабович Тадей** – член НСПУ, доктор філології, професор Університету імені Марії Склодовської-Кюрі, письменник, перекладач (Польща, м.Люблін)
- Климович Світлана** – кандидатка філологічних наук, доцентка, завідувачка кафедри української і слов'янської філології та журналістики Херсонського державного університету
- Климчак Марія** – письменниця, критикиня, перекладачка (США, м.Чикаго)
- Крат Анатолій** – письменник, критик, перекладач, адміністратор і контент-менеджер Фейсбук-групи “Українці за кордоном” (Чехія, м.Прага)
- Кудіна Антоніна** – перекладачка, педагогиня (Індія, м.Мумбаї)
- Лопушинський Іван** – доктор наук із державного управління, професор Херсонського національного технічного університету, голова журі Всеукраїнської літературної премії імені Яра Славутича
- Немченко Галина** – кандидатка філологічних наук, доцентка, співробітниця міжкафедральної наукової лабораторії “Українська література в англomовному світі” при Херсонському державному університеті
- Параскевич Павло** – кандидат філологічних наук, доцент, співробітник міжкафедральної наукової лабораторії “Українська література в англomовному світі” при Херсонському державному університеті
- Теленчук Надія** – письменниця, перекладачка (Німеччина, м.Берлін)
- Чухонцева Наталя** – кандидатка філологічних наук, доцентка, співробітниця міжкафедральної наукової лабораторії “Українська література в англomовному світі” при Херсонському державному університеті

Вісімнадцятий випуск “Вісника Таврійської фундації (Осередку вивчення української діаспори)” містить наукові й літературно-мистецькі матеріали, присвячені діяльності визначних представників українського зарубіжжя, а також Причорномор'я. У збірнику подається культурно-мистецька хроніка, відомості про вшанування в Таврійському регіоні письменників і науковців із діаспори та Південної України.

*Видання здійснене за сприяння
Таврійської фундації (ОВУД) від Благодійного фонду Яра Славутича (Канада),
Херсонської обласної державної адміністрації.
Дякуємо спонсорів збірника Оксані Григорюк (Іспанія).*

В53 Вісник Таврійської фундації (Осередку вивчення української діаспори): міжнародний літературно-науковий збірник: випуск 18. Херсон: Просвіта; ФОП Вишемирський В. С., 2021. 256 с.

ISBN 978-617-7941-51-3

ISBN 978-617-7941-51-3

© ФОП Вишемирський В. С., 2021

ЗМІСТ

Згадаймо!	6
Іван Немченко. Пам'яті Віктора Кисіля.....	6
Трибуна молодого дослідника	7
За матеріалами ІХ Всеукраїнської студентської науково-практичної конференції “Література української діаспори у світовому історико-культурному контексті” (Херсон, травень 2021 р.)	7
Дар'я Калюжна. Художня специфіка лірики Наталі Лівицької-Холодної та Алли Тютюнник.....	7
Діана Срібна. Тема УПА в прозі Уласа Самчука, Миколи Василенка та Марії Матіос.....	13
Таврійська фундація інформує	17, 45, 49, 215, 221, 253
Марія Бородовська. Психологізм у змалюванні дитячих характерів у новелістиці Володимира Винниченка та Степана Васильченка	18
Валерія Булак. Публіцистична спадщина Івана Багряного: молодь наше все.....	21
Світлана Ісаєва. Літературно-критична діяльність Богдана Рубчака	24
Олеся Папіш. Шевченкознавчий дискурс у літературознавчому доробку Григорія Грабовича	27
Діана Бурлак. Використання ІКТ у процесі вивчення творів Миколи Вороного та Олександра Олеся у 10 класі.....	30
Юлія Глушко. Інформаційно-комунікаційні технології при студіюванні поезії Івана Франка та Олександра Олеся	34
Тетяна Домбровська. Використання ІКТ у процесі вивчення творів Лесі Українки “Лісова пісня” та Олександра Олеся “По дорозі в казку” ...	38
Емілія Думанська. Освітні можливості застосування ІКТ під час вивчення текстів Лесі Українки та Олександра Олеся у 10 класі.....	43
Тетяна Краснощок. Використання інформаційно-комунікаційних технологій ІКТ у процесі вивчення драми (на матеріалі твору О. Олеся “По дорозі в казку”)	46
Літературознавство	50
Іван Немченко. Тема геноциду в творчості Миколи Василенка і В'ячеслава Друзяки.....	50
Яна Дудурич. Світ малої прози Євгена Гуцала та Миколи Василенка	56
Педагогіка і методика	60
Іван Немченко. Матеріали до лекції “Життя і літературна діяльність П. Грабовського”	60
Олеся Папіш. Вивчення ліричних творів в умовах дистанційного навчання (на прикладі поезій І. Франка)	85

Краєзнавство	89
Микола Каляка. Херсонський альманах “З потоку життя” (продовження; почато у 16-17 випусках).....	89
Ювілеї	96
До 160-річчя Дніпрової Чайки	96
Галина Немченко. Жанрові особливості п’єси Дніпрової Чайки “Коза-дереза”	96
До 100-річчя П. Параскевича	100
Галина Немченко, Іван Немченко. Патріарх літературознавчого цеху на Херсонщині	100
До 80-річчя М. Дядченка	100
Олег Олексюк. Українському співакові і просвітнику Михайлові Дядченку – 80.....	108
До 75-річчя О. Натяжного	100
Олег Олексюк. Життєлюб, творчість якого дарує людям одвічне і добре .	113
Бути патріотом.....	116
Любов Гаражій. Доброволець: оповідання.....	116
Поетична галерея	121
Дмитро Шупта. Вирок царя; Покара; Заблукана воля; Благання; Рукописи горять!; Собор пустелі; Володарі пустель; Капище сонця; вірші; Колимські дівчатка: поема-реквієм (уривок).....	126
Надія Теленчук. Обійму; “Я обіцяла своєму морю, що ще приїду...”; “Нічна вуаль спадає вниз з плечей...”; Моє натхнення; “Сама самотність сяде до стола...”; Із циклу “Берлінське”: “Остання ніч: напевно і не сплю...”; “Дощі під Берліном, на диво й на радість, магічні...”; “Сіре небо. Квіти. Жовте листя...”: вірші	133
Валерій Кулик. Еклектика прозріння: вінок сонетів	137
Наш гість.....	145
Іван Киризюк. Весняний пейзаж; Чорний тюльпан; Приходить; Розвеселить; Лемківська доля; Частував; Весна на Підляшші; До друзів; Правда: вірші	149
Голоси діаспори	150
Микола Дупляк. З думкою про ХХХІ Крайовий З’їзд Організації Оборони Лемківщини	150
Надія Теленчук. Берлінські серця б’ються для України	154
Микола Дупляк. Про важливість Українського Лемківського Музею у Сполучених Штатах Америки	159
Таврійські мемуари	163
Валерій Кулик. Цінності: В гостях у Дмитра Павличка	163
Перекладацьке перевесло	166
Sri Aurobindo. Savitri (song 10 book 4).....	166
Шрі Ауробиндо. Савітрі (пісня 10 книга 4) (пер. Л. Крижановської)	171

З пісенного джерела	176
Пісня Ахтема, або Ясир кохання. Муз. П. Лойтри на вірші І. Немченка ...	176
Презентації, конференції, фестивалі	178
Галина Немченко. ІХ Всеукраїнська наукова студентська конференція з проблем діаспори	178
Василина Клімук. Зустрічі з представниками українського осередку Міжнародного ПЕН-клубу (до 100-річчя організації).....	185
Галина Немченко. Третя Василенківська конференція в Херсоні	190
Олег Олексюк. У Гончарівці привітали з ювілеями Марію Шнайдер-Сенюк.....	194
Рецензії та відгуки.....	100
Микола Дупляк. За любов до України окупанти відняли від неї найкращі роки молодости (Іванна Мащак. Дорогами минулого. Київ, 2019. 256 с.)	197
Іван Немченко. Ольга Пресіч та її монографія про українську прозу Канади (Пресіч О. Орачі прерій: українська проза в Канаді. К., 2018. 286 с.).....	202
Олег Олексюк. “Навчіться бачити дива!”	206
Євгенія Зверяк. Літературна палітра Херсонського краю (Мозаїка літературної Херсонщини. Херсон, 2021. 147 с.)	208
Микола Дупляк. Лемківська архітектурна перлина в столиці України (Володимир Мороз. Крізь століття під покровом Богородиці. Дерев’яна Покровська церква в Національному музеї народної архітектури та побуту України. Львів, 2020. 110 с.)	210
Василь Загороднюк. Роман “Отаман” Віктора Вальда або вчитування в історію	216
Володимир Демченко. Книга, яка не залишить байдужим серце читача..	218
Микола Дупляк. Залишилося тільки каміння? (Krzysztof Potaczala. Zostaly tylko kamienie. Akcja “Wisla”: wygnanie i powroty. Warszawa, 2019, 335 str.).....	222
Іван Немченко. Пародійний словомет Анатолія Крата (Крат А. Прометей поміж грудей. К.: Гамазин, 2021. 136 с.)	229
Олег Олексюк. Перші кроки Марини Сакари на шляху красного письменства	238
Микола Дупляк. “Gorajec” – книга, глибока своїм змістом (Adam Bobrowicz. Gorajec. Pasłek 2021, 421 str.).....	239
Василь Загороднюк. Повість-казка Сергія Осипенка “Неймовірні пригоди щасливчика Люка”: проблеми тварин і людей	249
Олег Олексюк. Збагачуйте свій внутрішній світ енергетикою взаєморозуміння	252
Наші автори.....	254

1950–2021

Пам'яті Віктора Кислія

А дощ безмежно-безпорадно
Оплакує Ваш кожен слід.
Всю ніч голосить. Пада й пада.
Аж припадає до землі.
І чути звуки “Венцеради”,
А в них жалоба та жалі.
Діла всі Ваші немалі,
Таланту Вашого принади
Залишаться на цій землі
У Ваших учнів міриадах.

Іван Немченко

ТРИБУНА МОЛОДОГО ДОСЛІДНИКА

ЗА МАТЕРІАЛАМИ ІХ ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ СТУДЕНТСЬКОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ “ЛІТЕРАТУРА УКРАЇНСЬКОЇ ДІАСПОРИ У СВІТОВОМУ ІСТОРИКО- КУЛЬТУРНОМУ КОНТЕКСТІ” (ХЕРСОН, ТРАВЕНЬ 2021 Р.)

Дар'я Калюжна

Художня специфіка лірики Наталі Лівницької-Холодної та Алли Тютюнник

Світ із кожним днем дедалі більше цікавиться творчістю українських митців, які належать як до материкової, так і діаспорної спільноти. Багато з них працювали над словом і друкувалися за кордоном, поневіряючись по чужих країнах, не маючи змоги повернутися на Батьківщину. Однією з таких творчих душ була Наталя Андріївна Лівницька-Холодна (1902-2005), поетичний доробок якої поповнювався новими художніми знахідками майже протягом століття. Цю авторку традиційно відносять до середовища поетів Празької школи. На її творчість звертали увагу й досліджували багато критиків різних часів: Б. Бойчук, С. Гординський, О. Легка, Л. Мосендз, Г. Немченко, Б. Рубчак, Л. Скорина, І. Фізер та ін.

Наталя Лівницька-Холодна

Письменники рідного краю викликають не менший інтерес, ніж співці-емігранти. Відома українська поетеса, прозаїк, кіносценаристка Алла Тютюнник, родом із Херсона, увійшла до літературного світу завдяки першій збірці лірики, яка була надрукована у видавництві “Таврія” – “Ніжність” (1974), згодом була випущена книжка “Тисяча перше джерело” (1981). Творчість авторки досліджували М. Каляка, Л. Куліш, М. Лазарук, А. Левенко, Г. Немченко, І. Немченко, Л. Постриган, О. Сліпушко, М. Суховецький, Т. Щерба, І. Яцук та ін.

Н. Ливицька-Холодна увійшла в літературу як “поетка кохання”, перша збірка якої “Вогонь і попіл” – чисто інтимного характеру. Книжка письменниці включає два центральні образи “Він” та “Вона”, відображає почуттєвий світ героїв у лабіринтах кохання. Цикл із поетичною назвою “Барвін-зілля” відкривається віршем “Світлим, натхненним, простим...”, який відображає специфіку сімейних стосунків.

Образ жінки у даному циклі національно забарвлений, це часточка України, що озивається у вдачі героїні, у її живій мові, в численних деталях портретопису. Чудові мікрообрази, вишукані тропи від тексту до тексту просто зачаровують. За задумом авторки, героїня несе в собі триєдиність: кохана, дружина та мати. Це берегиня домашнього вогнища, вірна подруга і супутниця того, хто для неї “*воїн і муж, / Батько моїх дітей*” [1, с.63].

Підсилені контрасти, різкі перепади в мотивах, експресивна манера письма характерні для наступного циклу збірки – “Червоне і чорне”. Лірична героїня постає перед нами вже не тією легковажною панею, яка могла йти за коханим будь-куди. На обрії з’являється третій. Взаємини ускладнюються. Цикл характеризується тематичним поділом між добром та злом, що несподівано вривається у долю двох людей, а наскрізним мотивом є туга за втраченим раєм, простотою стосунків між закоханими. Аби привернути увагу та сподобатися милому, героїня змушена одягати маску “вампа”: “*Ти хотів в мені бачить вампа, / Але я лиш маленька жінка*” [1, с. 18].

Третій цикл інтимної збірки Н. Ливицької-Холодної має метафоричну назву – “Попіл”. Це ніби підсумок любовної історії. Згасають почуття ліричної героїні, бринить мотив суму за втраченим коханням та щастям. Остання поезія циклу і всієї книжки “О, забудь мені гнівне слово...” має ностальгійно-патріотичне звучання, є своєрідним ліричним сполученням між першою та другою збірками поезій Н. Ливицької-Холодної. Саме в ній озвучено болючий нерв усієї творчості письменниці: “*Як же дивно так довго жити. / Без весни і без України!*” [1, с. 90].

У другій збірці “Сім літер” Н. Ливицька-Холодна змінює тематичний напрям своїх поезій, відходить від мотиву кохання, розмірковуючи про вічні турботи політичного емігранта, його нескінченну тугу за рідним

краєм. Ідеалом для поетки є незалежна соборна держава, якій можна віддати своє життя.

Вже перший цикл збірки – “Mal Du Pays” – перейнятий ностальгією. Головними образами цих поезій є сріблясті верби над водою, журавлині ключі, села на Дніпрі та місячні українські ночі. Саме у віршах “О, верб моїх сріблясті довгі віти...”, “О ночі місячні, о ночі України!..” видно, як бажає Н. Лівницька-Холодна знов повернутися в Україну, щоб рідна домівка процвітала, була вільною та щасливою. Близький до попереднього цикл поезій “Захід”, який також відтворює образ неньки-України.

Повоєнна книга “Поезії старі і нові” (1986) містить, поряд із давніми, три останні збірки Н. Лівницької-Холодної, що до того були відомі в рукописах, а тепер цілісно оприлюднювались у даному виданні. Так, у розділі “На грані” йдеться про жорстокість та страшні випробування Другої світової війни, вірші позначені песимістичним ставленням авторки до світу. Лейтмотивними образами збірки можемо вважати хмари, блискавиці, війну. Песимістичні настрої, мотив наближення смерті, простеження складних стосунків між людиною та світом відчуваємо у розділах “Перекотиполе” й “Остання дія”.

Алла Тютюнник

Початком творчості херсонської авторки Алли Тютюнник стала збірка поезій “Ніжність” (1974). Одним із мотивів збірки є любов до батьківщини, письменниця до нестями закохана у свою землю. У поезії “Літнє” вона відчуває первісну єдність із небом, хмарами, колискою-річкою.

А. Тютюнник не забуває, якою ціною завойований мир на цій землі. А тому дбайливо береже клаптик паперу, в якому значиться “медсестра запасу”, так ми можемо виділити мотив воєнних спогадів у вірші “Комсомольський квіток Євгенії Боровицької”. Нерідко у збірці зустрічається образ матері, який пов’язаний із мотивом воєнного минулого, наприклад у поезії “Матері”. Мотив весінніх сподівань присутній у вірші “Весняна пісня”. Це ліричне звернення до барвистої пори року, сповненої сонця і квітів, як до сестри.

Героїні деяких поезій із цієї збірки – юні будівельниці – роблять свою таку звичну й потрібну справу, щоб хтось із майбутніх пожильців міг сказати нехитрі слова подяки: “Ач, мов для себе постарались” [4, с.16]. Натомленій дівчині-малярці в білих веснянках із вапна здається, що біле нове місто впізнало її й заблискотіло до неї радісними вечірніми вогнями.

Пошуку святкового в буденному присвячує А. Тютюнник більшість творів зі своєї другої збірки “Тисяча перше джерело” (1981). Із самого

початку читач зустрічається з поезією “Художник”, де незвичайний маляр, котрому сад правив за майстерню, малював “яскраве і світле”. І хоча у нього якось злодій викрав усі яскраві фарби й лишив лише чорну, митець і на чорному фоні зумів передати любов до краси і життя: “І білими зблисками / на сонці ріка заіскрилась, / і білі вітри напинали невтримні вітрила, / і наші хати сміялися білими шибами...” [5, с.5].

Вірш А. Тютюнник “Мамо! А куди наше сонце все летить і летить?” написано у формі діалогу між матір’ю та її сином-школярем. Звичайна побутова ситуація спонукає до серйозних роздумів. “За звичайними словами героїв криється глибокий підтекст: мати своїми лаконічними й місткими відповідями на запитання дитини формує у неї широкий погляд на світ і взаємозалежність його елементів. Авторка розмірковує над необхідністю розуміння кожною людиною свого місця й своєї місії в житті, над збереженням рівноваги між людиною та природою. Образи поезії зібрані у ланцюжок: сонце – земля – хліб та людство – мати й дитина. А. Тютюнник визначає сутність понять добра, любові, розважливості” [2, с. 90].

Поетика Н. Лівницької-Холодної особливо суголосна з образно-тропеїчними знахідками, стильовими пошуками співців Празької школи. Їм були притаманні згущення алітерації, почуттєво-риторичні повтори слів, експресивні епітети. Твори Н. Лівницької-Холодної побудовані як уривки з суцільного живого монологу. Після помірних описів природи зненацька з’являються елементи чоловічого монологу, без будь-якого натяку на присутність особи так, як у вірші: “На розквітлі акації трона / Срібний місяць тихенько ступив. / “Ваша кров мабуть чорна й солонна, / Ви поганка монгольських степів” [1, с. 72].

Авторка досить вміло орудує метонімією, зокрема, руху та дії, яка створена за допомогою ритміки та паралелізму. Це простежується у рядках: “над церквою зухвалий молодик, / мов золота з хреста позичив” [1, с. 110]; “вечір дивиться в очі стурбовано” [1, с. 132].

Особливе місце у творчому доробку поетеси належить кольоровій палітрі, яку можна простежити вже з назв циклів, як от “Барвін-зілля” й “Червоне та чорне”. Так перший цикл насичений характерними епітетами *небо блакитне, ніч золота, світлий день, золоті дні*. Вони протиставляються кольоровим епітетам наступного циклу: *чорний погляд, уста червоні, червоний шал, чорна згуба*.

Символіка червоного та чорного кольорів натякає на страждання у великій любові, а не лише сильну пристрасть. Вони проявляються у численних експресивних метафорах, наприклад: “Чорний погляд твій гордий і злісний, / Ти не хочеш прийняти любов./ Та дарма, я гадюкою стисну, / Я візьму твого серця всю кров” [1, с. 72].

Вірші циклу “Червоне та чорне” рясніють численними повторами, особливо анафорами. Ритмічну структуру віршів Н. Лівницької-Холодної

посилне вправне орудування асонансами, алітераціями та художнім паралелізмом.

Н. Лівицька також не забуває підкреслювати й уточнювати образи за допомогою порівнянь, яких чимало, наприклад, у збірці “Сім літер”: *“ім’я нести, неначе скарб”* [1, с. 93]; *“вітер хмар рядки колише, як білих човників рядки”* [1, с. 96]; *“в серці жаль, як сиза мла”* [1, с. 96]; *“серце згадкою ясною знов, як троянда, зацвіло”* [1, с. 99]; *“хвилі зимного, мов сталь, Леману”* [1, с. 105].

У своїх віршах Алла Тютюнник за основу бере речення просте, розповідне, зате обмальовує свою оповідь наче суцільний троп. Основними образами збірки “Ніжність” є природа, матір, юна дівчина та кохання, і, звичайно ж, Україна.

Для означення постаті матері та її вчинків А. Тютюнник добирає теплі й ніжні епітети: *“я зберу тобі ясні зорі”*; *“вбирає мама щасливих / в пелюсткові прозорі зливи, / в чистий ранок і вечір тихий”* [4, с. 13].

Образ Вітчизни в авторки нерозривно пов’язаний із природою рідної землі: *“Моя Вітчизно, / плодоносна гілко! / Я – брунька під листком твоїм зеленим”* [4, с. 7]; *“любити землю лагідну й живу, / до рук моїх привітну і довірливу”* [4, с. 11]; *“кольори пахкого червня”* [4, с. 34]; *“хмари, пелехаті і руді”* [4, с. 37]. Продовжуючи тему природи, збірка “Ніжність” рясніє численним метафорами: *“...Осінь / в безжальнім смутку / роздягла дерева”* [4, с. 12]; *“...Пейзаж, / такий холодний досі, / дихнув теплом”* [4, с. 12]; *“Потонули дерева кронами у небі літнім”* [4, с. 25]; *“Сонце лється з води і з неба. / Плещуть літу в долоні трави”* [4, с. 25].

Багато віршів А. Тютюнник створено у вигляді замальовок від вражень, які супроводжуються разками асоціацій, несподіваними порівняннями: *“...Зазирає соняшник цибатий / і світлочубий, як і чоловік”* [4, с. 18]; *“Мерехтять бабки, наче бризки”* [4, с. 25]; *“А бешикетниця хвиля тепла / б’є сонцями, наче литаврами”* [4, с. 25]; *“Дощі у вікно, як азбука Морзе”* [4, с. 28]; *“Біля низького кафе / веселоока жінка, наче фея”* [4, с. 34]; *“Вино було, як сніг, різке й пахуче”* [4, с.36].

Яскравим прикладом використання повторів є поезія “Я зів’ю тобі день”. П’ятиразовим повтором *“я зів’ю тобі день”* [4, с. 27] лірична героїня А. Тютюнник хоче сказати, що кожного дня вона буде поруч із коханим, дарувати йому щастя та тепло, аби він тільки приїхав із краєчку світу. Цілі разки повторів зустрічаємо й у вірші “Весняна пісня”, де авторка звертається до весни, щоб та подарувала ніжного коханого.

Ранні вірші Н. Лівицької-Холодної легкі у сприйманні, плавні, мелодійні. Це здебільшого ямбічні тексти, подані катренами або астрофічно (“Припасти знов до рук коханих...”, “Мені очей звести несила...”, “Уста устами розхили...” та ін.). Але зустрічаються й інші метричні структури. Наприклад, вірш “Світлим, натхненним, простим...” написаний тристопним дактилем. При цьому серед більшості дактилічних

рядків можемо постерегти й дольникові (“*Буде нам кожен день*”, “*Батько моїх дітей*”, “*Стигне в мені любов*”) [1, с. 63].

Для повоєнних віршів Н. Лівницької-Холодної характерні “*ритмічні нерегулярності*” [6, с. 286], вона частіше послуговується дольником та акцентним віршем із ефектом рвучкості, напруженості вислову.

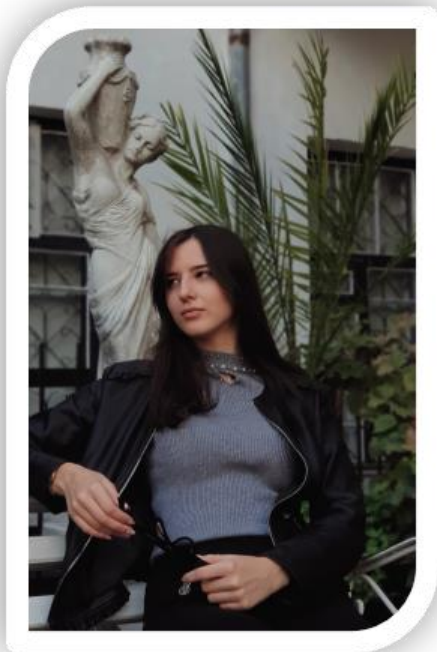
У ліриці А. Тютюнник трапляються як традиційні римовані вірші, так і білі – вільні від рими поезії. Багато віршів являють собою верліброві структури (“*Інтерв’ю*”, “*Ти так довго ходив сьогодні...*”, “*І тільки руки ще збагнуть не в силі...*”, “*Біля твого будинку...*” та ін.).

Спостереження над текстами обох поетес дають підстави стверджувати про подібність їх художнього світобачення. І в ідейно-тематичному плані, і в царині стильових пошуків, і щодо тропіки, строфіки, метрики, ритміки багато в чому вони суголосні. Хоча відчуваються і відмінності, викликані різними обставинами (поетична діяльність Н. Лівницької-Холодної тривала майже століття і в основному в зарубіжжі, вбираючи й творчо засвоюючи світовий мистецький досвід; ліричні тексти А. Тютюнник належать до періоду 1970-1980-х років і несуть на собі відбиток відгородженого від Заходу радянського світу).

Література

1. Лівницька-Холодна Н. Поезії старі і нові. Нью-Йорк: Видання Союзу Українок Америки, 1986. 238 с.
2. Немченко Г., Немченко І. Література рідного краю: методичний посібник. Херсон: ХДПІ, 1994. 100 с.
3. Сліпушко О. Серце вгору йде все вище стрімко. *Дніпро*. 1997. № 9-10. С. 110-114.
4. Тютюнник А. Ніжність. Київ: Молодь, 1974. 40 с.
5. Тютюнник А. Тисяча перше джерело. Сімферополь: Таврія, 1981. 48 с.
6. Українське слово: хрестоматія української літератури та літературної критики ХХ ст.: у 4 книгах. К.: Рось, 1994. Кн.4. 703 с.

Діана Срібна

Тема УПА в прозі Уласа Самчука, Миколи Василенка та Марії Матіос

Критичне наукове осягнення й образно-художнє втілення подій, пов'язаних із національно-визвольними змаганнями українського народу в ХХ сторіччі, тривалий час перебували під суворою заборорою. Історія січових стрільців, Української Галицької Армії, січовиків Карпатської України, воїнів Української Повстанської Армії висвітлювалася викривлено, тенденційно. Мусимо констатувати, що донині в цій історії існує чимало нез'ясованих моментів. Останнім часом в Україні з'являються дослідження, у котрих науковці намагаються об'єктивно поцінувати значення чину УПА, а також визначити мистецьку вартість творів про повстанців. Відображення української історії 40-50-х років ХХ століття поступово входить до тематичного діапазону сучасної прози. На часі й потреба осмислення віддзеркалення збройної боротьби УПА в сьогочасній белетристиці.

Метою нашого дослідження є висвітлення особливостей художнього осягнення діяльності УПА в прозових творах У. Самчука, М. Василенка і М. Матіос. Досягнення поставленої мети передбачає вирішення низки завдань: простежити особливості висвітлення теми УПА в романі "Чого не гоїть вогонь" У. Самчука; окреслити специфіку художнього осмислення діяльності УПА в повісті М. Василенка "Над урвищем"; проаналізувати художній літопис М. Матіос про УПА.

Подіям Другої світової війни, зокрема діяльності УПА присвячено роман У. Самчука "Чого не гоїть огонь". І. Немченко стверджує, що це

“синтетичне прозове полотно, в якому знаходимо прикмети пригодницького, військово-історичного, ідеологічного, антивоєнного, інтелектуального, біографічного, документального роману, хроніки і навіть епопеї” [5, с.18].

Відомий літературознавець Г. Костюк назвав твір романом *“про розп’яття України між двома хижаками”* і зазначив, що У. Самчук *“показав себе майстром гостросюжетного твору, повного динаміки, різноманітного й багатолікого типажу, надзвичайних пригод, критичних життєвих ситуацій, добрих батальних сцен, оригінальних думок, цікавих діалогів і чарівних пейзажів української землі”* [2, с.508].

Автор твору опоетизовує діяльність УПА, огортає свій літопис визвольного руху на Волині романтичним серпанком. Його приваблює батальність, епопейний розмах.

До книги *“Довга дорога з тунелю”* М. Василенка увійшли оповідання, повісті, статті, вірші, етюди та тексти пісень із нотами, які торкаються трагічних сторінок української історії: йдеться про боротьбу УПА за незалежність України, голодомор, долю бійців радянських штрафних батальйонів тощо.

Цікавою є повість у новелах *“Над урвищем”* про героїчну діяльність Української Повстанської Армії, в основу якої покладено справжні історії в’язнів таборів ГУЛАГу. Твір складається з трьох частин і розповідає про галицького юнака Любомира, життя якого змінюється в одну мить, коли його мати впізнає у вбитому повстанці свого чоловіка. І хлопець, розуміючи, що арештом матері все не закінчиться й енкаведисти прийдуть і за ним, подається до *“лісових хлопців”* і потрапляє у вир небезпечних подій.

Російські офіцери у творі звуться серед бійців УПА пацюками, бо дуже часто перевдягаються у повстанську одіж і, удаючи себе за них, нападають на села, грабують людей, убивають патріотів. А потім кажуть, що повстанці *“озброєні американською зброєю і отрутою, орудують у лісі. Недавно убили кількох радянських офіцерів і кількох солдатів. Вони грабують мирних людей, твалтують чужих жінок і дочок”* [1, с.133].

Кульмінацією твору стає момент, коли головні герої особисто стикаються з *“пацюками”* і мають діяти дуже обережно, щоб і себе врятувати і їх покарати. Хитрий план Любомира вдається і після арешту офіцерів, всі розуміють, на чиему ж боці їм потрібно бути і що робити.

Впродовж усієї повісті М. Василенко підводить читачів до думки, що українці мають не тільки незламний дух, але й душу. На відміну від окупантів, які її не мають і *“родом від отих, що з рижками”* [1, с.129]. Бо саме українці, не зважаючи на те, що їх катують, арештовують, переслідують, відбирають майно, житло, вбивають, залишаються стійкими і не здаються перед окупантами і чужою владою. Вони знають, за що змагаються, і ніколи не зрадять своєї батьківщини.

Важливими є слова повстанця, в яких висловлюється головна думка твору: *“Трудно бути українцем, але почесно, бо він має мету: стати вільною людиною у своїй державі, а не рабом агресивного Кремля”* [1 с.128].

Жоден інший із сучасних українських письменників не має такого сталого реноме літописця загальнолюдських цінностей і адвоката вартостей окремої людини на тлі історії, як має його Марія Матіос. І жодна українська книжка усіх років незалежності не мала такого непідробного резонансу в суспільстві, як її роман *“Солодка Даруся”*. Жодна інша книжка не мала таких контроверсійних оцінок, як її збірник новел *“Нація”* (*“Просили тато-мама”, “Прощай мене”, “Вставайте, мамко”, “Дванадцять службів”, “Юр’яна і Довгопол”, “Апокаліпсис”*).

У творчому доробку письменниці також багато віршів, які торкаються трагічних подій минулого. Особливо це відчутно у *“Баладі про вершника”, “Баладі про власні поминки”,* вірші *“Альтернатива 1947 року”* чи зворушливо-страждених монологів (*“...Бо не знає ніхто”*), діалогів (*“Прощай мене”* та *“...Мамко...”*).

Твори Марії Матіос – одного з лідерів сучасної української літератури – надають читачеві унікальну можливість уперше посправжньому зрозуміти, що ж насправді відбувалося на Західній Україні в 40-50-тих роках ХХ століття; побачити, відчути весь драматизм і складність тих трагічних подій, які оживають на сторінках, перейнятих болем, гнівом і співчуттям до людей, чії долі були нещадно зруйновані неблаганним і страшним часом.

У своїй переважній більшості герої книги *“Нація”* М. Матіос – це діячі національно-визвольного руху середини ХХ століття. Сама авторка спілкувалася з багатьма очевидцями цих подій, і власне їхні історії лягли в основу багатьох оповідань, які знайшли своє місце у цій збірці.

Одна з таких історій стосується і родини самої письменниці. Ця новела має назву *“Юр’яна і Довгопол”*. За сюжетом багатодітна мати, селянка Юр’яна, намагається врятувати свого чоловіка Уласія, якого звинувачують у зв’язку з бійцями УПА. Задля цього в переддень річниці Жовтневої революції вона йде білити світлицю до емгебіста, небайдужого до неї, Леоніда Довгопола. Леонід швидко розуміє у чому ж справа. Він обіцяє Юр’яні відпустити додому Уласія і виконує свою обіцянку. Але від великого нервового перенапруження, через виснаження Юр’яна втрачає дитину. Уже не вперше, а вдесяте у її житті. Але лихо трапляється і з самим Леонідом. Смертельно поранений, він знаходиться на межі життя і смерті. Обоє вони втратили чимало крові. Але їхня кров – кров однієї нації, *“це одна кров”* [3].

У новелі *“Прощайте, тато-мама”* Корнелія, головна героїня, знаходячись у партизанському загоні вояків УПА, вигадує план, як

дістатися Буковини, не викликаючи підозри в офіцерів. Вона пропонує своїм двом товаришам іти по селах і запрошувати місцевих на весілля до їхньої знайомої, яка насправді збирається скоро одружитися. План мав спрацювати, якби не зрада, з якою стикається Корнелія. Прокинувшись ранком, вона розуміє, що друзі її кинули і пішли вночі до Буковини без неї. У дівчини не залишається іншого виходу, як притримуватися вигаданого плану самостійно. Натрапляючи на військових, вона піддається жорстокій перевірці своєї історії. Але згодом таки дістається безпечної території і через деякий час виходить заміж за офіцера, який закохався в неї, повіривши у версію дівчини під час виходу з села.

У творі зображується, у якій небезпечній ситуації перебували українці, як вони, намагаючись вижити, днями перебували у сховищах під землею, як вони не мали навіть можливості пересуватися вулицею, бо могли зіткнутися з офіцерами і бути ув'язненими чи навіть утратити життя.

Згадування УПА прослідковується і в романі “Солодка Даруся”, де письменниця інтерпретує ключові проблеми національної історії 30–50-х років ХХ ст. в її буковинському й галицькому ареалах.

Особиста трагедія Дарусі полягає в тому, що наївна та добра дитина навіть не могла подумати, що начебто звичайна розмова з доброю, як на перший погляд, людиною з льодяниками за пазухою може мати настільки доленосний характер. Підступний службовець НКВД увів в оману довірливу дитину та примусив розповісти, як її батько допоміг харчами солдатам УПА. Дитяча оповідь про нічних вуйків, які не били її тата й вікна в хаті, призвела до втрати родини. Після цього Даруся замовкла і кається у своєму гріхові, має напади головного болю. Вона створює власну концепцію світосприйняття, з власними етичними цінностями, поняттям про добро і зло, яка є близькою до філософії екзистенціалізму.

Віртуозне художнє відображення психологічної напруги в межових ситуаціях, притаманне авторській манері письма М. Матіос, проглядає в витвореній авторкою жахливій картині видовища понівечених молодих тіл: *“Під чорною стіною, якраз під великим вікном сиділо ... двоє мерців: молоденький хлопець і зовсім юна дівчина, можна сказати, майже дівчинка. Вітер ворушив їх волосся на голові – і здавалося, що вони живі, тільки бояться відкрити від сорому очі. Геть зовсім голі, як мама на світ родила, вони підпирали сільраду, одночасно підпираючи головами одне одного... з поміж хлопцевих ніг стирчав обріз, ніби націлений у небо”* [4, с.146]. У дівчини замість грудей чорніли дві глибокі діри із запеклою кров'ю, одне око *“зяяло виколупаною дірою”* [4, с.146]. За нової влади, представники якої позбавлені людяності, відбувається викривлення основ світобудови: мертві описуються авторкою як живі, а живі як мертві: *“ціле село зараз тяжко мовчало, набравши в груди повітря і затамувавши зі*

страху подих” [4, с.148], “занімілі і скам’янілі люди дивилися на три трупи з таким виглядом, як дивились би ті, хто знає достеменно, що і їх повинні закатрутити слідом за цими нещасними” [4, с.149].

Таким чином, із творів У. Самчука, М. Василенка і М. Матіос бачимо, що непередбачувана історія потоптала та зламала долі мільйонів людей, які жили спокійно та мирно. Осмислюючи непроминальну роль Української Повстанської Армії у здобутті Україною незалежності, письменники торкаються загальнолюдської проблематики (буття людини, певної нації, людства; громадський обов’язок перед власною державою), піднімають питання життя, смерті і безсмертя, добра і зла. Твори У. Самчука, М. Василенка і М. Матіос – безодня, глибина, куди страшно заглядати, але необхідно.

Література

1. Василенко М. Довга дорога з тунелю. Херсон: ВАТ “Херсонська міська друкарня”, 2009. 267 с.
2. Костюк Г. Образотворець “времени лютого”. *Українське слово: хрестоматія української літератури та літературної критики ХХ ст.: у 4 книгах.* К.: Рось, 1994. Кн.2. С.499-514.
3. Матіос М. Нація. 6-е вид. Львів : ПІРАМІДА, 2011. 256 с.
4. Матіос М. Солодка Даруся. Л.: Піраміда, 2005. 176 с.
5. Немченко І. Жанрова своєрідність роману Уласа Самчука “Чого не гоїть огонь”. *Вісник Таврійської фундації (Осередку вивчення української діаспори): літературно-науковий збірник.* Випуск 13. К. – Херсон: Просвіта, 2017. С. 18-34.

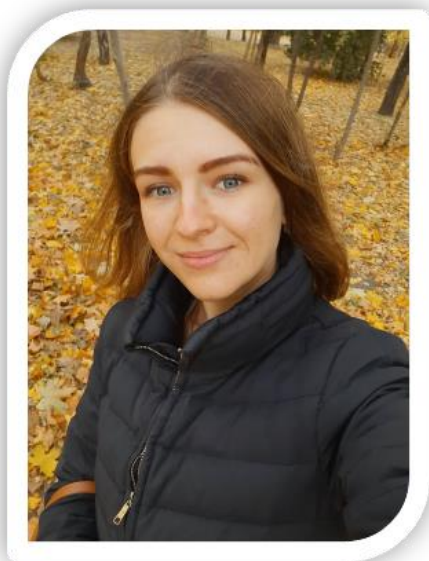
ТАВРІЙСЬКА ФУНДАЦІЯ ІНФОРМУЄ

Лауреатами Всеукраїнської літературної премії
імені Яра Славутича за 2021 рік
стали:

Гайдамака Василь Васильович
за книжку “Козацький степ”.

Португальський Анатолій Васильович
за роман “Шлях до волі”.

Марія Бородовська

Психологізм у змалюванні дитячих характерів у новелістиці Володимира Винниченка та Степана Васильченка

В українському літературознавстві спостерігається неабиякий інтерес до творчості Володимира Кириловича Винниченка (1880-1951), зокрема до його дитячої прози. Визначальною рисою його манери письма став неореалістичний психологізм. Глибоке знання психіки малечі дозволило прозаїкові показати неймовірно складний світ дитини, яка тільки починає пізнавати непросте доросле життя. Важливе місце в літературному процесі перших десятиліть ХХ століття належить також неоромантикові й імпресіоністу Степанові Васильченку (Степанові Васильовичу Панасенку, 1879-1932), що став класиком вітчизняного письменства, адресованого юним.

Творчість В. Винниченка стала предметом пильної уваги з боку багатьох письменників і дослідників різних часів, серед яких О. Вовк, О. Гермайзе, О. Гнідан, В. Гуменюк, Т. Гундорова, Л. Дем'янівська, Т. Денисюк, М. Жулинський, М. Зеров, О. Кам'яницький, І. Качуровський, С. Крижанівський, Л. Мороз, В. Панченко, С. Присяжнюк, Г. Сиваченко, Н. Скобелева-Сологуб, В. Солдатенко, Леся Українка, І. Франко, П. Христюк, П. Хропко, Н. Шумило та інші майстри слова та літературознавці. Щодо доробку Степана Васильченка, то він теж широко поцінувався критикою (О. Гончар, М. Грицюта, Б. Деркач, Р. Дуб, В. Поліщук, Ю. Ковалів, В. Костюченко, Ю. Кузнецов, В. Курашов, Л. Маляренко, С. Павличко, Н. Шумило, А. Щербак тощо).

В. Винниченко у своїх дитячих оповіданнях приділяв значну увагу змалюванню індивідуальних рис характеру своїх героїв, їх настроїв та

почуттів. Читаючи його оповідання, можемо простежити, як чітко митець за допомогою слова описує переживання малюків. Наприклад: *“Котикові очі стають такі перелякані, неначе його спіймали з цигаркою”* [1]. У ті роки, якщо діти рано починали палити, то батьки дуже сварили їх за це, іноді й били. Нікому не подобається, коли сварять, це завжди стрес для дітей. Отож, письменник у даній цитаті цим порівнянням намагається показати нам, наскільки був переляканий хлопчик. *“Тільки Ланка так само швидко, гостро й хижо бігає по Гришці очима”*; *“Та от ще серце гунає у вуха та в голову так, що дихати важко і руки дуже трусяться. Наче відер з десять води на гору виносила”* [1]. Тут також зображується дитячий переляк. Дівчинка розуміла сама, що той учинок, який вона хоче зробити, є небезпечним, дитина відчуває страх і невпевненість у своїх діях, про це свідчать її очі та погляд.

Риси характеру маленьких персонажів митець створював, згадуючи себе в дитинстві. Сюжетна канва кожного оповідання усім відомої збірки *“Намисто”* пов’язана з багатьма моральними проблемами. Насамперед це проблеми стосунків батьків і дітей, дружби і взаємної підтримки в середовищі малюків.

Для В. Винниченка найважливішим було показати читачеві, у якому душевному стані перебувають герої письменника, що відчувають. Він заглиблюється у психологію дитини, не засуджує вчинків своїх маленьких героїв, а навпаки, завжди виступає на їхньому боці, виправдовує їх: *“Дехто з прохожих зупиняється, дивиться, як здоровенний городовик, притримуючи одною рукою шаблюку, чогось женеться за дівчинкою, і з усміхом іде собі далі. А здоровенний городовик, забігши у перевулок, теж зупиняється і теж з посмішкою дивиться, як з усієї сили дріботять маленькі руді ніжки. От дівча на мить обертається, завертає в інший перевулок і зникає”* [1]. У даному оповіданні дівчинка відрізала гудзик у генерала, бо посперечалася з друзями, що якщо вона це зробить – її друг подарує Ланці цебер, який так потрібен хворій матері дівчинки. Тобто, хоча Ланка і вчинила погано, проте В. Винниченко все ж розгортає сюжет таким чином, що поліцейські не засуджують її, а відпускають, бо їм стає шкода дитини, яка опинилась у складних життєвих обставинах і була готова навіть піти на злочин, аби тільки хоч якось полегшити життя своїй хворій мамі.

Зовнішні події письменник відсуває на задній план. Його цікавить їхнє психологічне підґрунтя, вплив на почуття дитини, що викликає мінливість її складного й часто драматичного духовного світу.

Справжнім письменником-трудівником на ниві дитячої літератури на зламі двох епох був Степан Васильченко – автор, який багато писав спеціально для юних читачів. Як стверджує сам митець, теми своїх творів він брав із власного життя. Писав про те, що найбільше його вражало: життя дітей-сиріт, наймитів, дітей із бідних родин, стан шкільної освіти

тощо. С. Васильченко також надавав великого значення саме внутрішньому світові своїх маленьких героїв, описував їх психічний стан. Митець із гумором репрезентував деякі риси своїх персонажів. Наприклад, у творі “Роман”: “Сидіти йому на парті незручно, і, він пише, стоячи на одній нозі. Носом сопе так, що чути на другому кінці класу” [6].

Дуже часто митець у своїх оповіданнях, так само, як і В. Винниченко, розповідає про дітей-сиріт: “Дош”, “Приблуда”. Він дуже співчував таким дітям і хотів для них кращої долі. Його герої – творці і мрійники. Письменник намагається показати читачеві через свої тексти, що якими б сумними і знедоленими не були б діти, їм завжди допомагає оптимізм, гумор і вміння радіти життю, кожній його хвилині. Наприклад, напівголодним маленьким сиріткам із твору “Дош”, що вийшли на шлях і спостерігають за байдужими людьми, котрі йдуть із базару, дуже нерадісно. Та за якусь мить на них звернула увагу старенька привітна бабуся, підійшла й погладила по голівках. І життя для цих дітлахів, що нагадують “три прив’ялі квітки, що забули виставити на дощ”, спалахнуло хоч на деякий час відчуттям добра і ласки. Їм стало веселіше.

Отже, підсумовуючи усе вищезазначене, можемо зробити висновок про те, що обидва письменники у своїх оповіданнях для дітей акцентували свою увагу на психологічному стані дитини, її емоціях і почуттях.

Література

1. Винниченко В. Твори. Режим доступу: <https://www.ukrlib.com.ua/books/printit.php?tid=10413&page=10>
2. Гнідан О. Д., Дем’янівська Л. С. Володимир Винниченко. Життя, діяльність, творчість: навч. посібник для студентів-філологів. К.: Четверта хвиля, 1996. 256 с.
3. Кіліченко Л. М. Українська дитяча література: навч. посібник для учнів педучилищ. К., 1988. 262 с.
4. Логвин Г. Про деякі особливості стилю “українського Чехова” – С.Васильченка. *Українська мова і література в школі*. 2000. №1. С.30-34.
5. Майстер прози поетичної: Степан Васильченко / упор. М. С. Грицюта. К.: Веселка, 1983. 295 с.
6. Оповідання Степана Васильченка для дітей. Режим доступу: <https://mala.storinka.org>
7. Орес О. Мала проза великого майстра: (за оповіданнями В.Винниченка). *Рідна школа*. 2001. №4. С.33-36.
8. Павличко С. Теорія літератури. К., 2002. 679 с.
9. Панченко В. Будинок з химерами: творчість Володимира Винниченка 1900-1920 рр. у європейському літературному контексті. Кіровоград, 1998. 272 с.

Валерія Булак

Публіцистична спадщина Івана Багряного: молодь наше все

Публіцистика Івана Багряного, у цілому, базувалася на вирішенні політичних питань. Автор у численних статтях обґрунтовував свої погляди на політичну ситуацію та основним питанням вважав вирішення дилеми перебування українців в УРСР та на еміграції. Хоча більшість його публіцистичних творів і пов'язана з політичною ситуацією в Україні, але не оминув він і вирішення проблем молоді.

У суспільстві молодь є важливою частиною політичного, економічного та культурного життя. Без молоді не буде майбутнього, це добре усвідомлював Іван Багряний, тому значну увагу у своїх публіцистичних творах він приділяв питанням виховання національно свідомої молоді. Об'єктом дослідження стали статті Івана Багряного “Молодь Великої України і наші завдання” (1946) та “До проблем молоді” (1949), надруковані у збірці “Публіцистика: доповіді, статті, памфлети, рефлексії, есе” (2006).

Актуальність цієї теми полягає в тому, щоб за допомогою публіцистичних творів Івана Багряного навчити молоде покоління руйнувати архаїчні звички та створити нове демократичне українське суспільство, яке буде готове боротися за свою Україну, і не захоче емігрувати до іншого світу.

На думку Івана Багряного, найважливішим завданням виховання є запобігання переселенню української молоді до інших країн та створення для них осередку, у якому їх можна сформувавши “не націоналістами”, а національними патріотами.

Публіцистика Івана Багряного побудована таким чином, що дає змогу осягнути основні якості, що мають бути притаманні молодому поколінню. Письменник вважав, що основний відсоток української молоді – це робітничо-селянська ланка, яку потрібно спрямувати до національної боротьби за Велику Україну. Іван Багряний стверджував: *“Молодь завжди потребує ідеї. І то великої ідеї, що виходила б корінням з її інтересів і її буття”* [1, с.43]. Він знав, що майбутнє України вже готове *“стати на непримиренний конфлікт з дійсністю”*.

У публіцистиці автор повертає увагу до атеїзму як до однієї з головних ідей радянської системи. Він розмірковує, настільки важливе релігійне виховання в житті юних українців. На думку Івана Багряного, якою б не була свідомість молоді, якою б щиро українською вона не була, частина залишиться з атеїстичними поглядами, інша, як і раніше, буде прихильником церкви. Але яким би категоричним не було питання віри, Іван Багряний вважає, що атеїзм та українська ідейність взаємно виключають себе.

Публіцист також виокремлює східноукраїнську й західноукраїнську молодь та вважає, що для створення єдиного непохитного організму потрібно, щоб українська молода нація об'єдналася задля перемоги над одним спільним ворогом, що дасть змогу створення Великої України. Іван Багряний писав, що українцям допоможе об'єднатися: *“Безмежна віра в силу народних мас і виплекане почуття взаємозобов'язаності та готовності до взаємопідтримки”* [2, с.53].

Він підтримує ідею заснування політично активної молодіжної організації, що базуватиметься на принципах створення української еліти, яка зможе започаткувати новий етап в українській історії, відтворити культурні осередки, заглибитися у вивчення історії нашої країни та допомогти в боротьбі з політичними силами.

Найважливішою дилемою письменник вважав українську політичну еміграцію, яка особливо *“некуча з погляду не еміграційних інтересів, а інтересів Батьківщини, де ця сама проблема в недалекому майбутньому буде проблемою виключної ваги”* [3, с.143], тобто це зможе спричинити сутички між громадянами однієї країни. Правильним виходом із цієї ситуації Іван Багряний бачить виховання та організацію молоді.

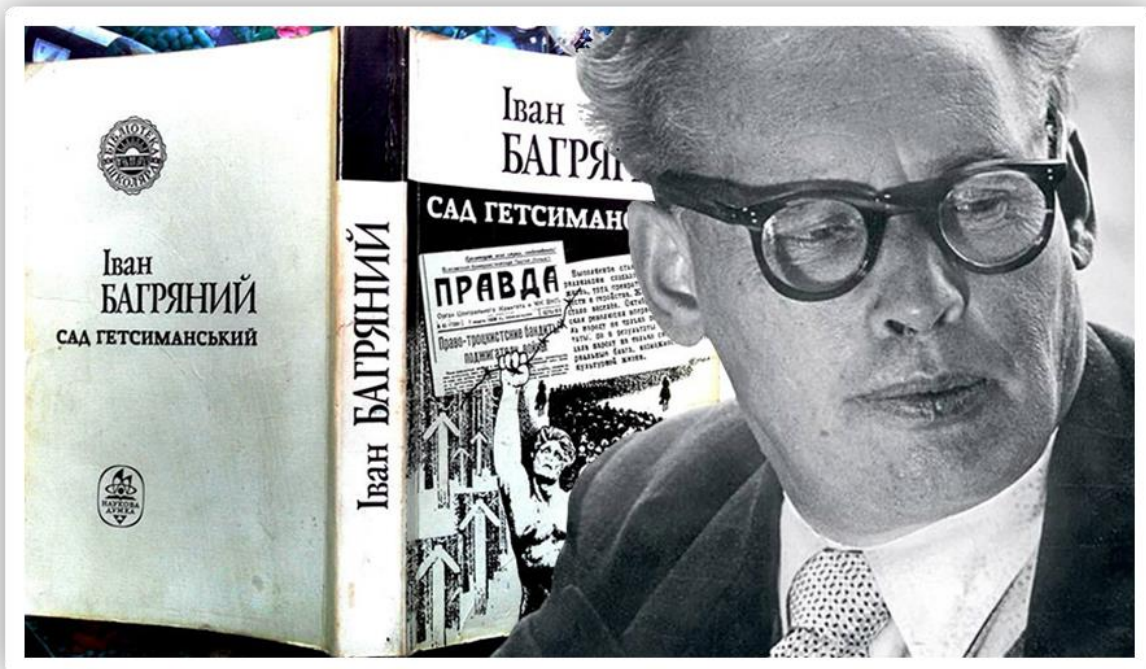
У публіцистиці Івана Багряного молодь постає великою силою, яка здатна створити національний авангард і боротися за права та свободи своєї країни. Молоде покоління не буде чекати, поки Україна стане кращою, для нього потрібна тільки невеличка іскра, яка зможе вибухнути справжнім полум'ям, що зможуть загасити тільки підтримавши інтереси людей, давши їм свободу та вибір.

Отже, публіцистика Івана Багряного не тільки направлена на вирішення політичних питань, а є і важливим підґрунтям для вирішення завдань молоді, підтримки її починань та створення для неї оптимальних умов для існування й розвитку в усіх сферах життя.

Література

1. Багрянний І. Публіцистика: Молодь Великої України і наші завдання: стаття, організація бюро УРДП. Прага, 1946. 33-55 с. URL:http://irbisnbuv.gov.ua/cgibin/ua/elib.exe?Z21ID=&I21DBN=UKRLIB&P21DBN=UKRLIB&S21STN=1&S21REF=10&S21FMT=online_book&C21COM=S&S21CNR=20&S21P01=0&S21P02=0&S21P03=FF=&S21STR=ukr0002006
2. Багрянний І. Публіцистика: До проблем молоді: стаття, журнал / Наші Позичії, ч. 5. Новий Ульм, 1949. 143-146с. URL:http://irbisnbuv.gov.ua/cgibin/ua/elib.exe?Z21ID=&I21DBN=UKRLIB&P21DBN=UKRLIB&S21STN=1&S21REF=10&S21FMT=online_book&C21COM=S&S21CNR=20&S21P01=0&S21P02=0&S21P03=FF=&S21STR=ukr0002006

Світлана Ісаєва

Літературно-критична діяльність Богдана Рубчака

Українська діаспора в другій половині ХХ – початку ХХІ століття репрезентує зі своїх інтелектуальних надр велику кількість визначних критиків і публіцистів. Назвемо хоча б І. Багряного, Л. Білецького, Ю. Бойка-Блохіна, Б. Бойчука, Г. Грабовича, О. Ільницького, С. Козака, І. Кошелівця, Б. Кравціва, Є. Маланюка, Л. Онишкевич-Залеську, М. Павлишина, Я. Пеленського, Я. Розумного, Л. Рудницького, У. Самчука, Я. Славутича, М. Тарнавського, І. Фізера, О. Черненко, Ю. Шереха (Шевельова), М. Шкандрія тощо. І в цьому розмаїтті критиків особливе місце займає Богдан Рубчак (1935-2018). Саме його діяльності ми й присвячуємо свою статтю.

Богдан Рубчак належить до Нью-Йоркської групи поетів, але, подібно до інших побратимів і посестер по перу, плідно виступає і в царині літературознавства. Митець-модерніст і науковець, видавець і педагог, журналіст і перекладач в одній особі народився 6 березня 1935 року в Калуші на Станіславщині (тепер Івано-Франківська область). Ще в дитячі роки (1943) разом із батьками він потрапив до Німеччини, а з 1948 року пов'язав свою долю зі США. Здобувши університетську освіту, захопився філологічними дослідженнями. У 1977 році захистив докторську дисертацію "Теорія метафори". Як поет відомий збірками "Камінний сад" (1956), "Промениста зрада" (1960), "Дівчині без країни" (1963), "Особиста Кліо" (1967), "Марену топити" (1980), "Крило Ікарове" (1991). Метою нашої статті є короткий огляд літературно-критичних праць Б. Рубчака.

Живучи багато десятиліть далеко від України, науковець глибоко досліджував вітчизняний літературний процес, приділяючи увагу і класикам, і сучасникам. Як літературний критик Б. Рубчак цікавився і

материковим, і діаспорним письменством, запропонувавши велику кількість різножанрових публікацій (статті, рецензії, передмови, нариси, есеї та ін.).

Неабиякою заслугою Богдана Рубчака є широке ознайомлення англомовного читача з визначними явищами української та інших літератур. Він є автором передмови до англійського видання повісті “Тіні забутих предків” М. Коцюбинського (есеї “Музика сатани і заморожений світ”, 1981). У компаративістській розвідці Б. Рубчака “Поетичне бачення землі: три слов’янські варіанти” (1989) йдеться про співців трьох народів Б.-І. Антонича, В. Хлебникова та Є. Гарасимовича.

Улюбленим предметом досліджень літературознавця була творчість Т. Шевченка. Як відомо, шевченкознавство має славні та багатющі традиції – від І. Франка й С. Єфремова до П. Зайцева й О. Білецького, Є. Маланюка й Н. Лівицької-Холодної до Д. Чуба (Нитченка) й Г. Грабовича чи О. Забужко й В. Пахаренка... У Б. Рубчака є ціла серія публікацій Кобзарєвої тематики: “Образи Центру та Периферії в поезії Тараса Шевченка” (1986), “Живописаний Шевченко” (1989), “Іронічні ролі я в поезії “Кобзаря” (1993), “Шевченкові профілі і маски” (1997) тощо. Скажімо, стаття “Іронічні ролі я в поезії “Кобзаря”, опублікована в журналі “Слово і час” (1993, № 3) є фрагментом осяжної праці “Shevchenko’s Profiles and Masks: Ironic Roles of the Self in “Kobzar”, що була раніше надрукована у збірнику “Shevchenko and Critics” у Торонто (1980).

Сильне враження на Б. Рубчака справив поет, критик, перекладач, один із лідерів Празької школи Є. Маланюк. У 1957 році в журналі “Овид” (у квітневому випуску) було подано його доповідь “Вогненний голос, що між нами”, а згодом опубліковано есеї “Потала нещадних спраг” про фемінно-фатальний топос лірики співця (Світ-овид, 1997, № 4).

Богдан Рубчак був упорядником або редактором, автором передмов до цілого ряду видань української літератури: “Зібрані твори Б.-І. Антонича” (Нью-Йорк – Вінніпег, 1967; за редакцією С. Гординського й Б. Рубчака); “Остап Луцький – молодомузівець” (Нью-Йорк, 1968; зібрав Ю. Луцький; вступна стаття Б. Рубчака); „Координати: антологія поезії”, в 2 т. (Мюнхен, 1969; упорядкували Б. Бойчук і Б. Рубчак; вступна стаття І. Фізера); “Поезії старі і нові” Н. Лівицької-Холодної (Нью-Йорк, 1986; вступна стаття Б. Рубчака) та ін. Зокрема в останньому з названих видань подана розлога передмова про життя і творчі здобутки однієї з найцікавіших поетес Празької школи. Ведучи мову про довоєнну та післявоєнну лірику Н. Лівицької-Холодної, критик констатує: *“Два крила цієї книги нагадують діалектичну двоїстість, яка розщепила свою єдність тільки на те, щоб піднятися вище і там по-новому спливатися в єдиний творчий струмінь, у суцільне творче життя”* [3, с.8]. Літературний доробок цієї самобутньої авторки Б. Рубчак називає *“поезією любови”*, яка *“стала остаточною перемогою Лівицької-Холодної”* [3, с.57]. Критик

простежує в ліриці письменниці романтичні й символічні традиції, вплив української народної творчості й М. Гоголя, Д.- Г. Байрона і Ш. Бодлера.

Серед рецензій та есеїв критика слід виділити: “До високих околиць” (Овид, 1957, № 10) про багатомасштабний витвір В. Барки “Океан”; “Поезія звільненої особистості” (Українська літературна газета, 1959, січень) про лірику Е. Андіївської; “Рішальні зустрічі: про творчість Богдана Нижанківського” (Сучасність, 1961, червень); “Міти метаморфоз у поезії Антонича” (Слово II, 1964); “Міти чужинки: уваги до творчості Патриції Килини” (Сучасність, 1968, січень-лютий); “Поезія антипоезії: загальні обриси поезії Юрія Тарнавського” (Сучасність, 1968, квітень); “У колі Хорса” (Сучасність, 1975, січень) про твори Б. Кравціва тощо.

Спражнім фоліантом є львівське видання досліджень Б. Рубчака “Міти метаморфоз, або Пошуки доброго світу: есеї” (2012), упорядковане В. Габором. Критик веде мову про творчість багатьох українських авторів від Т. Шевченка до В. Стуса (Б.-І. Антонич, В. Вовк, О. Зуєвський, П. Килина, Б. Кравців, Н. Лівицька-Холодна, Є. Маланюк, Б. Нижанківський, Ю. Тарнавський та ін.), відстежуючи питання традицій і новаторства, взаємовпливів у письменницькому середовищі. Так, пропонуючи своє бачення ліричного світу В. Стуса, Б.Рубчак звертає увагу на його близькість до творчості Р. Рільке й Б. Пастернака, Е. Андіївської та О. Зуєвського, а особливо Т. Шевченка. Як відзначає дослідниця М. Коновалова, при прочитанні текстів співця критик *“пропонує свої поетичні знахідки й імпульси. У тематиці творчості він виділяє такі специфічні категорії, як “розсіяння”, “роздрібнення” (самовідчуження) й “остаточне єднання” (самостановлення) ліричного героя. Він мотивує читачеві причини детального аналізу процесу “розсіяння”, “роздрібнення” ліричного героя, які через категорію “роздвоєння”, “розщеплення” в хронологічному русі творчого росту митця приведуть до єднання”* [1, с.15].

23 вересня 2018 року поета і критика Б. Рубчака не стало. Але з нами залишаються і його ліричні книжки, і численні літературно-критичні праці, до яких не пригасає жвавий інтерес і з боку наукової громадськості, і з середовища читачів.

Література

1. Коновалова М. Поезія Василя Стуса в інтерпретації еміграційних дослідників Юрія Шевельова і Богдана Рубчака. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Філологія.* 2017. № 31. Т.3. С.14-17.
2. Рубчак Б. Живописаний Шевченко: “Журнал” як текст. *Світи Тараса Шевченка: збірник статей до 175-річчя з дня народження поета / ЗНТШ: Філологічна секція.* Т. 214. Нью-Йорк, 1991. С.65-90.
3. Рубчак Б. Серце, надвоє роздерте. *Лівицька-Холодна Н. Поезії старі і нові.* Нью-Йорк, 1986. С.7-57.
4. Рябчук М. Стигми крил. *Рубчак Б. Крило Ікарове.* К.: Дніпро, 1991. С.5-15.

Олеся Папіш

Шевченкознавчий дискурс у літературознавчому доробку Григорія Грабовича

Григорій Юлійович Грабович – український та американський літературознавець, професор Гарвардського університету, критик, історик літератури, шевченкознавець.

Підґрунтям літературознавчої діяльності дослідника стали ідеї Герольда Блума та Луї Марца, які не тільки надихали його, а й були його викладачами у Єльському університеті. Після закінчення навчання науковець захопився концепціями структуралізму та психоаналізу, що відобразилося на його подальших працях.

Незважаючи на те, що Григорій Юлійович народився у Кракові, а майже все життя прожив у США, у колі його досліджень завжди була українська література. Для праць з історії українського письменства є характерною компаративістська спрямованість. Тобто дослідник виявляв міжлітературні зв'язки, зіставляючи твори з різних періодів історії.

Григорій Грабович відомий майже кожному українцеві, котрий є небайдужим до національної літературної спадщини, адже він досліджував особу й тексти великого Кобзаря. Є автором праць “Поет як міфотворець. Семантика символів у творчості Тараса Шевченка” та “Шевченко, якого ми не знаємо”. Перша праця була зустрита українськими літературознавцями та читачами шквалом критики. Дослідникам здалося, що Григорій Юлійович применшив іпостась поета в ролі “міфотворця”, адже в радянські часи міф асоціювався лише з вигадкою та казкою. Український письменник та критик Валерій Шевчук досить непрофесійно

висловився, що *“Шевченко придумав український народ, ніякої історії в нього не було, цей народ – порочний, цей народ схильний до злочинства, до дітовбивства, сестровбивства тощо. Виходить фактично, що Шевченко обдурих свій народ, створивши міф його самого”* [1, с. 11].

Фактично ж, автор, послуговуючись методами психоаналізу, показав читачам, як Кобзар підніс український народ, створивши власний міф. Науковець дослідив постать Т. Шевченка з психологічного боку, розкрив могутню міфотворчість поета, показуючи нам, як Тарас Григорович будує і власний свій світ, і національний міф. У передмові до праці *“Шевченко як міфотворець: Семантика символів у творчості поета”* автор пише: *“У дусі, притаманному міфологічному мисленню, Шевченко вкладає “універсальні істини” в модель, яку він вибудовує з конкретних елементів своєї культури, значною мірою включаючи сюди і власну біографію. Ця модель, в якій відобразився його поетичний космос, надзвичайно цілісна і високосимволічна”* [2, с. 11].

Проте дослідник не вважає свою концепцію дослідження єдино правильною, Грабович-науковець бачить і позитивні, і негативні сторони такого трактування, тому уточнює: *“Я ніяк не тверджу, що Шевченкова поезія визначається винятково міфологічним мисленням. Цілком ясно, що вона звучить і на інших семантичних рівнях”* [2, с. 13].

Професор розглядає Кобзаря як людину, яка стояла біля джерел сучасного українства. Літературознавець пише, що *“не тільки українська література, але й культурне та політичне життя, та й сам національний рух дев’ятнадцятого століття вирішальним чином сформовані Шевченком”* [2, с. 18].

Витворювання Шевченкового міфу, на думку науковця, відбувалося завдяки вибіркового використанню його поезій і їх тлумачення: *“Шевченка препарували. Це, очевидно, робила совєцька система. Тільки уривками, тільки тими чи іншими цитатами намагалися створити певний образ, певну концепцію Шевченка, якою потім годували дітей у школах”*.

Поезію генія українського слова шевченкознавець розглядає не фрагментами, а цілісно, – тільки в такому підході шукаючи розгадки її монолітності та оригінальності.

Цікаво автор висловлюється і про життєпис поета. В інтерв’ю науково-дослідницького проєкту *“Локальна історія”* Г. Грабович зазначив, що *“Шевченкова біографія справді є історією успіху, адже його кар’єра була феноменальною. Він сам писав про те, як опинився у Петербурзі й потрапив до Академії мистецтв, як ним опікувалися далеко не звичайні дворяни чи поціновувачі українського слова, а високо поставлені й достойні люди. Дуже нетипова історія — драматична висхідна від*

невідомого кріпака до улюбленого студента Брюллова й випускника Академії мистецтв” [3].

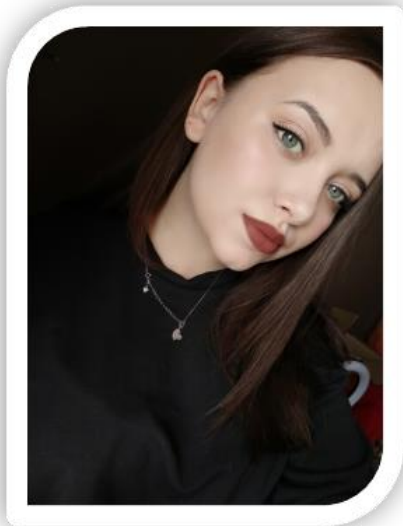
Григорія Юлійовича було висунуто на здобуття Шевченківської премії. Проте ряд українських чиновників, письменників та науковців (В. Шевчук, І. Фаріон, Ю. Мушкетик, О. Пономарів та ін.) виступили з критикою праць дослідника та з проханням зняти кандидатуру літературознавця з премії, назвавши автора українофобом та шевченкофобом. Проте велика кількість провідних міжнародних науковців, українських письменників, журналістів виступили на захист Григорія Грабовича.

14 грудня 2015 року було опубліковано лист, в якому говориться, що *“незважаючи на те, що в доробку Г. Грабовича є й науково неординарні праці, більшість його студій, на жаль, відверто просякнута деструктивними антиукраїнськими, у суті своїй колоніальними ідеями” [1].*

У відповідь на звинувачення було відкрито доступ до всіх статей дослідника, а також було створено *“Відкритий лист на захист честі Григорія Грабовича і за реформування Національної премії України ім. Т. Шевченка”*. На сторінці *“Критики”* і до сьогодні люди активно відстоюють честь відомого шевченкознавця Григорія Грабовича.

Література

1. Відкритий лист голові та членам Шевченківського комітету. URL : <http://dontsov-nic.com.ua/vidkrytyj-lyst-holovi-ta-chlenam-shevchenkivskoho-komitetu/> (дата звернення: 19. 09. 2021 р.)
2. Грабович Г. Поет як міфотворець. Семантика символів у творчості Тараса Шевченка. 2-ге випр. вид. / пер. з англ. С. Павличко. К., : Часопис *“Критика”*, 1998. 207 с.
3. Григорій Грабович: *“Шевченко одягав кожуха, бо розумів, що це його імідж”*. URL : <https://localhistory.org.ua/texts/interviu/grigorii-grabovich-shevchenko-odiagav-kozhukha-bo-rozumiv-shcho-tse-iogo-imidzh/> (дата звернення: 19. 09. 2021 р.)
4. Якого Шевченка треба знати? Фрагмент обговорення книжки Григорія Грабовича *“Шевченко, якого не знаємо”*. *Українська мова і література*. 2001. Ч. 18. С. 11.

Діана Бурлак

Використання ІКТ у процесі вивчення творів Миколи Вороного та Олександра Олеся у 10 класі

Сучасні уроки української літератури повинні бути різноманітними та цікавими для школярів. Педагоги постійно знаходяться у творчому пошуку, створюють для учнів цікаві завдання та форми проведення занять. Завдяки тому, що стрімко розвиваються інформаційні технології, вчителям легше моделювати завдання з певної теми та перевірити знання учнів. Варто зазначити, що учні покоління Z звикли до частого використання телефонів і комп'ютерних технологій, вони “вважають себе єдиним цілим із портативними пристроями і переконані, що вай-фай важливіший за все. Ці діти не уявляють себе без соціальних мереж, ютуба й ігрової приставки” [2, с. 77]. Тому для школярів буде втіхою виконувати такі завдання.

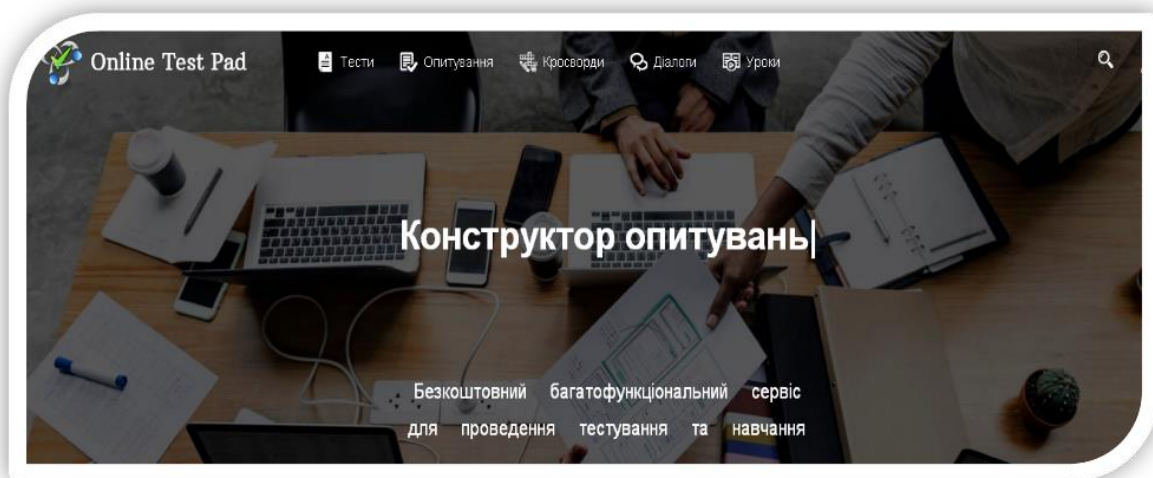
Для учнів 10 класу (рівень стандарту) у програмі передбачено вивчення творчості Миколи Вороного та Олександра Олеся. Десятикласники мають ознайомитись із поезіями митців, зрозуміти та проаналізувати їх, виконати різноманітні завдання на перевірку вивченого матеріалу [4]. Плануючи цю роботу, слід пам'ятати, “що кожна поезія неповторна і вимагає своєї логіки розбору” [1, с. 10]. Задля того, щоб перевірити знання учнів, учитель повинен не лише провести усне опитування, але й іти в ногу з часом та розвитком технологій і створювати завдання на різних онлайн-сервісах, що допоможуть урізноманітнити уроки та змотивувати дітей до навчання.

Популярним для перевірки знань учнів є тестування, за допомогою якого вчитель із легкістю може зрозуміти, наскільки добре учні засвоїли матеріал. Проводити цю роботу варто на таких платформах: Online Test Pad, Quizlet, “На Урок”, “Мій Клас”, “Всеосвіта”, LearningApps.org та інших.

Розглянемо тестування на платформі Online Test Pad [3]. Вона є легкою та зрозумілою у користуванні. Кожен учитель із її допомогою зможе, окрім тестування, проводити різного роду опитування, створювати кросворди, комплексні завдання та, навіть, повні уроки.

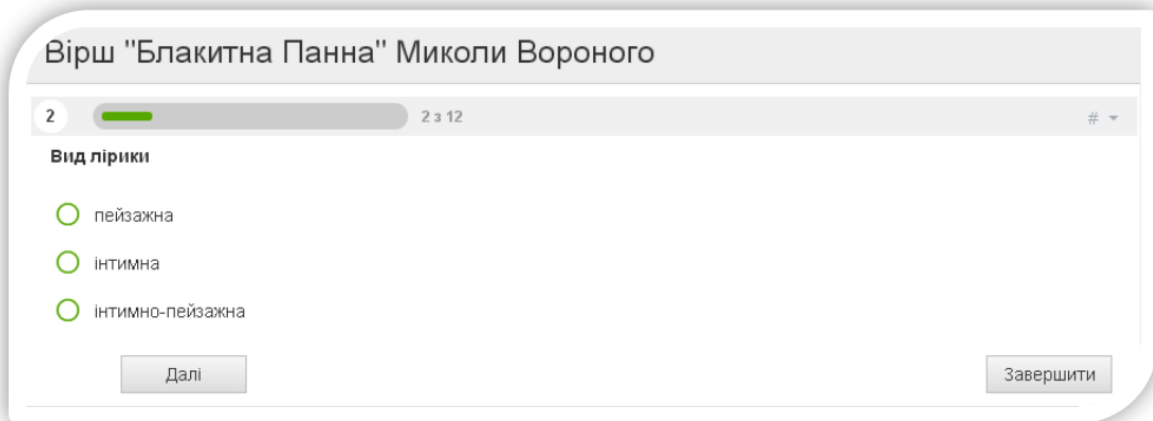
Ознайомлюючись із програмою, ми виділили поезії “Блакитна Панна” Миколи Вороного та “О слово рідне! Орле скутий!..” Олександра Олеся. Працюючи з онлайн-сервісом Online Test Pad, розробили тестові завдання для учнів 10 класу.

Звернемо увагу на етапи роботи над створенням тестування. Перш за все треба зареєструватись та обрати, над чим саме будемо працювати (рис. 1).

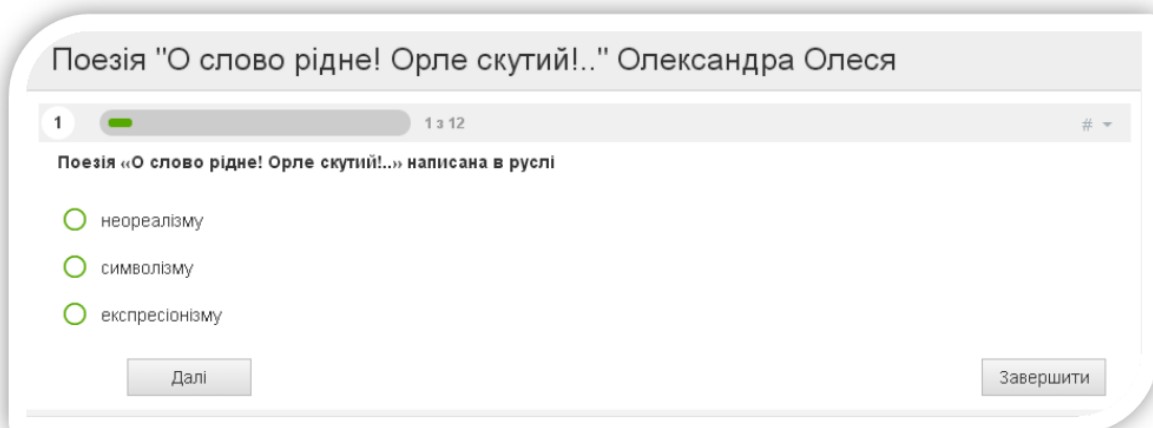
Рис. 1. Online Test Pad

Переходимо на свій профіль, обираємо “Тести” та починаємо створювати тестові завдання. Під час введення питань та відповідей, учитель відразу має поставити бали, що будуть нараховуватися учням під час тестування. Також важливо, щоб словесник під час розробки тестових завдань був уважний та слідкував за правильністю запитань та відповідей, щоб усе було подано коректно та зрозуміло для учнів. Створивши всі питання, треба перевірити їх, уточнити час проходження тестування, скільки разів учень може пройти тест, змінюються місцями питання для кожного учня чи ні, коли закінчується тестування, як учень побачить свій результат тощо. Після уточнення всіх деталей і перевірки учитель може використовувати тест (рис. 2). Якщо урок буде проходити в класі, то посилання на тестування можна розповсюдити серед школярів, надіславши його у спільний вайбер-чат або за допомогою QR-коду. Виділити учням 7-10 хвилин для перевірки своїх знань. Якщо урок буде дистанційно, то тести можна надіслати як домашнє завдання та дати дітям більше часу для їх виконання.

*Рис. 2. Приклад тесту
(Поезія “Блакитна Панна” Миколи Вороного)*

Створити тестування за творчістю Олександра Олеся також можна на платформі Online Test Pad. Обравши поезію “О слово рідне! Орле скутий!..”, підбираємо відповідні питання на знання вірша (рис. 3).

*Рис. 3. Приклад тесту
(Поезія “О слово рідне! Орле скутий!..” Олександра Олеся)*

Зауважимо, що творчість Олександра Олеся – поета та драматурга – в українській літературі посідає особливе місце. Незважаючи на свій від’їзд за кордон, тодішню політичну ситуацію, митець продовжує писати, видає свої збірки та радує всіх читачів українським словом. Важливо, що еміграція не зламала Олександра Олеся та він надихав інших своїми творами, незважаючи на те, що був далеко від рідної землі.

Варто звернути увагу на те, що платформа Online Test Pad є зручною не тільки під час створення завдань, але й під час перевірки. Після того, як учні пройшли тестування, вони бачать свій результат на екрані (рис. 4), скільки балів отримали та в яких завданнях допустили помилки. Для

вчителя ця платформа теж зручна, тому що не треба перевіряти виконані завдання, а рейтинг та бали учнів вираховуються автоматично, тому можна відразу перенести оцінки в журнал.

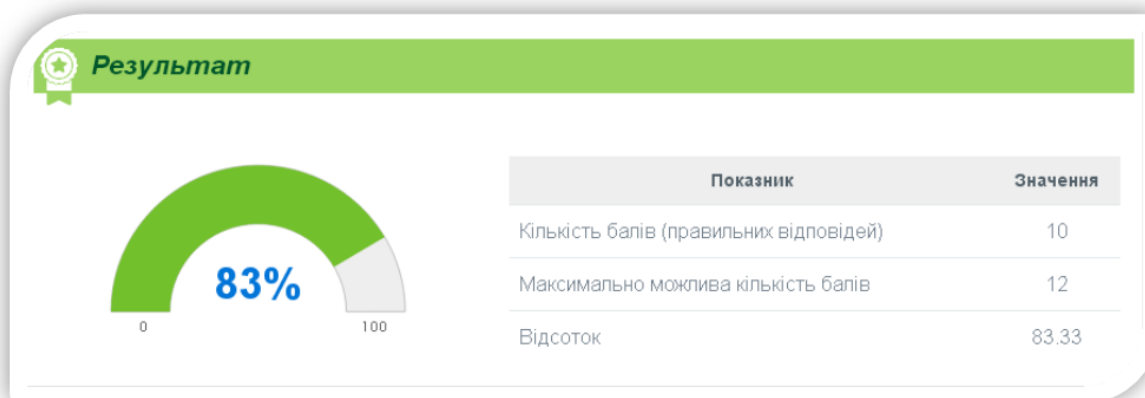

Рис. 4. Результати тестування

Отже, на уроках української літератури важливим є використання інформаційно-комунікаційних технологій, бо діти зараз сучасні, звикли до роботи з різними гаджетами. Новітні платформи в цьому допоможуть, адже вони зручні та доступні кожному. Онлайн-сервіс Online Test Pad дуже легкий та зручний у користуванні, всі завдання можна легко створити та автоматично перевірити.

Вивчаючи тексти Миколи Вороного та Олександра Олеся, можна використовувати онлайн-сервіси для створення завдань, особливо на етапі перевірки знань учнів для з'ясування того, наскільки добре вони засвоїли вивчені поезії. Це допоможе зробити навчання більш цікавим, зробити уроки різноманітними, мотивувати дітей до виконання завдань та кращого навчання.

Література

1. Бондаренко Л.Г. Вивчення ліричних творів на уроках української літератури у взаємозв'язку із зарубіжною (9-11 класи) : автореф. дис... канд. пед. наук: 13.00.02. Київ, 2001. 19 с.
2. Бондаренко Л.Г. Підготовка студентів-філологів до використання інфографіки на уроках української літератури. *Вісник Глухівського національного педагогічного університету ім. Олександра Довженка. Педагогічні науки : зб. наук. праць*. Глухів : Глухівський нац. пед. ун-т ім. Олександра Довженка, 2018. Вип. 2. Ч. 2. С. 76-82.
3. Онлайн-сервіс Online Test Pad. URL: <https://onlinetestpad.com/ua> (дата звернення: 30.04.2021).
4. Українська література. Програма для загальноосвітніх навчальних закладів. 10-11 класи. Рівень стандарту / Авторський колектив під керівництвом Р. В. Мовчан. Київ, 2017 (чинна з 01.09.2018).

Юлія Глушко

Інформаційно-комунікаційні технології при студіюванні поезії Івана Франка та Олександра Олеся

У інноваційному світі, що дедалі більше орієнтується на інтелектуальний та творчий потенціал особистості, лише життєво-компетентна людина, яка володіє новітніми інформаційно-комунікаційними технологіями, спроможна себе реалізувати та досягти успіху [3].

Сучасні учні вважають себе єдиним цілим із портативними пристроями і переконані, що вай-фай важливіший за все. Вони “народилися з мобільним телефоном” [1, с.2]. Нове покоління пристосоване до інноваційних технологій, відповідно з кожним роком усе гостріше постає необхідність пошуку ефективних методів, що допоможуть підвищити ефективність вивчення матеріалу, зацікавити учнів, мотивувати їх до опанування предмета, стимулювати розумову діяльність і розвивати творчий потенціал школярів. Під час підготовки до уроків перед учителем-словесником стоїть завдання розглядати учня не як пасивного слухача, а як суб’єкт, що бере активну участь в освітньому процесі. Потрібно знайти методи, прийоми, технології, що зацікавлять школяра будь-якого віку та які будуть орієнтовані на розвиток його інтелекту. У нагоді може стати один із сучасних інноваційних засобів навчання – хмара слів. Це візуальне відтворення списку слів, ярликів, категорій, міток, чисел, що знаходяться на одному зображенні. Фон має бути доречно підібраним, тобто мати логічний зв’язок із темою. Ця форма роботи користується популярністю у вчителів, однак достатньо ще не обґрунтована. Це й зумовило актуальність нашого дослідження.

Мета статті – розробити варіанти використання хмари слів у процесі вивчення поезій Івана Франка та Олександра Олеся у 10 класі.

Хмара слів (англ. tagcloud, wordcloud, wordle) – це візуальне уявлення списку категорій або тегів, так званих міток, ярликів, ключових слів тощо [2].

В освітній практиці хмара слів залучається для візуалізації термінології з певної теми. Кольоровий зважений список зосереджує погляд учнів на матеріалі. Цей вид роботи буде доречним на будь-якому етапі уроку. Хмари слів можна використовувати, демонструючи на інтерактивній дошці, або під час дистанційного уроку на екрані. Враховуючи вікові особливості школярів, можемо зазначити, що цю форму роботи доцільно використовувати для навчання учнів 5-11 класів.

Розглянемо використання хмари слів під час вивчення поезій Івана Франка та Олександра Олеся у 10 класі. За програмою школярі розглядають такі поезії Івана Франка, як “Сікстинська мадонна”, “Гімн”, “Ой ти, дівчино, з горіха зерня”, “Чого являєшся мені...”, “Легенда про вічне життя” та поезії Олександра Олеся “З журбою радість обнялась...”, “Чари ночі”, “О слово рідне!..”.

Для створення теги слів ми обрали редактор “WordCloud”. Він є генератором для розробки хмар слів власноруч (із використанням базових або авторських шаблонів). Користуватись послугами “WordCloud” можна за допомогою комп’ютера і смартфона безкоштовно. Цей ресурс є англійською та російською мовами, тому опанувати його буде не складно.

7 кроків для створення графічного дизайну:

1) Заходимо на сайт WordCloud, або ж переходимо за посиланням <https://wordcloud.pro>

2) Реєструємось на сайті (вказуємо своє ім’я, прізвище та електронну адресу, генеруємо пароль).

3) Переходимо до створення хмари слів. Обираємо ескіз.

4) Додаємо основні поняття.

5) Генеруємо хмару.

6) Корегуємо деталі (за необхідності можемо змінити колір фону і слів, підібрати іншу форму хмари).

7) Завантажуємо готову хмару слів [4].

Ми створили хмару слів на основі вірша Івана Франка “Гімн” (рис.1).

Вибрали світлий фон, на якому зображено перелік тегів. До хмари слів ми додаємо теги: революціонер, мільйони, сини, попи, царі, військові, шпіони, тюремники, хати мужицькі, верстати, недоля, сльози, лавина, розвидняючийся день. Образи: мільйони – народ, який прозрів; сини – майбутнє нації; попи, царі, військові, шпіони, тюремники – зло минулого; предметів і явищ: хати мужицькі, верстати ремісницькі, місця недоли й сліз; зла руїна – минулий світ, який падає під тиском нового життя; лавина – знищення зла; розвидняючийся день – прийдешнє. У центрі знаходиться основне поняття, написане великим шрифтом: “революціонер” – центральний образ ліричного героя, який не мириться з неволею і його прагнення не зупинити жодним реакційним силам.

Тетяна Домбровська

Використання ІКТ у процесі вивчення творів Лесі Українки “Лісова пісня” та Олександра Олеся “По дорозі в казку”

Сучасне суспільство потребує значного розвитку інформатизації освіти. Широке зростання інформації зумовлює стрімкий розвиток та використання інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ). Помітними перевагами сучасних комп’ютерних технологій є інтерактивність та інтенсифікація процесу навчання. Але одним із найважливіших чинників залишається вміння ефективно, якісно працювати з інформацією, використовуючи ІКТ і сучасні методи навчання.

Інформаційно-комунікаційні технології (ІКТ, від англ. Information and communications technology, ICT) – часто використовується як синонім до інформаційних технологій (IT), хоча ІКТ це загальніший термін, який підкреслює роль уніфікованих технологій та інтеграцію телекомунікацій (телефонних ліній та бездротових з’єднань), комп’ютерів, підпрограмного забезпечення, програмного забезпечення, накопичувальних та аудіовізуальних систем, які дозволяють користувачам створювати, одержувати доступ, зберігати, передавати та змінювати інформацію [3].

Узагалі ІКТ можна визначити як сукупність різноманітних технологічних інструментів і ресурсів, які використовуються для забезпечення процесу комунікації та створення, поширення, збереження та управління інформацією. Під технологічними інструментами та засобами мають на увазі комп’ютери, мережу Інтернет, радіо та телепередачі, а також телефонний зв’язок. Поєднуючи інформаційні та комунікаційні технології, проектуючи їх на освітню практику, необхідно зазначити, що основним завданням, яке стоїть перед їх впровадженням, є адаптація людини до життя в інформаційному суспільстві [5].

Актуальність теми зумовлена тим, що тільки завдяки правильно обраним інформаційно-комунікаційним технологіям та їх вдалому поєднанню з традиційними методами і прийомами на уроках української літератури сучасний учитель може виховати учнів як інтелектуальних та духовних особистостей, націлених на позитивний результат.

Мета статті – проаналізувати освітні можливості тестування на платформі “На Урок” під час вивчення драми-феєрії “Лісова пісня” Лесі Українки та драматичного етюду “По дорозі в Казку” Олександра Олеся у 10 класі.

Професія учителя є унікальною й особливою, що вимагає постійної наполегливої роботи не тільки на уроках, а ще й над самим собою. Як зазначають сучасні педагоги: “Тільки той наставник, який сам уміє учитися, може навчити інших”.

Вагомий внесок у методику викладання драматичних творів зробили такі науковці, як Є. Пасічник, Г. Токмань, Б. Степанишин, О. Слоньовська та інші. Методика аналізу драматичних творів має свою специфіку, але його загальні закономірності, вимоги до вивчення матеріалу залишаються в основі тими ж самими. Оскільки п’єси за розміром порівняно невеликі, бажано, щоб учні читали їх після вступної бесіди, що забезпечить глибоке й свідоме сприйняття [2].

Сучасний викладач має розмежовувати уроки таким чином, щоб поєднати чотири основні підходи навчання: хронологічний (історико-літературний); концентричний (розширити й поглибити відомий раніше матеріал); жанрово-тематичний (актуальний для тем, жанрів); мультикультурний (презентація найяскравіших літературних явищ різних часів і народів у контексті культури, діалог культур у часі) [4].

Стрімкий розвиток інформаційно-комунікаційних технологій сприяє швидкій появі нових інструментів на допомогу вчителю. Однак сформовані у майбутніх словесників вміння використовувати на практиці уже існуючі сервіси сприяють їхній підготовці до професійної діяльності в Новій українській школі [1].

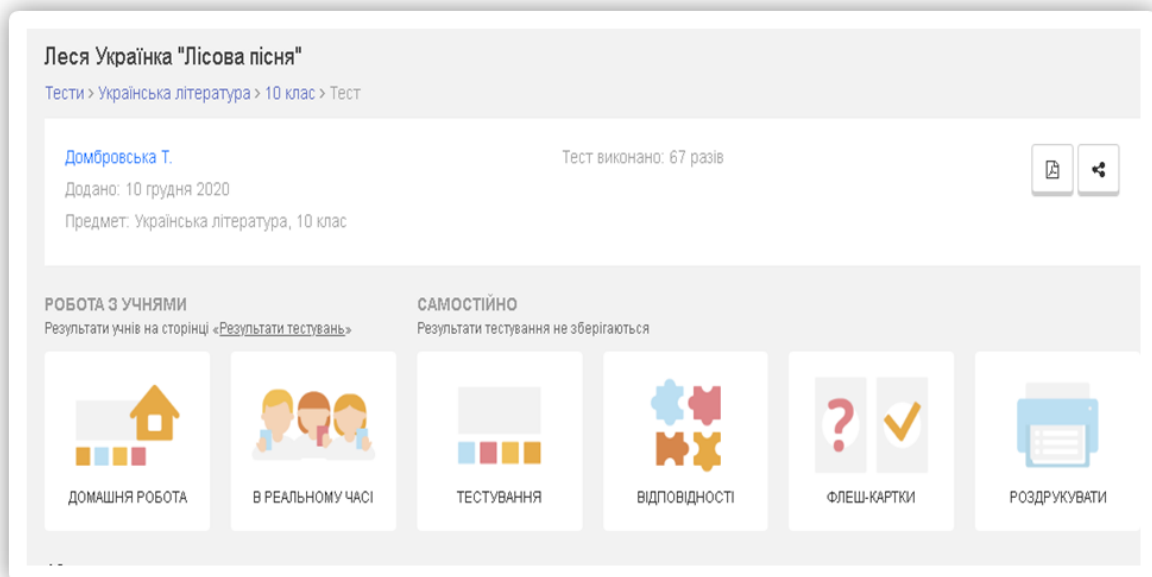
За чинною програмою для 10-11 класів профільного рівня загальноосвітніх навчальних закладів сучасний словесник має зацікавити учнів захопливими подіями драми-феєрії “Лісова пісня”, зосередити їхню увагу на важливих епізодах. Також треба пояснити оригінальність жанру і фольклорно-міфологічну основу твору, розкрити авторську рецепцію українських міфів, визначити композиційні особливості “Лісової пісні”, охарактеризувати романтично-міфологічний образ Мавки, зосередити увагу на роздвоєності душі Лукаша і бездуховності Килини та матері Лукаша. Усе це вчитель повинен подати цікаво та лаконічно, оскільки кількість годин обмежена [4].

Серед інших інформаційних ресурсів популярністю користується освітній проєкт “На Урок”. Цей ресурс має унікальну можливість для

вчителів України – використовувати безкоштовний сервіс онлайн-тестів “На Урок” для повноцінної перевірки знань, умінь та навичок. Для роботи з учнями під час дистанційного навчання та в класі вчителі залучають бібліотеку онлайн-тестів цієї платформи. Тому, у багатьох випадках словесникам слід самостійно створювати цікаві інтерактивні завдання для своїх учнів. Кожен користувач має змогу зареєструватися на цій платформі та самовдосконалювати власні знання завдяки різноманітним завданням на будь-яку тему.

Популярність тестових завдань значною мірою зумовлюється і підготовкою випускників до зовнішнього незалежного оцінювання. Сучасне інформаційно-комунікаційне середовище значно полегшує цей процес [1].

Для того щоб створити тест для 10 класу за драмою-феєрією “Лісова пісня”, треба зайти за покликанням <https://naurok.ua/student/tests>, зареєструватися та натиснути на вкладку “створити тест” або “знайти тест”. Далі сервіс пропонує шість варіантів на вибір: “Домашня робота”, “Тестування”, “В реальному часі”, “Відповідності”, “Флеш-картки” та “Роздрукувати” (рис.1).

Рис. 1. Персональна сторінка автора

На YouTube-каналі можна переглянути урок щодо роботи з цими вкладками за посиланням: <http://tyvriv.osv.org.ua/distancijne-navchannya-cherez-platfrmu-na-urok-11-47-19-23-03-2020/>.

Під час вивчення драматичного етюду Олександра Олеся “По дорозі в Казку” у 10 класі спробуємо знайти декілька варіантів із теми. На платформі у пошуці було знайдено чотири розробки сучасних викладачів.

Олександр Олесь "По дорозі в Казку"

Тести > Українська література > 10 клас > Тест

Міняйло С. А. Тест виконано: 197 разів

Додано: 27 квітня 2020

Предмет: Українська література, 10 клас

РОБОТА З УЧНЯМИ **САМОСТІЙНО**

Результати учнів на сторінці [«Результати тестувань»](#) Результати тестування не зберігаються

Рис. 2 Сторінка автора тестування "По дорозі в Казку"

Найновіше тестування було викладено 27 квітня 2020 року, складається з 12 стандартних запитань.

Запитання 12

Чому дорога до Казки для всіх народів і на всі часи?

варіанти відповідей

- Не зазначено час, коли відбувалися події.
- Одяг людей без ознак нації і часу.
- Усі народи мріють про Казку.
- Дорога через терни до зірок тут зображена на тлі лісу нічного.

Рис. 3 Приклад тестового завдання

Під час дистанційного навчання педагог може скористатися можливостями освітнього проекту "На Урок", щоб запропонувати учням виконати тести для перевірки. Таким чином, учитель зможе оцінити очікувані результати їх навчально-пізнавальної діяльності. Під час роботи з учнями в період карантину необхідно знаходити та використовувати такі

форми та способи навчання, які були б і корисні, і цікаві учням, допомагали учителю організувати успішне навчання (зокрема дистанційне), налагодити ефективну взаємодію зі школярами та надавали можливість отримувати зворотній зв'язок.

Про результативність використання освітньої платформи на уроках української літератури свідчать відгуки викладачів, які знаходять на сайті різноманітні тестування, створюють власні, редагують їх на сайті, роздруковують і перевіряють знання учнів.

Отже, освітня платформа “На Урок” дає змогу вчителям перевірити знання учнів в онлайн-режимі. Використання цього освітнього ресурсу під час вивчення драми-феєрії “Лісова пісня” та драматичного етюду “По дорозі в Казку” допоможе школярам більше дізнатися про тексти, проаналізувати характери персонажів, створити цілісну картину подій, а ще формувати критичне мислення та навички колективної праці.

Література

1. Бондаренко Л. Підготовка студентів-філологів до роботи з онлайн конструктором тестів Plickers на уроках української літератури. *Удосконалення інформаційно-ресурсного забезпечення освіти і науки в умовах євроінтеграції: тези доповідей XXI Міжнародної науково-практичної конференції (21-23 березня 2019 р.)*. Біла Церква, 2019. С. 81-83.
2. Бондаренко Л. Специфіка вивчення драматичних творів на уроках української літератури. *Література. Театр. Суспільство: Збірник наукових праць*. Херсон: Айлант, 2005. С.308-311.
3. Інформаційно-комунікаційні технології. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Інформаційно-комунікаційні_технології (дата звернення 04.05.21).
4. Навчальна програма з української літератури (профільний рівень) для загальноосвітніх навчальних закладів України. 10-11 класи. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi/navchalni-programi-dlya-10-11-klasiv> (дата звернення 01.09.2018).
5. Швачич Г. Г., Толстой В. В., Петречук Л. М., Іващенко Ю. С., Гуляєва О. А., Соболенко О. В. Сучасні інформаційно-комунікаційні технології: навчальний посібник. Дніпро: НМетАУ, 2017. 231 с.

Емілія Думанська

Освітні можливості застосування ІКТ під час вивчення текстів Лесі Українки та Олександра Олеся у 10 класі

Значний потік нової інформації, рекламних роликів, застосування спецефектів на телебаченні, поширення ігрових приставок, електронних іграшок і комп'ютерів значно впливають на розумовий розвиток учня і його сприйняття певної інформації, а також стимулюють учителів до використання нового арсеналу в освітньому процесі. Сьогодні все це називають науковим терміном ІКТ. Це педагогічно-інформаційні технології, що включають у себе використання комп'ютера або ж різноманітних технологій для процесу підготовки або передачі інформації. У школі їх використання вкрай актуальне, адже раніше учні звикли отримувати інформацію з підручника, довідкової літератури та розповіді вчителя. ІКТ передбачає такі переваги, як: індивідуалізація навчання, зростання обсягу виконаних на урок завдань, розширення інформаційних потоків при використанні Internet, підвищення мотивації та пізнавальної активності за рахунок різноманітності форм роботи, можливості включення ігрового моменту. Наприклад, вирішиш вірно приклади – відкриєш картинку, помістиш правильно всі букви – просунеш ближче до мети казкового героя. Учням подобається працювати з гаджетами більше, ніж із підручниками, тому зростає їхня зацікавленість у навчанні. Але для того, щоб використання таких технологій було ефективним, учителям потрібно мати певний досвід роботи з ПК, вміти працювати з пакетом Microsoft Office, що містить крім відомого всім текстового процесора Word ще й систему баз даних Access і електронні презентації PowerPoint. На допомогу педагогу прийдуть і розробки колег. Однак звертаючись до таких

матеріалів, “словесник обов’язково має врахувати пізнавальні особливості своїх школярів, матеріально-технічні можливості кабінету літератури та проявити власний почерк” [1, с. 43].

Пропонуємо вчителям-початківцям у своїй практиці використовувати сервіс Canva, бо він є особистісно орієнтованим і допомагає розвивати критичне й творче мислення дітей [3]. Наприклад, школярі у процесі вивчення поезії Лесі Українки можуть із його допомогою підготувати дослідницькі, творчі, ігрові, інформаційні, практично-організаційні, рекламні та виховні проєкти на такі теми: “Про Лесю Українку говорять, що вона...”, “Доля Лесі Українки – то доля нації”, “Особистість Лесі Українки, грані її таланту”, “Невідомі факти про Лесю Українку”, “Світ захоплень Лесі Українки”.

Також у процесі проєктної діяльності, крім мультимедійних презентацій на обрані теми, можна дати завдання на створення різноманітних публікацій, буклетів, бюлетенів або ж паспортів літературних героїв, наприклад, узяти до уваги автобіографічні тексти Лесі Українки і запропонувати учням підготувати такі види роботи, як:

- підготувати комікси за мотивами творів;
- прорекламувати ліричний вірш “Contra spem spero” так, щоб усі захотіли його прочитати, але дотримуючись усіх інформаційних вимог (іншими словами – створити рекламу в Інтернеті);
- дібрати музику, що б відповідала настроєві поезії;
- опрацювати за допомогою інтернет-ресурсів додаткові джерела інформації про письменницю;
- створити домашню інтернет-сторінку (блог), на якій розмістити власні міні-роздуми про поезію “Слово, чому ти не твердая криця...”;
- укласти список літератури до теми, використовуючи не тільки паперові носії, а й електронні.

На нашу думку, такий варіант досить цікавий для учнів, тому що вони будуть виконувати незвичайні завдання, де не потрібно тільки вчити та читати, де можна проявити креативність і, звичайно, отримати за свою роботу високий бал. Для вчителів використання цієї програми також привабливе, бо допомагає їм краще розвивати здібності та оцінити знання дитини, спонукає шукати нові, нетрадиційні форми і методи навчання.

У процесі вивчення життя і творчості Олександра Олеся пропонуємо використати програми для розбудови віртуального світу, де є учні та вчитель, та читати поезії онлайн. Можна дати кожному учневі створити самого автора і вибрати найулюбленіший вірш, зачитати та проаналізувати його у віртуальному класі. Також зробити презентацію за інтимною лірикою Олександра Олеся і проаналізувати такі тексти, як: “Чари ночі”, “Айстри”, “Ти зовсім мене не кохала”.

Отже, підсумовуючи, можна зазначити, що використання ІКТ на уроках вивчення творчості Лесі Українки та Олександра Олеся вкрай

необхідне. Такий підхід дозволить протидіяти тенденції “зниження авторитету друкованого слова, витіснення книги на периферію суспільної свідомості” [2, с. 18]. Сучасний світ не стоїть на одному місці, змінюються тенденції та підходи до проведення уроків. Нові технології навчання на основі інформаційних і комунікаційних умінь дозволяють інтенсифікувати освітній процес, збільшити швидкість сприйняття, розуміння та глибину засвоєння літературного твору.

Література

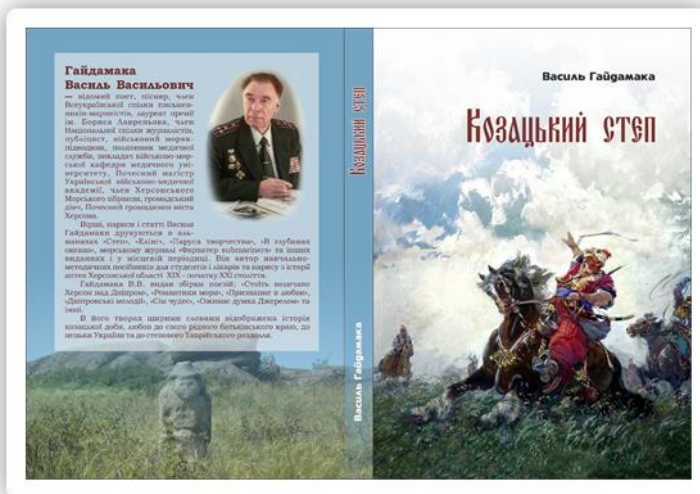
1. Бондаренко Л. Г. Методика організації рольової гри “Урок літератури” для студентів-філологів (із досвіду роботи). *Українська література в загальноосвітній школі*. 2015. № 5. С. 42-43.
2. Бондаренко Л. Г. Професор Ніла Волошина про форми співробітництва учителів літератури та бібліотекарів. *Українська література в загальноосвітній школі*. 2013. № 5. С. 18-21.
3. Canva. URL: https://www.canva.com/uk_ua/login/ (дата звернення: 05.09.2021).

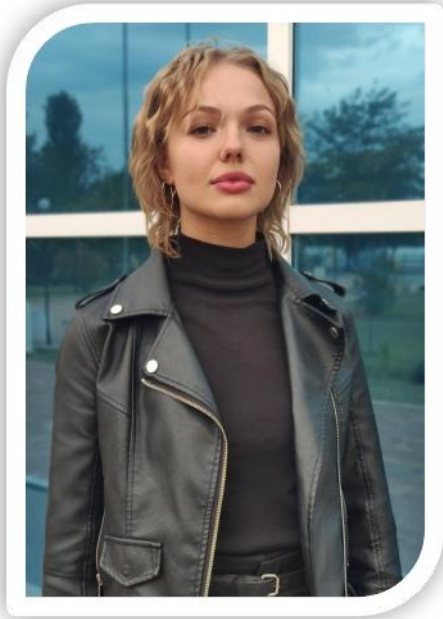
ТАВРІЙСЬКА ФУНДАЦІЯ ІНФОРМУЄ

Вітаємо!

Василя Васильовича Гайдамаку

з отриманням Всеукраїнської літературної премії
імені Яра Славутича за 2021 рік!

Тетяна Краснощок

Використання інформаційно-комунікаційних технологій ІКТ у процесі вивчення драми (на матеріалі твору О. Олеся “По дорозі в казку”)

Творчість О. Олеся була введена в чинну шкільну програму порівняно недавно. Зараз спадщина майстра слова розглядається у п'ятому й десятому класах закладів загальної середньої освіти. П'ятий клас – це етап ознайомлення з віршами письменника на історичну тематику. Чинна програма передбачає розгляд таких питань: поезії з книги “Княжа Україна”, їх зв'язок із літописами. “Заспів”, “Україна в старовину”; поетична оповідь про минуле нашого народу. “Похід на Царгород”, “Ярослав Мудрий”; поетична оповідь про князів Київської Русі, їхню мудрість, благородство, хоробрість, любов до рідної землі; “Микита Кожум'яка”. Драматичний твір на тему народної казки, добро і зло в казці [3].

Значно розмаїтішою постає палітра Олесевих фарб у десятому класі. Окрім поезій у шкільній програмі з'являється його драматургія: “По дорозі в Казку”. Цей драматичний етюд рекомендується вивчати в порівнянні з “Мойсеєм” Івана Франка. Між творами справді можна знайти чимало спільного. Ні герой твору Олеся Він, ні Франковий Мойсей не потрапляють до омріяного краю, не бачить тієї землі і натовп, який вони вели і який зневірився у словах своїх героїв. І все ж існують великі відмінності між цими творами. Вони виявляються як у певних епізодах, так і в головних меседжах. Мойсей виступає лише як провідник волі Єгови, хоча й несе частку особистої відповідальності. Саме за миттєві сумніви Мойсея не допущено до Канаану. Так показано втручання в життя людей конкретної вищої сили.

У драмі “По дорозі в Казку” ситуація зовсім інша. Люди живуть у страшному лісі, де нема нічого “*рідного й знайомого*”, і кажуть: “*Ти сам йди, а ми і тут свій вік як-небудь доживем*”, а ніякої вищої сили немає зовсім, і весь тягар відповідальності падає на Нього. Він – образ глибоко психологічний за природою, але вчинки його не вмотивовані нічим: чому він прагне вивести народ із темряви? Чим привабила його дівчина? Не з’являється і франківський образ Азазеля (чи істоти (неістоти?) йому подібної), герой зневірюється у своїх діях сам, бо сам їх розпочав – це логіка твору. Розумна філософія життя здатна конкурувати з прагненням нового, хоча і програє йому в привабливості, але остаточна перемога залишається за “*вогнищем і тарілкою*”.

Казка – неоднозначний символ. Зрозуміло, що це – щось нове, там завжди сяє сонце, але виникає запитання: а що ж за нею? Невже прогрес спиниться, коли нарешті золота брама відкриється? Може, саме тому люди залишаються у лісі? Це питання не вирішене самим автором, і в цьому полягає таємничість етюдів “По дорозі в Казку”. Цілком можливо, що саме дорога була ціллю мандрівки, а не Казка.

Готуючись до опрацювання творів О. Олесь у 10 класі, треба врахувати думку методистів про те, що “*кожний літературний рід має свої специфічні риси, які зумовлюють відповідні прийоми викладання*” [2, с.308]. Слід розповісти учням про домінуючі мотиви у доробку поета. Якщо у школярів немає знань про модернізм як літературний напрям, символізм як творчий метод, то треба дати відповідну інформацію у доступній формі. Це можна зробити за допомогою віршів Олесь: ілюструючи факти наведеними цитатами з текстів митця.

Відомо, що риси символізму в творчості Олександра Олесь найяскравіші у драматургії – це роздуми над загальними проблемами людськості: коханням, шляхом до прогресу, споконвічною боротьбою добра і зла.

Під час роботи над етюдом Олександра Олесь “По дорозі в Казку”, доцільно застосовувати такі форми ІКТ на різних етапах вивчення матеріалу:

1. Підготовка, ознайомлення з темою: діти переглядають відеоролик, де проілюстровано та представлено біографію, а також творчий шлях Олександра Олесь. За допомогою наочності школярі ефективніше сприймають факти з життєпису письменника. Після перегляду ролика учням можна запропонувати вікторину: хто зможе пригадати більше озвучених фактів.

2. Знайомство з твором та його аналіз: на цьому етапі доцільно використати такі форми, як, наприклад, мультимедійна презентація, що охоплюватиме різні аспекти аналізу – від жанру до проблематики [4]. Також учням можна запропонувати послухати аудіозапис. Під час підготовки до уроку бажано створити таблиці, схеми, що допоможуть візуально систематизувати отримані знання щодо аналізованого тексту.

3. Контроль знань: використовуємо підсумкове тестування, яким завершується кожна тема. Всі учні виконують контрольний тест і відразу отримують оцінку комп'ютера.

4. Домашнє завдання: застосування ІКТ в освітньому процесі відкриває перед учнями безліч шляхів для його виконання. Так дітям можна запропонувати створити в електронному варіанті колаж із характеристикою одного з персонажів чи інтерактивну обкладинку для книги. Такі завдання зможуть не лише закріпити знання з теми, що вивчалася, а й розвинути творчі навички, а також навички роботи з комп'ютером.

Використання ІКТ допоможе словеснику урізноманітнити типи уроків вивчення творчості О. Олеся, наприклад, провести урок-проект. Під час підготовки і проведення такого заняття школярі вчать самостійно представляти, структурувати і презентувати свої знання, що дозволяє закріпити й поглибити їх, підвищити рівень оволодіння вміннями й навичками, головною з яких буде здатність знайти, дослідити та опрацювати самостійно інформацію та представити її на уроці (дослідницький метод роботи), а також здатність критично осмислити інформацію (аналітичний метод роботи), відпрацювати певні навички. Такий вид діяльності також сприяє розвитку в учнів умінь працювати в різних групах, тим самим формуючи особистісні якості (взаєморозуміння, взаємоповагу, відповідальність); інформаційно-технологічну культуру (знання, вміння і навички використання інформації з різних джерел, навички роботи з інформаційно-комунікаційними технологіями); структурування знань шляхом встановлення міжпредметних зв'язків; мотивації до навчання та самонавчання. За своєю сутністю людина – творець. Тому необхідно, щоб учні не копіювали, а творили. Наприклад, перед вивченням драми О. Олеся “По дорозі в казку” учні отримують завдання: дослідити походження драми, підготувати розповідь (презентацію) про видатних письменників-авторів драм.

Урок-віртуальна екскурсія є уявною мандрівкою до музею чи виставки. Для організації такого заняття потрібно визначити джерела пошуку інформації. Наступний крок – опрацювання одержаної інформації, результатом чого є творчі роботи: повідомлення, презентація, заповнена таблиця, відповіді на питання тощо. А це, безперечно, сприяє формуванню самоосвітньої, комунікативної, інформаційної, полікультурної компетентностей учнів.

Отже, використання ІКТ у процесі вивчення драматичного твору О. Олеся допоможе зацікавити учнів текстом, а значить і протидіяти такій негативній тенденції, як “зниження авторитету друкованого слова, витіснення книги на периферію суспільної свідомості” [1, с.18]. Як засвідчив проведений у статті аналіз можливостей і функцій використання ІКТ на уроці української літератури, зокрема під час вивчення драми О. Олеся “По дорозі в Казку”, інформаційні технології відкривають учням

доступ до нетрадиційних джерел інформації, підвищують ефективність самостійної роботи, дають нові можливості для творчості, дозволяють реалізувати принципово нові форми і методи навчання.

Література

1. Бондаренко Л. Г. Професор Ніла Волошина про форми співробітництва учителів літератури та бібліотекарів. *Українська література в загальноосвітній школі*. 2013. № 5. С. 18-21.
2. Бондаренко Л. Г. Специфіка вивчення драматичних творів на уроках української літератури. *Література. Театр. Суспільство* : зб. наук. праць. Херсон : Айлант, 2005. С. 308-311.
3. Українська література. 5 – 9 класи. Програма для закладів загальної середньої освіти. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/programy-5-9-klas/onovlennya-12-2017/na-sajt-ukrayinska-literatura-5-9-z-chervonimdoc-2.pdf> (дата звернення: 05.09.2021).
4. Презентація до вивчення драми Олександра Олеся “По дорозі в Казку”. URL: <https://naurok.com.ua/prezentaciya-dramatichniy-etyud-o-olesya-po-dorozi-v-kazku-129979.html>

ТАВРІЙСЬКА ФУНДАЦІЯ ІНФОРМУЄ

Вітаємо!

Анатолія Васильовича Португальського

з отриманням Всеукраїнської літературної премії
імені Яра Славутича за 2021 рік!

Іван Немченко

Тема геноциду в творчості Миколи Василенка і В'ячеслава Друзяки

Микола Василенко і В'ячеслав Друзяка – херсонські поети складної долі. Обом випало багато років провести далеко від України. Тож доробок обох митців пронизує щемливий мотив туги за Україною, біль за ті втрати, яких зазнав наш народ упродовж віків у ході одвічного протистояння з північно-східним сусідом – підступним, зажерливим та агресивним. Широко в творчості обох письменників заявлена тема геноциду українського народу, здійснюваного кремлівськими посіпаками у різні часи.

Микола Олександрович Василенко (1924-2018) – український письменник, що пройшов через табори ГУЛАГУ та цілі десятиріччя штучного замовчування його творчості. Уже перші його збірки “Небовий ключ” і “Очна ставка”, видані Сімферопольським видавництвом “Таврія” в 1990 році, були позначені пафосом викриття російського великодержавного шовінізму, імперського мислення московських правителів усіх часів. Автобіографічний елемент переплітається в творах збірок із широким поглядом на болючу історію України, сповнену різних потрясінь і політичних катаклізмів.

Книжка “Небовий ключ”, що увібрала чотири цикли поезій: “Терпкий вітер”, “Зелений клин”, “Світ великих зірок” і “Дощові луни”, має метафоричний заголовок. Поетизована народна назва пролісків, винесена на обкладинку збірки, спонукає до роздумів над проблемою

збереження духовності, прагнення до високих ідеалів, не зважаючи ні на які випробування та лихоліття. Мимоволі напрошується паралель із дебютною книжкою українського співця-борця П. Грабовського, що була опублікована століттям раніше. Той давній “Пролісок” славетного митця-політв’язня теж був задивлений у краще майбутнє рідного краю, приреченого конати в міцних імперських обіймах царської Росії як велетенської тюрми народів. “Небовий ключ” М. Василенка, як і наступні його поетичні видання, потверджував, що “кормигу гидливу”, тавровану П. Грабовським, спритно запровадили на тлі нової історичної епохи московські більшовики. Тільки їх експерименти в царині нищення українського світу були більш вигадливими й жорстокими, ніж у їхніх попередників – царських посіпак.

Автор веде мову про “давноминулих днів пекучу рану”, наводячи містки між минувиною і сучасністю, закликаючи співвітчизників до відповідальності за свої вчинки і за майбутнє батьківщини. Поет М. Василенко оспівує життя розстріляних земляків-таврчан (“Дядьки”, “Дід Кузьма”), пропонує широкий погляд на добу репресій (“Пристань міста Кем”, “Соловецький монастир”). У віршованій присвяті землякові К. Головченку бринить поетове співчуття до міриадів трудівників-смертників: *“Ой летіла галка, галка через балку, / Та й згубила галка із крила перо. / Запустила в жниво смерть свою косарку, / Напосіло горе, на моє село. / Напосіло горе, як болюча рана. / Кахнув “чорний ворон” і повіз в тюрму / Саву, і Миколу, і Павла, й Степана, / І самого діда коваля Кузьму”* [2, с.77]. У поезії “Слідами народної думи (Маруся Богуславка)” теж проводиться думка про рокованість долі українців, нищених то ордами сталіністів, то легіонами Гітлера. Проте героїчні сини й доньки народу стають на заваді ворогам і перемагають їх: *“Гей, братів з неволі швидко визволяли / Чужаниць колючим віхтем вимітали / Із землі своєї, із своєї хати...”* [2, с.68]. Історичний вірш-монолог “Петро Калнишевський” проводить паралель між давніми й пізнішими виявами геноциду щодо українців із боку московських загарбників. Як відомо, славного отамана запорозького було надовго кинуте в соловецькі катівні, але ніхто не зміг знищити його волелюбного духу: *“Я – Калнишевський, рідний син Вкраїни, / І маю в серці те, що не зника. / Крізь мене проросли катівень стіни / І чорних Соловків трава гірка”* [2, с.81]. Героїка минулого допомагала українцям ХХ століття вистояти в найтяжчі роки репресій і голодоморів.

Друга книга М. Василенка “Очна ставка” є сатирою, спрямованою проти комуністичного режиму в СРСР, проти сталінщини та інших пекельних сил новітньої Московії. Вірші “Руйнували церкву”, “Колгоспний тік” продовжують викривальну лінію, заявлену в попередній збірці. Знову поет лине думкою і серцем до жахливих голодоморних 30-х років, підкреслює духовну убогість соціалістичного суспільства московсько-більшовицького зразка, заснованого на терорі й геноциді.

Сталінські “*кати вчинили сатанинський суд*” [3, с.146], викликаний їх хронічною українофобією. А проте в поезії “*Мій зеківський притулок*” співець висловлює цілковиту переконаність: “*Розвалиться тюрма народів – І Мати зійде із хреста*” [3, с.40].

До теми геноциду, репресій, винародовлення звертається митець і в наступних своїх збірках. Це зокрема його бойовиті катрени, репрезентовані в багатьох книжках і періодиці як відповідь на московську агресію щодо незалежної України.

*Веде в Донецьк елітний чінгісхан
Обтяжений мечами караван.
Не може клятий жити без розбою,
Пройти намислив до Карпат ордою.*

*Коли в Донецькому басейні смеркло,
Від окупантських танків і гармат
Упав на землю знову наш солдат.
О Господи! Вкарай злочинців пеклом.*

*Гібридна війна. Чия це вина?
Хто ногу підставив народу?
В Донбасі лютує гібрид-сатана,
Що має ординську породу [1, с.197].*

У катреновій мозаїці поета проглядає його бачення української історії від сивої давнини до сьогодення. Образ орди єднає в цілісний організм московський світ монголо-татарської закваски з російсько-імперською машиною Путіна.

В'ячеслав Михайлович Друзяка (1940) є українським поетом, перекладачем, критиком, музикантом, композитором, педагогом, що народився на Херсонщині, але протягом останніх десятиліть мешкає і займається творчою діяльністю в Чехії, ставши одним із представників української діаспори в цій країні. В. Друзяка є й членом НСПУ, і належить до Чеської асоціації українців. У доробку письменника поетичні збірки “*Вікно лиману*” (1995), “*Степовий всесвіт*” (1997), “*В обіймах радості й журби*” (2007; 2-е вид. 2015), “*Україна – мій біль і надія*” (2010), літературно-критичні й мистецтвознавчі публікації, присвячені В. Земляку, В. Сисоєву, П. Шульзі тощо. Про нього писали такі автори, як А. Глушак, О. Голобородько, О. Дрбал, М. Каляка, А. Крат, О. Олійників, О. Різниченко, Б. Сушинський, В. Трохліб, Н. Чернецька та ін. Це зокрема передмови до ліричних збірок поета, рецензії на його книжки, ювілейні статті та довідкові матеріали.

Поєма-реквієм “Геноцид” (1999-2005 рр.), за словами автора, створена “на основі розповідей матері та бабусі моєї дружини, які пережили особисто жахіття штучно створеного більшовиками великого голодомору 1932-33 рр. в чеському селі Богемка на Миколаївщині. Рідна сестра матері дружини Юлія Фібіхова (народжена Гортова) залякана, зацькована померла від голоду і була закопана у яру за селом. В 1991 році перепохована на цвинтарі в с. Богемка” [4, с.132].

Відкривається поєма епіграфом із Юрія Клена: *“Клекоче нам розпечене нутро. Хто вичернає нам шоломом горе?”* [4, с.129]. Твір складається з чотирьох частин. Перша з них є прозовою історико-публіцистичною інтродукцією, в якій подається розгорнута довідка про перебіг примусової колективізації в чеському селі Богемка на Півдні України. Як відомо, в ті часи в українському Причоромор’ї було багато сіл і цілих районів, заселених німцями, чехами, болгарами, поляками, молдаванами, євреями, татарами тощо. Жорна московської колективізації і штучного голодомору-геноциду торкнулися своїм лиховісним крилом насамперед українців, але в цьому потоці нищення постраждало й чимало представників інших національностей.

Друга частина поеми пояснює причини такої люті збоку Кремля щодо українського загалу. Більшовицьким вождям дуже хотілося, *“Щоб УКРАЇНА впала на коліна / і дух козацький щоб навіки згас, / та гнула перед “старшим братом” спину / й ніколи вже на ноги не сп’ялась, / замислив кат, тиран, підступну кару: / нещадно, підло винищить народ!”* [4, с.130]. Автор подає загальні картини репресій в Україні 30-х років ХХ століття, страждання мільйонів людей, приречених на голодну смерть: *“Не треба грізних війн: пси-комісари / найкращих поведуть на ешафот... / Знаряддям стала “засуха” в ту пору: / бач не вродило, нікого винить. / До крихти опустошили комори – / сплели потворний ГЕНОЦИД СТОЛІТЬ!.. / ...Слабкі, голодні – ледь тягали ноги, / шукаючи мізерних корінців... / Зловісним круком крякала тривога... / Сльоза гірка котилась по щоці”* [4, с.130].

ІІІ частина поеми наводить конкретну замальовку часів розкуркулення в Україні, коли жертвами більшовицької сваволі ставали не тільки заможні селяни, а й середняки та найбільшні хлібороби. *“Зайшло у хату троє “активістів”, / один з них до коліски підійшов. / ...Обшарили всі закутки, всі миски, / нічого не знайшли...”* [4, с.131]. Та найпронирливіший із зайд таки здогадався, де господарі хати сховали останній харч для немовляти: *“...Він, змій, знайшов. / Прискіпливо дивився на дитину, / втім рвучко нахилився і... підняв. / З-під неї витяг з манкою торбинку, / а з нею і НАДІЮ відібрав”* [4, с.131]. Отже, надію на продовження життя цієї дитини хоча б ще на трохи.

Автор проектує такі окремі людські трагедії в середовищі українців на долю всього народу, приреченого Москвою на загибель: *“Розлючені*

вдирались на обійстя / і щупами дирявили весь двір. / Земля й душа зрябіли геть від вістря / й волають крізь віки немов докір! / Забрали все, нахабно, до зернини, / хто приховав – спровадили в Сибір. / І солов'їну, калинову, тополину – / перетворили в вимерлий пустир...” [4, с.131]. Імперія була зацікавлена в тому, щоб квітнучий і щедротний край перетворився у велетенську пустку, яку можна було б заселити вихідцями з Росії і таким чином розширити й закріпити межі “російського світу”.

Автор послуговується натуралістичними деталями, характерними мікрообразами, щоб передати жахіття голодомору та репресій: *“Від голоду вмирили, пухли люди, / тіла їх розкладались край доріг... / Пів-України винищив їуда, / знекровлена, щоб приповзла до ніг. / Ввійшли нещастя й смерть у кожную хату, / немає вдома навіть сухаря. / Від розпачу сивіє з горя мати – / її дитя, мов свічка догора...” [4, с.131].*

Окремі людські долі переплітаються з трагедією всієї нації, підступно й брутално нищеної Москвою та Сталінін: *“За жертвами не голосили дзвони, / не заливалась музика слізьми... / Мільйони знищив душолюб, мільйони, / щоб Україна борсалась в пітьмі. / Щоб віддала духовність, землю, віру / своїм одвічним, лютим ворогам. / А українці, щоб пішли по миру – / молитись кривдам і чужим богам” [4, с.131].* Перепадає в поемі й сподвижникам Сталіна, виконавцям його злочинних наказів та інструкцій: *“Пішли у Лету Берії й Єжови – / лакузи свинопасових інтриг... / Вже сотні літ орлиця двоголова / трясє Вкраїну в пазурах цупких” [4, с.131].*

Четверта частина поеми передає біль поета, переживання за долю рідного краю. Через молитовне звернення до Всевишнього бринить тривога митця за майбутнє співвітчизників: *“Всесильний Господи, молю тебе, благаю: / Врятуй нещасну землю і народ. / Перевертнів скарай – бандитську хижу зграю, / вкажи єднання шлях до щастя, до висот!” [4, с.132].* Високотрагічні нотки переплітаються у фіналі поеми з оптимістичною упевненістю, що наш народ зуміє подолати всі напасті і відродитись до нового життя: *“Ще довго будуть люди пам'ятати / те лихо, що затьмарило віки. / Та не вдалось катам наш дух здолати, / народ великий, гордий і стійкий!” [4, с.132].* До поеми вплітається аплікацією Шевченківський мотив: *“Хреста ніхто не поставить і не пом'яне” [4, с.132].*

Подібні мотиви відлунюють і в інших текстах поета. У вірші-посланні “Згорьована доля” автор апелює до рідного краю та його мученицької історії, яка продовжується і в новітні часи, несучи чергові випробування на міцність і живучість: *“Гідна земле безталанна. / Бідолашний мій народ. / Все снується на обманах / промосковських воєвод. / Де ви, роки молодії, / попливли за небокрай?.. / В попіл спалені надії, / нездійснені світлі мрії – / розіп'ятий рідний край...” [4, с.127].*

До поезії “В лещатах долі” (1999 р., Одеса) взято епіграфом рядки з Т. Шевченка: “Виростали у кайданах слов’янській діти” [4, с.96]. Це лірична присвята Шевченківському лауреатові письменникові Павлу Гірнику. Вірш містить характерні картини збиткування імперії над Україною: “Облисїли схили над лиманом, / помарніли золоті піски... / Що Москва зробила з нами, мамо? / Розвели нас долі-стежечки. // Не дрейфують білі пароплави / у промінні сонця, як колись, / і душа від гордості і слави / не зліта, мов птаха, в синю вись” [4, с.96]. Та не тільки зовнішні напасті переслідують Україну. Свої очільники-грабіжники анічим не кращі: “Знахабніли люди, ті, при владі – / щільно набивають гаманці, / а народ принишклий, безпорадний / ледве зводить прокляті “кінці”... // Смутно, гірко бідним у цім світі – / все життя в насиллі і в нужді... / Фініш шляху мусимо прожити, / мов Христос, розп’ятий на хресті...” [4, с.96]. Автор протестує проти такого стану речей, прагне розбудити в зневаженому народі гідність, здатність боронити своє право на вільне й щасливе життя: “Нїби сонце сяє, як сіяло, / плине Дніпр у море, як завжди... / Обікрали й крила обрубали – / мусим жити у ганьбі й нужді. // Тож повік ведеться на цім світі, – / коли пан довірить бунчуки, – / щоб кишені золотом набити, / ладні в нього дзьобати з руки...” [4, с.96].

Микола Василенко і В’ячеслав Друзяка – херсонські поети, в творчості яких потужно звучить осуд московської імперії за геноцид щодо українців та інших народів. Тож їхній доробок актуальний, впливовий, мобілізуючий. Твори письменників заслуговують на перевидання і широку популяризацію.

Література

1. Василенко М. Без ретуші: катрени. *Вісник Таврійської фундації (Осередку вивчення української діаспори)*. Вип.12. К. – Херсон: Просвіта, 2016. С.196-197.
2. Василенко М. Небовий ключ: поезії. *Пузиренко В. Живі дощі. Василенко М. Небовий ключ. Давыдов В. Старые звезды*. Сімферополь, 1990.С.59-150.
3. Василенко М. Очна ставка: поезії. Сімферополь, 1990. 223 с.
4. Друзяка В. Україна – мій біль і надія : поезії та пісні / голов. ред. О. В. Олексюк, худож. О. О. Шилкін. Київ ; Херсон: Просвіта, 2010. 176 с.

Яна Дудурич

Світ малої прози Євгена Гуцала та Миколи Василенка

Останнім часом помітним явищем в українському літературознавстві стало переосмислення творчості митців другої половини ХХ ст., зокрема тієї спадщини, яка суворо заборонялася в умовах тоталітарної системи. Саме до такої плеяди авторів, чий художній світ перебував в опозиції до режиму, належать Євген Пилипович Гуцало (1937-1995) та Микола Олександрович Василенко (1924-2018). На перший погляд, це досить різні письменники, але вони творили в один і той же час, їхні тексти закарбували обличчя сучасної їм епохи, перейняті глибокою й самовідданою любов'ю до України. Є. Гуцало та М. Василенко були поетами, новелістами, повістярами, романістами, публіцистами, критиками, мемуаристами.

Незважаючи на те, що прозові доробки митців є досить різноманітними та відмінними за своєю манерою викладу, проте в них є й чимало спільного. Нас цікавлять насамперед твори малого жанру в епіці письменників.

У Є. Гуцала та М. Василенка простежується спільна тенденція впливу журналістської манери на їх творчість, наявність потужного публіцистичного начала, поряд із ліризацією прози.

Є. Гуцало звертався до оповідань, які є дуже близькими до художнього нарису. Зміни у суспільному та творчому житті письменника викликали у нього зацікавлення у нових жанрових формах, які виникли внаслідок перетворення традиційних. Це новели, психологічні етюди, образки, фрагменти, подорожні нотатки, новели-портрети, новели-пейзажі, новели-пісні тощо. Особливої уваги у творчості митця заслуговує його гостросюжетна новела, заснована на фольклорі та демонології. Серед збірок оповідань Є. Гуцала слід відзначити “Люди серед людей” (1962), “Яблука з осіннього саду” (1964), “Хустина шовку зеленого” (1966), “У лелечому селі” (1969). У творах “Олень Август”, “Яблука з осіннього саду”, “Скупана в любистку”, “Багряне листя”, “Хай собі цвіте...” автор досліджує вразливий психосвіт підлітків і юнацтва, а в текстах “І дівчина, як парус”, “Місячне сяйво”, “Весняні святощі трави” заглиблюється в тайники взаємин між людиною та природою.

Для творчості М. Василенка характерний громадянський пафос, викривальне начало. Особливо це помітно в белетризованих мемуарах (“Черевний тиф”, “Парнас у Заполяр’ї”) та статтях (“... Як духовний хліб насущний”, “Олесь Гончар як патріот України”, “Писемність і її поборники”), які додають чимало важливих штрихів до життєпису автора, розуміння його ідейних позицій та ідеологічних орієнтацій, тайників творчої лабораторії.

Звичайно, письменники не могли оминати теми війни. Адже вона залишила неабиякий відбиток на житті цих людей, їх рідних і близьких, усієї української нації та світової спільноти.

Дитинство Є. Гуцала припало саме на роки війни, і в цей час він почав писати. У творах митця широко описано життя дитини в тяжких умовах окупації, розрухи, пізнішої відбудови народного господарства. Саме такою є новела “Дикі гуси”, в ній діти ростуть в атмосфері постійних пострілів: *“Наче остерігаюся, що знову розляжеться, громом покотиться страхітливий постріл...”*. У цьому творі немає яскравих описів боїв, але є сприйняття дітьми війни і зміни в їхній психіці, які відбулися саме через неї.

А ось М. Василенка на початку 1945 року було примусово вивезено до Німеччини, та з 1945 року він служив у радянській армії. Після Другої світової війни, 1947 року, через політичні мотиви був репресований. 10 років гулагівських таборів та 5 років позбавлення в правах – таким був вирок. Починаючи з 1949 року, М. Василенко відбував ув’язнення у сталінських концтаборах на вугільних шахтах Комі АРСР у м. Інта, в Заполяр’ї. Саме там, за колючим дротом, і сформувався неординарний світогляд справжнього патріота України (його табірний номер Е-415). 8 жовтня 1955 року майбутній письменник був звільнений зі зняттям судимості.

Після всього пережитого М. Василенко видав низку поетичних збірок “Очна ставка” (1990), “Небовий ключ” (1990), “Жменя дощу” (1999), “На горі стояла хата” (2001), “Усе царство – за коня” (2003), “Архітектура планиди” (2004) та ін. Особливу увагу викликає його книжка “Довга дорога з тунелю”, яка була опублікована 2009 р. у м.Херсоні. Вона має символічну назву, оскільки справді довгою виявляється дорога з комуністичного тунелю – глухого кута цивілізації, автор ніби хотів ще раз подумки пережити своє земне буття, перегорнути найяскравіші сторінки з нього. Як указується в анотації, до нього увійшли нові прозові твори (оповідання, повісті, статті та тексти пісень із нотами), у яких ідеться про драматичні події минулих і теперішніх років, утверджується віра в незнищенність людської доброти й справедливості.

До книжки письменник включив дві новели, які оповідають про події часів Другої світової війни (“Штрафбат”, “Гітлерові – капут! Сталін – гут!”), повість “Над урвищем” про героїчну боротьбу Української Повстанської Армії (УПА) за незалежність України, історії, почуті від в’язнів таборів ГУЛАГу. Микола Олександрович писав також про страшні часи українського голодомору 1932-1933 років, очевидцем якого був сам, про нелегку долю бійців радянських штрафних батальйонів та ін. У багатьох творах згадується сам автор або пов’язані з його життям події (“Заметене снігом”, “Циця”, “Ярослав і Євстрат”). Так, у новелі “Заметене снігом” оповідь ведеться від імені героя-арештанта, який знайомить читачів із своїм найближчим оточенням у таборі ГУЛАГу: українським юнаком Левком (головним персонажем твору), чехом Янеком, наглядачем Башмаковим, лейтенантом Микиткою, куховаркою Клавою. Лаконічно зображено природу суворого північного краю, на тлі якої відбувається подія: Левка відпускають із табору, але не відміняють заслання. Оповідь пересипана колоритними приказками й примовками: “Знає кіт, чие масло вкрав” [1, с.20]; “Вони не вовки — до лісу не втечуть” [1, с.24]; “Ти брось кидати швайку у мій лантух” [1, с.25]; “Допоки людина має надію на чудо, доти вона й живе” [1, с.26]. Автор використовує метафоричні образи: “Смуга світла тремтить, переливається, біжить срібною доріжкою. Це по тій доріжці втікає сон” [1, с.24]; “А Північне сяйво знову накриває півнеба білою, прозорою фатою, палахкотить кольорами сонця, яке ще десь далеко ховається, але вже озолочує обрій першим своїм відсвітом” [1, с.31]. І такі фрази традиційно пересипає епітетами, порівняннями тощо.

У новелістиці митців особливе місце належить дитячим текстам. Є. Гуцало у своїх творах для наймолодших ніби дивиться на світ очима дітей. Наприклад, у книжці “Сім’я дикої качки” вміщено оповідання, в яких описуються веселі та сумні пригоди дітей. Одним із них є твір “Єгипетський гусак”. Оповідання перейняте теплим гумором, світлою

тональністю. У ньому хлопчик Сяник продав молодій вчительці замість рідкісного “єгипетського гусака” звичайного журавля. Звісно, педагогиня здогадалася про обман, але промовчала. І тоді, коли хлопчику самому стало соромно за те, що підманув учительку, він зізнався і вони разом увечері випустили журавля на волю. З цього часу їх об’єднувала маленька таємниця. І, мабуть, хлопчик на все життя запам’ятає, як чужа у їхньому селі міська дівчина навчила його співчувати слабшому – тому, хто від тебе залежить.

Протилежні думки навіює оповідання, яке є, мабуть, найпопулярнішим серед дитячої літератури митця, через те, що вивчається за шкільною програмою – “Лось”. Цей твір змушує маленьких читачів замислитися над тим, який світ може бути жорстоким та несправедливим.

А ось М. Василенко любляв подібні проблеми вирішувати на матеріалі віршованих казок, у яких ішлося про людські цінності: не можна досягнути особистого щастя і благополуччя, нехтуючи інтересами інших. Хоча вони й не мають безпосереднього відношення до малої прози митця, але в ідейно-тематичному плані перегукуються з нею. Особливо слід відзначити плідну перекладацьку діяльність М. Василенка. А це переклади з англійської (Д.Байрон, П.-Б.Шеллі, А.Теннісон, Д.Кітс, Г.Лонгфелло, А.Рамзей, У.Блейк), з польської (Л.Стафф, А.Слонімський), з німецької (Й.-В.Гете), з чеської (Ф.Нехвтал), з білоруської (М.Богданович, М.Танк), з болгарської (Н.Данчева) та ін. Серед них ми можемо знайти багато творів для дітей.

Отже, новелістика Є. Гуцала та М. Василенка позначена актуальністю проблематики та художньою майстерністю митців. Важливу роль у малій прозі письменників відіграють тропеїчні засоби (епітети, порівняння, метафори), зменшувально-пестливі слова, риторичні фігури тощо. Для прози обох авторів характерні ліризм оповіді, глибока символіка образів. У кожному творі Є. Гуцала та М. Василенка читача приваблює потужний гуманістичний пафос. Письменники особливу увагу приділяли внутрішньому світові героїв, послуговуючись найрізноманітнішими прийомами психоаналізу. До світу української літератури вони обидва увійшли як дійсно багатогранні митці.

Література

1. Василенко М. Довга дорога з тунелю. Херсон: ВАТ “Херсонська міська друкарня”, 2009. 267 с.
2. Гуцало Є. Твори: у 5 томах. К., 1996-1997.

Іван Немченко

Матеріали до лекції “Життя і літературна діяльність П. Грабовського”

*Визвольної ідеї неофіт,
природжений поет і упертюх,
до дій жертовних був готовий всюди,
аби зітерти трони і корони
і повернути зір незрячим нивам...*
(М. Василенко, “Світ великих зірок: Павло Грабовський”)
...Без українщини мені просто смерть
(П. Грабовський)

Павло Арсенович Грабовський (1864-1902) – визначний український поет, прозаїк, перекладач, публіцист, учасник національно-визвольного процесу в Україні порубіжжя ХІХ-ХХ ст. Згідно з програмою курсу “Історія української літератури” для студентів-філологів 2 курсу передбачені лекція та практичне заняття, присвячені митцеві-патріотові, а також самостійна робота, зокрема вивчення ряду текстів співця напам’ять. У ході занять використовуємо відеофільми та презентації матеріалів про письменника.

Лекційне заняття проводимо за таким планом: 1. Біографічні штрихи. Подвижницька діяльність П. Грабовського на терені національного відродження України. 2. Жанрове і тематичне розмаїття спадщини письменника. 3. Поезія співця. 4. Огляд новелістики письменника. 5. Літературно-критичні та публіцистичні праці П. Грабовського. 6. Значення творчості письменника. Звернувшись до книжкової виставки, або електронної презентації, пропонуємо студентам огляд найбільш важливих джерел до теми.

1. Біографічні штрихи. Подвижницька діяльність П. Грабовського на терені національного відродження України. Народився письменник 11 вересня 1864 року в селі Пушкарному Охтирського повіту Харківської губернії (тепер Грабовське Краснопільського району Сумської області) в родині Арсена та Ксенії Грабовських. Як згадував митець, “*батько мій був паламарем у слободі,*

занедужав на сухоти і помер у молодому віці, лишивши п'ятеро дітей; то жили вбого, а то стало ще гірше” (“Автобіографія”).

Вчився П. Грабовський у місцевій церковно-парафіяльній школі, а на десятому році був відданий до Охтирської бурси. Наступний етап – навчання в Харківській семінарії – 1879-1882 рр. (юнак був відрахований із закладу за зв'язки з революційним гуртком організації “Чорний переділ”). Тож уже в 18 років П. Грабовський зазнав першого арешту і заслання до рідного села під нагляд поліції.

У квітні 1885 року поета звільнили від поліцейного нагляду, і він зміг повернутися до Харкова. Там П. Грабовський якийсь час працював коректором. Але вже в листопаді того ж 1885 року його було мобілізовано до армії – мав проходити службу в Туркестанському військовому окрузі. Але 1886 року письменника арештували й після 2 літ перебування в тюрмах Харкова та Ізюма він отримав вирок – заслання на 5 років до Балаганського округу Іркутської губернії.

По дорозі до місць покарання П. Грабовський познайомився з багатьма небуденними людьми, близькими йому по духу. Особливо ж заприятелював з революціонеркою Н. Сигидою (Малаксіановою), яку зустрів у московських Бутирках. Дружба з нею, гартована на довгих етапах, переросла в кохання.

З долею цієї незвичайної жінки безпосередньо пов'язана Карійська трагедія 1889 року. За вияв протесту проти нелюдських умов перебування політичних арештантів у російських тюрмах Н. Сигиду було піддано жорстокій езекуції – приамурський генерал-губернатор барон Корф наказав дати їй 100 різок. Непокірлива жінка не пережила такої фізичної і моральної наруги й померла, а її товариші-співарештанти із солідарності з подругою вдалися до масового отруєння. Мотив цієї трагедії знайшов відображення у багатьох творах П. Грабовського.

Якутська трагедія того ж 1889 року (фізична розправа над політичними) теж не лишилась поза увагою поета. Він прилучився до складання протесту “Русскому правительству”. Лондонський часопис “Free Russia”, який передрукував частину цього матеріалу англійською, вказав і підписантів. Серед них був і П. Грабовський. За участь у цій протестній акції поета було заарештовано в серпні 1889 року – вже втретє.

Після трьох із половиною років перебування в Іркутській тюрмі П. Грабовський потрапляє на заслання до Вілюйська, з 1897 року – до Якутська, а з 1899 року – до Тобольська, де й помер 29 листопада (за старим), а 12 грудня (за новим стилем) 1902 року.

Більшу частину свого життя письменник провів по тюрмах і засланнях, присвятивши себе боротьбі за кращу долю України, рідного народу. У своєму “Листі до молоді української”, вміщеному в часописі “Народ” (1894, № 7-8), він писав: “Європейство на ґрунті українському, – то нехай буде написано на нашому стягові. Кожна народність має дорости

до загальнопросвітнього рівня або загинути безслідно [...]. Яко українці, ви повинні працювати коло народу українського – то перша умова поступу; але пам’ятайте: зміст вашої праці мусе бути загальнолюдським, бо інак – смерть вам, як нації” [3, II, с.47]. А завершує своє пристрасне звернення П. Грабовський характерним для нього закликом “до праці на ґрунті українському, коло народу українського, в мові українській” [3, II, с.51].

Життєпис митця містить чимало різночитань, як, зрештою, й біографії багатьох інших вітчизняних авторів тих часів. Тож співставляючи сторінки життя і творчості П. Грабовського, інтерпретовані представниками різних літературознавчих генерацій та навіть різних епох (радянська доба і період української незалежності), маємо знаходити оптимальні варіанти, об’єктивні поцінування, звільнені від ідеологічних нашарувань і фальсифікацій минувшини. Так, у статтях таких радянських літературознавців, як О. Кисельов, О. Мазуркевич підкреслювалось, що П. Грабовський – непримиренний борець проти українського буржуазного націоналізму. Але твори митця говорять про інше. У листі від 10 серпня 1893 року до редактора журналу “Зоря” Василя Лукича Павло Арсенович наголосив: “...Чим би я не був, як би на що не споглядав, а в мені завжди жив перш над усе українець; прихильність до рідного слова та люду перевершала все інше” [3, II, с.185]. І в цьому ж листі він констатував: “Націоналізм – конечна умова поступу вселюдського; від загибелі нації терпить не тільки вона сама, а і вселюдськість взагалі, бо кожна освітна народність вносить і дещо свого в скарбницю всесвітню [...]. Наша сила в народі, бо в нас, властиво, і нема нічого, крім народу... Яко вивід додаю: мусимо бути європейцями на ґрунті українському!” [3, II, с.190].

Словом і ділом П. Грабовський доводив українцям можливість і необхідність національно-державного відродження України.

У радянські часи було розтиражовано вихоплені з контексту висловлювання поета, на підставі яких його зараховували до революціонерів-демократів на кшталт російських і вважали переконаним марксистом. Наприклад, із листа до Б. Грінченка від 2 січня 1900 р.: “Тепер все, що тільки єсть у Росії живого, рухливого та працюючого, йде під окликом марксизму...” [3, II, с.278]. І цитата обривалась. Але далі автор листа продовжував: “...Вважайте – під окликом, і треба добре розбирати, чого ці людці хотять, та відрізнити як від заходів марксизму європейського, так і від догматизму щиро наукового” [3, II, с.278]. Тож коментар до цих слів напрошується діаметрально протилежний, як-от у праці сучасної дослідниці І. Приходько “Українські класики без фальсифікацій” (1997): “Грабовський не випадково наголошує на тому, що російський марксизм є чимось абсолютно іншим від його європейського тлумачення, своєрідним мутантом, сформованим під впливом російського менталітету. У зручну личинку (“під окликом”, пише Грабовський) “марксизму” вбирався новітній російський імпершовінізм зі своїм

месіанством, псевдонародництвом” [21, с.68]. До того ж промовистою є деталь: свій негатив у ставленні до російського марксизму П. Грабовський висловлює у листі до свого друга Б. Грінченка, якого в радянські часи послідовно проголошували запеклим ідеологом українського буржуазного націоналізму. Чи не нагадує цей ляпсус характерне для доби соціалізму різке й постійно пропаговане протиставлення між інтернаціоналістом Т. Шевченком та націоналістом П. Кулішем.

До творення міфів довкола постаті П. Грабовського та розвінчання їх долучилися й письменники. Про долю поета-борця, співця-патріота Кобзаревго гарту написано чимало літературних творів: романи М. Сиротюка “Забіліли сніги” (1970; 1984), М. Строковського “Життя в другому читанні” (1972), Є. Тютюнник “Грабовський” (2018), повісті “До мети” (1958) Л. Грабовської та “Серце кликало” (1971) М. Сиротюка, ліричний портрет М. Василенка “Павло Грабовський” (1990) та інші тексти, які увиразнюють уявлення про митця-подвижника.

2. Жанрове і тематичне розмаїття спадщини письменника. Доробок П. Грабовського жанрово досить різноманітний: вірші різних модифікацій (пісня, веснянка, пошвята, послання, сатира, думка, елегія, медитація, епітафія, малюнок, портрет, пейзаж та ін.), поеми, оповідання, новели, нариси, літературно-критичні статті, рецензії, листи, переклади тощо. Окреме місце посідають твори для дітей. На жаль, повного видання доробку письменника досі немає. Найширше його тексти представлено в трьохтомнику (1959-1960) та “Вибраних творах у двох томах” (1985).

За життя П. Грабовського вийшли друком його книжки “Пролісок” (Львів, 1894), “Твори Івана Сурика” (Львів, 1894), “З чужого поля” (Львів, 1894), “З півночі” (Львів, 1896), “Доля” (Львів, 1897), “Кобза” (Чернігів, 1898).

Збірка письменника “Перші струни”, яку називають балаганською, мала стати дебютною, але не була допущена до друку цензурою. Та не через національний пафос текстів, а через учнівський рівень їх виконання. Про долю цієї збірки, що так і не стала книжкою, розповів В. Дудко в “Книжнику” за 1990 рік (№ 5).

Уже після смерті П. Грабовського було опубліковано твори з рукописів “Вітка”, “Хвиля”, “Пісні України” тощо. Драматично склалась доля прози письменника – окремі тексти спорадично друкувалися в періодиці та зібраннях творів митця другої половини ХХ ст.

Основні мотиви оригінального літературного доробку письменника: визвольні, патріотичні, мистецькі, інонаціональні, інтимні, пейзажні. Часто в одних і тих же текстах ці мотиви тісно переплітаються. Простежується спільність тем, ідей, дискусійних моментів у поетичній частині спадщини митця і в його прозі, публіцистиці, епістолярії. Це ж можна сказати й про перекладацький доробок Павла Арсеновича.

Як перекладач П. Грабовський добирав насамперед такі зразки зарубіжного письменства, які були суголосними з його життєвим і творчим вибором і які могли розширити уявлення українського читача про набутки світової культури. Митець перекладав із англійської (Р. Бернс, В. Вордсворт, Ф. Гіменс, Т. Кемпбелл, В. Скотт, А. Теннісон), німецької (Г. Гервер, Т. Кернер, Р. Прутц, Ф. Фрейліграт, А. Шаміссо, Й. Шерр), французької (Ш. Бодлер, П. Верлен, В. Гюго, П. Дюпон, К. Мендес), польської (А. Асник, М. Конопніцька), чеської (А. Гейдук, Й. Тіль), сербської (П. Негош, А. Немчич, Б. Радичевич, Ю. Якшич), угорської (Я. Арані, П. Дюляї, Ш. Петефі, А. Сабо, М. Чоконаї), данської (Г.-Х. Андерсен, Г. Драхманс, Е. Ореструп), російської (І. Аксаков, С. Надсон, О. Пушкін, І. Суриков, К. Фофанов), грузинської (Н. Бараташвілі, Р. Еріставі, А. Церетелі, І. Чавчавадзе), вірменської (О. Ованесян, О. Туманян), естонської (Л. Койдула, Ф. Крейцвальд) та інших мов.

3. Поезія співця. П. Грабовський, не зважаючи на важкі умови життя (арешти, заслання, відрив від України та її культурно-національної еліти на чужині), залишив по собі значний ліричний та ліро-епічний спадок.

Як поет він дебютував шістьма віршами (“Стома”, “Співчуття”, “Щасливому”, “Все: і постать, і худоба...”, “У цвіту, обайно-гарна...”, “Гаряче душа молилась...”) у “Зорі” за листопад 1890 р. (Ч. 21) за підписом: Г. А. Панько.

Перша друкована збірка “Пролісок” (1894) відкривалася своєрідною авторською передмовою – рядками з листа до видавця Костя Паньківського з “Зорі”: *“Убогенький мій “Пролісок”, але від щирого серця... Не шукайте в нім солодких пахоців, та й не барвистий він до того, звичайно... як усякий пролісок, що ледве-ледве пробився з-під снігу на мир... Тож вибачте! Заманулось до божого світла – от і склалась збілочка”* [3, I, с.25]. Збірка присвячена Н. Сигиді і починається віршем “Посвята. До моєї покійної сестроньки Надії”, датованим жовтнем 1893 року: *“Як побожну данину / Найсвятішої любови, / Оцю збілочку сумну, / Звуки скривдженої мови, // Я присвячую тобі, / Моя сестронько кохана, / Що загубла в боротьбі, / Злою долею спіткана!”* [3, I, с.24].

Цій мужній і непохитній жінці-борцеві у збірці присвячено багато віршів: “До Н. К. С.” (“Такої певної, святої...”), “Квітка (до Н. К. С.)”, “До Н. К. С.” (“Зранку в холодну могилу...”), “Над могилою”, “Зів’язниці”, “Мара”, “На пам’ять”, “До сестроньки”, “Тужба”, “До мучениці”.

Надзвичайно ніжними і світлими барвами виписано духовний портрет Н. Сигиди у вірші “До Н. К. С.” (“Такої певної, святої...”). Автор кількома штрихами передає найбільш суттєві риси вдачі жінки-революціонерки, яка заповонила уяву поета. Він підкреслює нетиповість, рідкісність подібних яскравих особистостей у довколишності: *“Такої певної, святої, / Такої рідної, як ти, / Такої щирої, простої, / Вже більше,*

мабуть, не знайти. // Таку нечасто скинеш оком, / Такою тільки що марить.../ А раз зустрінеш ненароком – / Навіки долю озарить!" [3, I, с.28]. В обох строфах вірша спостерігається анафора, яка підсилює враження незвичайності, небуденності образу героїні. Поет ніби зустрів у житті давно вимріяний ним ідеал, до якого поривається душа, як до недосяжної святині. Але водночас відчувається і гранична щирість і простота цієї піднесеної над сірою дійсністю героїні, глибока спорідненість сердець, що присвятили себе іншим. П. Грабовський бачить у героїні твору і чарівливу жінку, і борця-подвижника, товаришку-однодумця.

Було щось символічне в тому, що революціонерка Сигида мала ім'я Надія. І її смерть не викликала відчаю у лавах борців, а ще вище піднесла їх моральний дух, відчуття своєї людської гідності, здатність і далі протистояти кривді.

Цей оптимізм пронизує вірш П. Грабовського "Надія", у якому звучить сподівання на неминуче повалення царського самодержавства і встановлення в країні демократичного ладу. За своїми жанровими ознаками твір нагадує послання: вже в перших його рядках автор прозоро говорить, кому адресується цей текст – кожному борцеві за народну справу, що в умовах реакції та переслідувань розгубився і впав у песимістичні настрої:

*Не зітхай так безнадійно,   Рук не складуй ще подвійно,
Скорбних уст не замикай,   З лану битви не тікай* [3, I, с.30].

Поет стверджує, що нема ніяких підстав для припинення боротьби, для розчарування та безсилля. Адже, як і в природі, постійно знаходяться свіжі молоді сили і в суспільстві, здатні стати до бою за оновлення. Поет вдається до паралельного співставлення картин із життя природи і людського суспільства:

*Глянь на луг – не вся травиця   Ще великі перепони
Ще потоптана упрах;   Злу поставлено кругом,
Глянь на люди – чесні лиця   Не безкарно рвуться стони
Ще не всі обвіяв страх.   Під ворожим батогом* [3, I, с.30].

Останні строфи поезії "Надія" пронизані вірою в продовження боротьби за волю та демократію. Поет переконаний у тому, що за зразком самовідданих борців різних поколінь прийдуть їх гідні наступники, нові діячі. В їх серцях, в їх помислах і ділах оживуть героїчні традиції минулого і самі кайданники, що наближали день визволення:

*Встануть мученики браття,   Зрадно купленої слави, –
Встануть сестри як живі...   Панство волі йде услід,
За годину прокляття,   І на чолі миросправи
Мук, кайданів та крові,   Власно з'явиться нарід!* [3, I, с.30].

Саме народ, на думку П. Грабовського, має бути творцем своєї долі, здобути соціальну справедливість і національну волю.

Вірш “Надія” відзначається піднесеними, закличними інтонаціями, відчуттям енергії, руху, а не апатії та бездіяльності. Твір суголосний із поезією “Думка тюремна”, герой якої конає в тюрмі з глибокою вірою, що його справу буде продовжено, і пора визволення прийде: “*За в’язнем в’язень одстраждає, / Але настане легший час, – / І добрим словом спогадає / Потомок вільний мертвих нас!*” [3, I, с.71].

Подібний пафос має й “Пісня кайданників (З братнього листа вийнята)”, де зображено загаль караних, але нескорених народолюбців, що жили мріями “*правди та добра*” і не поховали їх у сибірській безкрайності “*там, де сопки докола*” й “*лютий холод міцно стис*”.

<i>Зникли чарівні омани,</i>	<i>Гук той піде по народу,</i>
<i>Стяг наш вирвано із рук...</i>	<i>В рідні груди западе!</i>
<i>Глушимо ми в серці рани</i>	<i>На святе свободи діло</i>
<i>Одностайним “стук” та “стук”</i>	<i>Вишле сотні свіжих рук...</i>
<i>Із пустинь безлюдних сходу,</i>	<i>Бийте ж, браття, бийте сміло,</i>
<i>Тільки хуга загуде,</i>	<i>Безупинно “стук” та “стук”!</i> [3, I, с.81].

Мотив жертковності й неподоланності в боротьбі за народну справу відлунює і в збірці П. Грабовського “З півночі” (Львів, 1896), зокрема у віршах “До товариства”, “Не раз ми ходили в дорогу”, “Уперед”.

Поезія-елегія “До товариства” (“Як складу на грудях руки...”) має автобіографічний відтінок. Тяжко хворий борець, якому приходить час скінчити “*життя страждене*”, апелює до однодумців і шле їм вітання як побратимам, що продовжать його подвижницьку справу і обов’язково доживуть до вільної доби. Як відзначав сам П. Грабовський, “*я був тяжко хворий; тоді-то й написав цей вірш*” [3, I, с.201]. Твір перейнятий оптимізмом, якого додають життєствердні рефренові акорди: “*Вам засвітить нова зоря*”, “*Закрасує мир весною*”, “*Хай щастить вам, мої милі!*” [3, I, с.202]. Вірш сприймається як палкий заповіт борця-смертника своїм послідовникам: не відступати від боротьби й завершити розпочату справу.

Про численні труднощі й випробування, які випадають на долю борців за рідний край, про пошук правильної мети П. Грабовський веде мову в поезії “Не раз ми ходили в дорогу”. Для свого вірша-роздуму автор вдало добирає розмір – трьохстопний амфібрахій, який додає текстові споглядальності, неквапливості розповіді. Нагнітання синонімів (ходили, вертались, брели) підкреслює довготривалість пошуків, нелегкість обраної діяльності. Одне вже слово *брели* несе неабияке смислове навантаження, передаючи й утому, і незадоволення, і впертість.

<i>Не раз ми ходили в дорогу,</i>	<i>І знову брели від порогу –</i>
<i>Не раз ми вертали до хати</i>	<i>Правдивої цілі шукати</i> [3, I, с.206].

Імпульсом до продовження такої подвижницької роботи протягом цілих десятиліть була думка про народ: “З борців насміхалася доля,/ Зростала, проте, їх громада./ Добробут народний та воля – / То наша найперша засада” [3, I, с.206].

Саме турбота про рідний край та його страждання в неволі вербує нові й нові сили до лав борців. Для них найсвятіше – “добробут народний та воля”. І майбутнє суспільство, витворене на рідній землі, бачиться поетові “панством свободи”:

<i>Борців не лякають пригоди:</i>	<i>Пригляньмось до нашого люду,</i>
<i>Шлях, мочений кров'ю та потом,</i>	<i>Як сум йому очі охмарив!</i>
<i>Нас виведе в панство свободи</i>	<i>Знедолений ладом ворожим,</i>
<i>Не нині, не завтра, так потім!</i>	<i>Він працею держить всі стани...</i>
<i>Аби не тікали ми труду,</i>	<i>Ходім же, брати, та поможем</i>
<i>Не падали легко з ударів,</i>	<i>Порвати якшивидше кайдани! [3, I, с.206].</i>

Заклик П. Грабовського “порвати якшивидше кайдани!” мимоволі нагадує Шевченкове “Вставайте, кайдани порвіте!”. Тож фінал твору сприймається і як продовження, і як розвиток ідей боротьби, якими живились попередні покоління українців. Мотив жертвовності й переможності в боротьбі, що переймає багато текстів П. Грабовського, озветься неодноразово в патріотичній ліриці співців-молодомузівців та поетів Празької школи

Вірш П. Грабовського “Уперед” (інший варіант назви – “Наперед”) ідейно перегукується із Франковим гаслом “Лиш боротись – значить жити!” Для поета і генерації борців, до якої він належав, слова життя і боротьба завжди були синонімами:

<i>Уперед за край рідний та волю,</i>	<i>Уперед проти зла однодумно!</i>
<i>За окутий, пригноблений люд,</i>	<i>Розрослася ворожа юрба.</i>
<i>Хоч нічого не знайдеш, крім болю,</i>	<i>Не гадаймо прожити безсумно,</i>
<i>Хоч нас жде невіддячений труд!</i>	<i>Бо життя – неминуча борба [3, I, с.221].</i>

Слідуючи сталій традиції в українській класичній поезії сприймати поезію як зброю в обороні рідного краю, П. Грабовський удається до характерних асоціацій, маючи на увазі й художнє слово, і слово агітаційно-пропагандистське, просвітницьке: “Уперед, хто не хоче конати, / Статись трупом гнилим живучи! / Сміле слово – то наші гармати, / Світлі вчинки – то наші мечі” [3, I, с.221].

Вірш виконує функцію народолюбної програми дій для українського громадянства, спонукає до рішучості й наполегливості в обстоюванні високих ідеалів:

*Уперед до завзятого бою
За громадські та власні права,
Коли бути бажаєм собою,
Коли серце позор відчува!*

*Уперед до звершення замірів,
Що поклав дев'ятнадцятий вік;
Скиньмо владу катів-бузувірів,
Щоб людиною став чоловік!*

*Уперед! Годі скінути рабами,
Час кормигу гидливу знести!*

*Наші кубла нам стануть гробами,
Швидко знівечать ясність мети.*

*Уперед! Не жде поступ всесвітній:
На шляху пристаючих лиша,
Інший лад, інший мир заповітний
Виробляє із себе душа.*

*Уперед проти хижих порядків!
Гине воїник чи здобич бере,
Він стежки протира для нащадків, –
Його діло ніколи не мре! [3, I, с.221]*

Наскрізна анафора “Уперед” додає творові наступальності, енергійності, переконливості. Викладена мовою поезії програма діяльності борців-народолюбців налаштована як на національні, так і загальнолюдські здобутки.

У П. Грабовському органічно поєднувалися дві іпостасі: борця і поета. Своє громадянське й естетичне кредо він неодноразово висловлював у своїх віршах. Це програмні тексти “Я не співець чудовної природи”, “Справжні герої”, “Співець”, “Поетам-українцям” та ін.

Яскравою поетичною ілюстрацією до літературно-естетичних поглядів П. Грабовського, висловлених у трактаті “Деяко про творчість поетичну” (1896), є вірш “Я не співець чудовної природи”, що продовжує полемічну тональність Шевченкового послання “Якби ви знали, паничі...” чи Франкового “Сідоглавому”. Усі названі автори виступали проти підсолоджених текстів із лакуванням картин дійсності, уникнення гострих кутів у відображенні реального життя, смакування замальовок безтурботного й безпроблемного існування героїв на лоні красивої природи. Услід за Т. Шевченком та І. Франком П. Грабовський декларує нерозривність своєї творчості і долі свого народу. Пропонується дотримуватися принципу вірності життєвій правді в літературі.

*Я не співець чудовної природи
З холодною байдужістю її;
Мій ум ворують*

*змучені народи, –
Їм я віддав усі чуття мої.*

*Серед улитих золотом просторів
Я бачу люд без житнього шматка...
Блакить... пташки... з-під*

*соловійових хорів,
Мов ніж, вражає стогін мужика [3, I, с.83].*

Кожна строфа і вірш загалом побудовані на антитезі – на протиставленні позицій та обов’язків поета-демократа, співця-громадянина, з одного боку, та митця, цілком байдужого до народних страждань, соціальних кривд – з іншого:

У диптиху “Співець” автор продовжує декларувати свої літературно-естетичні погляди. Через діалог громади з митцем і вияскравлюються вимоги до художніх текстів та їх авторів. Поетове слово повинне бути бадьорим та завзятим, а не песимістичним та розпачливим. Співець своїм словом має спонукати до боротьби за високі ідеали:

<i>Не згадуй нам про вічну млу труни,</i>	<i>Не додавай знесиленим журби,</i>
<i>Не згадуй нам про мертвий сон</i>	<i>Не добивай зневір'ям підупалих,</i>
	<i>могили; А розбуди на діло боротьби,</i>
<i>Даль невідомості мість того</i>	<i>Знайди розвагу в світлих ідеалах!</i>
	[3, I, с.217]
	<i>розгорни,</i>
<i>Клич до життя, буди дрімучі сили!</i>	

Програма дій митця-патріота викладена в посланні П. Грабовського “Поетам-українцям”, що ідейно перегукується з рядом попередніх віршів. Автор зовсім не проти змалювання в творах краси довколишньої природи. Але справжній поет-демократ, за його переконанням, повинен віддати своє слово задля розкриття страждань народу, нести йому світло просвіти, підносити почуття людської і національної гідності:

<i>Не все співати нам про квіти</i>	<i>Розвіять нітьму забобонів,</i>
<i>Та любитися Дніпром...</i>	<i>Впотужить голови умом;</i>
<i>Година – дбать про шлях освіти,</i>	
<i>Люд забезпечити добром;</i>	<i>Збудить чуття самопізнання,</i>
	<i>Шаноби власної чуття,</i>
<i>Спинить навколо голос стонів,</i>	<i>Розсунуть цілі прямування</i>
<i>Шо крають серденько притьмом,</i>	<i>Замість товктися без пуття.</i>
	[3, I, с.80-81]

Твір перегукується з положеннями цитованого вже “Листа до молоді української” з його закликами до “європеїства на ґрунті українському” та забезпечення розвитку, а не занепаду свого краю:

<i>Народ, покинутий на злидні,</i>	<i>Повинен стратить риси рідні,</i>
<i>Народ, плазуючий у млі,</i>	<i>Безслідно стертися з землі! [3, I, с.81]</i>

У посланні “До Руси-України” передано патріотичні почуття автора, втілено його найзаповітніші мрії про волю і незалежність рідної землі, про її соборність і цілісність, про рівноправність із іншими країнами і народами:

*Бажав би я, мій рідний краю,
Щоб ти на волю здобувавсь,
Давно сподіваного раю
Від себе власно сподівавсь.*

*Щоб велич простого народа
Запанувала на Русі,*

*Щоб чарівна селянська врода
Росла в коханні та красі.*

*Щоб Русь порізнена устала
З-під віковичного ярма
І квітом повним розцвітала
У згоді з ближніми всіма! [3, I, с.37].*

У вірші “Прийде день великої відради” П. Грабовський висловлює цілковиту упевненість у тому, що український народ у майбутньому стане вільним і державним: “Рівний всім, в сім’ї народів вільних / Раб-народ забуде об ярмі” [3, I, с.56]. Але щоб наблизити цю “годиноньку ясну”, треба багато праці й боротьби, а не летаргійного сну-очікування серед “хижацької гидоти”.

Послання П. Грабовського “Народові українському” перейняте вірою в невичерпальні сили рідного загалу, в можливість для нього вирватись із “тюрми народів” на європейські й планетарні рейки поступу, чим перегукується з прологом “Гімн” (або “Вічний революціонер”) І. Франка: “Не згинув ти; зберіг високість духа, / Не витратив багатой снаги. // З-під шин тугих німого бідування / Життям лине отой могучий дух; / Позбудуться нащадки горювання, / Наздоженуть загальнолюдський рух!” [3, I, с.58].

У посланні “До українців” П. Грабовський закликає співвітчизників до консолідації заради благоденства і розвою рідного краю:

*Українці, браття милі,
Відгукніть ся, де ви є;
Чи живі ще, чи в могилі
Давня слава зогниє?*

*Чи покраща доля наша,
Мине сором, що вкрива;*

*Чи до краю спита чаша, –
Рабства чаша вікова?*

*Гей, до купи, певні діти!
Всіх веде мета одна:
Шлях любові та освіти
Нас навіки поєдна! [3, I, с.31].*

Такі твори П. Грабовського цілком суголосні і з Франковими поезіями “Наймит”, “Не пора”, “Розвивайся ти, високий дубе” та ін.

У вірші “До галичан” П. Грабовський закликає до єдності між українцями різних земель, до плідної співпраці на благо Вітчизни:

*Міцно, браття, стиснім руки,
Обіймімось гаряче:
Вкупі рушмо проти муки,
Що вражає боляче!
Здавна нам одна дорога,
Незворітна та тяжка;*

*Всіх однако мати вбога
До роботи заклика.
Годі ж спільної розради,
Шо люд путами скула;
Годі з нас тієї стради,
Що країна прийняла! [3, I, с.36-37].*

У сатирі “Орли” П. Грабовський відтворив страждання занапащеної матері-України через перевертенство та відступництво своїх дітей, які топчуть національні святині, зрікаються пращурівських ідеалів:

*Марно ради пита,
Вся засмучена,
Україна свята,
Перемучена.*

*Занедбали сини
Рідну мовоньку,
Не туди-бо вони
Гнуть головоньку,*

*На пожитки густі
Позіхаючи*

*Та кишені товсті
Напихаючи.*

*Дяка богу – всього
Враз набралися:
Від народу свого
Одиуралися...*

*А поки що чуже
Розшолопають, –
Чого вміли, то вже
Не второпають... [3, I, с.52-53].*

Убивчо звучить риторичне запитання у фінальній частині поезії: “*Чи таких ти орлів / Сподівалася, / Як за них лила крив, / Турбувалася?*” [3, I, с.53]. Адже від таких власних псевдоорлів буває більше шкоди, ніж від зовнішніх ворогів. А проте таким людям часто щастить у житті, в той час, як справжні народолюбці переживають важкі випробування, або й передчасно гинуть.

П. Грабовському було відомо про численні справді подвижницькі долі українських інтелігентів-просвітників, учителів, лікарів тощо. Учительська тема розроблялась ним неодноразово і в поетичній діяльності (рання поема “Вчителька”, яка не збереглась), і в ряді статей (“Дещо в справі жіночих типів”, “О розвитку школьного образования в Ахтырском уезде Харьковской губернии” тощо). В останньому матеріалі П. Грабовський наводить відомості про дівчину Авксентьевну, учительку, що була прикладом для інших і що від непосильної праці захворіла на сухоти і недавно померла [3, II, с.13].

Такою подвижницею на народній ниві репрезентовано героїню поезії П. Грабовського “Трудівниця”. Це безіменна працівниця на ниві освіти, яка свої знання і навіть життя віддає заради темних і затурканих сваволею народних мас, які мають право на своє людське щастя.

Вірш починається з розв’язки – смерті героїні: “*Хмуро дивилася школа, / В бовдурі глухо гуло, / Вітер вривався зокола, / Сумно в хатині було. // Мертва трудівниця-пані, // Біла, як віск, на столі / Там почивала, зарані / Збувшися скорбів землі*” [3, I, с.62].

Автор детально переповідає, хто ж вона, оця померла людина. Чим вона жила, чим займалась – і з цих розповідей постає привабливий образ молодої жінки, що була ненькою для своїх вихованців, щирою порадиницею

для дорослих – чуйною, доброчинною, надзвичайно працелюбною і працездатною.

<i>Рук і на час не складала, Щиро кохала діток, Листу якогось-то ждала, – Тільки і знав наш куток. За день одсунула книжку, За день не стала робить, Як опинилась на ліжку, – Нічим було пособить.</i>	<i>В непогідь, стужу злиденну (Певно, сама сирота!) Зайде в хатину нужденну, Словом усіх повіта. Дасть, коли треба, поради, Викладе все до пуття... Боже! З якої б то ради Їй відбирати життя? [3, I, с.62].</i>
--	--

Втрата цієї людини, яка завжди допомогала всім у хвили скрути, дуже важка й непоправна для громади. Найвищою нагородою для вчительки є посмертна шана й щира любов, виявлені до неї у хвили прощання. Сцена на цвинтарі сповнена трагізму й безмежного смутку:

<i>Журно походились дітки Обік німої труни; Втратили неньку сирітки, Втратили промінь вони. Вдарив і дзвін похоронний... Нічого, мабути, ждять: Треба людині сторонній Шану останню віддать. Дим закурився з кадила, Серце зворушував спів...</i>	<i>Що дітвора голосила, – Просто не чути попів! А як на цвинтарі стали, Кинули грудку землі, – Гірко батьки заридали, Аж надривались малі. Мовчки вернули на помин, Що громадяни знесли, Якось не складавався гомін, Навіть дяки не пили [3, I, с.62-63].</i>
---	---

Особливої повноти картина неперебутнього суму та жалоби за померлою вчителькою-подвижницею досягає автор у прикінцевій строфі, де навіть природа співчуває цій людській трагедії:

<i>Та й розійшлися по хатах, – Школа осталась пуста...</i>	<i>Хуга свистить по загатах, Жалібно труп заміта [3, I, с.63].</i>
--	--

Пейзажі в творі відіграють важливу роль. Ними розпочинається й завершується твір. Ці короткі описи зимової пори в природі асоціюються з тією безоднею людського горя від втрати прекрасної людини. Вони додають творові більшого трагізму та скорботи.

У багатьох творах П. Грабовського змальовано гнітючі картини тогочасного життя і на їх тлі виведено постаті селян, службовців, робітників, демократичної інтелігенції (“Швачка”, “Робітників”, “Сироти” й ін.).

Хрестоматійною стала поезія-портрет “Швачка”, співзвучна з однойменним віршем М. Старицького. Але у П. Грабовського портрет невтомної трудівниці більш психологізовано. Героїнею твору є звичайна робітниця, яких у світі тисячі чи й мільйони. П. Грабовський бачить у ній особистість, змальовує тяжкі умови її праці, котрі комусь можуть здатись і легкими. З глибокою симпатією і непідробним співчуттям автор зображає людину праці, послуговуючись метафорами і промовистими епітетами (“*кров висисає оте остогиджене, / Прокляте нишком шиття*”), а також низкою димінутивів (*рученьки тернуть, злипаються віченьки, пізньої ніченьки, неволенька*). Поет описує процес шиття через його сприйняття і самою робітницею, і автором твору. Відтак маємо справу і з внутрішнім монологом героїні і коментарями письменника. Змальовуючи в котрастному плані виснажену працю трудівницю-швачку та “*паненя вередливе, зманіжене*”), автор показує ту безодню, яка розділяла інтереси і способи життя людей із різних суспільних верств.

Подібний пафос викриття, а водночас і співчуття характерний і для вірша П. Грабовського “Робітникові”. Автор виносить присуд устроєві, за якого трудівник працює “*на других дні та ночі*”, приречений “*на вічній заробітку*” тратити останні “*силоньки свої*”.

Картини народної неволі поет репрезентує і в віршах “Сироти” (“Сердешні діти... батька взято...”), “Сироти” (“Діти маленькі кликали маму...”), “Сироти” (“Занедужала сирітка...”). Вірші сповнені розпачу, безпросвітності, горя. Хіба що в останньому з названих текстів героям, зрештою, усміхається доля.

У багатьох своїх творах П. Грабовський розробляє іонаціональні мотиви (“Текінка”, “Бурятка”, “До Б. С-го”, “Народові єврейському” та ін.).

Особливо серед них виділяється послання “До Б. С-го”. Автор присвятив чимало своїх творів побратимам і посестрам по арештах та засланням. Один із найвідоміших із таких текстів і до сьогодні розшифровується або як “До Броніслава Сірошевського”, або як “До Броніслава Славінського”. Перше імення частіше присутнє в дослідженнях та літературних творах радянської доби, відомої своєю невгамовною міфотворчістю на догоду компартії та її вождям (наприклад, розтиражований міф “*о русском пионере Павлике Морозове*”, котрий, як насправді виявилось, не був ні росіянином, ні піонером, ні навіть Павликом). Але й нині в інтернеті можемо знайти недавні публікації про П. Грабовського та його дружбу з Б. Сірошевським, що оспівується у відомому посланні.

Дослідник В. Дудко як автор цілого ряду розвідок про письменника обстоює іншу думку. У статті “Про адресата поезії П. Грабовського “До Б. С-го” з видання “Українська мова і література в школі” (1991, № 7) та в інших публікаціях він розкодує назву “До Б. С-го” як “До Броніслава

Славінського”. Цю ж версію підхоплено і в шкільних підручниках, наприклад, “Українська література. 10 клас” (2001) П. Хропка.

П. Грабовський через усе своє послання проводить думку про важливість дружби і підтримки в складних обставинах життя, про велику відраду і втіху мати однодумців, побратимів по боротьбі. Героям твору судилася розлука (“Тобі – рудник, мені – тайга”), але ніякі безконечні сибірські простори не здатні здолати й притлумити їхню духовну спорідненість, глибоке розуміння спільних проблем:

*Прощай, коханий ляше-друже!
Час розістатись настає.
А як болить, як б’ється дуже
Від туги серденько моє.
Одно гадали ми з тобою,
Шукали одного шляху,
І от зійшлись в тюрмі з тобою,
Найшли недоленьку лиху.*

*Мир чарівничої омани
Пред нами птахом зник давно:
Неволя вічна та кайдани –
То нам судилося одно.
Але ж і ту судьбу шалену
Не довелось ділити нам:
Ти – за Байкал, а я – за Лену, –
Розтечемося по чужинам [3, I, с.75].*

Синам двох уярмлених Російською імперією народів було про що говорити, радитись, сперечатись, обстоювати, обмірковувати. Невипадково автор розширює погляд на взаємини двох людей – українця і поляка – до масштабів співіснування двох народів, які в різні часи не раз ворогували.

*Віддавна руки нам невольні,
Душі ж неволя не скує;
Єднають нас змагання спільні, –
Хто їх хортами зацькує?
Не кривда п’яного магната,
Не задрість жирного ксьондза, –
Нас порушає проти ката
Журби вселюдської сльоза.*

*В чаду скаженого прокляття
Потоком кров лили батьки;
Той час минув: ми рідні браття,
Ми – нерозлучні бояки.
За що ж? За те, щоб духом згоди
Все пойнялося між людьми,
Щоб наші змучені народи
Так побраталися, як ми! [3, I, с.75].*

Фінал поезії П. Грабовського звучить як заповіт українцям і полякам майбутніх генерацій: не повторювати гірких і кривавих помилок пращурів, а жити в добросусідстві, приязні, обопільній підтримці.

Мотив Росії як “тюрми народів” варіюється й у поемі “Текінка”, присвяченій сторінкам боротьби туркменського народу проти московського поневолення. Твір, опублікований 1892 року за підписом “Г. А. Панько”, має підзаголовок “Правдиве оповідання” і був написаний у 1886-1887 р.р. за перебування співця в Ізюмській тюрмі на Харківщині.

Поема П. Грабовського складається з 11 розділів та епілогу. Події відбуваються в Середній Азії, на прикаспійських теренах (“Закаспієва

країна”). Автор простежує історичну долю текінів – одного з племен, з яких постала туркменська нація.

У 1-2 розділах поет змальовує природу цього краю (*“пустиня, степ на всі краї”, “похмурий Каспій чуть маніє”, “червоніє / Старе жерло Амудар’ї”*) та долю його мешканців у минулому. Трудівники-текіни багато працювали, щоб у пустелі не гинули оази, викохували пшеничні ниви й баштани, вели жваву торгівлю з сусідами. Але починаються сварки, чвари й міжусобиці, і на цьому нагріла руки завидюща Москва: *“З Росії військо піднялось, / Гармати навело на мури, / Скажено завищали кулі, / Блиснули шаблі та штики, / Списи маніли...”* [3, I, с.480]. Вояки загарбницької армії вогнем і мечем приєднували до Російського царства ці землі (*“клялися сікти на шматки... / Лилася кров серед пустині”*). Ворог-завойовник *“кибитки смаглював, / Палив аули із завзяття / І супротивників на шмаття / Трощив без жалю, лупцював”* [3, I, с.480]. І в цей час, коли *“різня лютіла на просторі”*, один із вояків московського війська – українець Омелько побачив молоду вродливу текінку, котра з кинджалом у руках прагнула захистити своє життя і честь.

Дівчина-чужинка нагадала парубкові далеку батьківщину (*“милу на Вкраїні, / Що там за другого пішла, / І рідну неньку, що лила / По йому сльози, дрібні сльози”*). І це змусило вояка-українця зупинити нападників, урятувати текінку, яка готова була загинути *“за волю рідної країни”*.

А далі це знайомство переросло в приязнь і пристрасне кохання. Героїня-текінка щиро полюбила вояка-українця, забувши про приписи й закони пращурів (*“І так обіймами пекла, / І так дивилась чарівливо, / І так здавалася щаслива, / Щаслива навіки була”*). Зачарована розповідями коханого про його батьківщину, про зовсім інше ставлення в його краї до жіноцтва, аніж це було на Сході, дівчина вирішила кинути рідні степи й полинати за милим хоч і на край світу (*“Твоя рідня моєю буде. / Нехай охрестить твій мулла. / Я стану справжня українка”*). Але не судилось щастя молодим людям. Сестра текінки, підслухавши розмову закоханих, убиває героїню, щоб вона не стала зрадницею корану та рідних звичаїв.

Завершується поема П. Грабовського коротким епілогом: *“В Сибір на каторгу пішла / Текінки вбитої сестра. / Вернувсь Омелько в Україну, / В садок вишневий над ставком / І пов’язався рушником”* [3, I, с.486]. Та на все життя залишились у героя ятрючі спогади про жорстоку війну та *“текінку дивну”*.

Таку ж глибоку обізнаність із звичаями, традиціями, побутом східних народів виявив П. Грабовський у поемі “Бурятка” (1891). Твір уперше був опублікований аж у 1959 році в 2 томі трьохтомника письменника.

Поема має підзаголовок “Оповідання” і складається з 13 розділів. У ній, як і в “Текінці”, виведено драматичний образ жінки Сходу, але вже на бурятському матеріалі. Центральна постать твору – Загдона, яка змалечку

звикла до місцевих звичаїв і законів, а тому її навіть не дивує, не обурює ставлення до неї як до речі. Менджун (тобто торговець) Батла купив її як буцімто невістку – для свого малого сина, а потім через три роки перепродує її іншому баришникові Бідухаєві, а собі (офіційно – для сина) купує іншу.

Промовистою є реакція Загдони на те, що чиниться з нею: *“Мовчить, нікуди не встряє. / Хоча б яка-небудь докора / Блиснула в неї на виду, – / Тупа, безглуздяна покора / Убила душу молоду. / Не їй на долю нарікати; / Чорніше чорної мари, / Її однако – де блукати, / Лічить у зневазі двори...”* [3, I, с.517]. Жінці байдуже до всього, що відбувається, адже вона нічого не може змінити. *“Мовчить, бо дуже добре зна, / Для кого проживе вона / Своє мандрів'я ненависне, / Що завжди буде працювать, / Пекти, косити, обшивать, / Що вся сім'я на неї звисне, / Що пройдисвіта-чоловік / Пролеже з люлькою весь вік...”* [3, I, с.518].

Ставши дружиною баришника Бідухая, який заради своїх справ часто кидав її саму в юрті посеред пустельного степу, героїня здичавіла й збожеволіла: *“Було, сидить, нудьгує в юрті / По тижню цілому одна, / Очима лупа край вікна. / Вона – сюди, туди вчащати, / По степу ввечері вищати, / Рішатись почала ума. / Лютує вітер; ніч холодна, / Вона – і боса, і голодна – / Блука кругом, не потура, / Мов навіжена та мара”* [3, I, с.520].

У доробку П. Грабовського є чимало пейзажних творів, але здебільшого вони соціально забарвлені. У вірші “Сон” (1893), що став народною арештантською піснею, поет вдається до пейзажу-ілюзії. Крізь сон являються героєві дорогі серцю рідні краєвиди:

<i>Зелений гай, пахуче поле</i>	<i>Садок приснився коло хати,</i>
<i>В тюрмі приснилися мені,</i>	<i>Весела літяна пора... [3, I, с.536]</i>
<i>І луг широкий, наче море,</i>	
<i>І тихий сум по кружині.</i>	

Та викликають вони не радісні та піднесені емоції, а додають невигойного смутку:

<i>А в хаті... там знудилась мати,</i>	<i>Надія вмерла, стан зігнувся...</i>
<i>Ізнудьгувалася сестра.</i>	<i>І я заплакав опівночі</i>
<i>Поблідло личко, згаслі очі,</i>	<i>І, гірко плачучи, проснувся [3, I, с.536].</i>

Адже надія для героя-арештанта побачитися з родиною, із Україною здається нездійсненною.

Цикл соціально забарвлених віршів-пейзажів “Веснянки”, написано з орієнтацією як на фольклор, так і попередню літературну традицію. Відчутно перегук із творами М. Шашкевича, Б. Грінченка, І. Манжури, І. Франка тощо. Цикл “Веснянки” з першого розділу “Сумні співи.

Присвятив Ользі” відкриває збірку П. Грабовського з “З півночі” (1896). Мінорний настрій поезій викликаний і суспільними контрастами та негараздами, і водночас особистими переживаннями письменника, якому випало закохатись у дружину свого друга Ольгу Зернову. Звісно, ці стосунки не мали майбутнього з огляду на вірність П. Грабовського дружбі з побратимами по боротьбі.

Цикл складається з 6 поезій “Зійшли сніги, шумить вода...”, “Знову, ластівочко-серце...”, “Сумно заспівала...”, “Правду мовила пташина...”, “Годі ж нудитись, складаючи руки...”, “Розцвітайся ти, веснонько красна...”. У форму веснянки як мажорної пісні автор вкладає гіркий зміст, змальовує картини безрадісного животіння на тлі прекрасної природи.

Перший вірш циклу напоєний весняними radoщами, піднесеним настроєм від споглядання краси пробудженої природи:

<i>Зійшли сніги, шумить вода, Весною повіва; Земля квіточки викида, Бує травка молода, Все мертво ожива. Веселе сонечко блищить,</i>	<i>Проміння щедро лє; Гайок привітно шелестить, Неначе кличе пригостить; Струмочок виграє. Сіяють золотом небеса, Витьохкують пташки... [3, I, с.183]</i>
--	---

Але в цю безхмарну замальовку вривається різкий дисонанс: краса природи не може приховати життєві негаразди, не може притлумити гнітючі думи поета над соціальними проблемами: “*А груди думонька стиса: / Ховає зверхня ця краса / Смердючі болячки*” [3, I, с.183].

Щоб охопити увагою різні краї, поміркувати над їх долею, співставити зі становищем батьківщини, П. Грабовський звертається до традиційного образу народних веснянок – ластівки як вістунки весни (2-й і 3-й вірші). Прийом олюднення (ластівка розмовляє з героєм) допомагає створити відчуття вірогідності отриманої інформації. Тож питання, які ставляться ластівці стають риторичними, оскільки і так відомо, що скрізь “*Люди носять рабські пуга, / У чужій кормизі мруть*”, “*Крук недолі над всім кружить, / А соборище панів, / Знавіснівши, гірко тужить, / Що, бач, мало кайданів*” [3, I, с.183-184]. А проте автор наводить ще й розгорнуту розповідь ластівки, яка значно доповнює і увиразнює загальні картини народних бідувань:

<i>Сумно заспівала Ластівочка люба На питання ті: – Скільки світа знала, Скрізь панує згуба, Люд – узаперті.</i>	<i>Мість любові – злоба; Брат піднявсь на брата, Душить за шматок, Та ніде пригноба Не справляє свята, Як-от ваш куток! [3, I, с.184].</i>
--	--

Поет, звертаючись до образу посередника (ластівка), викладає власні міркування з приводу розбрату в лавах національної інтелігенції, закликає до єднання і консолідації в боротьбі за народну справу в душі Т. Шевченка та І. Франка: *“Бийте, рвіть кайдани, / Доки дух не вмер!”* [3, I, с.184].

У 4-му вірші “Правду мовила пташина...” містяться підсумки роздумів над долею рідного краю, подається реальна оцінка його становища, визначено причини такого гіркого і, здається, непоправного занепаду:

*Перед нами – домовина,   А ми, скільки кожен зміг,
Сором вічного ярма.   У провалля себе пхаєм,
Промінь згас над рідним краєм;   Грунт пускаємо з-під ніг* [3, I, с.185].

Але сподівання на волю ще не втрачено повністю, вірш пройнятий оптимістичною думкою, що ніколи не пізно все змінити, аби було бажання:

*Ще заблїсне наша слава,   Щоб не згинути цілком,
Праця вгору піднесе.   Не стогнать до віку-суду
Тільки треба сил та труду,   Під вельможним канчуком* [3, I, с.185].

В останніх віршах циклу “Годі ж нудитись, складаючи руки...” та “Розцвітайся ти, веснонько красна...” звучить віра в невичерпні сили українського народу, в його здатність до відродження:

*Розцвітайся ти, веснонько красна,   У нарузі країна нещасна...
Духом творчості все онови;   З муки-смерті її відживи!* [3, I, с.185].

Ідея циклу – заклик поета до активної діяльності задля свого народу, заради України, чиє краще майбутнє можна завоювати, вірячи в свої сили:

*Розцвітайся та нас із могили   Щоб ми очі на себе розкрили;
До живого життя підведи,   Світлі думи в душі відроди!* [3, I, с.186].

Цикл “Веснянки” П. Грабовського – класичний зразок поєднання духу і форми народної пісні з вимогами часу. Мотиви лірики та ліро-епіки митця відлунюють у його прозовому доробку.

4. Огляд новелістики письменника. У доробку П. Грабовського є кілька оповідань, новел, нарисів, написаних здебільшого в 1890-х роках.

Оповідання “Цуценя” (1891) було вперше опубліковане лише в 1972 році в журналі “Україна” (№ 29). Про нього є згадка в листуванні І. Франка та П. Грабовського за 1892 рік із зазначенням, що десь загубилася перша сторінка рукопису. Певно, тому твір і не було тоді опубліковано.

Вдача героїв оповідання висвітлюється через ставлення до тварини. Під час гостини духовних осіб у письменного і поважного селянина Якіма Головатого трапився інцидент: кум господаря хати отець дякон украв цуценя. Ситуація кумедна, але в ході твору отримала трагічне продовження. Через незгоду між кумами нещасній тварині довелося загинути.

За допомогою яскравих мовних характеристик, натуралістичних описів автор передає картину смерті цуценяти і напівбожевільної поведінки дякона: *“Добіг до поворота, цуценя з-за пазухи, – хряп головою об стовп, – і не заскавучало. Схопив обіруч, як надвоє не перерве; зубами вп’явся, – тільки клоччя летить, знов об стовп, швирь у рівчак, – і повіявся”* [3, II, с.159].

Сатирична характеристика чоловіка доповнюється за рахунок авторських зауваг (*“Ось і дякон лізе у двері”*), оцінок іншими персонажами:

а) парафіяни (*“що то за навіжене селом проста?”*);

б) попада (*“Йди, йди лишень до гурту, п’янице, срамотнику; а що ти там накоїв, – га? – минулося тобі, що вгородився торік у церковну леваду? забув залізні штаби, що поздирав з дзвіниці? На віщо воно оце схоже?”*) [3, II, с.159].

У творі подано колоритні сцени з побуту селян і духовенства – середовища, в якому народився і зростав письменник і яке дало йому чимало матеріалів для літературної діяльності.

Новела П. Грабовського *“Великодня неділя”* є сумовитою оповіддю про політичного арештанта, кинутого в одиночну камеру. Автор передає гнітючу атмосферу в тюрмі, яка посилюється од відчуття героєм своєї відірваності від далекої України. Напружений внутрішній стан в’язня відтворено за допомогою психологічного письма, використано прийоми сну, марення, екскурсів у минуле.

Лейтмотивом новели є пасхальне привітання: *“Христос воскрес!”* – *“Воістину воскрес!”* Одне з найулюбленіших свят українців традиційно згуртовує, пробуджує найшляхетніші почуття: *“Люди падають один одному в обійми, міняються писанками, радіють. Великий день, святий, веселий!”*

Важливе місце в творі відведено епізодові привітання арештанта його тюремним охоронцем Остапом. Це теж українець. Такий же самотній тут, на чужині, далеко від батьківщини.

Остап приносить в’язневі паску й крашанки, христосується з ним і говорить: *“І я чоловік... серце перевертається дивитись... душа болить... і я самотній... на чужині... Рідної мови не почувеш... побалакати ні до кого...”*. Після цього кульмінаційного моменту настає розв’язка. За доносом іншого охоронця Остап потрапляє в немилість тюремного начальства і його заарештовують за вияв людяності й співчуття до в’язня-українця. А в камері *“метався та стогнав у тяжкому стані безпритомний кайданник, – ніхто не зважав на нього; над усім стояла*

тиша, все окрила тьма, густа, вагуча...”. Твір перегукується з автобіографічною лірикою П. Грабовського тюремної тематики.

Оповідання “Червоний жупан” (1894) було опубліковане в журналі “Зоря” того ж 1894 року (№ 18). Це замальовка з життя якутів, до побуту яких Павло Арсенович приглядався за перебування на засланні. *“Скрізь мене вражала бідота, скрізь передо мною вставали картини нелюдського існування, скоро я заходив до якутської юрти (міське житло – хлів, обмазаний кізяками, з товстими крижаними вікнами) або стрівався з тубільцями. Брудні вищ усякої можливості, з остудженими носами та щоками, понайбільше сліпі або косі, – такими були переважно мої перші знайомці. Серце стискалося на вид країни – суворої та нещасної”* [3, II, с.160].

У творі подано історію примхливої долі місцевого правдошукача від імені оповідача-очевидця. І це додає текстові правдивості, вірогідності. Старий якут на прізвисько Червоний жупан перейшов через багато всіляких бід і випробувань (смерть дружини під час чергових пологів, сліпота і смерть малих дітлахів, загарбання його статків глитаями, зневага до нього з боку начальства). Це зрештою призвело чоловіка до потьмарення розуму. Червоний жупан шукав правду, можливі шляхи виходу зі скрути як для себе, так і для інших злидарів-якутів. Але ці його заміри викликали тільки сміх у оточення своєю химерністю й неправдоподібністю. Так герой десь і загинув у своїх пошуках справедливості.

Красномовними є фінальні рядки оповідання: *“Мимоволі пригадалися мені “безглузді” пошукачі усяких правд серед нашого знедоленого люду, – і з тяжким почуттям я покинув берег.*

Червоного Жупана я не бачив більш...” [3, II, с.164].

Оповідання П. Грабовського російською мовою “В тайге” довгий час вважалося втраченим. Але 1983 року дослідник Г. Зленко відшукав його видрукованим ще за життя П. Грабовського в журналі “По море и суше” (1896, № 9). Твір було опубліковано під псевдонімом “А. Асинь”.

Оповідання присвячене кримінальній темі і розповідає про сибірських грабіжників, нападників на купецьку валку Телятнікова. Один із візників несподівано для себе впізнав в одному зі “срезывателей” свого кума Миколу. Саме йому не пощастило. Спільники-грабіжники втекли, а розплату за злочин випало прийняти Миколі. Його без жалю було тут же застрелено без суду й слідства та зарито в сніг. Мовляв, лежатиме до весни, а там чи знайдуть, чи ні, то каральникам із валки вже байдуже.

Сумний фінальний акорд у творі – зображення вогника в хаті кума Миколи: родина чекає свого “срезывателя”, але вже ніколи не дочекається.

Хоча митець залишив по собі лише кілька прозових зразків, але й вони займають важливе місце в його доробку як спроби урізноманітнити ідейно-тематичні обрії тогочасної новелістики.

5. Літературно-критичні та публіцистичні праці

П. Грабовського. У доробку П. Грабовського важливе місце належить його статтям, у яких порушено найрізноманітніші проблеми доби: “Лист до молоді української”, “Дещо про творчість поетичну”, “Коротенькі вістки з Сибірі”, “Дещо в справі жіночих типів”, “Дещо до свідомості громадської”, “Дещо про освіту на Україні”, “Слівце на слівце” та ін. Є й чимало персоналій: “Надія Костева Сигида. Сумна споминка”, “Микола Гаврилович Чернишевський”, “Михайло Ларіонович Михайлов”, “Порфир Кореницький”, “Споминки про д-ра В. Александрова”. Окремо слід згадати про літературно-критичну Шевченкіану П. Грабовського (“Т. Шевченко в Нижнім Новгороді”, “Московські переклади творів Шевченкових”, “Тарас Григорьевич Шевченко”, “Памяти Т. Г. Шевченко”, “Слов’янам. Нові вірші Т. Г. Шевченка”).

Першою літературно-критичною працею П. Грабовського стала стаття “Невідомі творці” (“Зоря”, 1892, № 18), де йдеться про талановитих людей із народу, які внаслідок національного і соціального гніту так і не змогли реалізувати свої здібності, стати успішними письменниками. Автор сумує, що *“скільки таким робом сил знівечено на колючому лану письменства українського, дякуючи гірким умовам нашого національного життя і суспільності; скільки в початковім зароді спинилося!”* [3, II, с.37].

Ця ж проблема розробляється в статті “Порфир Кореницький”, або “Дещо про Порфира Кореницького” (1893), опублікованій у “Зорі” (1894, № 6). Ідеться про харківського літератора, що передчасно помер, так і не досягнувши мистецького злету. Цей автор поем, байок, пісень, послань просто спився й замерз серед вулиці. *“Так занастилась хистка, талановита людина!”* – з сумом констатує П. Грабовський.

У статті “Дещо про творчість поетичну” (1897), написаній із приводу появи поетичної збірки Г. Кернеренка “В досужий час” і рецензії на неї М. Комарова, П. Грабовський ставить корінні теоретичні питання літературного розвитку, підкреслює роль і місце письменства в суспільному житті, розглядає питання тенденційності літератури, вказує на громадянську відповідальність митця за свій доробок, приділяє увагу потребі засвоєння шевченківських традицій, питанням еволюції та нерозривної єдності змісту й форми твору, письменницького світогляду, критикує безідейне мистецтво, вважає анахронізмом відгуки *“солодушного, цілком неприродного сентименталізму”* в сучасній літературі. Критик наголошує: *“Цікавий, щиро людський зміст до купи з виробленою, художньою закінченою формою становлять головні прикмети всякої інстинктивної поезії; отсих прикмет і повинен шукати в поетичних творах насамперед критик, їх дають поетові – талан з одного боку, а з другого – ті умови, котрих брак ми зазначили у д. Кернеренка. “Штуки для штуки” не було, немає і не може бути в дійсності; се – пустопорожня, пустодзвінна фраза – не більш. Вона, навпаки, завсігди прикривала собою*

найтенденційніші замахи думки, проповідувала найгрубішу тенденційність в літературі. “Штука для штуки” – се в устах проповідників значило: затчи уші та затули очі на голосніші потреби життя, тікай від його прози, літай понад миром на крилах легесеньких, принадливих мрій, лоскочи потихесеньку нерви, з поезії зроби панську примху – отакий їх закон і вимоги. Не треба, кажуть, тенденційності в штуці! А сі вимоги – не тенденційність, гідка, шкідлива, егоїстична? Дурниці минулися. Робить на пана перестали вже і в поезії, не тільки на полі. Поезія мусить бути одним з чинників поступу загальнолюдського, а в рідному краї зокрема – загальнонародного, средством боротьби з світовою неправдою, сміливим голосом за всіх пригноблених та окривджених. Така її задача!” [3, II, с.107].

У статті “Памяти Т. Г. Шевченко” П. Грабовський підкреслює неперебутність постаті Великого Кобзаря для України і світу, називає його національним пророком, указує на основоположну роль Т. Шевченка в розвитку української літератури, безсмертя його ідей, гуманістичних виявів.

6. Значення творчості письменника. Павло Арсенович Грабовський став одним із символів українського національно-державного відродження. Це визначний поет, прозаїк, перекладач, публіцист, учасник визвольного процесу в Україні на порубіжжі XIX-XX ст. Вся його творчість – це “крик болю і туги за рідною Україною” (І. Франко). Багатий жанрово й тематично доробок П. Грабовського увібрав кращі традиції вітчизняної та світової літератури попередніх епох.

П. Грабовський як поет-борець слугував дороговказом для цілих поколінь українських митців. Його подвижництво запалювало ідеєю служіння Україні співців-молодомузівців і поетів Празької школи.

Про письменника знято фільми, створено чимало літературних творів, його вірші композитори кладуть на музику.

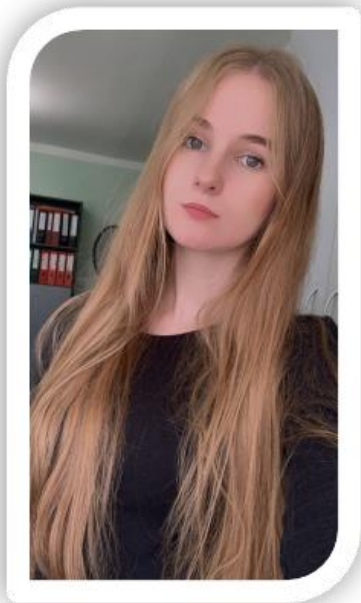
На честь П. Грабовського названо вулиці в Києві, Львові, Харкові, Донецьку, Маріуполі, Охтирці, Валках, Вілюйську, Тобольську. Селу, в якому він народився, було надано імення митця – Грабовське. Там же діють народний музей, бібліотека та школа його імені.

Пам’ятники митцеві височать у Харкові, Грабовському, Валках, Тобольську. У Валках проводяться вже традиційні “Грабовські читання”. У Краснопіллі проводиться щорічний конкурс читців до річниці П. Грабовського. Поет продовжує свою ходу в майбутнє разом зі своїм народом.

Література

1. Вертій О. “... Не згине наша мати!” (Візія України в творчості П. Грабовського). *Дивослово*. 1998. №10. С.8-9.
2. Гаєвська Н. Павло Грабовський: нарис життя і творчості. К., 1994.
3. Грабовський П. Вибрані тв.: у 2 т. К., 1985.
4. Дудко В. Дві нотатки про Павла Грабовського. *Український археографічний щорічник. Нова серія*. К., 2006. Вип. 10/11. С. 842– 844.

5. Дудко В. Збірка П. Грабовського "Кобза": (До історії публікації і поширення). *Актуальные проблемы изучения и преподавания славянских литератур: Тезисы докладов региональной научно-практической конференции (23–24 мая 1991 г.)*. Ізмаїл, 1992. С. 129–131.
6. Дудко В. "Знову взявся за перо українське": Балаганська збірка Павла Грабовського: нові матеріали. *Книжник*. 1990. № 5. С.10-13.
7. Дудко В. Про адресата поезії П. Грабовського "До Б. С–го". *Українська мова і література в школі*. 1991. № 7. С. 86–90.
8. Жулинський М. Слово і доля: навчальний посібник. К., 2002. 640 с.
9. Жулинський М. Українська література: творці і твори: учням, абітурієнтам, студентам, учителям. К., 2011. 1152 с.
10. Захарова В. "... А жити хочеться, душа просить любови та взаємин..." (До проблеми формування моральних чеснот учнів на прикладах життєвого шляху П. А. Грабовського). *Укр. л-ра в загальноосвіт. шк.* 2000. №3. С.33-35.
11. Зленко Г. Оповідання вважалося втраченим. *Жовтень*. 1983. № 6. С.114-115.
12. Історія української літератури ХІХ ст.: у 2 кн. / за ред. М. Жулинського. К., 2005-2006.
13. Історія української літератури ХІХ ст.: 70-90-і рр. / за ред. О. Гнідан: у 2 кн. К., 2002-2003.
14. Історія української літератури ХІХ ст.: у 3 кн. / за ред. М. Яценка. К., 1995-1997.
15. Ковалів Ю. Історія української літератури: кінець ХІХ – поч. ХХІ ст.: підручник у 10 т. К.: Академія, 2013. Т.1. 512 с.
16. Ковалів Ю. Історія української літератури: кінець ХІХ – поч. ХХІ ст.: підручник у 10 т. К.: Академія, 2013. Т.2. 624 с.
17. Невідома редакція статті Павла Грабовського про Порфирія Кореницького / Передм., публ. і прим. Є. Нахліка. *Зб. Харківського історико-філологічного товариства. Нова серія*. Харків, 1995. Т. 5. С. 181–186.
18. Одарченко П. Поет-громадянин. *Українська література: збірник вибраних статей*. К., 1995. С.17-45.
19. Павло Грабовський [Електронний ресурс]. Українська література. Режим доступу: <http://www.ukrlit.vn.ua/biography/grabovski.html>.
20. Панченко В. "Україна свята, перемучена": Павло Грабовський і національне питання. *Літературна Україна*. 1989. 14 вересня.
21. Приходько І. Українські класики без фальсифікацій. Харків, 1997. С.60-84.
22. Рожнятовська О. "В мені завжди жив перш над усе українець" : до 140-річчя від дня народж. П. А. Грабовського (1864-1902). *Календар знаменних і пам'ятних дат, 2004*. III кв. : реком. бібліогр. довід. / Нац. парламент. б-ка. К., 2004. С. 69-78.
23. Савченко К. Павло Грабовський. *Савченко К. Незнищенне коріння правди: нариси*. Херсон: Айлант, 2008. С.22-49.
24. Святовец В. Сіяч правди всенародної і братерства. *Грабовський П. Вибрані тв.: у 2 т.* К., 1985. Т.1. С.5-22.
25. Сиваченко М. Текстологія поетичних творів П. А. Грабовського. К., 1988.
26. Сиротюк М. Забілили сніги: роман. К., 1984.
27. Тютюнник Є. Грабовський: роман. Чернівці, 2018.
28. Франко І. П. Грабовський про Шевченка. *Франко І. Зібрання творів: у 50 т.* К., 1981. Т.32. С.49-50.
29. Чехівський О.О. Поетика інтимної лірики П. А. Грабовського (До 125-річчя з дня народження поета). *Укр. мова і л-ра в шк.* 1989. №10. С.61-63.

Олеся Папіш

Вивчення ліричних творів в умовах дистанційного навчання (на прикладі поезій І. Франка)

Два останні роки видалися надзвичайно складними. Пандемія охопила світ, запровадження карантину змінило життя кожного з нас. Через Covid-19 деяким закладам освіти, в яких спостерігається негативна тенденція у поширенні захворювання, довелося перейти на дистанційне навчання. Перехід на таку форму освітнього процесу став доволі неочікуваним та складним, проте вона продемонструвала свою важливість та актуальність. Освітняни, батьки та діти змогли пристосуватися до нових реалій дистанційного режиму.

На думку американського професора Т. Мура, дистанційна освіта – це *“навчальний процес, основу якого становить, насамперед, цілеспрямована сумісно-групово діяльність викладача і учнів, що є фізично віддаленими”* [5]. Головні недоліки дистанційного навчання – технічні проблеми, що виникають у зв'язку з відсутністю в учнів персональних комп'ютерів чи навіть смартфонів та низькою швидкістю Інтернету; недостатня рухливість школярів; погіршення здоров'я як учнів, так і вчителів.

Більшість учених-методистів вважають, що уроки літератури виокремлюються з-поміж інших навчальних предметів загальноосвітньої школи. Саме література допомагає учням пізнати себе та свій складний внутрішній світ. Г. Токмань зазначає, що *“літературна освіта є важливим чинником формування мовних громадян України, які мають бути освіченими, патріотичними та культурними особистостями. Мета*

вивчення української літератури в середній школі – формування літературної компетентності (знань, умінь і навичок) та патріотичної, виховання учнів, їхній особистісний розвиток” [4, с. 37].

Лірика посідає особливе місце в системі української літератури, адже вона виховує в учнів почуття краси, духовного, формує їх естетичний смак. Проте часто школярі не розуміють поезії, що розглядаються, вчитель не може налаштувати їх на потрібний лад. Вивчення лірики в умовах дистанційної освіти – досить складне завдання, проте завдяки ІКТ та вправності вчителя це можливо в повній мірі.

Мета розвідки – дослідити особливості вивчення лірики в дистанційному режимі на прикладі опрацювання теми “Іван Франко. Поетична збірка “Зів’яле листя”. Любовна тема у творчості поета, автобіографічність”.

Актуальність дослідження зумовлена потребою учителів у практичних рекомендаціях для опрацювання конкретних тем шкільної програми під час дистанційного навчання.

Сьогодні існує велика кількість способів організації дистанційного навчання української літератури для учнів під час карантину. Проте, на нашу думку, найкращий варіант дистанційної форми освіти – проведення уроків у форматі відеоконференції в програмі Zoom чи Google Meet. Така форма навчання є найбільш результативною.

Інтимна лірика І. Франка за навчальною програмою вивчається у 10 класі. На уроці ми маємо ознайомитися зі збіркою поезій “Зів’яле листя” та розглянути і проаналізувати поезії “Чого являєшся мені у сні?” та “Ой ти, дівчино, з горіха зерня”.

Розпочинаємо урок традиційно перевіркою присутності. Далі – слово вчителя. Для унаочнення використовуємо мультимедійну презентацію. Перше зображення – портрет І. Франка. На етапі актуалізації опорних знань використовуємо прийом “Кросенс” за його біографією. Зображення асоціативного поля транслюємо через презентацію. Ця форма роботи розвиває логічне мислення учнів, сприяє формуванню їхньої креативності та критичного мислення. Щоб мотивувати учнів до продуктивної навчальної діяльності, до сприйняття матеріалу та налаштувати їх на потрібний ліричний лад, вмикаємо “Ноктюрн №2” польського композитора Фредеріка Шопена, розповідаємо про те, що кохання завжди було в центрі уваги поезії, цитуємо слова Михайла Коцюбинського, ілюструючи свою коротку розповідь зображеннями. На цьому ж етапі використовуємо сайт Mentimeter для опитування школярів. Ставимо учням питання “Що для вас кохання?”. Результати опитування вихованці бачать на екрані у вигляді хмари слів.

Роботу з епіграфом проводимо за допомогою постера. Цей вид креолізованого тексту зацікавлює школярів, вони починають краще сприймати матеріал, цікавитися твором. Тема і мета уроку висвітлюється

на слайді. Для учнів це дуже зручно, вони встигають записати тему в зошит, а вчителів не доводиться диктувати одне і те ж декілька разів. Теоретичний матеріал школярі також конспектують у зошити. Макет таблиці та матеріал здобувачі освіти бачать на слайді. Рольову гру ми теж пристосували до умов дистанційного навчання. Декільком здобувачам освіти заздалегідь було роздано ролі Юзефи Дзвонковської та Целіни Зигмунтовської. На слайди додали зображення жінок, щоб вихованці могли не тільки чути їх, але й бачити. Учнім дуже сподобався такий вид роботи. У такий спосіб належну увагу приділяємо *“психологічній підготовці учнів до сприйняття ліричного вірша”* [1, с.10].

Перше прочитання твору залишаємо за собою. Пропонуємо вихованцям слідкувати за текстом чи в підручнику, чи на презентації. Після прочитання мовчимо декілька секунд, щоб не зруйнувати в учнів враження від поезії. Повторне прочитання необхідне для того, щоб школярі звернули увагу на незнайомі для них слова, ще раз осягнули зміст твору. Словникову роботу подаємо у вигляді таблиці на слайді мультимедійної презентації. Питання для бесіди за змістом твору також дублюємо на презентації. На нашу думку, учням легше сприймати питання, коли вони їх можуть прочитати.

Довкола аналізу ліричного твору точаться запеклі суперечки: аналізувати чи не аналізувати? Ф. Бугайко пише, що *“тактовно проведений аналіз не руйнує враження від ліричного твору, а посилює його: часто аналіз розкриває учневі таку сторону твору, якої він сам не помітив”* [3, с. 126]. Ми згодні з цією думкою, що вправний аналіз твору принесе тільки користь учневі. Також вважаємо, що глибока розмова про поезію І. Франка зі збірки *“Зів’яле листя”* *“є неповторною у своєму роді можливістю донести до юних сердець красу найвеличнішого з усіх почуттів”* [2]. Макет таблиці для аналізу учні бачать на слайді. Ми використовуємо саме текстуальний аналіз, послідовність якого викладена у праці Г. Токмань *“Методика викладання української літератури”*. Учні мають указати автора, рік написання поезії, збірку, визначити літературний рід, жанр твору, ким є ліричний герой, про що він думає. Також професорка пропонує не обмежуватись лише виділенням тропів, а й звертати увагу на стилістичні фігури, звукопис, лексичні засоби та особливості віршування.

На завершальному етапі вивчення ліричного твору вмикаємо відеопоезію *“Чого являєшся мені у сні?”* під пісню, що виконує український співак В. Козловський. На етапі закріплення знань учні виконують тестові завдання на платформі Learning. Школярі переходять на сайт через qr-код, який ми підготували та розмістили на слайді презентації. Якщо в учнів немає змоги перейти через код, то ми надсилаємо в бесіду в Телеграмі посилання на завдання.

Нам важлива думка учнів про урок, тому ми використовуємо прийом “Плюс-мінус-цікаво”, де плюс – все, що сподобалося на уроці; мінус – все, що здалося важким та нудним; цікаво – все, що здалося цікавим. Результати цього опитування надсилаються в бесіду. На нашу думку, важливо спілкуватися зі школярами, цікавитися, що їм подобається, а що не подобається. Без цього вчителю складно удосконалювати свою педагогічну майстерність.

Домашнє завдання подаємо учням в Google Classroom. Це дуже зручний сервіс, що дає змогу швидко організувати заняття та спілкуватися з учнями.

Можна зробити висновок, що і в умовах дистанційного навчання вчитель має змогу провести цікавий та пізнавальний урок вивчення лірики. Вважаємо, що використання інноваційних технологій – важлива умова такого уроку, але не єдина. Урок вивчення лірики потребує особливої емоційної атмосфери, уважного, вдумливого прочитання, заглиблення в ліричні образи.

Література

1. Бондаренко Л. Г. Вивчення ліричних творів на уроках української літератури у взаємозв'язку із зарубіжною (9–11 класи): автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02 / Ін-т педагогіки АПН України. Київ, 2001. 19 с.
2. Бондаренко Л. Г. Виховання в учнів культури почуттів засобами поезії: на матеріалі збірки Івана Франка “Зів'яле листя”. Вісник Таврійської фундації (ОВУД): літературно-наук. збірник. Випуск 12. Київ; Херсон, 2016. С.26-32.
3. Бугайко Т., Бугайко Ф. Майстерність учителя-словесника. Київ : Радянська школа, 1963. 187 с.
4. Токмань Г. Методика навчання української літератури в середній школі: підручник. Київ : Академія, 2012. 312 с.
5. Moore M, Kearsley Goreg. Distance Education: A Systems View. Belmont, CA : Wadsworth Publishing Company, 1996. 304 p.

Микола Каляка

**Херсонський альманах “З потоку життя”
(продовження; почато у 16-17 випусках)**

Особливе місце в літературі України займає Михайло Петрович СТАРИЦЬКИЙ (14.12.1840–27.04.1904) – видатний український поет, автор значних прозових творів, драматург. Один із найактивніших діячів загальноукраїнського літературного і культурного життя. Добрий знайомий Михайла Коцюбинського. Він був людиною прогресивного погляду і великого самобутнього таланту. Михайло Петрович працював в усіх літературних жанрах поезії, знаходив себе в прозі, широко представлений у драматургії, вів видавничу і перекладацьку роботу. Міцно тримав руку дружби з ентузіастами української справи. Його пісня: “Ніч яка, Господи, місячна, зоряна! Ясно хоч голки збирай...” стала народною, відомою далеко за межами України.

Михайло Петрович Старицький, зробивши крок у літературу, одразу став на оборону рідної мови. Про це він написав сам відверто і відкрито у листі до І. Франка на початку червня 1902 року: *“З перших кроків самопізнання на полі народнім я загорівся душею і думкою послужить рідному слову, огранувати його, окрилити красою і дужістю, щоб воно стало здатним висловити культурну освічену річ, виспівати найтонші краси високих поезій... разом, кажучи, хотів, – як тоді кепкували – возвести своє слово у “генеральський чин”.*

Старицький особисто одержав запрошення до участі в альманасі від М. Коцюбинського і М. Чернявського. 28 лютого 1903 він відповів:

“Високоповажний, дорогий добродію Михайло Михайловичу!

Дякую Вам щиро за запитання до Вашого збірника (йдеться про альманах “З потоку життя”), які приймаю за честь і з радістю готовий стати до послуги, чим можу. Отож звістіть. Що Вам найпотрібніше – чи лірика, чи драматургія, чи повістярство, – а я пришлю; та ще б просив звістити, на який час конечно це треба і на кілька аркушів можна рахувати – тобто не більше чого?”

М. Коцюбинський передав М. Старицькому: “Нам потрібний для збірника всякий матеріал, особливо ж бажалось би мати історичний. Так, за історичне оповідання аркушів на 3 друку ми б були дуже вдячні. Більших речей навряд можемо сподіватися од наших авторів, обтяжених роботою, та й об’єм нашого збірника не дозволив би друкувати великі повісті або романи. За дві–три ліричні поезії теж сказали б велике спасибі. Коли б термін (1 травня) видався Вам занадто коротким, можна б і трохи відтягти його, максимум на місяць”.

Старицький не затримався. Весною 1903 він сповістив: “Посилаю Вам п’ять своїх поезій на 192 рядки. Боюсь, щоб “Хрещенської ночі” не похрестила цензура, а то в цім маленькім троні поезій, які я вибрав із розмаїтих мотивів, – ґрунтовна балада. Отож, перегляньте і обміркуйте, може, децю загостре притупити б, цензури ради, а потім при друці нишком вставити? Чи як?”

В альманасі “З потоку життя” вперше було надруковано три його речі: “Ранок пахощами віє...”, під заголовком “Весна”, “Мов бачу тихою оселю...” і “Чертог сів... Вона на сцені грала”.

*Чертог сів... Вона на сцені грала
Й веселістю легурною няла
Людські серця, – аж гоготіла зала...
А там десь геть її дочка мала
В гарячці злій. Без пам’яті металась
На проханих, не жалісних руках...
А ненька тут на сцені побивалась,
Ховаючи зусильно в серці жах:
Запроданка! Що ж діять у неволі?
А кат правець на сльози не вважа...
І треба крить од миру серця болі,
З сміхом ярким в йому носить ножа, –
Бо сміх отой їй дасть хоч копійчину,
Хоч крихітку злиденного добра,
Яке злегчить її слабу дитину...
І страдниця акторка–мати гра:
Любов іще напружує їй сили,
А мука все ж і ті перемага...*

*Бридкі пісні геть залу роз'ятрили,
І захватом реве й буя жага...
Шалений крик... Всі потребують "біса" –
І потурай, виходь, хоч на заріз:
Який їм жаль, що знемага актриса,
Що серце їй пройма отрута сліз...
Аж ось таки зомліла і упала, –
Не витримав наруги звиклий хист:
На мить одну занишкла смутно зала, –
А через мить у ній розлігся свист.
Чертог сіяв... Вона на сцені грала...*

У першому вірші Старицького, надрукованому в Херсонському альманасі, двічі подано слово "мрія". Це цікавий факт. Прекрасне слово "мрія" народилося з-під пера видатного поета і зробило свій перший крок, первотік в його поезії "О. П. К.–ч", присвяченій Ользі Петрівні Косач (письменниці Олені Пчілці, матері Лесі Українки) у 1873 році:

*Давно промучені хвилини
Рожевих образів та мрій...
Так часом пісні згук єдиний
Зрива нам згадок цілий рій!*

Новостворене слово припало й до душі письменниці. Воно зазвучало і в її віршах. У поезії "Перед морем" подано чотири рази.

Таким чином, слово "мрія", винайдене і введене в ужиток М. Старицьким прижилося, розквітло в українській літературі, влилося в океан слів нашої мови. Чарує воно усіх нас і нині, бо потрібне, адже без мрії не має сенсу жити.

Треба ще додати, що слово "мрія" завжди опановувало серце і душу класика, особливо помітно у його історичній драмі "Богдан Хмельницький". У прикінцевому монолозі Богдана це слово відчувається чи не в кожному рядку:

*Настане час, і брат обніме брата.
Без каменя у пазусі, без лжі,
Без утиску душі його святині,
А з любою сльозою на очах.
Вчуватиме і нашу пісню-тугу.
Широкою, без краю, як степи.

І нашу мову голосну, правдиву.
Та взявшись за руку, підем раз
Широкою дорогою до слави.*

Будемо і ми, сьогоднішнє покоління українців, сподіватись, що мрія про дружбу і партнерство вільних країн справдиться. Мрія видатного митця України знайде себе і втілиться в життя:

Настане час, і брат обніме брата!

Ми теж живемо мрією, що брат обніме брата, і тому вважаємо за доцільне подати повністю твір, який царська цензура видерла з альманаху. І хай сьогоднішні українці, сьогоднішній читач сам побачить, чого боялася не тільки шовіністично-імперська влада, а й влада “вільного” Союзу:

ХРЕЩЕНСЬКА НІЧ

Балада

Посвята – любій доні Людмилі

*У ніч Водохресну тайничу,
Як глуна настане пора,
Хтось гонить конем ясногривим
По хвилі холодній Дніпра.
Кінь рине насупроти виру...
Скалки аж довколо летять;
Боки йому димом парують,
Вогнем йому очі горять...
За ним бунчуки й хоруговки
Аж мають у синявій млі,
І стелються сивим туманом
По мерзлій, німотній землі...
Де б'ють і клеочуть пороги,
Здіймаючи піну до дна, –
Стоїть серед “пекла” там скеля,
Під нею печера сумна.
В тій скритій від миру печері
Під дужим кремінним хрестом
Лежить якийсь гетьман незнаний,
Лежить без клейнод кістяком ...
Нема йому місця в родині:
Могилу, де гетьман лежав,
Розрив лихий ворог до краю
І кості навкруг розметав...
Але ж їх до батька – Славути
Скотили струмки весняні, –
А той свого сина останки
Сховав у печері-труні.*

Там хрест... то не хрест – Україна
Кремніє від туги на вік,
І в ніч під Водохреща ронить
Криваву сльозину щорік.
І скоро та крапля гаряча,
Зайнявшись червоним огнем,
Прониже мерця потайного –
Підводиться гетьман живцем...
Здіймається маревом білим
На білім огнистім коні,
І вихорем лине в клейнодах
По рідній своїй стороні...
Зорить і не може пізнати:
Де мрілись простори степів,
Тепер простяглись залізниці
Й повстали будови дворців.
Розкинулись села повсюди,
Багато з'явилося пишнот, –
Лиш гірше обдерта голота,
Лиш в тяжких кайданах народ... **
Вбача він обдерті хатини,
Дівчат по сахарнях вбача, –
І вітром спішився в Суботів***,
На раду військову влуча...
Горить його серце нудьгою,
А очі палають стидом,
Що крив'ю геть змив Україну
Та й стиснув ще гіршим ярмом.
І от він стає на майдані,
Здійма дорогого шлика, –
І кличе козачество славне,
Усе Запоріжжя склика.
Зове Богуна, Кривоноса,
Зове і надію одну –
Тимка****, безталанного сина,
Що рано поліг у труну...
До всіх він тепер присягає
І руки до Бога здійсма,
Що зве за голоту повстати,
Якій і просвітку нема.

Яку колись в давню годину
Запродав він сам старшині...*

*І гетьмана голос лунає,
Склика вояків до борні...
Але того клику не чують
Колишні чубаті брати:
Одні полягли по могилах,
Других змордували***** (повкладали) кати.
А треті всього відцурались,
Чим перше святили слова...
І гетьман у скруті-розраді,
Як перш, до поспільства взива:
“Вставайте, сини мої, квіти!
Не гніть перед катом спину, –
Клянусь розіб’ю ваші пуга,
Свої спокутую***** (поквитую) вини!”
Але перемучені діти
У лави не сходяться тут...
І жде їх безрадінний гетьман,
Аж поки не крикне когут...
Тоді, застогнавши, сідає
На білого змія-коня
І лине назад до порогів
Крізь води й ліси навмання;
І там, у печері глибокій
З жасем до хреста припада
І молить за край свій у Бога.
Та тяжко гіркими рида,
І б’є себе в розначі в груди,
Кляне свій безчасний талан, –
Поки не поляже кістками,
Як здійметься ранній туман...*

*Слово **Україна** – викреслено, вставлено: удовиця.

**Ці чотири рядки зовсім відсутні.

*** **Суботів** не надруковано – з’явилося у Канів.

**** **Тимка**, старшого сина Б. Хмельницького, немає – є свого.

***** **Змордували** – викреслили.

Не сподобалось. Замість, подали не зрозуміле – наповкладали.

***** **Спокутую**, теж, бачиться, не підійшло, подано – поквитую.

“Хрещенська ніч” уперше надрукована за межами російської України в “Літературному віснику” (Львів, 1906), під заголовком “Гетьман”.

Отже, з п’яти підготовлених поезій у “З потоку життя” надруковано тільки три. Баладу “Хрещенська ніч” і поезію “Кепкували з

мого слова” цензура до друку не дозволила. Немає цього вірша й у шеститомнику 1989 р.

Слід зазначити, що і херсонський театр не раз звертався до творів Михайла Старицького: 1941, 1945, 1965 на сцені з’являються: побутово-історична драма “Маруся Богуславка”, 1962 – “Не судилось”, 1970 – “Циганка Аза”, 1978 – комічна оперета з українського побуту “Сорочинський ярмарок”.

Тісний зв’язок із народними витоками допоміг сорокарічному літераторові та лікареві Модесту ЛЕВИЦЬКОМУ (1866–1932) познайомитися з Запрошенням, узяти участь у новому альманасі. Український письменник і публіцист поставився з повагою до мудрих велетів людського духу. Не гаючи часу, приїхав до Херсона.

Одержавши в Ковелі усне запрошення від М.Чернявського, Модест Пилипович вирішив, що може й справді уперше надрукується в солідному збірнику. Він не дуже був знаний, як письменник, але як митець добре знав рідну мову. Мав високий рівень освіти, був відкритим знавцем людського серця. Намагався у своїх творах не відходити від правди життя.

М. Левицький із радістю прийняв запрошення і швиденько підготував своє оповідання, яке було побудоване на основі особистих вражень і спостережень, із досвіду власної лікарської практики у глибинних селах Наддніпрянщини. Він був знайомий із Лесею Українкою, якийсь час лікував її.

Оповідання Модеста Левицького було прийнято, як кажуть, до двору, але “Пенсія” не з’явилась на світ. Твір не сподобався цензурі, був вилучений. М. Коцюбинський писав із цього приводу Наталі Кобринській, одній із перших діячок руху за зрівняння жінок у правах із чоловіками в Західній Україні, найвизначнішій заступниці галицького жіноцтва: *“Отож нещодавно цензура пустила нам його, альманах “З потоку життя”, виключаючи, на превеликий жаль, іменно Вашого “Виборця”, Лесі Українки “Давню казку”, Кримського “Сирота Захарко”, оповідання Левицького. Можете собі уявити, яка нам досада!”* (6.01.1903).

Дива тоді не сталося. Бо то був час, коли все цідили крізь жорстке сито імперської дійсності. Особливо підрізали крила тому, хто жваво писав українською мовою, таким чином заважали розгорнути українському народові свої здібності.

(продовження в наступному випуску)

ДО 160-РІЧЧЯ ДНІПРОВОЇ ЧАЙКИ

Галина Немченко

**Жанрові особливості п'єси
Дніпрової Чайки “Коза-дереза”**

Українська письменниця Людмила Олексіївна Василевська-Березіна (1861-1927), відома під літературним псевдонімом Дніпрова Чайка, увійшла до історії вітчизняного і світового мистецтва, адресованого дітям, цілою низкою драматичних казок за фольклорними мотивами (“Коза-дереза”, “Пан Коцький”, “Івасик-Телесик”, “Зима й Весна, або Снігова Краля”, “Проводи Сніговика-Снігуровича”, “Весна-красна”). Цим творам приділено увагу в публікаціях Н. Андрієвської “Дитячі опери М. В. Лисенка” (1962) [1], В. Пінчука “Дніпрова Чайка. Життя і творчість” (1984) [7], А. Крата “На крилах Дніпрової Чайки” з колективного видання “Дніпрова Чайка” (1996) [2], І. Немченка “Дніпрова Чайка як драматург” (2003) [5] та “Драматичні казки Дніпрової Чайки” (2004) [6], Р. Сулім “Дитячі опери Миколи Лисенка та їх сценічна доля” [8], А. Утіної “Опера М. В. Лисенка “Коза-дереза” у постановці Костянтинівської школи мистецтв: досвід створення ансамблевої партитури” (2018) [9] та ін.

Сюжет про козу-дерезу можна віднести до мандрівних. Мотив дуже поширений у світовій літературі – українській (27 варіантів), російській (30), білоруській. Відомий такий сюжет і в болгарській, італійській, португальській, французькій, чеській літературах.

Як відзначає Вікіпедія, в окремих із них можливі трансформації, в яких коза вбиває господаря. Письменники Л. Толстой, О. Капіца, О. Благініна створили літературні казки за мотивами народної. До відомого казкового сюжету звернулася й Дніпрова Чайка, однак змінила його. Авторське визначення твору “дитяча комічна оперка в одній дії”. Тож письменниця відповідно до дефініції вводить список дійових осіб, драматичні співочі партії героїв, ремарки. Порівняно з народним твором відбулися певні зміни в сюжеті, композиції, кількості персонажів. У фольклорному варіанті в родині діда були ще два сини, які ходили почергово випасати козу. Вона, після втечі, заховалася в хатці зайця, а не лисиці. У творі Дніпрової Чайки Лисичка виступає скривдженою, що не зовсім відповідає традиційному уявленню. Але й у народній казці, і в літературній обробці козу виганяє рак. Певна трансформація відбулася і в розв'язці твору. У народній казці коза втікає, а переробка завершується розправою звірів над козою.

Цікавою знахідкою є хор, який виконує функції то експозиції твору, то ілюструє певні сюжетні ситуації. Наприклад:

*Гм!Гм!
Розсердився старий дід,
Свою бабу побив,
А козу-дерезу
Сам на пашу повів.
Не впізнала коза
Старенького діда,
Як прибігла додомоньку –
Сидить дід, обіда [3, с. 177].*

Кожен із персонажів саморекомендує себе. Лисичка своєю самохарактеристикою підтверджує хазяйновитість та чепурну вдачу:

*Лисичка
Я лисичка, я сестричка,
Не сиджу без діла;
Я гусятка пасла,
Полювать ходила.
А тепера у неділю
Треба відпочити,
Свою хатку гарнесенько
Треба прикрасити.
А щоб краца, а щоб краца
Була моя хатка,
Піти треба у гайочок
Квіточок нарвати [3, с. 178].*

У казці самохарактеристики сприяють індивідуалізації персонажів.

Коза

*Я Коза-дереза,
Півбока луплена,
За три копи куплена,
Тупу-тупу ногами,
Сколю тебе рогами,
Хвостиком замету,
Ніжками затопчу,
Тут тобі й смерть [3, с. 179].*

У казці використана зменшувально-пестлива лексика, що характерно для фольклору: Лисонька, Зайчик, Вовчик, сеструня, горенько, лишенько, дідусенько, голівонько, ніжки, хвостик. Наприклад:

*Чого ти, сеструньо, ридаєш,
Слізьми свою мордочку вмиваєш? [3, с.182].*

У тексті подано чимало діалогів звірів із метою деталізації обстановки дії та розкриття суті персонажів.

Ведмідь (підійшов, підперся в боки, похитав головою)

*Чого це ти, свахо, ридаєш,
Карі свої очі втираєш?
Чого ти свій хвостик волочиш
І на свата глянути не хочеш?*

Лисичка (плачучи)

*Ой як мені не плакати, свате,
Щось страшне залізло у хату,
Та ще мене, бідну, лякає,
Із своєї хати виганяє! [3, с.184].*

Належить твір до найдавнішої групи казок про тварин. Використаний мотив втечі домашньої тварини до лісу. Разом із тим казка епічно-кумулятивна, повторюються подібні ситуації-зустрічі за участю нових персонажів, монологи Кози тощо. Такий прийом ретардації уповільнює розвиток сюжету казки. При приєднанні нової ланки повторюються всі попередні. Головний спосіб приєднання аглютинація. Кульмінація казки – Рак вигонить Козу з хатки Лисички. Особливість хронотопу – події відбуваються в лісі протягом короткого проміжку часу. Широкі ремарки характеризують і обстановку, в якій триває дія. “Іде завіса. Видно ліс, посередині – дуб, праворуч дуба – Лисиччина нора, ліворуч – стежка, і просто стежка; трава, бур’ян у лісі, квіточки. Лисичка ходить з віником, обмітає навкруги, чепурить свою хату” [3, с. 178]. Як відзначає О. Цалапова, “у казці Дніпрові Чайки “Коза-дереза” ліс осмислюється як новий культурний осередок, побудований за стереотипами світу профанного – уклад життя мешканців лісу нагадує людський” [11, с. 193]. У фіналі твору ліс стає місцем ритуального жертвоприношення. Казка завершується несподівано, звірі карають Козу як порушницю усталеного способу життя.

Мотив вигнання з хати характерний для багатьох казок (“Коза в заячій хатці”, “Коза ярая півбока драния”, “Кіт і півник”).

Якщо ми використовуємо традиційний поділ персонажів на добротворців, злотворців та знедолених (класифікація Л. Дунаєвської) [4, с.406], то побачимо, що Дніпрова Чайка персонаж Лисицю перевела до розряду останніх. Саме ця героїня потрапила в халепу, її Коза вигнала з хати.

Цей персонаж досить цікавий. Коза відома з фольклору, зокрема з календарно-обрядової поезії (зимовий цикл: водіння кози), і має символічне значення.

За словами І. Березовського “*римована імпровізація на теми звіриного епосу в поетичній творчості вилілась у своєрідну з винятковою концентрацією епічного елемента художню мініатюру*” [4, с.424].

Казка як народна, так і Дніпрової Чайки має повчальний характер. Учить взаємопорозумінню та дружній допомозі. Мешканці лісу символізують собою суспільство, в якому панує злагода, доброзичливість.

Дитяча опера на лібрето Дніпрової Чайки “Коза-дереза” була вперше виставлена на аматорській сцені в Херсоні в другій половині 80-х років ХІХ ст. І з того часу й до сьогодні цей твір не втрачає своєї популярності, входить до репертуару любительських та професійних театральних колективів.

Література

1. Андрієвська Н. Дитячі опери М.В.Лисенка. К.: Державне видавництво образотворчого мистецтва і музичної літератури УРСР, 1962. 75 с.
2. Дніпрова Чайка: літературні розвідки, бібліографічні нариси. Херсон, 1996. 56 с.
3. Дніпрова Чайка. Проводи Сніговика-Снігуровича. К.: Школа, 2009. 207 с.
4. Лановик М., Лановик З. Українська усна народна творчість: підручник. 3-є вид. К.: Знання-Прес, 2005. 591 с.
5. Немченко І. В. Дніпрова Чайка як драматург. *Південний архів. Філологічні науки: Збірник наукових праць*. Випуск ХХІІІ. Херсон: Видавництво ХДУ, 2003. С. 278-284.
6. Немченко І. В. Драматичні казки Дніпрової Чайки. *Стел*. 2004. № 13. С.244-255.
7. Пінчук В. Г. Дніпрова Чайка: Життя і творчість. К.: Вища школа, 1984. 119 с.
8. Сулім Р. Дитячі опери Миколи Лисенка та їх сценічна доля. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.uk.x-pdf.ru>.
9. Утіна А. Опера М. В. Лисенка “Коза-дереза” у постановці Костянтинівської школи мистецтв: досвід створення ансамблевої партитури. *Проблеми взаємодії мистецтва, педагогіки та теорії і практики освіти*. 2018. Вип. 48. С.277-293.
10. Цалапова О. Міфопоетика казкового світу раннього українського модернізму: Дніпрова Чайка, Леся Українка, Олександр Олесь, Михайло Коцюбинський: автореф. дис. к. ф. н. Харків, 2011. 19 с.
11. Цалапова О. Хронотоп лісу в казці раннього українського модернізму: Дніпрова Чайка, М. Коцюбинський, О. Олесь, Леся Українка. *Літературознавчі обрії: праці молодих учених*. К., 2010. Вип. 17. С. 190-194.

ДО 100-РІЧЧЯ П. ПАРАСКЕВИЧА

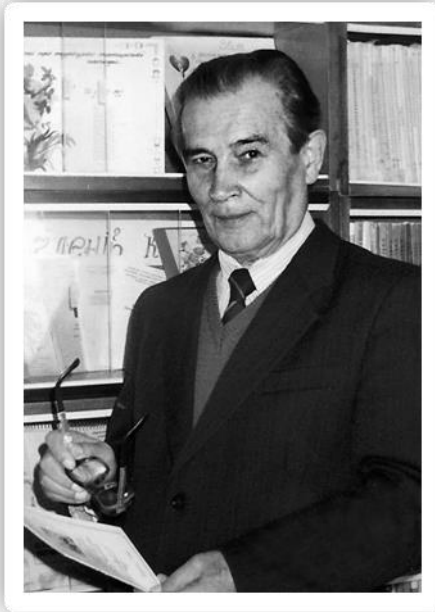
Галина Немченко, Іван Немченко

Патріарх літературознавчого цеху на Херсонщині

З нашим краєм пов'язані долі багатьох істориків і теоретиків літератури, критиків і публіцистів. Павло Кіндратович Параскевич, кандидат філологічних наук, почесний викладач Херсонського державного університету, столітній патріарх літературознавчої справи, який нині перебуває на пенсії, – один із них. Доля судила йому пережити разом із Україною чимало важких періодів, тяжких випробувань. Озираючись на минулі десятиліття, Павлу Кіндратовичу є що згадати – і радісного, щасливого, і сумовитого та болючого.

Народився науковець і педагог 30 червня 1921 року в с. Лапківцях на Хмельниччині в селянській родині. Закінчив із відзнакою філологічний факультет Ужгородського державного університету (1951) та аспірантуру при Інституті літератури ім. Т. Г. Шевченка Академії наук України (1968). Працював учителем української мови та літератури в загальноосвітніх школах № 3 та № 1 імені Т. Г. Шевченка в Ужгороді, вчителем і завучем Наркевицької середньої школи в Хмельницькій області. З 1968 по 2003 рік працював у Херсонському державному педагогічному інституті (тепер Херсонський державний університет) викладачем, доцентом, завідувачем кафедри української літератури. За багатолітню наукову, навчально-методичну, організаційно-виховну діяльність удостоєний звання “Відмінник народної освіти”. Він є членом правління Таврійської фундації (Осередку вивчення української діаспори) від Благодійного фонду Яра Славутича (Канада), почесним співробітником Міжкафедральної наукової лабораторії “Українська література в англomовному світі” при Херсонському державному університеті, діячем Херсонської обласної організації Всеукраїнського товариства “Просвіта” імені Тараса Шевченка.

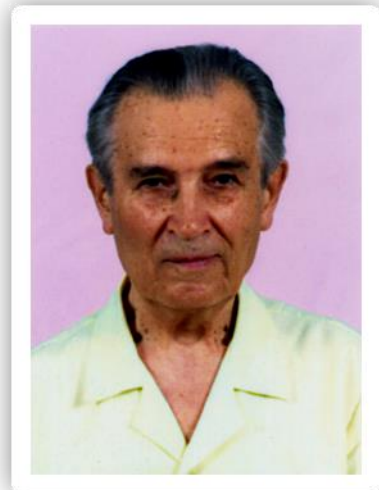

Павло Кіндратович є Почесним громадянином Херсона, ветераном війни та праці. Він нагороджений орденами “Вітчизняної війни” II ст., “За мужність” III ст., медаллю “За відвагу” та багатьма іншими.

У 1974 році науковець захистив кандидатську дисертацію “Героїка Великої Вітчизняної війни в українському романі 60-х рр.” У ній ідеться про різножанрові твори Я. Баша, О. Гончара, Я. Гримайла, П. Гуріненка, О. Довженка, Ю. Збанацького, В. Земляка, В. Козаченка, В. Кучера, І. Ле, О. Левади, В. Логвиненка, Л. Первомайського, О. Полторацького, Н. Рибачка, С. Склярєнка, Л. Смілянського, Ю. Смолича, В. Собка, М. Стельмаха, Г. Тютюнника, а також

багатьох інонаціональних авторів (А. Адамович, Ч. Айтматов, Г. Бакланов, О. Бек, В. Биков, Ю. Бондарєв, В. Гроссман, Е.-М. Ремарк, К. Симонов, Е. Хемінгуей, О. Чаковський, М. Шолохов та ін.), присвячені Другій світовій, а також воєнній тематиці на тлі ХХ століття. Ця ж тема широко репрезентована в численних публікаціях Павла Кіндратовича у науковій періодиці.

П. Параскевич є автором посібників і збірників “Микола Чернявський. Життєвий і творчий шлях” (1993), “Сторінки літературної Херсонщини” (випуск 1, 1999; випуск 2, 2001 і 2008), “Олесь Гончар і Херсонщина” (2004, 2018), “Статті, тези, есе, інтерв'ю” (2017) та понад 180 літературознавчих публікацій. У цих виданнях подається багата інформація про творчі й особисті зв'язки українських письменників із нашим сонячним краєм, окреслено художні постаті митців-земляків.

Так, у збірці літературно-критичних нарисів “Сторінки літературної Херсонщини” (2008, 2-е вид. 2-го випуску) автор уже в початковому розділі “Замість передмови” наводить свідчення закоханості в наш край багатьох митців різних поколінь: *“Вітаю красу Херсона, вітаю його чудових людей. Бажаю вам, друзі, радісної творчої праці і щастя в житті. Вічного квітнування цьому сонячному місту нашої прекрасної України!”* (Олесь Гончар); *“І ніде мені не хотілося б так жити, як тут, на чудесному рідному березі. Ніде я не проймався так любов'ю до людей, як тут. Каховка, де колись, у минулому столітті, батракував ще молодий мій*

батько, стала батьківщиною мого серця, вітчизною найдорожчих моїх почуттів” (Олександр Довженко) та ін. Такі відгуки, а серед них і поцінування Івана Виргана, Тереня Масенка, Марії Познанської, Яра Славутича, Володимира Сосюри, Миколи Чернявського налаштовують читача на емоційну хвилю сприйняття багатого літературно-краєзнавчого та методичного матеріалу, запропонованого в книжці.

У розділі “Херсонщина літературна” П. Параскевич здійснює огляд яскравих явищ та імен із царини письменства рідного краю, подає методичні поради вчителю-словеснику щодо використання цієї теми чи її підтем у навчальному процесі загальноосвітніх шкіл та вишів.

На його думку, матеріал “Херсонщина у житті і творчості О. Гончара” може бути *“основою або орієнтиром для теми уроку при вивченні творчості письменника або з позакласного читання, реферату, виступу на конференції, присвяченій творчості письменника або літературі рідного краю, заняттю літературного або краєзнавчого гуртка.*

У кожному окремому випадку підбір текстового й ілюстративного матеріалу, підхід до його висвітлення повинен бути творчим, цікавим, не шаблонним, враховувати вікові особливості учнів, їх підготовку та любов до літератури” [2, с.5].

У ході уроку позакласного читання за творчістю славетного митця П. Параскевич рекомендує *“поєднувати елементи бесіди, повідомлень та зачитування висловлювань автора чи про нього та їх коментування”*, а також подає серію орієнтовних запитань, відповідаючи на які, учні зможуть уявити осяги діяльності письменника, зокрема контакти з нашими країнами:

“Коли вперше побував у нашому краї О. Гончар?

Яке враження справили на нього наші земляки та природа Таврії

Де про це є згадки? (у яких книгах, листах, спогадах?)

У яких містах і селах побував письменник як народний депутат від Херсонщини до колишнього парламенту?

У яких творах відображені події, що відбувалися на Херсонщині?

Яке навчальне і виховне значення має вивчення цих творчих зв'язків та взаємин?” [2, с.5].

Автор розділу радить улаштувати виставку літератури та фотоматеріалів із теми, а також перегляд фільмів, щоб прозвучав живий голос письменника. Пропонується запросити учасників та очевидців зустрічей із Олесем Терентійовичем, випустити літературну газету чи плакат “Олесь Гончар і Херсонщина” тощо.

Для засідань літературного або краєзнавчого гуртка П. Параскевич рекомендує підготувати тематичні вікторини, бесіди, повідомлення: “О. П. Довженко про наш край”, “Відображення нашого краю у творчості Остапа Вишні”, “Нові матеріали про життя і творчість письменників-

земляків М. Куліша, І. Дніпровського та інших”, “Зв’язки письменників із Херсонщиною”, “Каховка у творчості українських письменників” та ін. Адже з Таврією поєднали сторінки свого життя і творчості Д. Білоус, В. Бровченко, І. Вирган, Остап Вишня, А. Головко, М. Зеров, В. Кочевський, С. Крижанівський, К. Лаврунов, А. Малишко, Т. Масенко, Б. Мозолевський, М. Нагнибіда, Д. Павличко, М. Рильський, В. Сосюра, П. Тичина, С. Олійник, О. Корнійчук, М. Стельмах, Ю. Збанацький, П. Загребельний, О. Сизоненко, М. Чабанівський, О. Ющенко. Уродженцями Херсонщини були Я. Баш,

І. Боршак, В. Гавриленко, О. Зима, Є. Маланюк, М. Понеділок, Яр Славутич, Є. Фомін, С. Черкасенко, Ю. Яновський та ін. Для кожного з них у розділі та й усій книжці знайдено тепле слово.

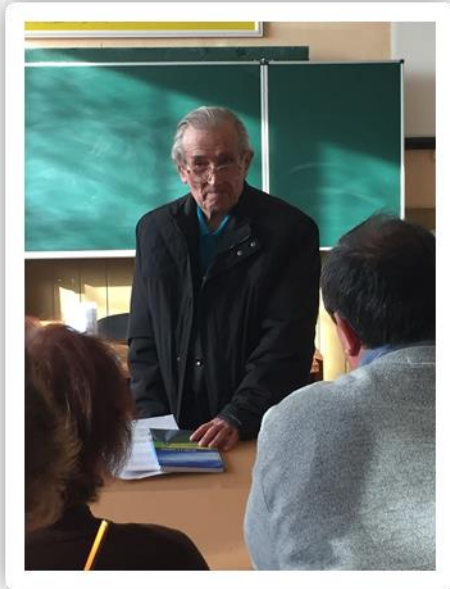
А серед розділів-персоналій, де детально простежуються зв’язки митців із Херсонщиною, П. Параскевич пропонує “І. Карпенко-Карий і наш край”, “Микола Федорович Чернявський”, “Юрій Яновський і Херсонщина”, “До 100-річчя з дня народження М. Г. Куліша”, “Іван Дніпровський і Микола Хвильовий”, “Наш земляк Євген Фомін”, “Олесь Гончар і Херсонщина”, “Херсонщина в житті і творчості О. П. Довженка”, “Олександр Сизоненку — 75” та ін.

Такими ж насиченими й різноманітними за змістом є й інші книжки П. Параскевича, які справді стають у пригоді й учителям, і школярам, і

студентам, і викладачам вишів. До одного лише видання “Статті, тези, есе, інтерв’ю” (2017) [1] ввійшли понад сорок матеріалів про діяльність І. Багряного, Д. Білоуса, Остапа Вишні, М. Вінграновського, П. Глазового, О. Гончара, О. Довженка, В. Забаштанського, П. Загребельного, А. Малишка, М. Рильського, М. Руденка, Лесі Українки, Є. Фоміна, М. Чернявського, Ю. Яновського та ін.

Особливий інтерес у Павла Кіндратовича завжди викликала постать О. Гончара, громадській діяльності й розмаїтій творчості якого він присвятив чимало своїх публікацій. До третього видання книжки науковця “Олесь Гончар і Херсонщина” (2018) [3] ввійшли авторські матеріали “Світоч і совість української нації: Олесь Гончар у його думках”, “З історії написання та оцінок роману О. Гончара “Прапорноносці”, “Життя як джерело: О. Гончар і наш край”, “Олесь Гончар і Олександр Довженко: сторінками щоденникових записів”, “Проблематика і образи студбатовців за романом “Людина і зброя” О. Гончара”, “Роман Олесь Гончара “Твоя зоря”: образи-символи “дороги” і “зорі” у романі та його оцінка критикою”, “Голос душі і серця: “Щоденники” О. Гончара”, “Олесь Гончар про Херсон і херсонців”, “Мости єднання і дружби: Олесь Гончар у зв’язках з українською діаспорою та зарубіжним світом”, “Книга, сповнена любові” (про книжку “Я повен любові... Спомини про О. Гончара”, видану дружиною письменника Валентиною Данилівною), “Вшанування Олесь Гончара. Посмертна пам’ять і слава всесвітнього інтелектуала”, “Безсмертя Олесь Гончара”. Поряд із цим мереживом Параскевичевої Гончаріани читача, певно ж, приваблять додатки: разки спогадів про Олесь Терентійовича (М. Братан, М. Василенко, І. Гайдай, В. Чуприна) та поетичних текстів про нього з доробку О. Білаша, М. Братана, М. Василенка, І. Драча, В. Забаштанського, В. Загороднюка, Д. Кононенка, В. Кочевського, В. Кулика, Л. Куліша, О. Лупія, Д. Луценка, В. Мелещенка, П. Осадчука, Д. Павличка, П. Перебийноса, М. Руденка, Лани Світ, П. Скунця.

Від 2005 року Павло Кіндратович є членом редколегії “Вісника Таврійської фундації (Осередку вивчення української діаспори)”, що випускається Міжкафедральною науковою лабораторією “Українська література в англomовному світі” при Херсонському державному університеті й Таврійською фундацією (ОВУД) від Благодійного фонду Яра Славутича (Канада). Заледве не в кожному з 17 чисел цього

літературно-наукового збірника друкуються його матеріали: статті, огляди, нариси, есеї, рецензії, інтерв'ю, коментарі. У 1-му випуску за 2005 рік уміщено статтю “Херсонщина у творчості Яра Славутича”, у 2-му – “Іван Багряний і його літературна, публіцистична, політична діяльність”, у 3-му – “Мости єднання і дружби: Олесь Гончар у зв'язках з українською

П.Параскевич серед членів Таврійської фундації

діаспорою та зарубіжним світом” та рецензію на видання “Яр Славутич. Дослідження і статті”, у 4-му – “Микола Чернявський в оцінці критики”, у 5-му – “Олесь Гончар про Херсон і херсонців”, “Поет, філософ, громадський діяч М. Руденко” та “Вшанування пам'яті Олесь Гончара”, у 6-му – “Невтомний трудівник, оборонець і захисник рідної мови” (про Д. Білоуса), у 7-му – “Павло Тичина: прижиттєві й посмертні оцінки, дискусії, роздуми про поета” та “Віртуальна зустріч з великим митцем” (про В. Лопату), у 8-му – “Про любов до України, її народу та природи: сторінками щоденника Олесь Гончара” та “Сонячна усмішка Лани Світ”, у 9-му – “Образ Тараса Шевченка в поезії Андрія Малишка”, “Ні дня без Шевченка”, “Херсонщина вшанувала Олесь Гончара” та “Іменний покажчик О. Т. Гончара”, у 10-му – “Невтомний творець усмішок” (про Остапа Вишню) та “Спогади про Павла Загребельного”, в 11-му – “Мудрий працелюб: Павло Загребельний про себе і нас, читачів”, рецензії “Важливі книги полтавського автора” та “Літературознавча Полтавщина” Миколи Степаненка”, у 12-му – “Велет думки і праці” (про І. Франка), “Інтерв'ю з Миколою Василенком” та рецензію “Катрени” (про збірку М. Василенка), у 13-му – “Характерник живого слова” (про М. Вінграновського) та відгук про двокнижжя “Листи до Олесь Гончара”, у 14-му – “Автобіографічність “Щоденників” Олесь Гончара”, “Закоханий сонетом і не тільки: В. Кулик” та відгук “Поетична збірка Івана Немченка “Синичка з Вишневдвір'я” як запрошення до країни дитинства”, у 15-му – “Зоря Миколи Василенка: слово про друга”. А ще разом зі своєю донькою Світланою Павлівною як науковицею, художницею і письменницею, відомою під псевдонімом Лана Світ (1956-2011), він брав участь у розробці дизайну обкладинок даного видання та доборі ілюстративного матеріалу до випусків. На жаль, ця талановита жінка рано пішла в засвіти, залишивши по собі розмаїту наукову й літературну спадщину, свої експерименти в царині комп'ютерної графіки. Завдяки зусиллям та одержимості Павла

Кіндратовича були опубліковані посмертні книжки Лани Світ: “Астроїда – це цікаво!” (2011), “Дивосплетіння ліній” (2011), “Сім уроків астроарту з комп’ютерною підтримкою” (2011), “Двокрилля: математика+мистецтво” (2012), “Пригоди Журавлика” (2012), “З любов’ю до життя і людей” (2014), а також меморіальне видання “Світлана Павлівна Параскевич у спогадах, листах і матеріалах” (2014). Наробки обох представників славної династії ідуть до сердець читачів різних поколінь і смаків.

Павлові Кіндратовичу нині 100 років. Але він постійно крокує в ногу з часом, у курсі всіх наукових і мистецьких імпрез. П. Параскевич і до сьогодні не втрачає зв’язків із Міжкафедральною науковою лабораторією “Українська література в англomовному світі” при Херсонському державному університеті, Таврійською фундацією від Благодійного фонду Яра Славутича (Канада), Херсонською обласною організацією Всеукраїнського товариства “Просвіта” імені Тараса Шевченка.

З нагоди святкування 104-ї річниці від часу заснування Херсонського державного університету (колишнього Херсонського інституту народної освіти) керівництво вишу удостоїло П. Параскевича найвищої нагороди закладу – “Золотої медалі” та надало йому матеріальну допомогу в розмірі 10 000 гривень.

Від імені нашого дружного колективу “Вісничкової” редколегії, що нині репрезентується науковцями, письменниками, журналістами, педагогами, перекладачами з семи країн (Великобританія, Індія, Німеччина, Польща, США, Україна та Чехія), сердечно вітаємо Вас,

шановний Павле Кіндратовичу зі славним ювілеєм – першим Вашим сторіччям! Бадьорих Вам сил, високочолий патріарше, козацького здоров'я і завзяття на довгі роки!

Література

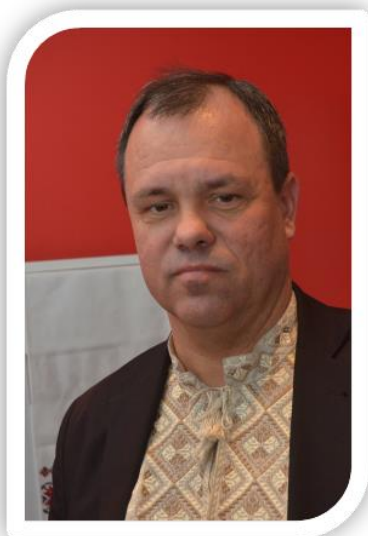
1. Параскевич П. К. Статті, тези, есе, інтерв'ю. Херсон, 2017. 246 с.
2. Параскевич П. К. Сторінки літературної Херсонщини. 2-е вид., доп. і перероб. Херсон, 2008. 111 с.
3. Параскевич П. К. Олесь Гончар і Херсонщина: статті, роздуми, спогади. 3-є вид., доп. і перероб. Херсон: Айлант, 2018. 161 с.

Павло Параскевич у колі херсонських письменників

ДО 80-РІЧЧЯ М. ДЯДЧЕНКА

Олег Олексюк

Українському співакові і просвітнику Михайлові Дядченку – 80

Всесвітньовідомий музикант і композитор Рудольф Шенкер стверджував: *“Музика пробуджує мрію в людей усього світу, і насамперед у ті часи, коли для мрії в житті місця взагалі не залишається”*. Звичайно, ж нас цікавить доля тих особистостей, які дарують нам можливість відчувати цю таїну душі. Я хочу вас познайомити з людиною, спів якої зачаровував, наснажував на шляхетні вчинки чоловіків і викликав море емоцій у жінок.

Михайло Трохимович Дядченко... У кінці 1980-х років його називали не інакше як улюбленцем публіки з оксамитовим колоратурним баритоном, сповненим незабутніми пасажами та фіоритурами. На кожному з престижних концертів присутність артиста була обов'язковою й гарантувала аншлаг у концертній залі. Жінки Херсонщини і багатьох союзних республік колишнього Союзу жадали пов'язати свою долю саме з ним. Краса чоловіча і особиста харизма співака створювали незабутній образ мазунчика долі. Але чи все так легко і райдужно складалось у житті цього річного ювіляра Михайла Дядченка?! Перегорнемо сторінки книги його долі.

Народився Михайло 22 травня 1941 року в родині інтелігентів. Батько – Трохим Михайлович Дядченко – відомий камерний співак, артист Харківського оперного театру. Після аварії, в яку потрапив 1939 року, був направлений органами ЦК КП УРСР до Львова з завданням створити й очолити галантерейну фабрику. Трохим Михайлович, розлучившись із першою дружиною і отримавши від неї у спадок двох діточок, вирушив творити індустріалізацію на західноукраїнських землях, куди незадовго до того віроломно увірвалися радянські війська і відповідно вирішили

встановити свої порядки. Будівництво фабрики і запуск цехів давалися новим керманичам нелегко, але рухалися у заданому напрямку. На роботу брали кожного – і старого, і малого – хто здатний виконувати поставлені завдання. Так у приймальні директора Львівської галантерейної фабрики Трохима Дядченка з'явилася на посаді секретаря-документознавця львівська красуня Елла Петрівна Вертипорох.

Молода секретарка запалила іскру кохання у директора, травмованого не лише фізично після аварії, а й психологічно після розлучення з першою дружиною, яка покинула його з двома діточками напризволяще. Запалена іскра кохання переросла у справжню любов із взаємоповагою і взаємодопомогою. Елла Петрівна у родині Дядченків стала справжньою газдинею. І попрати, і попрасувати, і смачною їжею чоловіка та тепер уже трьох діточок похачувати – все вона тоді встигала. Окрім нагальної роботи з документами та хатніх справ жінка встигала ще й порадувати родину власним рукоділлям.

Лише місяць минув від дня народження Михайлика, як німецькі танки загуркотіли бруківкою старого Львова. Трохим Дядченко в короткі строки створив діючий і гарно зорганізований партизанський загін у Харкові. Його авторитет і вміння переконувати товаришів згуртували когорту патріотів у реальну загрозу для окупантів. Та зрада не дала змогу партизанити Трохиму Михайловичу до світлого дня визволення української землі від фашистських загарбників. Вже 1942 року він був

розстріляний німецькими поліцаями в невеличкому містечку Мерефа. В ніч перед розстрілом Трохим Михайлович Дядченко гучно заспівав пісню “Чуєш, брате мій”, про що неодноразово згадували старі мешканці цього містечка, поминаючи героя партизанського руху на Слобожанщині.

А у Львові на допомогу матусі Михайла прийшов старший зведений брат Борис – син Трохима Михайловича від першої дружини. Скрута матеріальна і лихоліття війни не зламали дух Дядченків, а навпаки згуртували родину. Спільними зусиллями молода мати й діти долали всілякі негаразди. Старший брат Борис замінив Михайлові батька і всі чоловічі клопоти поклав на свої ще не змужнілі плечі.

Відомий американський письменник Джек Венс любив повторювати *“Гарна музика завжди перемагає невдачу.”* Так у родині Дядченків і складалося, що співаючи родинною у хатинці українські задушевні пісні, заодно й висували ідеї для вирішення тієї чи іншої проблеми. Пісня наснажувала на подолання труднощів. Михайло зростав, і пісня супроводжувала його по життю. У повоєнний час він часто слухав стару платівку з записом голосу батька. Мабуть, це і визначило у хлопця бажання співати.

Михайло Дядченко закінчив середню школу 1961 року. І, напевно, гени дали про себе знати, бо того ж року він вступив на вокальне відділення Львівського музичного училища (педагог із вокалу Марія Василівна Телегіна). Королева джазу, відома американська співачка Елла Джейн Фіцджеральд наголошувала: *“Єдина річ, краща від співу — це більше співу”*. Навіть не здогадуючись про дану аксіому “першої леді американської пісні”, Михайло Дядченко завзято і натхненно працював над постановкою голосу.

Завершивши навчання у Львівському музучилищі, молодий артист був направлений солістом-вокалістом до Херсонської обласної філармонії, де і проявилися у повній мірі його вокальні здібності.

Директор філармонії Ілля Семенович Добрикін побачив у Михайла Дядченка надзвичайно великий потенціал оперного співака. Концертна діяльність молодого виконавця просто дивувала. Неабияка працездатність і постійна робота над розширенням і вдосконаленням репертуару розширювали й коло шанувальників таланту Михайла Трохимовича.

Виконання артистом романсів, арій із опер, номерів із оперет та мюзиклів свідчили про широкий діапазон голосових можливостей співака. Правильно поставлене дихання та вміле володіння природними вокальними резонаторами допомагало співакові виконувати складні вокальні партії в будь-яких і, навіть не пристосованих для цього, закладах.

Він став справжнім кумиром на концертних майданчиках Північного Причорномор'я. Певно це теж допомогло познайомитися з херсонською красунею Людмилою, яка з молодих літ опанувала і донині вірна професії косметолога. З часом закохані побралися. А двоє, поспіль народжених, доньок Вікторія і Юлія наснажували тата.

Художній керівник Херсонської обласної філармонії Олександр Іванович Шмат zorganizував симфонічний камерний оркестр, який згодом стали називати “Гілеєю”. І за рішенням обласної художньої ради очолив камерний оркестр молодий і амбіційний диригент Георгій Вазін. Не одну сотню концертів спільно з зазначеним оркестром чи то з камерним скрипковим квітетом провів соліст Херсонської обласної філармонії Михайло Дядченко. Їхні концерти з успіхом проходили на великих сценах України та інших союзних республік колишнього Радянського Союзу.

Запис із його голосом шанувальникам українського мистецтва можна почути і на вінілових платівках, зокрема на гігант-платівці “Сувенір Херсона”, створеній 1978 року на центральній студії звукозапису “Мелодія” у Москві й присвяченій 200-річчю від Дня заснування міста на Дніпрі. Пісня “Наддніпрянські вогні” Юхима Валерштейна на слова Миколи Братана у виконанні Михайла Дядченка та вокального ансамблю “Тавричанка” Херсонського культурно-просвітнього училища (кер. Алла Домарацька) під супровід естрадного оркестру Будинку культури суднобудівників (диригент Віктор Осадчий) увійшла до плеяди кращих зразків вокального мистецтва України.

Про неабиякі здібності Михайла Дядченка свідчать і численні Дипломи за перемоги на престижних конкурсах. Були й Почесні Грамоти. Наприклад, Почесна Грамота обласного управління культури за краще виконання творів українських композиторів (1967), Почесна Грамота Міністерства культури України за особистий внесок у розвиток культури України (1970). А 1981 року Михайло Трохимовим був удостоєний звання Лауреата обласної молодіжної премії імені Іллі Кулика.

В інтерв’ю кореспондентові Херсонської обласної молодіжної газети Ользі Алеферко, яке розміщено у березні 1981 року під загальною назвою “Життя, озорене піснею”, сам лауреат зазначав: *“Пісня, що проросла з*

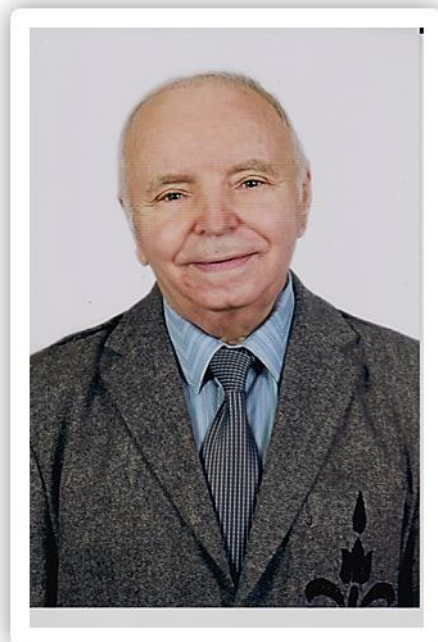
народних глибин і сама глибоко пустила корені в національний ґрунт, завжди жадана й хвилююча. З якою теплотою завжди віддячують слухачі за виконання, наприклад, пісні “Ой, ти, дівчино, з горіха зерня” (муз. А. Кос-Анатольського, сл. І. Франка)!” І це молодий співак стверджував у дні розгулу Суслівської політ-каральної репресивної машини. Співак і тоді не боявся наголошувати на своїй приналежності до великої національної культури України.

Часті гастрольні виступи в Польщі, Німеччині, Болгарії, Югославії та в столицях союзних республік колишнього Союзу інколи доповнювалися ще й звітними концертами кращих колективів області на сцені Київського Палацу культури “Україна”, де Михайла Дядченка можна було почути і з симфонічним оркестром, і зі зведеним хором, і зі скрипковим струнним квітетом. Розмаїття репертуару дозволяло керівництву філармонії експлуатувати талант Михайла Трохимовича понаднормово. Хоча не забуваймо, що в радянські часи багато не давали заробити, якщо працював, навіть, більше за всіх інших. Матеріальні статки могли бути й трохи більшими, але все ж таки надто малими у порівнянні з доходами нинішніх зірок естради.

Восени 2001 року Михайло Дядченко долучився до роботи Херсонського обласного об’єднання Всеукраїнського товариства “Просвіта” імені Тараса Шевченка. Його часті виступи серед учнівської та студентської молоді з цікавими лекціями щодо історії життя і творчості відомих українських вокалістів, які працювали в осередках Товариства “Просвіта” на теренах України початку ХХ століття, сприяли розширенню кола прихильників національної ідеї серед творчої молоді.

Чудовий батько, щиросердний дідусь та людяний краєнин Михайло Дядченко і нині може собі дозволити виконання українських пісень на широку глядацьку аудиторію в школі, де навчаються онуки, чи то в обласній книгозбірні імені Олесея Гончара на засіданні артлабораторії “Українська Хата – талантами багата”. А можливо, й ми матимемо змогу провести з ним зустріч у рамках проекту “Гордість Херсонщини”, другий сезон якого розпочався 25 лютого 2021 року.

Від себе особисто і всіх шанувальників українського мистецтва Таврії хочеться побажати, щоб і в цьогорічні ювілейні для Михайла Трохимовича дні і в наступні роки він наснажував молодь своєю відданістю українській національній культурі, просвітництвом та людяністю, якої зараз так бракує серед зіркового бомонду.

ДО 75-РІЧЧЯ О. НАТЯЖНОГО

Олег Олексюк

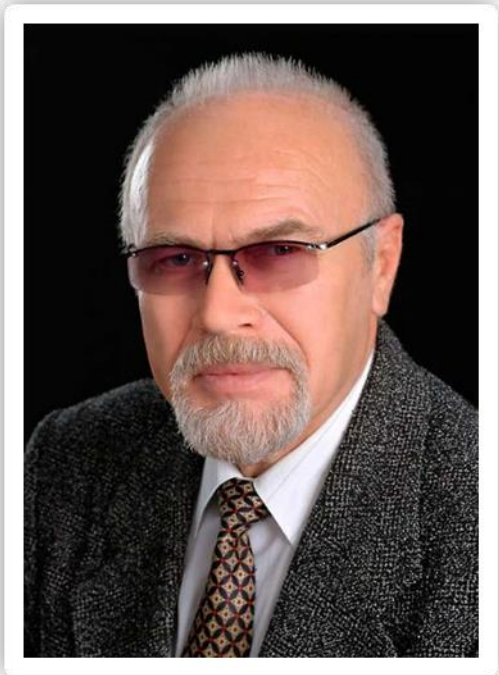
Життєлюб, творчість якого дарує людям одвічне і добре

Театр! Кость Станіславський називав його найсильнішою зброєю, Олександр Герцен – вищою інстанцією для вирішення життєдайних питань, У. Роджерс зазначав, що театр – це єдине місце, де бідні зверху вниз дивляться на багатих. Театр – це диво з див, де поєднано усі види мистецтва. У липневі дні 2021 року шанувальники української культури мали нагоду привітати з 75-річчям прекрасного поета і художника, просвітянина, визначного режисера сучасності, заслуженого діяча мистецтв України Олега Степановича Натяжного. Це справжня легенда національного театру.

Народився Олег Степанович Натяжний 10 липня 1946 року на Кіровоградщині. Саме ця частина колишньої Херсонської губернії дарувала світові відомих режисерів і акторів Марка Кропивницького, Івана Карпенка-Карого, Миколу Садовського, Панаса Саксаганського. Театр увійшов у життя Олега Степановича з юних літ, певно, цьому сприяв і його дядько – знаменитий кінорежисер Сергій Йосипович Юткевич. Усі ми пам'ятаємо його фільми “Отелло”, “Людина з рушницею” та ін.

1963 року О. Натяжний завершує навчання в художній школі. І про цей хист, заявлений ще в дитинстві, нам нагадують прекрасні полотна художника, які можна було бачити на його нечастих особистих виставках (наприклад, у Херсонському обласному академічному театрі імені Миколи Куліша у липні 2016 року).

А 1964 року О. Натяжний завершує навчання у Кіровоградській школі №14. І у свої 17 років актор-аматор народного театру вже був зіграв

роль сорокарічного хірурга у п'єсі "Аргонавти". І зі своєю роллю, як стверджують його земляки, він упорався на "відмінно".

1975 року Олег Степанович закінчує Київський театральний інститут. По завершенню цього вишу працює режисером у театрах Чернігова, Мукачева, Донецька. І далекого 1982 року його призначають головним режисером Кіровоградського музично-драматичного театру імені Марка Кропивницького.

Одна з найперших вистав молодого режисера "Пам'ять серця" за п'єсою Ярослава Верещака була схвально прийнята глядачем та прискіпливими критиками. Цього ж року режисер із акторами театру вразив глядача виставами "Талан" (за твором М. Старицького, присвяченим М. Заньковецькій) та "Поема про вчителя" І. Драча (про В. Сухомлинського). До речі, роль визначного педагога зіграв сам Олег Натяжний.

Були й вистави, які відкрили нові можливості акторів театру: "Лисиця й виноград" та "Езоп" Г. Фігейредо, "Гра на клавесині" Я. Стельмаха та інші. Загалом понад 20 вистав із 1982 по 1990 роки поставив у Кіровограді залюблений у свою професію молодий та амбіційний режисер О. Натяжний.

Після Кіровограда митець працював головним режисером у Кримському українському театрі та в Івано-Франківському обласному театрі. З 1993 року О. Натяжний працює режисером Херсонського обласного академічного музично-драматичного театру імені Миколи Куліша. На сьогодні ним поставлено понад 200 спектаклів. Найбільш популярними серед вибагливих глядачів Херсонщини я б назвав "Любов та голуби", "Труфальдіно", "Назар Стодоля", "Безумний день або весілля Фігаро", "Квартет на двох", "Заповіт цнотливого баб'я", "Звідки беруться діти", "Ще раз про любов", "Український лохотрон", "Планета факірів" та ін. До речі, Олег Степанович займався режисурою в Україні, Росії, Чехії, Угорщині... Його талант має попит. Ним поставлені п'єси радували і радують публіку не один театральний сезон.

Мені згадується ще кілька епізодів із життя легендарного режисера. Це створення в середині 90-х ХХ століття суто просвітницьких вистав і представлення їх на малих сценах трудових колективів Херсонщини. В одній із таких п'єс я особисто брав участь як звукорежисер. За твором М. Братана "Кавказ підо мною" О. Натяжний поставив міні-виставу на 45 хвилин, де роль героя-чеченця зіграв народний артист України, просвітянин Анатолій Манойло, роль красуні-українки виконала заслужена артистка України Валентина Дронова, а роль російського офіцера – сам режисер. Мінімум декорацій і максимум семантичного навантаження й емоційного насичення за рахунок блискучої гри акторів. Просвітянська рампа мала своїх прихильників. Гучні оплески глядачів та вигуки "Браво!"

наснажували на нові звершення. Але систематична відсутність належного фінансування проєкту поставила хрест на нашій громадянській ініціативі.

Часто і густо Олег Степанович приходив на допомогу колегам по театральному цеху тим, що складає на задану тему для вистав театру то тексти пісень, то поетичні етюди. А його картини звичайно ж потребують більш широкого висвітлення.

Є ще одна досить цікава і визначальна сторінка в біографії Олега Степановича. Це – створення та робота вже понад 12 років театральної студії “Пролісок” при Херсонському обласному академічному музично-драматичному театрі імені Миколи Куліша. З 2007 року під керівництвом О. Натяжного при обласному театрі імені Миколи Куліша діє ця мистецька школа. Як зазначив сам Олег Степанович: “Ми не ставимо за мету робити вистави з вихованцями, ми працюємо з обдарованими дітьми Херсонщини, щоб зі стін студії вийшли нормальні, культурні й освічені люди, які розуміються на мистецтві, яким притаманне почуття Прекрасного, які нестимуть одвічне і добре в маси”.

І дійсно, любов до театрального мистецтва зріднила вихованців студії в одну велику родину театроманів. 28 випускників студії “Пролісок” навчаються у різних театральних вишах Києва, Харкова, Кракова, Москви та Санкт-Петербурга. А двоє з випускників Ліза Неглядюк і Костя Рогань навіть уже працюють акторами у нашому Херсонському обласному академічному музично-драматичному театрі імені Миколи Куліша.

Як зазначає сам директор театру, народний артист України О. Книга: “Його вистави незмінно яскраві, неординарні, життєво правдиві з багатою художньою фантазією, творчим шуканням. Вони користуються успіхом у глядачів, сприяють творчому піднесенню театру”.

У 2012 році Олег Степанович отримав почесне звання “Заслужений діяч мистецтв України”. Член Національної спілки театральних діячів України, поет і художник О. Натяжний продовжує дивувати своїми творчими знахідками шанувальників театрального мистецтва. Справжній маестро, справжня гордість нашої смаглявої Таврії.

Любов Гаражій

Доброволець

Оповідання

*Воїнові-добровольцю Кирилові Григорюку
присвячую*

*А як же людина, а що людина?
Живе на землі, сама не літає,
А крила має. А крила має.
Ліна Костенко*

Мати, вже на цвинтарі, звернулася до присутніх, коли могилку її сина устелили квітами – і живими, і мертвими, щоб із розумінням поставилися до прохання залишити її з дитиною. Родичі і куми Оксани спостерігали здалеку за нею, не наважуючись порушити цю, можливо, розмову-сповідь. Мабуть, їй треба було виговоритися з сином, можливо, попросити вибачення, можливо, у чомусь зізнатися. А можливо, й дорікнути, що він, успішний студент університету Сорбонни, не дослухався до її вмовлянь, не зважив на гіркі материнські сльози відчаю, коли з безальтернативною твердістю, але з хвилюючим тремтінням зрадливого голосу повідомив, що призупиняє навчання і повертається на батьківщину, бо на неї напав ворог...

Мати ніби знов проживала і щасливі, і гіркі миті їхнього життя, то подумки обіймаючи і посміхаючись синові, то дорікала, то дякувала, запитуючи у розпачі: “Як же мені синочку без тебе жити, Кирюшо мій рідненький, найдорожчий мій?...”

... Кирило народився на цей світ від взаємного першого кохання ще юної сімнадцятирічної дівчини до чоловіка, удвічі старшого, але з яким у

неї не було майбутнього... Тоді вона цього не усвідомлювала, бо не знала, що він одружений, має двох дітей і займає відповідальну посаду у місті. Тож так склалося на життєвому шляху, що найбільшого болю в житті довелося зазнати від людини, яка подарувала їй найбільше щастя.

... 1988 рік. Оксана закінчувала десятий клас. Єдиній доньці, відмінниці навчання, красуні батьки не відмовляли ні в чому і будували разом плани на безхмарне щасливе майбутнє.

– Доню, поквапся, батько чекає біля під'їзду, завезе тебе до школи, – почула турботливий голос матері, що доносився з кухні.

– Мамо, нехай їде, ми з дівчатами домовилися, що разом підемо, – відповіла, дівчина, стоячи перед дзеркалом і додаючи останні штрихи до зачіски.

Та насправді, ніякі подруги її не чекали. Майже щоранку, хоч на мить, зустрічав із квітами її коханий.

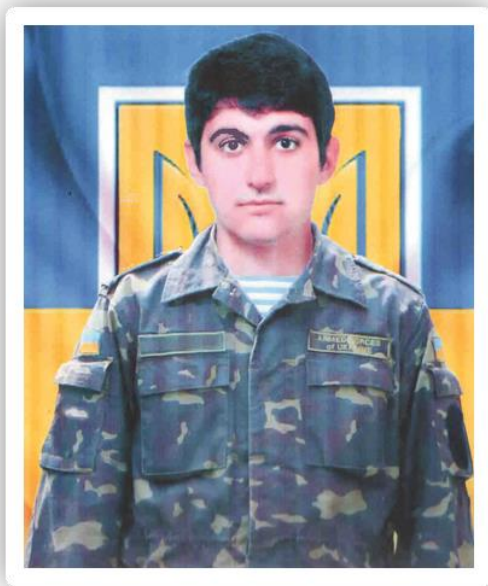
Разом із весною лавина незвіданих почуттів накрила Оксану всуціль. Не помітила, як відгомоніли дзвони Великодня, збіг у школі навчальний рік і ось вона вже успішна студентка університету.

А батьки зовсім не здогадувалися, що їхня доросла дівчинка безтямно закохана. Її обранець, довго й наполегливо шукав із нею зустрічі, відколи вперше побачив юну красуню, майже щодня чекав її, обдаровував квітами і вишуканою увагою. Оксані було просто тепло, добре і радісно на душі і вона була абсолютно щаслива. Просто щаслива. Інколи ловила себе на почутті легкого побоювання з-за значної різниці у віці, приховувала від усіх ці стосунки, але нічого не могла з собою зробити, нехай навіть заради миттєвостей блаженства і щастя, що зазнавала, коли бачила або навіть згадувала образ коханого. У такі моменти вона неначе зливалась воєдино з чимось неземним, ніжним, ласкавим і неповторним. І раділа від того, що зазнала таке неземне почуття.

Тільки коли відчула, що в ній зародилося нове життя, Оксана дізналася, що її коханий пов'язаний шлюбними обов'язками з іншою жінкою...

Та перше, щире кохання подарувало їй живу пам'ять – сина. І коли він уперше закричав, молода мама плачучи просила Бога, щоб Він дав йому щасливу долю...

... Вечірній телефонний дзвінок, на який Оксана чекала уже декілька тижнів із приводу роботи в одній із фінансових компаній Іспанії, перервав

Кирило Олександрович Григорюк

розмову з батьками. Донька говорила недовго та вони помітили її хвилювання, але промовчали, поки вона не заговорила сама.

– З фірми телефонували. Через два дні їдемо до Іспанії, – дивлячись прямо в очі матері повідомила Оксана.

... Збираючись у далеку дорогу, Оксана не могла заснути до ранку. Щоразу заглядаючи до кімнати, де її синочок Кирюша тихенько собі спав, зупинялася і неначе намагалась назавжди надивитися на свою єдину дитину. Втішало те, що залишала його з дідусем і бабусею, для яких він був сенсом життя. Вчора, 24 січня 1995 року, йому виповнилося 6 років.

А потім були багатомісячні тяжкі розлуки, телефонні дзвінки, радісні зустрічі і знов розставання. Оксана приїздила в Україну кожні три місяці, а на літні канікули забирала сина до себе і вони багато мандрували. Кирило з дитинства бачив рівень життя в Європі і матері подобалося, що син прагнув до того, щоб бути успішним у дорослому житті. Дуже тішилася, коли у 2012 році з'явилася можливість возз'єднатися з сином, який вже закінчив школу, знав декілька іноземних мов, а найголовніше став гідною, самодостатньою особистістю і зміг вступити на навчання до університету Сорбонни у Франції.

– Я найщасливіша жінка, – говорила Оксана подругам. – Мої три сини біля мене.

Ще в Україні вона одружилася, а два сини у цьому шлюбі народилися вже в Іспанії. Добра, тепла душа вистачало усім, бо жінка була щаслива. Та своєму старшому, вона як би додавала за багаторічну заборгованість материнської любові, ніжності і турботи. А Кирило з радістю купався у цьому родинному благополуччі і дякував мамі, братам, вітчиму любов'ю за любов.

Щовечора, Оксана заходила до кімнат кожного з синів, щоб побажати доброї ночі, почитати разом книжечку, чи поговорити, можливо про те, про що тільки їй могли довірити. Вони горнулися до мами, міцно обіймаючи, та найдовше Оксана затримувалася біля свого Кирюші, як вона лагідно до нього зверталася, бо бачила сум в його очах за Україною. На тумбочці завжди лежали привезені з батьківщини “Кобзар” Тараса Шевченка, збірки творів Лесі Українки та Ліни Костенко, багато з яких він читав напам'ять.

...Телефонний дзвінок відволік Кирила від гри в футбол із братами на морському узбережжі, куди вони виїхали сім'єю на відпочинок. Хоч молодші брати, граючись, чіплялися на нього, аби він не відповідав, та побачивши, що дзвінок від кращого друга з України, все ж натиснув на зелену.

– Привіт, друже, – почув якийсь сумний голос Дмитра, з яким сиділи багато років за однією партою. – Як справи?

– Все добре, неділя, відпочиваємо біля моря. А як ти, що нового в Херсоні?

– Невеселі новини, Кириле. У нас війна. Російські військові на території України, їх підтримують місцеві колаборанти. Захоплені східні райони Донецької і Луганської областей. Вчора загинув Вітя Тарасенко, пам'ятаєш, старший від нас на рік. Я йду на фронт добровольцем, уже записався. По всій Україні формуються такі загони. Правда, військову амуніцію не обіцяють, треба самим добувати.

Зв'язок був поганий, а потім зовсім обірвався. Оксана, помітивши розпач на обличчі сина, схвильовано запитала, що трапилось.

– Мамо, в Україні війна. Люди гинуть, мої друзі.

Звичайно, це дуже занепокоїло Оксану, вони довго обговорювали останні події на батьківщині, та вона і подумки боялася допустити те, про що почула від сина наступного дня.

Ранком усі були зайняті своїми справами, та відчувалося, що вчорашнє повідомлення з України висіло над родиною важким смутком. Після сніданку, збираючись їхати до університету, Кирило обійняв матір і сказав тихенько:

– Мамо, ми тут ситі, а там війна.

– Обговоримо це, коли повернешся, синку, добре. Будемо допомагати Україні матеріально, чим зможемо. Успіхів тобі, мій любий, – якомога спокійніше відповіла Оксана.

Та вирішило все вечірнє повідомлення в новинах про збитий терористами в Донецькій області, в районі проведення бойових дій, літак “Боїнг-777” з майже трьохстами пасажирами на борту, серед яких було чимало дітей. Оксана вже не могла утримати сина. Кирило твердо заявив, що тимчасово кидає навчання в Сорбонні, повертається в Україну і йде добровольцем на війну.

Йому виповнилось лише двадцять п'ять, та вона розуміла, що син навряд чи змінить своє рішення, бо належав до когорти людей, симбіоз генетики і виховання яких робив із просто людини людину гідну, з свідомо розставленими пріоритетами відповідальності, людину, яка “...крила має”. Пам'ятала, як у 2006 році, будучи одним із кращих студентів морехідного училища, командиром роти, Кирило підійшов перед вишикуванням строем до одного з курсантів і вдарив його в обличчя. За підлість. Не поза кутками, не в підворотні, не спідтишка. Як змушений був, за порадою мами, взяти академічну відпустку, бо його переслідували, тиснули на керівництво учбового закладу, хоч Кирило був готовий до цього і наслідки усвідомлював – той курсант був сином високопоставленого міліцейського чинуші у місті. Так склалося, що до училища він більше не повернувся, хоч безпосередній його командир говорив керівництву закладу, що “такими курсантами не розкидаються”.

...За направленням Херсонського військкомату у червні 2014 року Кирило прибув до 28-ї окремої механізованої бригади Збройних Сил України для проходження військової підготовки. Військовий полігон

розташовувався біля села Широкий Лан Миколаївської області, де у великих брезентових палатках стояли в ряд збиті дерев'яні ліжка, неймовірна спека, а після дощів – неймовірна багнюка. Не в усіх військовослужбовців був навіть комплект військової форми.

Мама з вітчимом майже щотижня, надсилали посилки, які не завжди своєчасно доходили – допомагали продуктами, одягом, взуттям і синовим побратимам. Вечорами, коли з тіла змивався сірий їдкий пил, а бувало і на денних “перекурах”, фізично виснажений, все ж декламував напам'ять вірші, – найбільше Тараса Шевченка та Лесю Українку, і “Крила” – Ліни Костенко. Так і возив за собою те, що надихало – три книги від великих українців.

За наказом військового командування, після трьох тижнів тренувань, бригада направилася на передову, як говорили, – в “гарячу точку”. І ось вона війна – очі в очі.

... В Іспанію, із зони антитерористичної операції, Кирило зателефонував мамі востаннє 28 серпня 2014 року. Цього разу вона не могла стримуватися від страху втратити сина і благала:

– Синочку, чому ти, синочку? Є професіонали.

У відповідь почула:

– Мамо, я хочу, щоб ти пишалася мною. Я тебе дуже люблю і своїх братів. І дуже люблю Україну.

Загинув Кирило 4 вересня 2014 року під час виконання бойового завдання, коли підрозділ потрапив у засідку. На похованні Олександр Суворенко, його безпосередній командир, говорив, що вони завжди відчували його надійне плече, що у нього, здавалося, ніколи не було страху, що він віддав свій шолом другові-танкісту, вважаючи, що той у більшій небезпеці, що він гостро відчував фальш, із ніжністю і теплотою говорив про маму, рідних, друзів, що вони з захопленням слухали, як він декламував вірші, а ще про те, скільки він міг би зробити для мирної України. Та, на жаль, це все у минулому часі.

А пам'ять? Так, пам'ять залишиться. Добра. Світла. Вічна. Про таких, як Кирило, вона тільки така. І біль. І гнів. Теж залишаться. І Віра, звичайно. Бо без неї ніяк. Усім нам крил, могутніх – “з правди, чесноти і довір'я”.

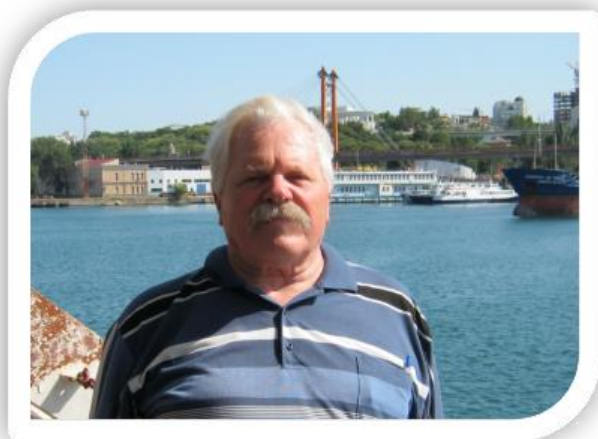
... Дитячі голоси, що доносилися до Оксани, повернули її до реальності. Піднявши голову, побачила трьох хлопчиків на веломашинах, що зупинилися недалечко від могилки Кирила і щось тихенько, але жваво обговорювали.

– Дай Боже, щоб вони ніколи не знали війни, – промайнуло блискавично в голові Оксани.

Поволі піднявшись і мимоволі усміхнувшись, пішла, відчувши, що дуже скутила за своїми молодшими синами. Життя триває...

Липень, 2021 рік

Дмитро Шупта

Вирок царя

Печалься, мученице Україно,
Вершити суд цар має пієтет –
Дух Волі твій корчує докорінно,
Поблажливо йдучи на паритет.

Як заповзято, ревно і сумлінно,
Звірячо й падковито, не секрет,
Катюжний спритний цар через коліно
Розламає поезії хребет.

“У рядові, в рекрути – гірше страти...
Покару бездоганно відбувать!

Заборонить писати й малювати –
Суворо і недремно пильнувать!”

Степів шалені Оренбурзькі шати –
Імперська Зауральська благодать.

Покара

Наказ притьмом здійснять христопродавці.
Цар, сказано, відрізав, як алмаз,
І жертва опинилася в удавці –
Бездушний повелителя наказ.

На це зугарні високодержавці,
Та й іншим ця наука – напоказ.
Доведена до нищих виконавців,
Посилена з роками кілька раз.

Куди це ти загнав митця, екстриме,
В пустелю, де нема ні сіл, ні міст?

Це покарання геть напропадíme –
Для фаталіста в ньому згубний зміст.

Жахіття не вичерпується зрима –
Душі царя у ньому хижий зміст.

Заблукана воля

Ясного дня, в непроторенну сутінь
В грубезні запрягають хомути,
Де на питання відповідь по суті
Єдина – є душитель на бунти.

Нема чим протидіяти отруті,
Де пустка поза віхою мети,
Жива душа дичавіє у скруті
В лещатах болю, жаху, сумоти.

Розчавлює немислима опала
Й дикунський, нелюдський перемолот,

Знуцання всюди чиниться й потала,
Чекає непокірних ешафот.

В пустелі гнана воля заблукала,
Чимдалі від наруги і підлот.

Благання

Самонадія, чванства вибухання,
Зазнайство гонорове шкодить нам
Та рабська зрада ницого вагання
Завжди були на руку ворогам.

Грядуть нові й нові випробування –
За хаосом прокотиться бедлам,
Але звучить Тарасове благання:
Обнятись необачливим братам.

Тоді б еліта наша не розпалась
Не подалась до інших берегів,

З катами, безталанна, б не злигалась
І не чинила б згірше ворогів.

У крові Україна б не купалась,
За що її трясе Тарасів гнів.

Рукописи горять!

1

Пустельний степ, у всій пустелі
Людина для людини – звір.
Через доноси невеселі,
Бува, вчиняєм перебір.

У рекрутському закапеллі,
Коли вже припекло надмір,
І я спустошив два портфелі –
Спалив з нотатками папір.

У полум'ї дозрілі теми
Вже не повторять свій мотив.

Палити твір – сюжет окремих.
Не як захланний примітив,

Спалив я повісті й поеми,
Разом із віршами спалив.

2

Людських творінь горіли гори,
Вогонь їх нищив без гармат,
Коли безсилі прокурори
Благословляли безліч втрат.

Палив їх виплодок потвори
Душею й розумом кастрат.
У всі віки горіли твори –
Їх щиро нищив Герострат.

Горів твій розум, Рідний Краю,
І здиміла Велика Русь.

В душі довіку я палаю –
Горю й ніяк не зупинюсь.

В мені горить усе, що знаю,
І щό дістанеться комусь?

Собор пустелі

Розверзнута пустеля – море болю.
Пустельний порошок – вся тобі краса.
З імперського тупого канітролю
Тінь смерті на пустелю нависа.

Спекота й холод грають на басолу.
Вряди-годи веселка воскреса.
Зажурливо занурені в недолу
Пустих пустель зотліли небеса.

Зір сяєво на всенебеснім вітті,
За котрим полював ще хан Батий.

Несамовито узимі і вліті –
Ти замість молитов, хоч вовком вий.

Жахливішого не бува на світі
За цей собор пустелі золотий.

Володарі пустель

Охороняють гамаюни
Пусті пустелі всім на страх.
Вони дволезий меч фортуни
Тримають міцно у руках.

Горіли різи й давні руни,
Хай волхв писав їх чи монах,
Тих слів сливе далекі луни
Загребені в сухих пісках.

Запитує тупий нечема:
“За чим пильнує гамаюн?”

Пісок – нащадок чорнозема,
Не постарів, ще зовсім юн.

Пустелі мова – суть поема
У тінях змісту поміж дюн.

Капище сонця

Ви завше з монологами, пустелі,
Не сказаного ж маєте ще більш...
В сипучому піщанім підземеллі
Ховаю я сумний останній вірш.

А з віршами впереміш акварелі –
Усе, правдиве й грішне, ні за гріш.
В зеніті піднебесся, як зі стелі
Петля звисає, напнута тугіш.

Із нас вампіри випивають соки
Цинічно задля виграшки, для втіх.

Чужі наскоки і свої заскоки –
Одвічні наші муки всім на сміх.

Справіку Сонця капище високе
Не розгубило вірувань своїх.

Колимські дівчатка

Поема-реквієм (уривок)

*1949 року поблизу одного з колимських
концтаборів за наказом Москви живцем
потоплено в болоті близько трьох тисяч
українських дівчаток віком 12-14 років –
“чтоб некому било рожать бандеровцев”.*

***

В дротах вітрів полярні ораторії
Звучать не для калини чи верби.
Скупі для ока Колими просторої
Несмітні зачалися скарби.

Лишайники з мохами чемно щупляться,
Де іван-чай клечає звірівник.
Сюди спрутячі пажерливі щупальця
Кремль простягає через материк.

На світі має все свою колізію
І байдуже те, як її назвуть.
Десть в океані острів є Елізіум –
В раю тім душі праведних живуть.

А поміж Колимою та Іршавою
Затиснув неймовірним тягарем
Всіх монстр, поіменованій державою,
Немилосердний більшовицький Кремль.

Для нього стало здійсненою мрією
Владарювати тільки з-під бича.
Переплелася влада з тиранією
У вседозволеність керманича.

Хто і чого нараїть нам нарайського,
І де воно тепер яйце-райце?
Гребуть-гребуть багатства краю райського
Й хоча б де посадили деревце...

Грядуть часи осудження нащадками –
Всяк на слизькому падає льоду.
А нині ми з колимськими дівчатками
Продовжим до загибелі ходу.

Жорстоко від батьків їх відокремили
Й погнали на загибель в болота.
Прилітні журавлі печаль суремили –
Той сум понесла юність золота.

Вони вже не відродяться і з веснами,
Бодай до сонця вислати б гінця.
Усі шляхи до раю піднебесного
У драматичнім дійстві без кінця.

Ми ліземо тундроболотним місивом,
Хто здатен на прокляття і на крик.
Сюди загнали силу достобісову,
Що згодом підірве цей материк.

Вдротоване ГУЛагу халабудище,
Безодня, де вже не існує час –
Все, що було, що є й коли то буде ще,
Примарою явилось до нас.

На цих шляхах ми квапимось останніми –
Зібралися край світу, хто звідкіль.
Норильськими й Кенгірськими повстаннями
Й Майданами ще відгукнеться біль.

***

Спрут чемесить всі нації до болю,
Хто не змирився з долею раба,
Нав'язуючи політичну волю,
Щоб вигасла народу боротьба.

І на покору згоди спрут не просить,
Покликаний у зародку душить
Усе, що до свободи дух підносить
Й за волю здатне подвиги вершить.

У цьому спрут таки досяг вершини –
Він гнав етапи, як по килиму,
І чад комуністичної машини
Накрив Інту й далеку Колиму.

Не вибирав, дорослим чи дівчаткам,
Всім, гемоне, хребти переломи,
А злочин силкувався запечатать
У мерзлоті Інти і Колими.

Бо як не юнь, кого зосталось жерти?
Тож, вибирай, а хоч – не вибирай...
Від спрута вимагав нової жертви
Щодня кремлівський пажерливий рай.

У танучу мерзлоту хаотичну
Погнала юнок, наче нелюдей,
Не зла недоля в тундру приарктичну,
А підла сутність явищ та ідей.

Де мамонта стежки і динозавра
Лягли в первісний допечерний вік,
Там відбулося те, що буде завтра,
До чого спрут кремлівський всіх прирік.

У апогеї катувань і страчень,
У безмірі імперських володінь
Зі спрутових останніх передбачень
Збулась катюжна магія видінь.

Спрут зміг усе поставити на карту
І рай перетворити на гарміз,
Де конвоїри сталінського гарту
Женуть нас і сьогодні в комунізм.

***

Гір на виднокраї відроги –
Там воля, лиш тільки рвони...
Безлюдні колимські дороги –
Мов щупальця спрута вони.

Колимські дороги не знають
Звірюки північної лап,
Одначе вони оживають,
Коли ними гонять етап.

У мерехті сяйво білисле
У небі шокує дітей,
Гнітить їх свинцево нависле
Не зичить надійних вістей.

Вібрує в зеніті, то низько
Пливе світломузика чень.
Та зірветься раптом вітрисько,
Й рятує ще каптур лишень.

Застібнута куртка по горло,
А ти, світломузико, грай!
Де сяйво немеркнуче гордо
Розписує весь небокрай.

В природи є власні манери
Чи, може, в небесних царів –
У верхніх шарах атмосфери
Світити розлив кольорів.

Це явище дивне оптичне,
Приємне для ока й душі,
І є щось велично готичне
В рухливім живім міражі.

Але для дівчаток все – марне,
Хоч послане сонмом богів,
Не радує сяйво Полярне –
Салют юкагірських вогнів.

Не виповнить катові душу
І юнок не звільнить з лещат,
Не виведе навіть на сушу, –
Воно не врятує дівчат.

Дзвенітиме в далях колимських
І влітку замерзла сльоза,
Де відсвіт огнів юкагірських
В Полярному сяйві щеза.

Ти, схиблена з вірного шляху,
В стромину летиш повсякдень,
Жахалище, сповнене жаху –
Імперіє, трухла, мов пень.

Постійно здіймаючи шарварк,
З рук не випускаєш обух –
Кермує країною варвар,
З якої тхне варварський дух.

Свою відбуваючи тризну,
Реваншем скупаєш вину,
В безпутності путлиць путизму
Нову розпалила війну.

Не збувся провіщений Третій
Пихато омріяний Рим.
Твоїх віковичних трагедій
Хльобне окупований Крим.

Гієно! Боротися з барсом
Тобі допоможе фашизм...
Трагічне підмінює фарсом
Освячений твій бандитизм.

***

Вічномерзлотна тундро Колими,
В багно при покарлюченій березі,
Цих юних україночок прийми!
Обабіч конвоїри нетверезі.

В загибель їх веде остання путь,
Повернення з безодні тут немає.
Куди дівчатка йдуть, і йдуть, і йдуть,
І хто про це уже сьогодні знає?

Ступають тисячі худеньких ніг
Цих підлітків, яким не підлетіти.
Де-де обабіч не розтанув сніг –
Ідуть грузьким болотом. Майже діти.

Прошкують юнки-підлітки на смерть,
Хода їх просувається повільно
Шляхóм, печаллю сповненим ущерть,
Де в розпачі вмовк вітер божевільно.

Полярне сяйво обірвало гру,
Від горя сіре небо помутніло.
Женуть дівчаток у страшну діру
Конвойні, згідно припису, уміло.

Неначе на прогулянку женуть,
Та хто й коли прогулюється тихо?
Без сміху, без розмов останню путь
Дівчаток простелило грізне лихо.

Безгомін з'їв ридання матерів...
У твань дівчатка шлях свій перемісять,
Там жоден з конвоїрів не здурів
В поході до призначеного місця.

Свої гаївки в тундру понесли,
Свої колядки і свої щедрівки.
Стежки болотним мохом заросли,
Чужі й грузькі, до рідної домівки.

Кремлівський спрут гвалтовно оповив
Угіддя люто й з України смокче
Затяту кров, яку не перелив
У Колиму, щоб вицідити конче.

***

Сполохається гуска, там – веселик...
А вдома – голоси пташиних нот
Звучать у наших українських селах,
Що сповнені буйнуючих пишнот.

Та нікому вродливих захищати,
О зброї – звір, і пес – теж лютий звір.
Усім мовчать наказано дівчаткам –
На слово має право конвоїр.

У тундрі болота холодні й гострі,
По них іти – неначе по ножах,
Брутальщина, матюк і наглий постріл –
Приреченим несе убивчий жах.

Лишайник, мох полярний та осоки,
Гружаве дно й повітря негрімке.
Призначення їх – нищити високе
Та непохитне, гідне і стрімке.

Карається тут навіть зайвий порух –
Закінчились дороги крижові,
Примарливо ступають душі поруч,
Де виснажені юнки – ще живі.

І з твердю зник останній клаптик суші.
Від жаху ціпенієш спроквола.
Відкраяні осиротілі душі
Дивились на приречені тіла.

Брести болотом далі неможливо,
Кінець тому, хто слабне й відстає.
Холонучи у відчаї тужливо,
Вже й голосу ніхто не подає.

В багні усі сліди дівчачі стерті,
Там відчай кожну душу охопив.
Тупе передчуття близької смерті
З очей немилосердний жах надпив.

Безодню тундри ми не подолаєм,
Для чого ж цей, такий печальний, трай?
Полярне сонце понад небокраєм
Котилось, не заходячи за край.

Надія Теленчук

Обійму

Я тебе обійму. Неодмінно, обов'язково.
Може в час, коли день, що не був зразковим,
Прийде тихо до ночі в гості, немов на сповідь,
Залишивши квитки в кіно, два-три фото і спогади,
А в повітрі стоятиме травень ледь-ледь бузковий.

Чи, можливо, тоді, коли надто натомлений вечір,
Трохи змерзнувши, куртку накине собі на плечі,
Візьме велосипед, щоб сховатися від холоднечі,
І поїде вздовж річки на смак відчувати втечу –
Чи від дня, чи від себе. За кавою. Проти течії.

А чи може, коли на твоєму балконі
Сонце ляже клубочком, немов товстий кіт перед кошином,
Заведе собі квіти та ягоди на підвіконні
Й позіхатиме пополудні неквапно і сонно.
Ми до чаю його додамо замість м'яти-лимона.

Сонце ляже за край, залишаючи ніч саму.
Я тобі обіцяю, що знову тебе обійму.

***

Я обіцяла своєму морю, що ще приїду,
Що буду чайок вчорашнім кормити хлібом,
Що дам воді поглинати себе без сліду,
Що привезу для нього нової риби.

Я обіцяла своєму морю ще трохи штилю,
Та сірий колір на гребні здіймає піну.
Бетон і скло, і стіни, і гострі шпилі –
Вже місто встигло в мені прорости. Я не винна.

Повітря вогке в'їдається крізь легені.
Там три кити – як власні опори світу –
Здіймають хвилі всередині незліченні
Та б'ють хвостами у ребер кістляву клітку.

Я обіцяла своєму морю, що буде тихо,
Просила його за мене не хвилюватись.
Воно ж казало, що завжди покаже вихід,
І посміхалось.

Я бачу берег, але з цим морем я не знайома.
Воно холодне. Пробачте, звичні для мене хвилі.
Коли у грудях знову збереться втома –
Всю в море виллю.

***

Нічна вуаль спадає вниз з плечей
Та зачіпає мої сонні вії.
Моя самотня глибина ночей
Опівночі зненацька дичавіє.

Безсоння має присмак подаянь –
То витівки підступного Морфея.
У снах щоночі я – лише твоя,
Хоч випало лишатись не твоєю.

У снах щоночі... Ну а перед сном?
Напнеться тонка нитка-колискова,
Проллеться білим та сухим вином
Без дозволу розв'язана розмова.

Хвилююче гріховне джерело
Скорочує серцеві інтервали.
Як можна сумувати за теплом,
Якого ми ніколи і не мали?

Моє натхнення

Моє натхнення надто нетривке.
Воно не зна щоденного світання.
Не плутай ні з любов'ю, ні з коханням:
Воно від серця теж, але легке.

Природа в нього дика й навісна,
Але воно і боязке, й обачне.
За кожен мить із ним я щиро вдячна –
Воно завжди раптово так мина.

Інтимна мить відвертості думок.
Хвилини правди в боротьбі з собою.
Приймати попри все себе такою,
Яка я є – до щастя перший крок.

Натхнення затіва нечесну гру.
Я вмю вчасно сходити з дистанцій:
Цікавість і азарт зіллються в танці,
Синиця мрій не вилетить із рук.

Всі спогади із присмаком імли –
Це плата за палкі натхненні строфи.
Як стрінемось на пагорбі Голгофи –
Мовчи, хоча і досі ще болить.

***

Сама самотність сяде до стола
І наворожить вранішню дорогу.
Це – дежавю. Я вже в тобі була:
Ні ідолом без імені, ні Богом.

Знайомий почерк свіжого пера
І погляд ледь-усміхнено знайомий.
Мелодія банальна і стара,
Акорд фінальний вже мені відомий.

Тобі ніколи не бажала зла,
Знайомий незнайомцю. Час лоскоче.
Це – дежавю. Я вже в тобі жила.
Цього лиш разу в мене інші очі.

Із циклу “Берлінське”

***

Остання ніч: напевно і не сплю.
Думки і люди, спогади, валізи.
Я сильна – я сильніша від заліза,
Тендітна – я ніжніше кришталю.

Не вірю, що в житті є шлях один.
Сполохана. Цікавість і потреба
Несуть мене ген-ген за сьоме небо:
Із Києва – Варшава і Берлін.

Один маршрут, а скільки почуттів!
Мені ще поки дві нові столиці.
Я точно знаю, що усе здійсниться
У цьому дивовижному житті.

***

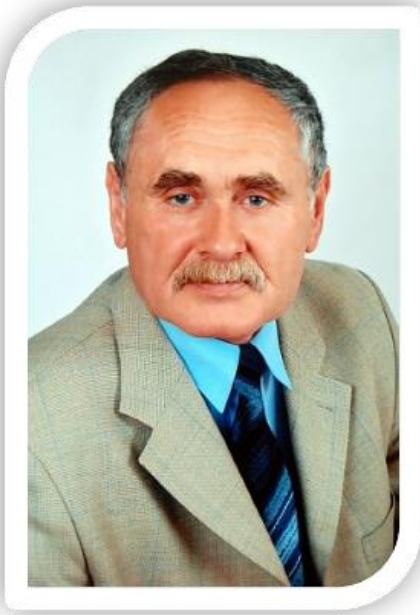
Дощі під Берліном, на диво й на радість, магічні –
Як нібито Бог нам прощення дарує щодня.
Нехай, мені влітку без моря ще трохи незвично,
Та дощ вже мелодію серця мого перейняв.

Ці краплі, що стрімко спадають на землю і плечі,
Летять прямо з раю – як знак до можливих чудес.
Сьогодні мені пропонує заманливу втечу
У світ парасольок без тихих образ і адрес.

Душа і легені готові до цього причастя –
Повітрям оновленим, запахом свіжим землі.
Це червень. Це мокрий Берлін. І, напевно, це – щастя.
Чого ми чекаємо? Нумо, виводь кораблі.

***

Сіре небо. Квіти. Жовте листя.
Дощ. Мені ж комфортно в цьому місті?
У метро не зрозуміла ще.
Мови дві в одну мені злилися.
Тільки ледь незрозумілий щем
З поглядом на печиво вівсяне.
Я собі давала обіцянки:
Більше позитиву. Місто кличе.
Скоро віднайду його величність.
Ну а поки – в електричці звичай
Спати, доки станції не вивчу.

Валерій Кулик

Еклектика прозріння: вінок сонетів

I

Класична форма, еротичний зміст...
І образ... Геніальний Леонардо
Не був ніколи в тозі ар'єргарда,
Не відав навіть слова "комуніст"...

А мій герой високим був на зріст,
Не грав ніколи в доміно і в нарди.
Носив кашкета з сяєвом кокарди
І м'ясо їв на свято і у піст...

Коли бракує хисту чи то вміння,
Благаю, друже, тільки не хитри –
Пора збирать розкидане каміння,

Тобі сьогодні тільки тридцять три,
То ж очі ласі в заздощах протри:
Загадка дня, еклектика прозріння...

II

Загадка дня, еkleктика прозріння,
У всьому – незбагненна таїна.
В мій дїм, як сон, явилася вона,
Усміхнена... Ще й сукня ніжносиня.

Прийшла вона в мої душевні володіння –
Така розкута... Стала край вікна...
І враз на серці тьохнула струна,
Здалось мені, що то усе – видіння...

Від ліхтаря – кленове мерехтіння,
А за селом дзвенить пора свята.
Минуло холостяцьке запусіння,

Як смуток про утрачені літа...
Зів'яле листя тихо обліта.
І чутно, як росте в землі коріння.

III

І чутно, як росте в землі коріння –
Все зрима філософія буття.
А жінку розгадати до пуття
Ніхто не здатний. Боже сотворіння...

Дійшовши до гріховного падіння,
Не кожному підвладне каяття,
Як різнобарвних сукень мерехтіння
Прискорює твоє серцебиття...

Краса її – в оправі аметист
Коштовної в сіянні діадери.
Якщо ти не природжений артист,

Не доторкайся до цієї теми...
Уявою малюємо усе ми,
Як зводиться до сонця вічний міст.

IV

Як зводиться до сонця вічний міст,
Ніхто про те не знає достеменно.
Інтриги, що плетуться ношно й денно,
Страшніші фараонових коліс...

І котиться з гори той клятий віз,
Плітками переповнений шалено.
Тоді ми всіх згадаєм поіменно,
Хто був колись приниженим до сліз.

В саду моїм гуляє падолист.
За руки взявшись, йдуть по ньому двоє.
А наговори, мов комети хвіст,

Уже набилися в тугі сувої.
Підлішої нема на світі зброї.
О, Мона Лізо! Мати б тільки хист...

V

О, Мона Лізо! Мати б тільки хист,
Ми мусимо чуття свої прикрити.
Були ж в цариць жадані фаворити,
Які фатальний звідали поміст.

У цьому є природний справді зміст,
Бо Еверест не можна покорити,
Якщо ти уподобав тінь корита,
Чи то потрапив не у свій заміс...

Трясовина і затхле баговиння –
Легкий безглуздий натяк на мораль.
І коні тут, що не кажіть, не винні.

Всі не знайдуть в кургані Пектораль...
Між двох сердець закручена спіраль,
До всього ще й настирність та сумління.

VI

До всього ще й настирність та сумління
Додати нам годиться, як завжди.
Збирати ой непросто ті плоди,
Які зросли між дикого каміння.

Усе минеться, наче сновидіння.
Не поспішай, на хвилечку зажди...
Немає в тому гострої нужди
Поперед себе сіяти насіння.

Горить в печі нарубане поління
І полум'я, що творить кольори,
Думки вертає світлі, мов спасіння.

Вони летять, як водоспад з гори,
Якби в житті було поменше гри,
Тоді б ми не торочили про тління...

VII

Тоді б ми не торочили про тління,
Не ганили своїх же помилок,
А винесли засвоєний урок
Опісля горезвісного падіння...

Вину потрібна тиша для бродіння,
В таких умовах пишеться й вінок.
Скажіть, скількох довірливих жінок
Замкнути можна в замок володіння?

Мій друг, таки досвідчений дантист,
Красуні повертав природну вроду,
Чіпляючи протезний горе-міст,

І мав за це свою винагороду...
Ми ж не боялись, що не знали броду
І не тремтіли, як осінній лист.

VIII

І не тремтіли, як осінній лист,
Блакитні мрії райдужні дівочі
Й не марили в надіях серед ночі,
Як вітру долинав протяжний свист...

Колись настане любий благовіст,
Вагань відзоревіють поторочі,
А поривання щирі та урочі
В творіннях зафіксує пейзажист..

Нелегко досягається зеніт.
Стоїть над світом високосне літо.
І торжествує розпашілий цвіт

В саду твоїм, прекрасна Аеліто...
Ото ж в душі не може не боліти
Гріховного зачаття горе-плід...

IX

Гріховного зачаття горе-плід –
Як це дитя на тебе, леле, схоже!
Тут говорити, певне що, негоже,
Бо все-таки продовжився наш рід...

Майбутнім веснам шлю земний привіт.
Гаряче серце ще кохати може.
Воно ту безпросвітність переможе,
Як почуттів злетить метеорит.

Безцінні сяють барви малахіту
І торжествує, вабить нас краса...
Запам'ятаймо лиш одну приміту:

Добра нема – сплюндрована коса.
За що лишень той сором нависа?
Осуджують плебеї всього світу...

Х

Осуджують плебеї всього світу,
Покриткою оту Мадонну звать.
І брудом їй перестеляють путь,
Ще гудять простодушну й неприкриту...

Ступаєм на стежину здавна биту,
А васильки над нею вже цвітуть,
Де ранку золотава каламуть
Траву торкає, небом перемиту.

Птахів крикливих пізній переліт
Журу твою приречену розбудить...
Шануймо диво, як земний релікт.

Опісля свята знов приходить будень.
Мов каяття, стрімкий гармидер буде:
Скресаючи, тріщить на річці лід...

ХІ

Скресаючи, тріщить на річці лід
Розлунисто й розкуто на просторі –
То імператор їде на моторі
В Асканію, де вже світає світ...

Чумацький шлях у небі поміж віт
До краю нескінченний в вічному хорі...
Краплиною в безкраїм синім морі
Загубиться жаданий самоцвіт.

Виходить місяць на свою орбіту.
Його постійно вабить висота.
І ковилу, до краю перегріту,

Манірне срібне сяйво огорта.
Щемить в душі засмута не проста
Й не чути ні благанья, ні привіту...

ХІІ

Й не чути ні благання, ні привіту,
В очах – лише цікавість голуба.
То я тебе не вистраждав хіба
У пориванні молодого вітру?

Де ще житаю світанно половіти,
Де вити гнізда диким голубам?
Читаю біль на виспраглих губах –
Загадку розгадати треба вміти...

Торкаю пензлем висохлу палітру.
Натура – груша... Ніжний спів ланіт...
Піт із чола, як давню втому, витру:

Голісінька ж яка! І над, і під...
Ліплю в уяві сексуальний плід...
Радіймо, люба, нинішньому літу!

ХІІІ

Радіймо, люба, нинішньому літу,
Сприймаймо все отак, як, власне, є.
Не задурманюй лиш єство своє
І не вдавай себе за Афродіту...

Тоді за тебе зможу порадіти.
Зозуленька в саду іще кує.
Обожнюю замріяння твоє –
Куди ж оте захоплення подіти?

У полі нині суш і недорід...
Чи не тому так віє пустотою?
Нас викосять проказний вірус, снід,

Якщо я на ногах своїх не встою,
Якщо давнішню рану не загою.
Прислухавшись до розуму, як слід...

XIV

Прислухавшись до розуму, як слід,
Повинні ми знаходити стежину –
Оту і найвірнішу, і єдину,
Що подарує незрадливий щит...

Є найніжніший диво-оксамит,
Довір лише йому свою дружину.
Й не бійся навісного часоплину,
Котрий біду несе, мов динаміт...

В степу світанок чистий і огнист,
Погідно ще у гамірнім просторі,
Ще срібних не розсипано намист,

Іще з небес не впали наші зорі.
Тому бентежать в щедрім медоборі
Класична форма, еротичний зміст.

XV

Магістрал

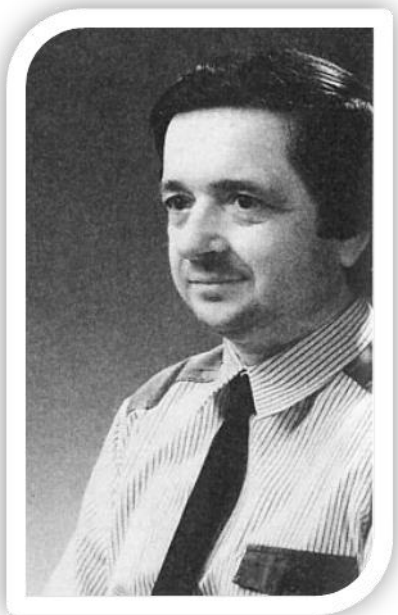
Класична форма, еротичний зміст,
Загадка дня, еклектика прозріння...
І чутно, як росте в землі коріння,
Як зводиться до сонця вічний міст.

О Мона Лізо! Мати б тільки хист,
До всього ще й настирність та сумління,
Тоді б ми не торочили про тління
І не тремтіли, як осінній лист...

Гріховного зачаття горе-плід
Осуджують плебеї всього світу.
Скресаючи, тріщить на річці лід

Й не чути ні благання, ні привіту.
Радіймо, люба, нинішньому літу,
Прислухавшись до розуму, як слід...

5 – 14 серпня 2019 р.

Іван Киристюк

Вірші

Весняний пейзаж

Горлянять
Ворони у гніздах
Дикі гуси
Тягнуть сіті
Теплого вітру
З Півдня,
На річці Орлянці
Розтопились
Останні криги
Фарбує верба
Зеленим листочком
Груди.
Перед Благовіщенням
Повеселіли
Вікна в хатах
Обновлені
Синьою краскою.

Більськ, 18. 01. 2003

Чорний тюльпан

Розп'яла груди
Ніч свавільниця
У блузці
З запахом конвалій,
Присіла на лавочці
Круглими колінами,
Відслонила цікавість
Рожевим цвітом шипшини
Тепло мрій завіяло груди.
Зійшлися уста
В цілунках
П'янокі любові
І закружились ми
В зоряному вальсі
Ледь торкались землі,
Твоїм подихом
Виповнилась тиша.
Ніч дарувала нам
Чорний тюльпан
Тихесенько помчала в безмір
На некованім коні.
Більськ, 26.02.2003

Приходить

Підходить
Тихесенько день
Під нашу хату
Мов біле
Полотно
Переткане надіями
І загляда
В вікно
Зелений павучок
А молодецький
Вітерець
З срібляних ниточок
Тче
Музику весняну
В рожевих
Пелюстках шипшини.
Крив'ятичі, 27.08.2004

Розвеселить

Випиваєм
Вино з винограду,
Рум'янцем
Облите лице
Не пасує
До дня листопаду,
Що дримає
В притихших отавах.
Хай твоя осінь
Кольорами щастя
Зруб материнства
Розвеселить.

Крив'ятичі, 24.09.2004

Лемківська доля

На полотнині,
На Ветлинський
Розкручені гриви
Срібlistого вітру
Мов веретена
Намотують спомин
Будь-то колючий дріт.
З-під купола
Зруйнованої церкви,
З потрісканих стін,
З виполосканих
Дощем ікон
Бубонять завзято
Осколки
Лемківської долі.
Чорніє горе
Розсипане навкруги
В лісах
За Хрищатою...
Там над могилами
Плаче
Жовтим листям розставань
Білоствола береза.

Більськ, 16.01.2005

Частував

За селом,
На піщаному горбочку
Овіяний снігом,
Дрімає старенький вітрячок
Діда Ригора.
Той вітряк роками
По крутих дорогах
З нашою долею бігав,
Частував підляське село
Мов рідна мати з порога
Пахущим хлібом
Від самого Бога.

Більськ, 30.01.2005

Весна на Підляшші

Фарбує сонце
Теплою міддю
Вікна в хаті,
Присіла ластівка
Під зрубом
В затишші,
Розчиняється радість
Кружляє весна
В зеленій траві
На узвишші,
Бринить вітру струна
У надвечір'ї
Теплим басом,
Наших надій
Пісня нова
Гуляє
Над рідним Підляшшям.

Більськ, 07.02.2005

До друзів

Друзі – мої побратими,
Бережіть рідне Підляшшя!
Нашу малу Україну,
Бо то є гніздо, вічно ваше!..
Бережіть від лукавих сусідів
Нашої мови красу,
Навчайте нащадків в бесідах
Про історію нашу стару,
Співайте гордо
Пісні козацькі
Хай воскресне пригашена слава!
Ви не гнітесь чужому –
Неволя глотку задавить.
Більськ, 08.02.2005

Правда

Наче сон
Весна на білому коні
Вїжджає у сади
Сонце
Мов запашний
Винятий пиріг із печі
Мов золотий тюльпан
Веселить
Мою душу
Сільський світ
Правдою своєю
Виплекав
Моєї вірності
Білу лілею.
Більськ, 17.03.2019

Микола Дупляк

З думкою про XXXI Крайовий З'їзд Організації Оборони Лемківщини

У “Свободі” від 17 квітня 2020 р. появилася стаття авторства Діяни Райлі п. н. “Організація Оборони Лемківщини крокує в майбутнє на XXXI-му Крайовому З'їзді”. Названа стаття – практичне звітлення з цього представницького зібрання, що відбулося 7 березня ц. р. в місті Йонкерс, Н. Й., спонукала мене висловити свої думки щодо наявного стану та напрямку праці ООЛ. Це, тим більше, що в мене є деякі заслуги перед Організацією за 60 років членства та праці для неї на різних постах на користь Лемківщини і лемків, а разом з тим – для добра України.

Шкода, що шановна авторка статті не зробила висновку, в яке саме майбутнє “крокує” ООЛ. З'їзд, на якому було 50 делегатів, переобрав головою на третю каденцію Марка Гованського, – молодого професіоналіста, що народився вже в Америці і тут здобув вищу освіту. Безперечно, відрадне те, що діти лемків перебирають кермо організації, що діє на американському терені від тридцятих років минулого століття, та продовжують традиції батьків. Одначе, з твердженням голови ООЛ, що “лемки тепер поширені по всьому світу і є сильні як ніколи”, важко погодитись. Наявна дійсність дещо інша. Нехай кожен сам подумає.

Голова, як і годиться, зробив підсумки культурної, освітньої та гуманітарної праці Організації за минулі три роки. Не без причини заслугою Організації на початку звітлення назвав щорічну Лемківську Ватру, яку влаштовують на оселі Спілки Української Молоді Америки (СУМА). На ватрі є нагода зустрітися землякам із Лемківщини та їхнім

нащадкам, послухати виконавців лемківських пісень і промовців, що згадують минуле своєї вужчої Батьківщини, розважатись у товаристві друзів і знайомих. Похвальним ділом слід назвати ініціативу голови ООЛ влаштовувати лекції для сумівської молоді з приводу 70-річчя сумнозвісної військової операції “Вісла”. Напрошується питання, чому лише для сумівської молоді? Про розробку електронної бібліотеки журналу “Лемківщина” – пресового органу ООЛ, довідуємося з преси вперше. До речі, це корисне діло. Хто це робить і з якою метою, з чийого доручення – про це не написано нічого.

Допомога ООЛ у створенні Меморіяльного Фонду знаного лемківського діяча та патріота Юрія Ковальчика дуже похвальна, подібно як влаштовування навчання писання лемківських писанок. Саме писання, а не “малювання писанок”, як написано в статті. Написаних писанок не годиться малювати. Про “товариські зустрічі для збереження просторіччя лемків” хотілось би довідатися більше, подібно як про створення “лемківського стипендіального фонду”.

До заслуг КУ ООЛ слід зарахувати підтримку кількох корисних проєктів у Польщі, на Лемківщині та в Україні. Це похвально. Одначе, в передз’їздових повідомленнях Крайової Управи трапилися недогляди, яких не повинно б бути, наприклад: допомога на ремонт церкви “у Шпротаві (Лемківщина) Польща”. Шпротава – місцевість у західній Польщі, а не на Лемківщині. У цьому ж повідомленні читаємо про “переселення церковних споруд з Купни (Лемківщина) до Гетково Польща”. Не про церковні споруди тут ідеться, а про збережені рештки з української церкви; не з Купна, а з Купної; не з Лемківщини, а з повіту Перемишль, отже далеко від Лемківщини; не до Гетково, а до села Годково, повіт Ельблонг.

Організація має десять активних відділів. Дуже відрадне те, що голова Марко Гованський докладає зусиль для відновлення відділів Організації Оборони Лемківщини, але з різних причин це не приходить легко. Він про це знає найкраще. Дуже відрадною є резолюція про потребу відновлення слабких відділів і творення нових. Незаперечним фактом є те, що Організація була найактивнішою тоді, коли в її проводі були вихідці з Лемківщини, бо вони найкраще розуміли потребу праці для оборони рідної землі. На жаль, тих людей майже немає між нами, а нове покоління не все розуміє справу батьків так, як вони її розуміли. Добре однак, що в молодшому поколінні лемків є ще охочі продовжувати традиції батьків.

У статті Райлі написано, що “Іван Гвозда був засновником Світової Федерації Українських Лемківських Об’єднань (СФУЛО)”. Це не так. Д-р Іван Гвозда був засновником Світової Федерації Лемків (СФЛ), назву якої змінили 1993 р. на львівському конгресі проти його волі.

Почесним гостем Крайового З’їзду ООЛ та головним промовцем на бенкеті була д-р Ярослава Галик – голова СФУЛО з України, яку в статті Райлі названо президентом. Та чи можна будь-як називати людину? До

речі, д-р Я. Галик – авторка представницької “Книги пам’яті Лемківщини 1944-1951 років”, у якій названо всіх депортованих із Лемківщини до України після Другої світової війни. Було б дуже похвально, коли б ми спромоглися на подібну книгу пам’яті про депортованих лемків на польські понімецькі землі під час операції “Вісла”.

У своїй доповіді д-р Я. Галик наголосила на двох цілях СФУЛО: на збереженні лемківської культури та підтримці лемків, депортованих із Лемківщини до України. Йдеться про прийняття законопроекту № 2038 урядом України, яким встановлюється статус депортованих як жертв політичних репресій тоталітарних режимів.

Напрямами праці та зусиль організації й дороговказом на майбутнє є прийняті на представницькому з’їзді резолюції. Резолюції XXXI З’їзду ООЛ поміщено в “Лемківщині” №1 (160) 2020 року. Вони зобов’язують. Добре, що їх схвалено. Крайовий З’їзд вітає проводи Українських Церков в Україні і на поселеннях. Невже вітає також Українську Православну Церкву Московського Патріархату, що залишається зняряддям російської антиукраїнської агресивної політики та ворогом державної незалежності України, а священники цієї церкви відмовляються хоронити героїв України, які полягли в обороні Батьківщини від російського агресора? Ця церква має в своїй назві прикметник “українська”. Я б не вітав проводу такої церкви. Дивно, що присутня на З’їзді ООЛ голова СФУЛО не звернула на це уваги. Я не можу повірити в те, що вона не знає суті справи.

Відрадне те, що Крайовий З’їзд закликає новообрану управу відзначити 75-річчя операції “Вісла” на крайовому рівні. Було б доречно закликати всі членські лемківські організації, об’єднані в СФУЛО, порядком солідарності з Лемківщиною та всіма землями Закерзоння, відзначити цю річницю в країнах свого поселення, особливо в Україні та в Польщі. Крайовий З’їзд підтримав “Звернення СФУЛО до вищих гілок української влади щодо прийняття закону про визнання депортованими громадян України, які були насильно виселені з етнічних українських земель Закерзоння в 1944-1951 роках”.

Як відомо, у Польщі продовжується затирання слідів українського життя на Закерзонні, отже й на Лемківщині. З дозволу влади продовжується вандалізм колишніх українських сакральних пам’ятників. Схвалена в цій справі резолюція закликає новообраний провід ООЛ *“звертатися до уряду України стати на захист історично-меморіальних пам’ятників та їхнього відновлення”*. Боже, які ми щасливі, що наша Батьківщина – вільна держава, що можемо хоч звернутися до неї з проханням *”стати на захист”*. Одначе, тут годилось би оформити якусь вимогу до польської влади як злочинця, що здійснив етнічну чистку на Закерзонні, прогнав і розпорошив українське автохтонне населення Лемківщини та інших земель Закерзоння на польські понімецькі землі з метою їх повної етнічної заглади. Якщо Крайовий З’їзд ООЛ не знаходить

жодних претенсій до Польщі, то такому проводіві лемків будуть дуже раді передусім ті, хто знищив українське плем'я лемків після Другої світової війни на його предвічній землі – на Лемківщині.

Здобутком Організації Оборони Лемківщини в Америці є Український Лемківський Музей у Стемфорді, який після майже сорока років існування Епархія Української Греко-Католицької Церкви тимчасово позбавила приміщення. Поляки знищили Лемківщину, тож було б дуже сумно, коли б ми втратили збережені пам'ятки духовної і матеріальної культурної спадщини лемків. Це, тим більше, що лемківські емігранти в Америці все підтримували та досі щедро підтримують рідну Церкву своїми грішми. Було б сумно, коли б організованій українській лемківській громаді відмовлено двох кімнаток у музейному приміщенні епархії. Важко це зрозуміти, чому Крайовий З'їзд не міг здобути на більше зацікавлення Українським Лемківським Музеєм.

На окрему увагу заслуговує резолюція про потребу продовжувати публікацію пресового органу “Лемківщина” та заохочувати членство ООЛ до передплати цього журналу, бо люди читають мало, тож треба до нього доплачувати. Резолюція важлива тому, що всередині проводу ООЛ є люди, які не розуміють значення власного часопису, або розуміють і саме тому хотіли б, щоб його не було. Зовсім можливо, що вони свідомо діють на шкоду Організації. Ну, що ж, коли б не було власного Лемківського Музею, не було власного журналу, то можна б грітися біля Лемківської Ватри, не треба б більше нічого робити. Безсумнівно, ті, хто знищив Лемківщину та ціле Закерзоння, зможуть також спокійно погріти свої злочинні руки на Лемківській Ватрі. Вони ж виконали своє завдання на користь Польщі. Напрошується тепер питання: “Чи справді *“лемки тепер сильні як ніколи?”*”

У наш час набирає обертів міжнародне антиукраїнське політичне русинство, спрямоване на створення сепаратизму на Закарпатті. До свого нечистого москвофільського діла організатори приєднують і лемків та Лемківщину. Було б дуже доречно, щоб Крайовий З'їзд ООЛ нап'ятував таку пропаганду та відмежувався від політичного русинства, щоб схвалив хоч відповідну резолюцію в цій справі. На жаль, голова ООЛ навіть не дозволив прочитати на з'їзді моєї пропозиції в справі політичного русинства. Важко зрозуміти чи маємо до діла зі сприянням оцьому політичному русинству, чи з нерозумінням проблеми.

Надія Теленчук

Берлінські серця б'ються для України

Любов народжується в серці, у його глибинних емоціях та прагненнях, торкається усіх рецепторів та знаходить свій вияв через кінчики пальців, посмішку, погляд, мову. Від любові у світі пишуться вірші, зводяться палаци та будуються мости, від любові проростає зерно добра. А ще любов проявляється в дії. Саме така любов особливо необхідна в скрутні часи, коли світлих і добрих емоцій не вистачає, а люди з останніх сил намагаються вижити.

Безцінна підтримка. Починаючи з 2014 року, коли українську землю зачепило лихо війни та окупації, громадські активісти української діаспори в Берліні почали шукати небайдужі серця для допомоги своїй Батьківщині. Спочатку активісти збиралися без конкретного плану, майже інстинктивно, керувалися спільним бажанням зробити щось корисне: на власні кошти купували необхідні речі та пересилали в Україну через знайомих. Із часом, помітивши, що на допомогу приходять усе більше людей, почали діяти більш централізовано та організовано. Метою своєї діяльності активісти вбачали не тільки в тому, аби привернути увагу німецького суспільства до актуальних проблем в Україні, але й познайомити німців із країною в цілому, показати її з позитивної сторони, багату українську культуру, історію, традиції та покращувати таким чином імідж країни в інформаційному просторі. Вони розуміли, що лише викликаючи симпатію, можна очікувати на справжню підтримку. Так було засновано громадську організацію “Heart for Ukraine” – “Серце для України” (див. світлини на 4-ій сторінці обкладинки).

Допомога волонтерів була спрямована, в першу чергу, на тих, кого безпосередньо торкнулася війна: люди в зоні бойових дій, поранені, родини загиблих, внутрішньо переміщені особи. Окрім цього, вони хочуть

також допомогти тим, кого війна, можливо, не зачепила безпосередньо, але хто все одно страждає від тяжкої ситуації. Посилки з медичною допомогою летять у різні куточки країни, в зону АТО/ООС передається гуманітарна допомога у вигляді засобів гігієни та теплих речей, а для дітей – окремо іграшки, солодощі, шкільні матеріали. Часто відбувається співпраця з іншими волонтерськими організаціями як в Україні, так і в Європі.

Проект “Серце для України” планувався як центральна спілка для об’єднання різних благодійних організацій та їх подальшої спільної роботи. Активісти залюбки підтримують інших, але мають і свої ініціативи. На додачу до гуманітарної і медичної допомоги проводяться освітні та культурні заходи, мистецькі та художні виставки. Саме на таких благодійних заходах та концертах збираються кошти для організації та її проектів. Наприклад, у перші роки своєї діяльності берлінські волонтери регулярно облаштовували стенд на одному з популярних блошиних ринків, де перепродавали речі, які віддали на пожертву, а на міських святах та різдвяних ярмарках вони організовували український стенд, де продавалися вироби ручної роботи – кераміка, сувеніри з петриківським розписом, вишиванки. Там же пригощали відвідувачів українськими смаколиками, поширювали інформацію, багато говорили про Україну. Культурні заходи – це чи не найкращий спосіб ближче познайомитися з людьми та встановити дружні відносини. Саме особистий контакт є джерелом підтримки багатьох проектів організації, з часом розуміння та підтримки з німецького боку з’являється все більше. *“Нам дуже хочеться показати Україну не як бідну сусідку з простягнутою рукою, а такою, яка вона є – цікавою країною з багатою культурою та великим потенціалом, яка не тільки просить, але і може натомість запропонувати щось цінне для людей. Так, зараз Україна потребує підтримки світу, але з часом вона зросте та зможе стати рівноцінним партнером для багатьох країн,”* – кажуть організатори проекту.

Високі відзнаки. Як і будь-яка організація, “Серце для України” живе завдяки ініціативі, невичерпній енергії та невпинній праці людей, які переконані, що можуть змінити світ на краще. І це їм вдається.

18 лютого 2021 року в Посольстві України у ФРН державними відзнаками було нагороджено одних із найбільш активних волонтерок у Німеччині. Визначних нагород від Надзвичайного і Повноважного Посла України у ФРН Андрія Мельника були удостоєні Лада Плескач та Лариса Стояновська, які отримали пам’ятні медалі “За безкорисне служіння Батьківщині” від імені Міністра оборони України. Їх добрі та ширі серця приймали поранених українських військових на лікування у шпиталі Бундесверу та неодноразово допомагали військовим на Донбасі.

Співзасновниця громадської організації Марина Бондас була нагороджена Орденом княгині Ольги III ступеня, присвоєним Президентом

України за ініціативи і подання голови дипломатичної місії в Берліні. Такою високою державною нагородою відзначають жінок за їхні визначні заслуги зокрема в громадській, культурній та благодійницькій сферах, які сприяють вихованню дітей та духовному відродженню нації.

Чарівна скрипка. Марина Бондас народилася в Києві в родині музикантів. У пошуках кращого майбутнього батьки переїхали з дітьми до Німеччини в 1993 році. Тут Марина продовжила свій музичний шлях: навчалася в консерваторіях Вюрцбурга та Берліна, а зараз працює скрипалькою берлінського радіо-симфонічного оркестру. *“Ми виїжджали з країни в буремні дев’яності, під час великого перелому, тоді країні було “не до нас”, а в нашому становищі мало що залежало від нас самих. Німеччина дала мені шанс, якого в Україні на той час, на жаль, у мене не було. Я вже звикла до Німеччини, мені тут подобається. Але чужа країна не може повністю стати рідною, все одно чогось не вистачає. Мені дуже хочеться, щоб наступне покоління українських музикантів не було змушене емігрувати в пошуках свого шансу на кращу оплату праці та гідне життя так, як це довелося робити моїй родині,”* – коментує Марина.

Марина Бондас, благодійний концерт

Від початку революції на Майдані Марина, як і багато інших українців за кордоном, повірила в майбутнє для України і відчула свою причетність до долі нації, почала бачити в людях їх найкращі риси. Якимось чином ці події стали відправною точкою для багатьох сердець на їх шляху до визнання себе українцями по-новому. Так за кордоном, зокрема в Німеччині, зародився новий дух патріотизму, який знайшов вираження у спільній волонтерській діяльності. З того часу Марина вже не раз побувала на лінії розмежування на Донбасі. Її скрипка лунала перед бійцями, в госпіталях, центрах допомоги внутрішньо переміщеним особам, дитячих будинках. Там українка зрозуміла, що багато людей потребують реабілітаційної допомоги, та підключила місцевих волонтерів для налагодження системи закупівель необхідних матеріалів. Та якщо тіло потребує допомоги гуманітарної, то серце прагне емоційної підтримки та душевного відновлення – і це Марина побачила в очах дітей зони АТО. Тому і почала поєднувати реабілітаційну програму з подарунками та заняттями з малечею, придумувала розвиваючі ігри, навчала грі на скрипці. *“Музика і мистецтво – це не лише щось декоративно-*

розважальне. Для дітей із зони АТО це і спосіб відволіктися від їхньої ситуації, і джерело нової енергії та надії,” – стверджує скрипалька.

Проект “Музика рятує”. Маленька ідея, що зародилася в Марининому серці під час її візитів на Сході України, згодом переросла у справжній проєкт. Від 2016 року під Берліном проходять реабілітаційні літні табори під гаслом “Musik rettet” (“Музика рятує”). Спочатку це дійсно були виключно музичні заняття, але з часом до проєкту долучилися художники, фотографи, поети, психологи, які всі разом працюють над розробкою цікавої програми для дітей. Унікальна концепція проєкту та добре інтегрована команда митців і педагогів сприяють не тільки наданню стійкої психологічної підтримки українським дітям із прифронтових територій, але й досягненню інших цілей, спрямованих на розвиток українського суспільства та підтримку дружніх відносин між Україною та Європою. “Ми не можемо проводити повноцінну терапію з дітьми, для цього два тижні літнього табору – занадто мало часу,” – говорить ініціаторка проєкту. “Але ми можемо відволікти їх від тої ситуації, у якій вони зараз знаходяться, зміцнити їх дух та підтримати їх морально, навчаючи їх мистецтву та розвиваючи в них художні навички.”

Танцювальний воркшоп

Під час літнього табору Марина Бондас відкладає свою скрипку та працює більшою мірою як керівник і головний організатор, а також намагається якомога більше часу приділити дітям та підліткам. Вона зізнається, що дуже важко кожного року знову відбирати дітей для участі в літньому таборі. Допомагають місцеві школи та молодіжні центри на Сході України, готують довгі списки імен із сотнями зацікавлених, із яких кожного разу можна відібрати лише 20 для поїздки в Німеччину. “Діти – це найбільш вразлива ланка суспільства, яка в умовах війни страждає більше за інших. Вони більш наївні та чутливі, ніж дорослі. І те, що вони бачать під час війни, буде переслідувати їх упродовж усього їхнього життя,” – обґрунтовує Марина. – “І при цьому діти – це майбутнє країни. Нам як ніколи важливо виховати нове, здорове покоління, яке

впорасться з травмою війни. І цим вихованням треба займатися саме зараз! Дуже важливо не просто задарювати їх ляльками та машинками, а приділяти їм увагу, сприяти їх навчанню, пробуджувати їхню фантазію і креативність, дослухатися до них та сприймати їх серйозно.”

Зазвичай дітям, що приїжджають до Німеччини на реабілітацію, від 8 до 17 років, частина з них через війну стали сиротами. Більшість із них ще не має якогось конкретного досвіду в мистецтві – і тому їх перебування в таборі є значущим, де вони можуть відкрити в собі нові таланти, зацікавитися новим хобі, отримати інструмент для вираження власних емоцій.

Реалізація проєкту на даний момент особливо важлива для того, щоб незважаючи на війну і кризу, виховувати здорове молоде покоління, яке може сприяти мирному та успішному розвитку України та Європи. При цьому творча зайнятість та самовираження позитивно впливають на подолання психологічних травм дітьми. А контакт двох культур допомагає побороти страхи комунікацій, набути нових цінних вражень та сприяє встановленню нових зв'язків для дружби і співпраці. Крім того, участь у цьому проєкті вже стимулювала деяких молодих людей та відвідувачів літнього табору до власних творчих та соціальних ініціатив.

Літній табір в умовах пандемії. Починаючи з 2020 року, коли світом прокотилася перша хвиля пандемії COVID-19, а туристичне сполучення між Німеччиною та Україною було припинено, організаторам довелося знаходити креативний підхід. Так, табір 2020 року відбувався в онлайн-форматі, де берлінські активісти не тільки проводили заняття з дітьми та молоддю перед екранами комп'ютерів, але й змогли навіть спільними зусиллями підготувати заключний концерт із виступами учасників проєкту.

Пізніше, влітку 2021 року, коли подорожі стали можливими для окремих осіб за наявності необхідної вакцинації, українці вирушили з Німеччини до Львівської області, аби провести дитячий табір вперше на батьківщині. Завдяки великій підтримці місцевих громадських організацій та волонтерів організаторам удалося успішно провести два тижні творчих воркшопів. Незважаючи на вимушені запобіжні заходи, які дещо обмежували формат діяльності, проєкт продовжив своє існування, а діти залишали табір із посмішкою та міцною надією на майбутнє. А хіба це не найголовніше?

Берлін, 2021

Воркшоп із малювання

Микола Дупляк

Про важливість Українського Лемківського Музею у Сполучених Штатах Америки

Написати цю статтю спонукала мене криза з приміщенням для Українського Лемківського Музею у Стемфорді, де він знайшов свою домовку майже 40 років тому. З огляду на виставку у “100-ліття Української Боротьби за Незалежність” в Українському Музеї, експонати Лемківського Музею тимчасово перенесено до підвалу будинку до часу, коли виставка 100-ліття завершиться. Надіємось, що наявна криза закінчиться успішно.

Була б велика шкода, коли б із будь-яких причин дійшло до руйнування музейної спадщини лемків у США. Про важливість українських музеїв для України та української спільноти в Америці в наших засобах масової інформації багато писали такі шанувальники та фахівці музейного діла, як: Еміліян Басюк, Ольга Волинець, Осип Данко, Роман Ільницький, Степан Кікта, Ольга Кузьмович, Степан Куропась, д-р Василь Ленцик, Володимир Лучків, Володимир Мацьків, Теодор Терен-Юськів, Богдан Цимбалістий та інші.

З приїздом за океан із Європи післявоєнної еміграції, музеї й архіви засновано в багатьох містах Америки та Канади, почавши з Українського Національного музею в Чикаго та Українського Музею-Архіву в Клівленді, які засновано в 1952 році. Одначе, найстарішим в Америці є Український Музей і Бібліотека в Стемфорді, при якому з доброї волі Владики Василя Лостена знайшлося місце для Українського Лемківського Музею. Ще в далекому 1933 році єпископ Константин Богачевський оголосив про заснування Українського Музею і Бібліотеки в Стемфорді. Кілька років велася організаційно-підготовча праця. Офіційне відкриття Музею і Бібліотеки відбулося у вересні 1937 року.

Збагачення колекцій цієї культурної твердині завдячуємо нині не лише засновникам, але й у дуже великій мірі Владиці Василеві Лостенові, який недавно відзначив 90-річчя сповненого добрих діл життя. Від самого початку своєї праці як екзарха Стемфордської єпархії, він зрозумів важливість існування та постійного розвитку нашої культурної установи для добра нашої Церкви, Українського Народу та його культури, проявив неабияке завзяття і наполегливість у досягненні задуманого, — писала Ольга Волинець, — куратор Українського Музею і Бібліотеки. Безперечно, архіви на чужині є дуже важливим джерелом знання.

Українські музеї — це скарбниці відвічних багатств українського національного буття, з якого, як із життєдайного джерела, тече цілюща вода, що зберігає нас від національної атрофії, а яка вдихає в нас віру у вічність непоборного життя Українського Народу. Музеї — це скарбниця духової й матеріальної культури народу, тому дорожимо і підтримуємо їх морально та матеріально, бо їхнє призначення і роля є тісно пов'язані з буттям і прямунням до відродження нашої державности, — писав Емілян Басюк у “Свободі” далекого 1981 року.

Думка про збереження в Америці культурної спадщини лемків тісно пов'язана з початком організованого життя емігрантів із Лемківщини в Нью-Йорку в 1933 році, які важко працювали на кусок хліба в пенсильванських копальнях вугілля та на інших небезпечних роботах, але все тужили за рідним краєм, який покинули, шукаючи кращої долі.

Організація Оборони Лемківщини, що існує від 1936-го року, припинила свою діяльність під час Другої світової війни. Вона активізувалася знову після приїзду до Америки з Європи післявоєнної еміграції в 1950-их роках, а відтак після приїзду з польського заслання вихідців із Лемківщини в 1960-их роках.

Важливим поштовхом у праці на ниві збереження культурної спадщини Лемківської Землі стало усвідомлення того факту, що після операції “Вісла” 1947 року, Лемківщина стала пустинною землею. У висліді етнічної чистки, яку здійснила польська влада, залишки лемків, яких обминула депортація до України, насильно переселено на польські понімецькі землі на повну польонізацію та знищення як українського племені. Лемківщина, подібно як усе Закерзоння, стала пустинею, на якій поляки нищили всякі сліди життя українських автохтонів. Це була велика трагедія не лише Лемківщини, але й трагедія цілої України, бо вона втратила найбільш західню вітку свого народу, а разом із тим — велику частину своєї предвічної землі. Перебуваючи в умовах поневолення, Україна не могла захистити своїх кровних земляків на захід від Сяну. За неї вирішували на свій лад Москва і Варшава.

Усвідомлення такої трагедії підказувало лемкам у вільному світі потребу не тільки захищати інтереси Лемківщини, що вони й робили, але й збирати та зберігати від заглади всякі речі, що мають музейну вартість. Це

все з думкою про те, щоб рідні експонати збереглись у музеї для майбутніх поколінь.

Лемківська музейна справа знайшла повну підтримку обраної 11-12 жовтня 1969 р. на XII З'їзді ООЛ в Нью-Йорку нової управи організації, яку очолив проф. д-р Іван Гвозда, а секретарем став автор цієї статті. У першому обіжнику новообраної управи м. ін. читаємо: “Окремою галуззю є музейно-архівна діяльність ООЛ, щоб зберегти культурно-мистецькі надбання лемків для культурної скарбниці України і світу... Невдовзі буде назначена спеціальна Архівно-Музейна Рада Директорів, яка фахово займеться цими справами, включно із підшуканням відповідного приміщення“. Музейно-архівну референтуру ООЛ згодом очолив Микола Дупляк. Я дуже серйозно прийняв свої обов'язки. Не гаючи часу, я почав розсилати листи до багатьох людей із проханням допомогти у збиранні всяких експонатів до майбутнього лемківського музею.

Я вірив, що якщо наше покоління не подбає про те, щоб тепер зібрати все гідне збереження, то наступне покоління цього вже не зробить, бо не буде від кого зібрати. Саме тому я вірив в успіх музейного проекту. Ще не зібрав експонатів, а вже думав про музей. Щоб довести до порядку надіслані речі, треба було витратити чимало часу. Я знаходив той час у літню пору, бо тоді не працював у школі. Для потреб музею я використовував також той час, коли довелось бути безробітним.

У своїй праці я бачив три основні напрямки: 1) збирати експонати матеріальної і духовної культури лемків та зберігати їх, щоб вони стали основою оформлення лемківського музею; 2) збирати та упорядковувати всякі матеріали, що мають відношення до праці ООЛ, щоб вони стали основою організаційного архіву; 3) збирати всяку різномовну літературу, що має відношення до Лемківщини та УПА, щоб вона опісля стала бібліотекою лемкознавства та УПА. Крім того, я розвинув широку кореспонденцію за придбання всякої лемкознавчої літератури до нашої бібліотеки. А поки що перед ООЛ постало основне завдання – влаштування постійного лемківського музею в одній із кращих українських інституцій в Америці.

В одному з листів до Крайової Управи ООЛ я м.ін. писав: “Дуже побажано щоб і поодинокі члени Крайової Управи, і Відділи ООЛ більше цікавились Музеєм та надсилали до нього не тільки матеріали, що відносяться до проблем Лемківщини, але й всі матеріали, що свідчать про працю поодиноких відділів. Слід розуміти, що наш Музей є зараз архівом лемківського організованого життя. Дбаймо ж усі про збагачення нашого Музею. Усі референтури КУ ООЛ повинні вести своє листування, свою працю в такому порядку, щоб до часу Загального З'їзду були готові передати його до музейного архіву. До архіву слід пересилати також заповнені папки матеріалів, якщо вони даному референтові довше не служать. Всі експонати належно упорядковую та дбайливо зберігаю і

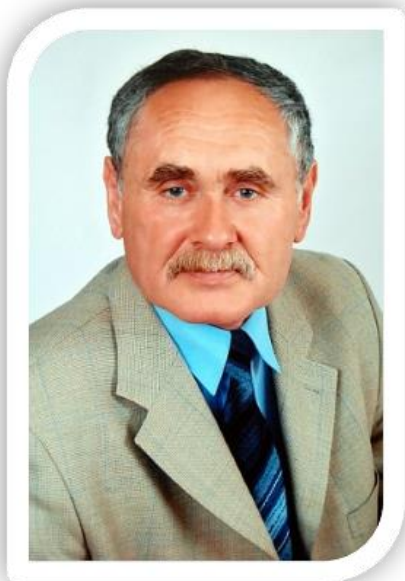
забезпечую“. Не знаю, чи окрім голови КУ ООЛ і голови Світової Федерації Лемків д-ра Івана Гвозди та секретаря КУ ООЛ і СФЛ (у моїй особі) інші члени Крайових Управ передали свою документацію на зберігання в архіві Музею, але, якщо цього не зробили, то не залишили сліду зі своєї організаційної праці. Про це все повинен нагадувати КУ ООЛ куратор Українського Лемківського Музею.

За дозволом Владики Василя Лостена, частину Українського Лемківського Музею перевезено з моєї хати в Каміллус, Н.Й. до Стемфорду 15 серпня 1980 року. День 7-го листопада 1981 р. став днем практичного відкриття УЛМ у Стемфорді в єпархіяльній палаті УКЦ, в якій приміщується Український Музей і Бібліотека, на той час під керівництвом його куратора д-ра Василя Ленцика.

З думкою про те, щоб забезпечити Лемківському Музеєві розвиток і збереження на далеке майбутнє та об'єднати біля нього гурт зацікавлених людей, які безпосередньо помагали б кураторові в праці, я створив Раду Директорів УЛМ, а почесними її членами стали м. ін. наші Владики. На жаль, тодішня Крайова Управа ООЛ, як власник музейного майна, не розуміла важливості Лемківського Музею і не бажала собі Ради Директорів УЛМ. До речі, до Ради Директорів я запрошував перш усього активних і свідомих лемків, членів ООЛ. Вона творилась із метою опіки над Музеєм, а його власником далі залишалася ООЛ.

З думкою про те, що в процесі творення якихось цінностей необхідною є добра комунікація, з днем 2 грудня 1980 року я почав писати неперіодичні Обіжники УЛМ і розсилати їх до членів Ради Директорів УЛМ, КУ ООЛ і СФЛ. У них інформував про стан УЛМ, про успіхи і труднощі на шляху його оформлення. Всіх Обіжників УЛМ було одинадцять. Останній появився з датою 7 жовтня 1986 року.

Мені прийшлося востаннє звітувати з праці УЛМ на XXII З'їзді ООЛ 4 листопада 1989 року. Свої обов'язки я передав Степанові Гованському. Після його смерті куратором Українського Лемківського Музею стала його донька Лена Гованська. Я вдоволений із того, що моя двадцятирічна праця для зібрання і збереження залишків лемківської духової і матеріальної культурної спадщини увінчалася успіхом – оформленням Українського Лемківського Музею. Музей потребує постійної доброї опіки над ним, у тому й опіки Крайової Управи ООЛ, щоб він міг не лише встоятися, але й рости та розвиватися.

Валерій Кулик

Цінності

В гостях у Дмитра Павличка

Той незабутній четвер 16 січня 2020 року особливо для мене пам'ятний. Прибув я вранці до Києва, аби привітати з днем народження мого друга письменника Анатолія Качана, поета, з яким я підтримую зв'язки вже багато років.

Переступивши поріг іменинника, вирішив зателефонувати до Дмитра Васильовича Павличка, якому мав передати щойно видану поетичну антологію Херсонщини та чергове число альманаху "Степ".

Коли проходив у Львові вересневий книжковий форум, я став свідком цікавої історії. На першому поверсі Палацу мистецтв було особливо людно. І от я побачив, що багато людей побігли у кінець просторої зали. Розуміючи, що тут відбуваються несподівані сюрпризи, я з жартом запитав колегу: "А що там дають?" Той посміхнувся і мовив: "То зустрічають... Павличко приїхав..."

Пробившись через людський натовп, я побачив, як люди обступили поета...

Я знав, що у Дмитра Васильовича останнім часом виникли проблеми з зором, тому, підійшовши до нього, майже вигукнув: "Дмитре Васильовичу! Кулик з Херсона..."

– Не говоріть, що ви з Херсона, я вас і так упізнав... Голос, вироблений роками на телебаченні, забути не так просто...

Отакий він чоловік із гумором. І додав:

– Де ж ваша обіцяна книжка?

– В дорозі, Дмитре Васильовичу, – затнувся я, – приїду зі Львова, обов'язково подамся до столиці з обіцяною вам книгою.

І ось нагода така випала. Коли я зателефонував до Дмитра Васильовича, він запропонував зустрітися через годину біля головної вулиці, адже він мешкає на Хрещатику, перейти всього через дорогу. Мені було зовсім не по собі, бо ж на вулиці – мінусова температура, та ще й розгулявся колючий вітер... Я з нетерпінням поглядав на протилежний бік Хрещатики, звідки мав з'явитися Дмитро Васильович.

Бачу – він іде. Прямою піднесеною ходою, і один. А я ж знав, що місяць тому народ вітав Героя України, автора геніальної пісні “Два кольори” з дев'яностоліттям... При зустрічі Дмитро Васильович запропонував завітати до його господи. Я завагався, але пручатися було марно.

Переступивши поріг письменника, я з хвилюванням дивився на величезну бібліотеку, де відразу підмітив, з якою любов'ю виставлені і систематизовані книги. А навпроти стелажів залу прикрашали твори українських живописців із характерним портретом господаря кабінету. Так, саме кабінету, адже митець слова тут часто працює за столом, де живо розкладені словники та довідкова література...

Дмитро Васильович провів далі до меншої, але також зі смаком обставленої кімнати.

– Це мій улюблений кабінет, де особливо приємно працювати, – мовив, посміхаючись, Дмитро Васильович.

Перед тим, як присісти до столу, господар попередив, що через чверть години йому треба буде йти до однієї з бібліотек, куди його вчора запросили. Я погодився, але все таки запропонував підписати книжки, які привіз у подарунок.

– Книжки підпишете обов'язково, але давайте поговоримо про те, як ви поживаєте. До речі, мій правнук минулого літа з друзями побував на Херсонщині. Вони, шестеро молодиків-мотоциклістів, проїхали через всю Олешківську пустелю, – з захопленням в очах розповів Дмитро Васильович. – А скільки світлин вони привезли звідти!... Наступного літа я маю намір побувати в таврійському краї і перейти пішки згадану пустелю...

Отаким він невгамовний на нові враження від знайомств із природними перлинами України – поет. В свою чергу, я розповів про наш степовий край, про те, як обласна письменницька організація шефствує над прикордонниками. Повідав і про те, що ми пишаємося підтримкою Дмитра Павличка, адже він рекомендував до Спілки письменників двох літераторів – Людмилу Степаненко та Анатолія Дунаєва.

Поглянув я на годинник і зауважив: “Може будемо йти, Дмитре Васильовичу, вам же до бібліотеки, я проведу вас...”

– Не переживайте, я вже зателефонував до книгозбірні, коли ходив за чаєм, зустріч ми перенесли, адже то один із робочих моментів.

З великим інтересом слухав я розповіді Дмитра Васильовича, який повідав про те, що ніколи не плазував перед владою – ні перед Брежневим, ні перед Хрущовим, ні перед іншими високопосадовцями.

– А це вам, Дмитре Васильовичу, обіцяна збірка сонетів “Світло в тунелі”. Хочу прочитати вам декілька віршів із цієї книги.

– Та ні, я сам читатиму вголос, – сказав із лукавинкою в погляді господар дому.

Він прочитав кілька творів, і я помітив, що Дмитро Васильович, вправний майстер сонета, досить схвально оцінив мій доробок. Щоправда було зауваження: в заглавному сонеті “Світло в тунелі” є рядок “Бог допоможе і тобі й мені...”, так от закид був у мій бік у тому, що коли ми маємо долати труднощі, то не обов’язково бити поклони перед Всевишнім, а варто передусім вірити у власні сили...

На останок Дмитро Васильович дістав із шухляди дві книги, які вийшли з-під його пера: “Живиця” (спогади і короткі новели) та “Мова” (поезії про рідну мову). Ці видання з автографами поета – безцінні для мене речі.

Вийшовши на вулицю, ми потиснули один одному руки, і подумалося тоді, яка незборима духовна сила нуртує в жилах нашого народу, коли він виніс із своїх глибин такого великого майстра...

ПЕРЕКЛАДАЦЬКЕ ПЕРЕВЕСЛО

Sri Aurobindo

Savitri

(song 10 book 4)

... Then rang again a deeper cry of Death.
As if beneath its weight of sterile law
Oppressed by its own obstinate meaningless will,
Disdainful, weary and compassionate,
“... This truth I know that Satyavan is dead
And even thy sweetness cannot lure him back.
No magic Truth can bring the dead to life,
No power of earth cancel the thing once done,
No joy of the heart can last surviving death,
No bliss persuade the past to live again.
But Life alone can solace the mute Void
And fill with thought the emptiness of Time.
Leave then thy dead, O Savitri, and live.”
The Woman answered to the mighty Shade,
And as she spoke, mortality disappeared;
Her Goddess self grew visible in her eyes,
Light came, a dream of heaven, into her face.
...” O Death, if thou couldst touch the Truth supreme
Thou wouldst grow suddenly wise and cease to be.
If our souls could see and love and clasp God’s Truth,
Its infinite radiance would seize our hearts,
Our being in God’s image be remade
And earthly life become the life divine.”
Then Death the last time answered Savitri:
“If Truth supreme transcends her shadow here
Severed by Knowledge and the climbing vasts,
What bridge can cross the gulf that she has left
Between her and the dream-world she has made?
Or who could hope to bring her down to men
And persuade to tread the harsh globe with wounded feet

Leaving her unapproachable glory and bliss,
Wasting her splendour on pale earthly air?
Is thine that strength, O beauty of mortal limbs,
O soul who flutterest to escape my net?
Who then art thou hiding in human guise?
Thy voice carries the sound of infinity,
Knowledge is with thee, Truth speaks through thy words;
The light of things beyond shines in thy eyes.
But where is thy strength to conquer Time and Death?
Hast thou God's force to build heaven's values here?
For truth and knowledge are an idle gleam
If Knowledge brings not power to change the world,
If Might comes not to give to Truth her right.
A blind Force, not Truth has made this ignorant world,
A blind Force, not Truth orders the lives of men:
By Power, not Light, the great Gods rule the world;
Power is the arm of God, the seal of Fate.
O human claimant to immortality,
Reveal thy power, lay bare thy spirit's force,
Then will I give back to thee Satyavan.
Or if the Mighty Mother is with thee,
Show me her face that I may worship her;
Let deathless eyes look into the eyes of Death,
An imperishable Force touching brute things
Transform earth's death into immortal life.
Then can thy dead return to thee and live.
The prostrate earth perhaps shall lift her gaze
And feel near her the secret body of God
And love and joy overtake fleeing Time".
And Savitri looked on Death and answered not.
Almost it seemed as if in his symbol shape
The world's darkness had consented to Heaven-light
And God needed no more the Inconscient's screen.
A mighty transformation came on her.
A halo of the indwelling Deity,
The Immortal's lustre that had lit her face
And tented its radiance in her body's house,
Overflowing made the air a luminous sea.
In a flaming moment of apocalypse
The Incarnation thrust aside its veil.
A little figure in infinity

Yet stood and seemed the Eternal's very house,
As if the world's centre was her very soul
And all wide space was but its outer robe.
A curve of the calm hauteur of far heaven
Descending into earth's humility,
Her forehead's span vaulted the Omniscient's gaze,
Her eyes were two stars that watched the universe.
The Power that from her being's summit reigned,
The Presence chambered in lotus secrecy,
Came down and held the centre in her brow
Where the mind's Lord in his control-room sits;
There throned on concentration's native seat
He opens that third mysterious eye in man,
The Unseen's eye that looks at the unseen,
When Light with a golden ecstasy fills his brain
And the Eternal's wisdom drives his choice
And eternal Will seizes the mortal's will.
It stirred in the lotus of her throat of song,
And in her speech throbbed the immortal Word,
Her life sounded with the steps of the world-soul
Moving in harmony with the cosmic Thought.
As glides God's sun into the mystic cave
Where hides his light from the pursuing gods,
It glided into the lotus of her heart
And woke in it the Force that alters Fate.
It poured into her navel's lotus depth,
Lodged in the little life-nature's narrow home,
On the body's longings grew heaven-rapture's flower
And made desire a pure celestial flame,
Broke into the cave where coiled World-Energy sleeps
And smote the thousand-hooded serpent Force
That blazing towered and clasped the World-Self above,
Joined Matter's dumbness to the Spirit's hush
And filled earth's acts with the Spirit's silent power.
Thus changed she waited for the Word to speak.
Eternity looked into the eyes of Death
And Darkness saw God's living Reality.
Then a Voice was heard that seemed the stillness' self
Or the low calm utterance of infinity
When it speaks to the silence in the heart of sleep.
"I hail thee, almighty and victorious Death,

Thou grandiose Darkness of the Infinite.
O Void that makest room for all to be,
Hunger that gnawest at the universe
Consuming the cold remnants of the suns
And eatst the whole world with thy jaws of fire,
Waster of the energy that has made the stars,
Inconscience, carrier of the seeds of thought,
Nescience in which All-Knowledge sleeps entombed
And slowly emerges in its hollow breast
Wearing the mind's mask of bright Ignorance.
Thou art my shadow and my instrument.
I have given thee thy awful shape of dread
And thy sharp sword of terror and grief and pain
To force the soul of man to struggle for light
On the brevity of his half-conscious days.
Thou art his spur to greatness in his works,
The whip to his yearning for eternal bliss,
His poignant need of immortality.
Live, Death, awhile, be still my instrument.
One day man too shall know thy fathomless heart
Of silence and the brooding peace of Night
And grave obedience to eternal Law
And the calm inflexible pity in thy gaze.
But now, O timeless Mightiness, stand aside
And leave the path of my incarnate Force.
Relieve the radiant God from thy black mask:
Release the soul of the world called Satyavan
Freed from thy clutch of pain and ignorance
That he may stand master of life and fate,
Man's representative in the house of God,
The mate of Wisdom and the spouse of Light,
The eternal bridegroom of the eternal bride.”
She spoke; Death unconvinced resisted still,
Although he knew refusing still to know,
Although he saw refusing still to see.
Unshakable he stood claiming his right.
His spirit bowed; his will obeyed the law
Of its own nature binding even on Gods.
The Two opposed each other face to face.
His being like a huge fort of darkness towered;
Around it her light grew, an ocean's siege.

Awhile the Shade survived defying heaven:
Assailing in front, oppressing from above,
A concrete mass of conscious power, he bore
The tyranny of her divine desire.
A pressure of intolerable force
Weighed on his unbowed head and stubborn breast;
Light like a burning tongue licked up his thoughts,
Light was a luminous torture in his heart,
Light coursed, a splendid agony, through his nerves;
His darkness muttered perishing in her blaze.
Her mastering Word commanded every limb
And left no room for his enormous will
That seemed pushed out into some helpless space
And could no more re-enter but left him void.
He called to Night but she fell shuddering back,
He called to Hell but sullenly it retired:
He turned to the Inconscient for support,
From which he was born, his vast sustaining self;
It drew him back towards boundless vacancy
As if by himself to swallow up himself:
He called to his strength, but it refused his call.
His body was eaten by light, his spirit devoured.
At last he knew defeat inevitable
And left crumbling the shape that he had worn,
Abandoning hope to make man's soul his prey
And force to be mortal the immortal spirit.
Afar he fled shunning her dreaded touch
And refuge took in the retreating Night.
In the dream twilight of that symbol world
The dire universal Shadow disappeared
Vanishing into the Void from which it came.
As if deprived of its original cause,
The twilight realm passed fading from their souls,
And Satyavan and Savitri were alone.
But neither stirred: between those figures rose
A mute invisible and translucent wall.
In the long blank moment's pause nothing could move:
All waited on the unknown inscrutable Will.

Шрі Ауробиндо

Савітрі

(пісня 10 книга 4)

...Ще нижче пророкотав голос бога Смерті.
Немов під тягарем свого закону вбивчого,
Пригноблений своєю ж безглуздою упертістю,
Зневажливий, стомлений і поблажливий:
“...Я геть-чисто знаю, що помер твій Сатьяван,
І навіть твоя солодкість не зможе привабити його назад,
Немає магічної Правди, яка воскресає людину після смерті,
І жодна сила на землі не зможе скасувати все, що звершене,
І жодна радість серця не може вціліти, переживши смерть,
Немає блаженства, яке переконало би минуле жити наново.
Одне лише Життя може прикрасити німу Порожнечу
І думкою наповнити пустельний Час.
Покинь же свого померлого та живи, о, Савітрі”.
І жінка відповіла Тіні всемогутній,
А поки вона говорила, в ній все тануло смертне;
Дух її Богині проявився в очах,
І Світло, мрія небес, спустилося на обличчя:
“... О, бог Смерті, якби ти пройнявся вищою Істиною,
Миттєво помудрішав би і припинив своє існування.
Якщо наші душі зможуть відчувати, бачити, любити Істину Бога,
Тоді безмежне сяйво охопить серця,
І наше єство буде вдосконалене за образом Всевишнього,
І земне життя перетвориться на життя божественне”.
Тоді бог Смерті востаннє відповів Савітрі:
“Якщо Вища Істина перевершує тут свою земну тінь,
Ізольована Знанням і високими просторами,
Який міст може перетнути прірву, котру вона залишила
Між собою і примарним світом, нею ж сотвореним?
Та хто б це знадився спустити її униз до людей,
Аби ходила по суворій землі, раннячи ноги прекрасні,
Покинувши своє всевишне блаженство і велич,
Гублячи небесну красу у земному бляклому повітрі?
Подужаєш таке, о, найвродливіша серед смертних тіл,
О, душе, що б’ється порвати мої тенета?”

Тоді хто ти, прихована в людській подобі?
Твій голос несе відлуння безмежності,
Ти володієш Знанням, Істина свідчить твоїми словами;
В твоїх очах сяє вселенське світло.
Тож де твоя могутність для підкорення Часу і Смерті?
Чи маєш силу Бога звеличити цінності неба у тлінному світі?
Бо істина та досвід завжди тьмяніють,
Коли Знання не дає сили для вдосконалення світу,
Коли Могутність приходить не для поновлення прав Істини.
Сліпа Сила, а не Істина, створила цей дикунський світ,
Сліпа Сила, а не Істина, панує над життями людей:
Через Владу, а не Світло, великі Боги царюють над світом;
Влада – це руки Всевишнього, печатка Долі.
О, людино, що зазіхає на безсмертя,
Покажи мені свою владу, оголи силу духу,
Тоді я поверну тобі Сатъявана.
Якщо за тобою Всемогутня Божественна Мати,
Покажи мені її обличчя, щоб я схилився перед нею;
Дозволь безсмертним очам глянути в очі Смерті,
Нехай непорушна Сила, торкнувшись грубих речей,
Перетворить смертну юдоль на безсмертне життя.
Тоді, можливо, померлий Сатъяван повернеться до тебе і життя.
Розпростерта земля, скоріше за все, підніме погляд
І відчує біля себе таємне тіло Бога,
Любов і радість оволодіють квапливим Часом”.
А Савітрі дивилася на бога Смерті і не відповідала.
Здавалося, наче у їхньому символічному герці
Темрява земного світу відступає перед Світлом Небес
І Бог не потребував більше ширми Несвідомості.
Могутнє преображення зійшло на неї.
Ореол Божества, яке жило в ній.
Сяйво Безсмертного залило її обличчя
І блискотінням заповнило домівку тіла,
Перелилося в повітрі променистим океаном.
У вогняну мить апокаліпсису
Ця Інкарнація відкинула геть свою вуаль.
Фігура, така маленька в безмежжі,
Ще стояла, але здавалася найголовнішою домівкою Вічного,
Неначе центром світу воістину стала її душа,
А вся широка неосяжність – лише зовнішнім убранням.
Вигин спокійної величавості далекого неба,

Спадаючого в покірність землі,
Широке чоло увінчалось поглядом Всезнаючого,
Її очі були двома зірками, що пронизували всесвіт.
Та Сила, що царювала на вершині її ества,
І та Присутність, що оселилася в лотосі таїни,
Спустилися вниз і оволоділи центром між її бровами,
Де сидить Владика розуму в своєму залі правління;
Там, запанувавши по праву на троні концентрації,
Він відкриває містичне третє око людини,
Око Незримого, що дивиться на незримо,
Коли Світло золотом натхнення наповнює мозок
І мудрість Вічного спрямовує людський вибір,
І віковична Воля охоплює волю смертного.
Нуртуючи піснею в лотосі гортані,
Безсмертне Слово пульсувало в її голосі,
Життя в ній звучало кроками всесвітньої душі,
Рухаючись гармонійно з космічним Мисленням.
Як сонце Бога плавно сходить у містичну порожнину,
Де ховає світло від наздоганяючих богів,
Воно полинуло у лотос її серця
І зрушило Силу, що змінює Долю.
Ця Сила влилася в лоно лотоса її живота,
Оселилася у вузькій оселі природи маленького життя,
На пристрастях тіла виростила квітку небесної насолоди
І зробила бажання небесним чистим полум'ям,
Пробилася в печеру, де спить скручена кільцями Енергія Світу,
І так вдарила змієподібну Силу з тисячею капюшонів,
Що, спалахуючи, піднялася і обвила Всесвітнє “Я” над нею,
З'єднала німоту Матерії з тишею Духа
І наповнила діяння землі мовчазною енергією Духа.
Так, змінюючись, вона чекала, щоб сказати Слово.
І Вічність глянула в очі Смерті.
І живу Реальність Всевишнього побачила Темрява.
Тоді пролунав Голос, що здавався самою тишею
Або спокійним глибоким тоном безмежності,
Коли та говорить мовчанню в серці сну:
“Я вітаю тебе, бог Смерті, всемогутній і звитяжний,
Ти – вражаюча Тьма Безмежжя.
О, Порожнече, яка творить простір для всього, що має з'явитися,
О, Голоде, який роздирає всесвіт,
Поглинаючи захололі рештки сонць,

І пожирає цілий світ своїми вогненними щелепами,
О, руйнівнику енергії, яка породжує зірки,
О, несвідомосте, носію зачатків думки,
О, незнання, в якому, поховане, спить Все-Знання,
І повільно з'являється в його порожніх грудях,
Прикриваючи розум личиною яскравого Невідання.
Ти – моя тінь і мій інструмент.
Я дала тобі образ моторошного страху
І гострий меч жаху, горя, страждання,
Щоб спонукати душу людини пробиватися до світла
У летючій ефемерності напівсвідомого життя.
Ти – шпори для величі в трудах людини,
Ти – хлист її прагнення до вічного блаженства,
Ти – її гостра потреба у безсмерті.
Живи, бог Смерті, поки що, і будь моїм знаряддям.
Одного дня людина також осягне твоє бездонне серце
Безмовності та світ спокою замисленої Ночі,
І могильну покору вічному Закону,
І спокійне непорушне співчуття у твоєму погляді.
Але тепер, о Могутносте поза межами часу, геть із дороги,
Звільни шлях для моєї втіленої Сили.
Визволи сяючого Бога з-під чорної маски:
Звільни душу світу, яку звать Сатьяваном,
Відпусти із твоїх жажливих лещат болю і нерозуміння.
Нехай він стане господарем життя і долі,
Представником людини в оселі Бога,
Другом Мудрості, коханим чоловіком Світла,
Вічним женихом для вічної нареченої”.
Вона закінчила, та затятий бог Смерті ще чинив опір:
Хоча все зрозумів, але відмовлявся розуміти,
Хоча побачив, але відмовлявся бачити.
Непохитно стояв цей бог, заступаючи своє право.
Його дух зіщулився, а воля підкорялася закону
Власної природи, неминучому навіть для Богів.
Так Двоє зустрілися віч-на-віч у запеклій борні.
Бог Смерті височив, мовби неосяжна фортеця темряви;
Навколо вирував океан вогню, беручи його в облогу.
Поки що Морок терпів, кидаючи виклик небу:
Атакований спереду, причавлений зверху
Згуслою масою свідомої енергії, зносячи
Тиранію її божественного бажання.

Гноблення нестямної сили
Навалилося на його бунтівну голову і вперті груди;
Світло палаючим язиком лизало його думки,
Світло було блискучою тортурою в його серці,
Світло лилося по нервах, як прекрасна палюча агонія;
Його темінь мимрила, зникаючи в сьайві.
Її владне Слово наказувало кожній частині його тіла,
Не залишаючи місця для велетенської волі,
Що ніби витіснялася в якийсь безпорадний нікчемний простір
І не могла знов увійти, залишаючи в нім порожнечу.
Він гукнув до Ночі, але вона впала назад, здригаючись,
Він звернувся до Пекла, але те приречено відсахнулось;
Він обернувся за допомогою до Несвідомості,
В якій народився, до свого широкого, рятивного “я”,
Але воно раптом потягнуло його назад, до безодньої порожнечі,
Неначе він сам себе поглинав;
Він заблагав до власної сили, але вона зневажила той заклик.
Світло з’їдало його тіло, знищуючи дух.
Нарешті, він визнав неминучість поразки,
І, руйнуючись, залишив форму, в яку був одягнений,
Кинувши надію зробити душу людини своєю здобиччю,
Змусити безсмертний дух бути смертним.
Бозна-куди понісся, уникаючи ярих дотиків,
І знайшов прихисток у відступаючої Ночі.
У сутінковому маренні цього символічного світу
Згинула жахлива космічна Тінь,
Зникаючи в Порожнечі, звідкіля прийшла.
Позбавлене своєї споконвічної причини,
Пропало царство Мороку, звільнивши душі коханих,
А Сатьяван і Савітрі залишилися віч-на-віч.
Але завмерли вони: між їхніми постатями росла
Незрима, напівпрозора, німа стіна.
У довгій порожній паузі ніщо не могло рухатися:
Все чекало невідому незбагненну Волю.

(пер. з англ. Л. Крижановської)

З ПІСЕННОГО ДЖЕРЕЛА

Пісня Ахтема, або Ясир кохання

Муз. П. Лойтри на вірші І. Немченка

Легко, лірично

The musical score is written in 4/4 time and consists of nine staves of music with lyrics underneath. The key signature has one sharp (F#), and the tempo/style is 'Легко, лірично'. The lyrics are in Ukrainian.

Спі - ва - єш ти піс - ні мо - є - ю мо - во - ю І

по - кра - їн - ськи лю - бо го - мо - ниш. За - ча - ру - ва - ла вро - до - ю чу -

- до - во - ю. Та у - сміх твій ра - зить, не - на - че

Приспів: ніж . Стрі - ва - єш дні яс - ні на

га - ноч - ку. Тро - ян - до див - но - ї кра -

- си. Та - та - роч - ко, та - та - роч - ко - вес -

- ня - ноч - ко, Візь - ми ме - не у свій я -

- сир. Із /- сир.

Співаєш ти пісні моєю мовою
І по-українськи любо гомониш.
Зачарувала вродою чудовою,
Та усміх твій разить, неначе ніж.

Приспів:

Стріваєш дні ясні на ганочку,
Трояндо дивної краси.
Татарочко,
Татарочко-весняночко,
Візьми мене у свій ясир.

Із подругами линеш ти по вулиці,
Від мене відвертаючи лице.
І вітерець до тебе ніжно тулиться...
Хотів би я тим бути вітерцем!

Приспів.

Я вірю, що моє ти серце вирізниш
Із тисячі закоханих сердець:
Як посміхнешся ти до мене приязно,
Мені позаздрить навіть вітерець.

Приспів.

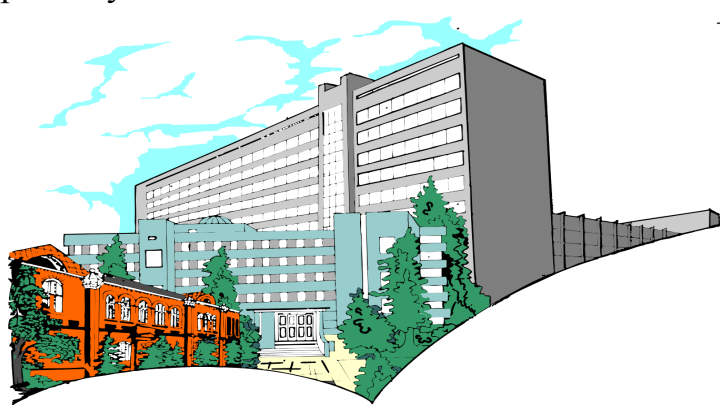
ПРЕЗЕНТАЦІЇ, КОНФЕРЕНЦІЇ, ФЕСТИВАЛІ

Галина Немченко

ІХ Всеукраїнська наукова студентська конференція з проблем діаспори

18 травня 2021 року у трансформер-залі Наукової бібліотеки ХДУ відбувся черговий форум, що скликає кожні два роки студентську молодь України для наукових виступів, присвячених літературі діаспори. Цей захід був підготовлений під егідою Міністерства освіти і науки України представниками Херсонського державного університету, Київського університету імені Бориса Грінченка, Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника та Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького. До програми ІХ Всеукраїнської студентської науково-практичної конференції “Література української діаспори в історико-культурному контексті” ввійшли більше сотні доповідей студентів із 9 вишів: Бердянського державного педагогічного університету, Запорізького національного університету, Луганського національного університету імені Тараса Шевченка, Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського, Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського, Уманського державного педагогічного університету, Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького, Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди, Херсонського державного університету. Робота велась за секціями: “Поезія і драматургія української діаспори”, “Проза українського зарубіжжя”, “Літературна критика, теорія літератури, публіцистика, журналістика української діаспори”, “Мова творів українських письменників-емігрантів”, “Методика викладання творів українських письменників-емігрантів у загальноосвітній школі”.

На відкритті конференції з вітальним словом виступили проректор з наукової роботи Херсонського державного університету, доктор педагогічних наук, професор, академік Української академії акмеологічних наук С. Омельчук,

директорка Наукової бібліотеки Херсонського державного університету Н. Арустамова, деканеса факультету української й іноземної філології та журналістики Херсонського державного університету, кандидатка філологічних наук, професорка І. Гоштанар, представниця української громади в США, членкиня Української національної жіночої ліги Америки, кураторка Українського національного музею в Чикаго, філологиня, педагогиня М. Климчак, завідувачка кафедри української й слов'янської філології та журналістики Херсонського державного університету, кандидатка філологічних наук, доцентка С. Климович, керівник наукової лабораторії “Українська література в англomовному світі” при Херсонському державному університеті, кандидат філологічних наук, доцент кафедри української й слов'янської філології та журналістики І. Немченко.

У виступах вітальників підкреслювалось, що література української діаспори є величезним материком, формування якого продовжується і в наші дні. І дослідження цього літературно-мистецького і наукового огрому вкрай потрібне для утвердження і поширення нашого українського світу, нашої ментальності, наших ідеалів.

Література української діаспори – це міриади славетних і малознаних діячів, що жили, боролись, творили з думкою про Україну. Михайло Драгоманов, Володимир Винниченко, Олександр Олесь, Спиридон Черкасенко, Євген Маланюк, Тодось Осьмачка, Улас Самчук, Іван Багряний, Олег Ольжич, Олена Теліга, Оксана Лятуринська, Наталена Королева, Василь Барка, Яр Славутич, Віра Вовк, Юрій Тарнавський, Богдан Бойчук і десятки і сотні інших яскравих постатей. Це гордість нашої нації. Це культурна скарбниця, яку треба досліджувати і пропагувати.

І чудово, що започаткована ще в 2003 році нашим університетом серія Всеукраїнських студентських наукових конференцій, присвячених проблемам літератури українського зарубіжжя, продовжується й до сьогодні. Ці наукові форуми проводилися кожні два роки. І добрий десяток таких проведених конференцій є й реальним здобутком і водночас спонукає до роздумів щодо розширення горизонтів такої роботи. Тож у виступах лунали пропозиції через два роки провести конференцію на тему “Література української діаспори в історико-культурному контексті” вже в міжнародному форматі. Адже багато студентів-українців навчається у вишах Англії, Німеччини, Польщі, США та інших країн. І їхні погляди на цю проблематику було б цікаво співставити з материковими баченнями цих явищ.

Вітаючи студентів та їх наукових керівників із відкриттям форуму, представники ХДУ наголошували, що витоки теперішньої 9-ї Всеукраїнської студентської наукової конференції “Література української діаспори в історико-культурному контексті” та її попередниць слід

віднести ще до 2003 року, коли цей процес було започатковано Всеукраїнською студентською науковою конференцією з цієї проблематики “Актуальні проблеми вивчення літератури української діаспори”.

Були й екскурси до недавньої історії. “Література української діаспори” як навчальна дисципліна у нашому університеті почала викладатися ще на порубіжжі 80-90-х років ХХ століття. Тож за ці три десятки років було проведено викладачами і студентами багато ювілейних конференцій, круглих столів, літературно-мистецьких вечорів, присвячених таким діячам діаспори, як Володимир Винниченко, Олександр Олесь, Євген Маланюк, Улас Самчук, Іван Багряний, Олег Ольжич, Олена Теліга, Василь Барка, Яр Славутич тощо.

У 2002 році в Херсоні була заснована благодійна організація “Таврійська фундація (Осередок вивчення української діаспори)” від Фонду Яра Славутича з Канади, а 2003 року при Херсонському державному університеті було відкрито Міжкафедральну наукову лабораторію “Українська література в англomовному світі”. Почесними членами лабораторії в минулі роки були такі діячі діаспори, як: Яр Славутич, письменник, науковець, перекладач із Канади; Андрій Легіт (Ворушило), поет, перекладач із Англії; Ярополк Ласовський, науковець, мистецтвознавець зі США. Названа фундація і наукова лабораторія репрезентують спільний міжнародний українсько-канадський дослідницький проєкт під назвою “Вісник Таврійської фундації”. На сьогодні вийшли у світ 17 випусків цього літературно-наукового річника, до складу редколегії якого нині входять представники діаспори: Микола Дупляк зі США, Аліна Барнетт із Англії, Тадей Карабович із Польщі, Надія Теленчук із Німеччини, Анатолій Крат із Чехії. Було підкреслено, що ця поважна команда запрошує і всіх учасників форуму друкувати на сторінках цього видання свої розвідки з проблем літератури українського зарубіжжя. Публікації, як було наголошено, у цьому річнику здійснюються безкоштовно.

У 2007 році в ХДУ було відкрито Меморіальний кабінет Олега Ольжича та поетів Празької школи. І за ці 14 років на базі цього кабінету було проведено чимало наукових і літературно-мистецьких акцій, присвячених діаспорі.

Після вітального слова та інформаційних екскурсів до слова було запрошено студентів, які мали можливість виявити свою глибоку ерудицію й тонкий хист дослідника в доповідях та повідомленнях “Автобіографічний дискурс у прозі Володимира Леонтовича часів еміграції” (А. Гончарук, Уманський державний педагогічний університет), “Головний герой романів Івана Багряного: від образу до символу” (Н. Яницька, Таврійський національний університет імені В. І. Вернадського), “Поетика авторських казок Лесі Храпливої-Щур”

(Д. Бошно, ДЗ “Луганський національний університет імені Тараса Шевченка”), “Осмилення історії України у творах Олександра Олеся для підлітків” (Д. Малишева, Запорізький національний університет), “Поетичний світ Є. Маланюка” (А. Горбань, ДЗ “Луганський національний університет імені Тараса Шевченка”), “Історіософська лірика Юрія Липи” (М. Полякова, Запорізький національний університет), “Екзистенційний дискурс у філософській ліриці Євгена Маланюка” (Т. Помазан, Бердянський державний педагогічний університет), “Патріотична тема в творчості письменників української діаспори” (В. Косенко, ДЗ “Луганський національний університет імені Тараса Шевченка”), “Зображення злочинного винищення української нації у повісті Годоса Осьмачки “Старший боярин” (В. Вавдійчик, Таврійський національний університет імені В. І. Вернадського), “Постать Миколи Руденка в контексті доби” (Д. Реброва, ДЗ “Луганський національний університет імені Тараса Шевченка”), “Іван і Надія Світличні на літературній мапі Луганщини” (А. Сухоставська, ДЗ “Луганський національний університет імені Тараса Шевченка”), “Образні засоби роману у віршах “Слова” Г. Черінь” (Д. Таган, Запорізький національний університет), “Новаторство драматургії діаспори в II половині XX століття” (С. Теряєв, ДЗ “Луганський національний університет імені Тараса Шевченка”), “Жанротворчі чинники роману А. Шевченко “Спадок” (Г. Вавілова, Запорізький національний університет), “Історія державності в літературному доробку для дітей митців української діаспори” (К. Хрипун, ДЗ “Луганський національний університет імені Тараса Шевченка”), “Художнє моделювання образу І. Мазепи в ліриці Яра Славутича” (М. Черноусова, Запорізький національний університет), “Осмилення історичного минулого у збірці Докії Гуменної “Внуки столітнього запорожця” (О. Дудник, Таврійський національний університет імені В. І. Вернадського), “Повість О. Мак “Чудасій”: літературні виміри “підсоветського життя” (М. Занімонцева, Запорізький національний університет), “Особливості поетики роману Ю. Липи “Пригоди козаків у Московії” (Ю. Тарасенко, Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького), “Національна ідея в романі І. Багряного “Тигролови” (І. Ісаєв, Запорізький національний університет), “Проблеми засилля комуністичного режиму та руйнації буття у трилогії Уласа Самчука “Волинь” (А. Кононська, Таврійський національний університет імені В. І. Вернадського), “Автобіографізм роману-епопеї Докії Гуменної “Діти Чумацького шляху” (В. Костогриз, Таврійський національний університет імені В. І. Вернадського), “Тема Голодомору в малій прозі О. Мак” (О. Краснікова, Запорізький національний університет), “Патріотичні мотиви в публіцистиці Івана Багряного” (О. Латишева, ДЗ “Луганський національний університет імені Тараса Шевченка”), “Художня рецепція Голодомору в повісті О. Мак “Каміння під косою”

(К. Курілова, Запорізький національний університет), “Осягнення дійсності крізь призму власного “я” в художній прозі Юрія Тарнавського” (Ю. Пилипенко, Таврійський національний університет імені В. І. Вернадського), “Фольклорні мотиви у казках Віри Вовк” (І. Малишева, Запорізький національний університет), “Роман А. Шевченко “Гра” як зразок крос-культурної літератури” (А. Мальцева, Запорізький національний університет), “Жанрово-стильові особливості творів Д. Гуменної про доісторичні часи” (В. Недзельська, Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького), “Морально-етичні парадигми в творчості Докії Гуменної” (Г. Овсяницька, Запорізький національний університет), “Рецепції подій Другої світової війни у творчості українських материкових та еміграційних письменників II половини ХХ століття” (М. Петренко, Таврійський національний університет імені В. І. Вернадського), “Оніричний простір повісті-сповіді О. Мак “З часів ежовщини” (Ю. Рева, Запорізький національний університет), “Екзистенціали жаху в романі В. Барки “Жовтий князь” (К. Садовнікова, Запорізький національний університет), “Концепт “Україна” в поезіях Євгена Маланюка” (О. Гелетій, ДЗ “Луганський національний університет імені Тараса Шевченка”), “Жанрові модифікації фантастики в літературі українського зарубіжжя для дітей та юнацтва” (Н. Сидоренко, Запорізький національний університет), “Поетика оповідання О. Мак “Лебідка” (О. Смирнов, Запорізький національний університет), “Екзистенційна проблематика мемуарної прози Уласа Самчука” (Д. Урсуляк, Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького), “Традиції мандрівної прози в сучасній літературі українського зарубіжжя для дітей та юнацтва” (Т. Хіврич, Запорізький національний університет), “Бестиарні мотиви у літературних казках Г. Ткачук та Л. Бризгун-Шанти” (Є. Чіпчева, Запорізький національний університет), “Людина і світ у романі Василя Барки “Жовтий князь” (Л. Ярмакова, ДЗ “Луганський національний університет імені Тараса Шевченка”), “Олександра Черненко про експресіонізм: між уніфікацією та диверсифікацією” (М. Бабич, Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди), “Публіцистична спадщина Івана Багряного” (В. Булак, Таврійський національний університет імені В. І. Вернадського), “Проблематика української діаспори США в американському медіапросторі” (Т. Кононенко, ДЗ “Луганський національний університет імені Тараса Шевченка”), “Cossacks in Jamaica, Ukraine at the Antipodes: Essays in Honor of Marko Pavlyshyn” (2020): наукова антологія як простір удячних” (М. Михайленко, Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди), “Прецедентні феномени в художньому дискурсі (на матеріалі творів письменників української діаспори)” (Ю. Горбачик, Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького), “Концепт “вино”

в поезії представників української діаспори” (А. Кушніренко, Ю. Літвін, Таврійський національний університет імені В. І. Вернадського), “Реалізація категорії атрибутивності в системі складного речення (на матеріалі роману “Марія” Уласа Самчука)” (В. Олейнікова, Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького), “Стилістичні можливості суфіксів суб’єктивної оцінки в романі В. Барки “Жовтий князь” (В. Продащук, Запорізький національний університет), “Методика вивчення еміграційної літератури для дітей та юнацтва” (О. Мерошнік, ДЗ “Луганський національний університет імені Тараса Шевченка”), “Усвідомлення учнями уроків історії під час вивчення творів Олександра Олеся в 5 класі” (Я. Лобанова, ДЗ “Луганський національний університет імені Тараса Шевченка”), “Формування соціальних компетентностей учнів у процесі вивчення літературної казки “Пан Коцький” Ігоря Качуровського” (Т. Прилуцька, Запорізький національний університет), “Формування читацької компетентності в учнів 11 класу на уроці позакласного читання за творами Оксани Лятуринської” (З. Сікора, ДЗ “Луганський національний університет імені Тараса Шевченка”), “Еристичні вміння десятикласників як складник художньо-читацької (літературної) предметної компетентності” (Д. Скуратовська, Бердянський державний педагогічний університет), “Новомова” творів Володимира Діброви” (Л. Буруля, ДЗ “Луганський національний університет імені Тараса Шевченка”), “Лінгвістичний аналіз тексту як засіб формування соціокультурної компетентності учнів (на матеріалі художніх творів українських письменників-емігрантів)” (С. Кметь, ДЗ “Луганський національний університет імені Тараса Шевченка”), “Моляться соняшники...” (мова роману Василя Барки “Жовтий князь”) (А. Шуляк, ДЗ “Луганський національний університет імені Тараса Шевченка”), “Олена Теліга: “Якими нас прагнете?” (мовний погляд на гендерне питання)” (Т. Віту, ДЗ “Луганський національний університет імені Тараса Шевченка”).

Неабиякий інтерес викликали й виступи студентів Херсонського державного університету: “ІКТ у процесі вивчення епічних творів Ольги Кобилянської “Земля” та Володимира Винниченка “Момент” (С. Голота), “Художня специфіка лірики Наталі Ливицької-Холодної та Алли Тютюнник” (Д. Калюжна), “Херсонські мотиви в поезії Надії Теленчук” (К. Годун), “Особливості використання фольклору в драматургії Віри Вовк” (К. Горбунова), “Тулагівські мотиви в творчості Івана Багряного та Василя Стуса” (А. Давиденко), “Художні особливості лірики Остапа Лапського” (В. Мильник), “Образи природи в ліриці Івана Златокудра” (А. Нечипорук), “Інтертекстуальність у творах Віри Вовк та Віктора Неборака” (Д. Пашковська), “Ліричні екслібриси в творчості Тадея Карабовича та Олега Олексюка” (М. Ратар), “Художня своєрідність лірики Ліни Костенко та Галі Мазуренко” (В. Ріпа), “Художня специфіка інтимної

лірики Василя Симоненка та Андрія Легота” (О. Савчук), “Сонетарні модифікації в доробку Яра Славутича та Валерія Кулика” (П. Снігур), “Мотиви та образи лірики Івана Киризьюка” (Н. Чухатурян), “Патріотичні мотиви в ліриці Яра Славутича та Василя Загороднюка” (Є. Шкура), “Образ мандрівного митця в прозі Віри Вовк” (М. Алмашова), “Психологізм у змалюванні дитячих характерів у новелістиці Володимира Винниченка та Степана Васильченка” (М. Бородовська), “Онїричний простір у прозі Докії Гуменної та Макса Кідрука” (А. Зубова), “Образи козаків у творі Володимира Арєнєва “Бісова душа, або заклятий скарб” і Юрія Липи “Козаки в Московії” (А. Слаквіч), “Тема УПА в прозі Уласа Самчука, Миколи Василенка та Марії Матїос” (Д. Срібна), “Юрій Липа як літературознавець” (А. Авакімян), “Ігор Качуровський як теоретик літератури” (К. Вертюк), “Літературно-критична діяльність Богдана Рубчака” (С. Ісаєва), “Літературознавчі осяги Дмитра Чижевського” (В. Касьяненко), “Літературознавче подвижництво Яра Славутича” (А. Коваленко), “Дмитро Донцов як літературний критик” (Д. Летка), “Богдан Бойчук як літературний критик” (А. Мірошніченко), “Літературно-критична діяльність Леоніда Білецького” (О. Петрашук), “Шевченкознавчі праці Євгена Маланюка” (А. Самойленко), “Віктор Петров про естетичну доктрину Т. Шевченка” (О. Семенчук), “Шевченкознавчий дискурс у літературознавчому доробку Григорія Грабовича” (А. Сироткіна), “Ольга Пресіч як дослідниця української прози Канади (на матеріалі монографії “Орачі прерій”)” (В. Стефурак), “Літературно-критичні виступи Тадея Карабовича” (К. Харитонова), “Теоретико-літературні здобутки Володимира Державина” (Н. Кухарчук), “Яр Славутич як літературний критик” (Г. Тарасова), “Композити з колірним компонентом у поезії Віри Вовк” (А. Авакімян), “Солярна номінація СОНЦЕ у поезії Ю.Тарнавського” (І. Журба), “Етнокультурний зміст слова-образу ЗЕМЛЯ у поезії Віри Вовк” (О. Петрашук), “ІКТ у процесі вивчення поезії Івана Франка та Олександра Олеся” (Ю. Глушко), “Використання ІКТ у процесі вивчення творів Лесі Українки “Лісова пісня” та Олександра Олеся “По дорозі в Казку” (Т. Домбровська), “Вивчення епосу у старшій школі з використанням ІКТ (на прикладі творів Івана Нечуя-Левицького “Кайдашева сім’я” та Івана Багряного “Тигролови” (Л. Логвінова).

Конференція засвідчила, що скарбниця діаспорної літератури настільки багата й розмаїта, що потрібні нові й нові такі форуми для обговорення подібної проблематики. Учасники висловили пропозицію обміркувати варіант проведення чергової зустрічі молодих науковців уже не в усеукраїнському, а міжнародному форматі з запрошенням до участі студентів зарубіжних вишів.

Василина Клімук

Зустрічі з представниками українського осередку Міжнародного ПЕН-клубу (до 100-річчя організації)

Якісна сучасна українська література – це те, про що потрібно говорити, і з чим варто знайомити не лише підростаюче покоління, але й уже досвідчених читачів. Саме тому, представники Українського осередку Міжнародного ПЕН-клубу, що завітали з Києва, Алім Алієв, Павло Коробчук, Олег Коцарев, Галина Крук, Тетяна Терен і Марія Титаренко й відвідали 4-5 червня 2021 року Херсон. І наше місто було приємно вражене й зацікавлене таким культурно-просвітницьким десантом. Акція присвячена 100-річчю Міжнародного ПЕН-клубу, що відзначається у всьому світі у жовтні цього року.

Події, що були сповнені інтриги та щирого інтересу, бажання якнайглибшого порозуміння, відбувалися в трьох різних локаціях міста: у переповненій слухачами та глядачами трансформер-залі Херсонського державного університету, у вітальні Центральної міської бібліотеки імені Лесі Українки та в затишному просторі Urban CAD.

Насамперед запам'яталася тепла й плідна зустріч зі студентами та викладачами Херсонського державного університету, що відбулася 4 червня о 13:00. Окрім здобувачів освіти та педагогів вишу, захід відвідали відомі науковці, журналісти, письменники, шанувальники та поціновувачі художнього слова. Гостей привітав ректор Херсонського державного університету О. Співаковський, а представив доцент кафедри української філології та журналістики, завідувач Міжкафедральної наукової лабораторії “Українська література в англomовному світі” І. Немченко. Присутні отримали змогу близько познайомитися з членами та членкинями Українського осередку Міжнародного ПЕН-клубу – цікавими сучасними авторами, активними діячами в царині літератури та журналістики, правозахисниками, пропагандистами рідної мови. Оскільки для цієї всесвітньої структури 2021-й рік є ювілейним, гості розповіли про діяльність своєї організації, особливо її української філії.

Першою взяла слово журналістка, письменниця, кураторка книжкових проєктів та літературних програм Тетяна Терен. Вона відома як упорядниця видань “Літопис самовидців: дев'ять місяців українського спротиву”, “РЕСвізити: антологія письменницьких голосів” та ін. Тетяна Терен у своєму виступі-заспіві здійснила історичний екскурс, окресливши столітній поступ Міжнародного ПЕН-клубу, та дала короткі та влучні характеристики своїм товаришам по осередку, почергово запрошуючи їх до жвавої та насиченої розмови.

Кожен виступ зацікавлював слухачів актуальністю й широтою порушених проблем, щирою схвильованістю й стурбованістю у зв'язку зі станом речей у світі та довкола України, а ще оптимістичною налаштованістю та іскристим гумором.

Так, Алім Нурійович Алієв, який належить до кримськотатарської гілки татів, розповів про свою діяльність як журналіста, правозахисника, дослідника та менеджера освітньо-культурних проєктів. Він є заступником директора Українського інституту, співзасновником громадських організацій КримSOS та Кримський Дім, медіаконсультантом, живе проблемами окупованого Криму, гуманітарної політики, сучасного стану й подальших перспектив кримськотатарського народу, свободи слова та комунікаційних стратегій. А. Алієв є співавтором книжки “Мустафа Джемільєв. Незламний” (разом із Севгіль Мусаєвою). Чимало цікавого він розповів про вже традиційний літературний українсько-кримськотатарський конкурс “Кримський інжир/ Qıgım İncirı”, що був започаткований у липні 2018 року для поетів, прозаїків та перекладачів. Під такою назвою проходять і фестивалі означеної тематики, перший із яких відбувся наприкінці того ж 2018 року. Мета подібних заходів усіляко сприяти розвитку кримськотатарської мови та літератури, поширювати інформацію про культурні здобутки Криму, поглиблювати співпрацю в українсько-кримськотатарській перекладацькій царині.

Книжкові подарунки від гостей

З захопленням присутні зустріли виступ Павла Коробчука, який відомий багатьма своїми творчими іпостасями: письменник, музикант, актор, журналіст, публіцист, літературний критик, перекладач. Він є автором романів “Море для шульги” та “Ключові клапани”, а також “Священної книги гоповідань”, поетичних книжок: “Натщенебо”, “Кайфологія”, “Динозавр”, “Мерехтіло”, “Хвоя”. А збірку “Цілодобово” видав спільно з Олегом Коцаревим і Олегом-Богданом Горобчуком. Не забув П. Коробчук розповісти й про свою артистичну справу, зокрема про музичні альбоми: “Ногобро” та “Zoovsim”.

А письменниця, журналістка, публіцистка, стипендіатка програми імені Фулбрайта, кандидатка наук із соціальних комунікацій, доцентка кафедри медіакомунікацій Українського католицького університету Марія Титаренко (уродженка с.Гарячі Ключі на острові Ітуруп у Росії, що переїхала в Україну), відома поетичною збіркою “Impasto”, поемою “Мости”, новелою “Півгодини Неба”, провела просто блискучий майстер-клас за своєю книжкою “Комунікація від нуля. Есеї для Мані”.

Зливи оплесків супроводжували й письменницькі виступи Олега Коцарева та Галини Крук. Адже кожен із гостей – це справжня зірка на небосхилі сучасної літератури, журналістики, дослідницької діяльності.

На завершення зустрічі письменники залишили пам’ятні подарунки для наукової бібліотеки та факультету української та іноземної філології і журналістики Херсонського державного університету – книги з автографами. У відповідь вони отримали на згадку примірники місцевого

видання – літературно-наукового збірника “Вісник Таврійської фундації (Осередку вивчення української діаспори)” та запрошення друкуватися на його сторінках. А ще А. Алієв люб’язно погодився ввійти до складу редколегії цього річника і посприяти висвітленню в ньому актуальної кримськотатарської проблематики.

Того ж дня, 4 червня о 17:00, у Центральній міській бібліотеці імені Лесі Українки гості нашого міста провели дискусію “Що дасть нам силу?”, до якої прилучився читацький загал та персонал книгозбірні.

А 5 червня о 14:00 відбулися літературні читання в Urban CAD, де автори мали змогу поділитися зі слухачами фрагментами своїх творів. Звучали тексти українською та кримськотатарською мовами, переплітаючись, мов два дзвінкоголосих струмки.

Заходи відбулися за підтримки проєкту “Наближення”, в рамках якого письменники відвідують різні міста України з метою поширення інформації про сучасний літературний процес та безпосереднього знайомства з його творцями.

Радіємо, що наше місто стало частиною такого важливого проєкту! І чекаємо нових подібних культурно-просвітницьких акцій.

Алім Алієв та Василина Клімук.

Гості підписують книжки з автографами.

*Спільне фото на згадку.
Світлини підготувала Тетяна Цепкало*

Третя Василенківська конференція в Херсоні

14 травня 2021 року на платформі Zoom відбулася III регіональна наукова конференція “Микола Василенко і процес відродження української культури та державності”, присвячена пам’яті відомого землянина, Почесного громадянина Херсона, справжнього майстра слова. Співорганізаторами форуму вже традиційно були Управління культури Херсонської міської ради, Херсонська обласна універсальна наукова бібліотека імені Олеся Гончара, Херсонська обласна організація Національної спілки письменників України, Херсонська обласна організація Всеукраїнського товариства “Просвіта” імені Тараса Шевченка, Херсонська обласна організація Всеукраїнського товариства політичних в’язнів і репресованих, Таврійська фундація імені Миколи Василенка (Осередок вивчення української діаспори), Кафедра української філології та журналістики Херсонського державного університету, Міжкафедральна наукова лабораторія “Українська література в англomовному світі” при ХДУ, Літературна студія імені Василя Вишиваного.

Микола Олександрович Василенко (1924-2018) це визначний письменник, критик, публіцист, мемуарист, перекладач, член НСПУ, багатолітній очільник Таврійської фундації (ОВУД), член місцевих організацій Всеукраїнського товариства політичних в’язнів і репресованих, Народного руху України, Всеукраїнського товариства “Просвіта” імені Т. Г. Шевченка, Конгресу української інтелігенції, Херсонського куреня сатириків і гумористів, співробітник наукової лабораторії “Українська література в англomовному світі” при Херсонському державному університеті. Тож науковий форум скликав представників найрізноманітніших установ, закладів, громадських організацій.

Творча спадщина М. Василенка досить осяжна й різноманітна: поезія, проза, публіцистика, літературна критика, мемуари, листування. Серед основних його здобутків: книжки “Небовий ключ” (1990), “Очна ставка” (1990), “Жменя дощу” (1999), “Уламки імперії: історичний роман: у трьох частинах” (2002), “Усе царство – за коня! : віршовані казки” (2003), “Архітектура планиди” (2004), “Курай для пожежі : щоденникові записи 1970-1985 рр.” (2007), “Довга дорога з тунелю” (2009), “Тавровані зоряниці” (2011), “Транзит самоцвітів: переклади” (2012), “Катреновий телескоп” (2014), “Дощ і сонце: листи, статті, поезія” (2018) тощо. Тож знову і знову ці розмаїті матеріали ваблять око дослідників різного віку, старших і молодших генерацій.

На відкритті конференції з вітальним словом до присутніх у просторі Zoom звернулися завідувачка краєзнавчого відділу Херсонської обласної

універсальної наукової бібліотеки імені Олесь Гончара Оксана Токовило, голова Херсонської обласної організації НСПУ, кандидат філологічних наук, доцент ХДУ Василь Загороднюк, кандидатка філологічних наук, доцентка, завідувачка кафедри української філології та журналістики ХДУ Світлана Климович, голова Херсонської обласної організації Всеукраїнського товариства “Просвіта” імені Тараса Шевченка, заслужений діяч культури України, член НСПУ Олег Олексюк, голова Таврійської фундації (ОВУД), член НСЖУ Любов Гаражій, кандидат філологічних наук, доцент, завідувач міжкафедральної наукової лабораторії “Українська література в англomовному світі” при Херсонському державному університеті Іван Немченко.

У рамках третьої Василенківської конференції розглядалися такі проблеми: “Микола Василенко: людина і поет” (Марія Пентилюк, докторка філологічних наук, професорка кафедри української філології та журналістики ХДУ), “Причорноморські мотиви в ліриці Миколи Василенка та Анатолія Качана” (Інна Береза, кандидатка філологічних наук, доцентка, членкиня Миколаївської обласної організації Всеукраїнського товариства “Просвіта” імені Тараса Шевченка), “Методика використання творів Миколи Василенка під час вивчення старшокласниками літератури рідного краю” (Наталя Чабан, кандидатка педагогічних наук, доцентка, вчителька української мови та літератури, художньої культури Херсонського Таврійського ліцею мистецтв Херсонської міської ради), “Вивчення поезії Миколи Василенка на уроках літератури рідного краю з використанням ІКТ” (Лідія Бондаренко, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри української філології та журналістики ХДУ), “Образи дітей у творах В. Винниченка та М. Василенка” (Марія Бородовська, магістрантка ХДУ), “Епоха очима Миколи Василенка” (Любов Гаражій, членкиня НСЖУ, голова Таврійської фундації (ОВУД), “Книга живих в апокаліптичних візіях М. Василенка” (Олександр Найдьонов, в. о. завідувача кафедри соціально-гуманітарних та природничих наук Університету сучасних знань у Києві), “Микола Василенко як борець за Україну в кремлівських катівнях” (Іван Лопушинський, доктор наук із державного управління, професор кафедри державного управління, педагогіки та психології ХНТУ), “Микола Василенко і його творча спадщина: бібліотечний ракурс” (Оксана Токовило, завідувачка краєзнавчого відділу Херсонської обласної універсальної наукової бібліотеки імені Олесь Гончара), “Віршована

публіцистика Миколи Василенка” (Олександр Гунько, член НСПУ, критик, журналіст із м. Нова Каховка), “Концепт відчуття у творах Миколи Василенка” (Ірина Гайдаєнко, кандидатка філологічних наук, доцентка кафедри української філології та журналістики ХДУ), “Рецепція історії України в поезії Миколи Чернявського та Миколи Василенка” (Людмила Корівчак, кандидатка філологічних наук, доцентка, вчителька української мови та літератури Херсонського навчально-виховного комплексу № 15 Херсонської міської ради), “Тема геноциду в творчості Миколи Василенка та В’ячеслава Друзяки” (Іван Немченко, кандидат філологічних наук, доцент, завідувач міжкафедральної наукової лабораторії “Українська література в англomовному світі” при ХДУ), “Художній світ дитячої поезії Миколи Василенка” (Олег Олексюк, член НСПУ, заслужений діяч культури України, голова ХОО Всеукраїнського товариства “Просвіта” імені Тараса Шевченка, керівник арт-проєкту “Українська хата талантами багата”), “Особливості творення образу Херсонщини в поезії Миколи Василенка” (Павло Параскевич, кандидат філологічних наук, доцент, член правління Таврійської фундації (ОВУД), член міжкафедральної наукової лабораторії “Українська література в англomовному світі” при ХДУ), “Історіософські візії Миколи Василенка та Яра Славутича” (Галина Немченко, кандидатка філологічних наук, доцентка, членкиня міжкафедральної наукової лабораторії “Українська література в англomовному світі” при ХДУ, членкиня Союзу українок), “Жанрова специфіка і поетика роману Миколи Василенка “Уламки імперії” (Наталія Чухонцева, кандидатка філологічних наук, доцентка, членкиня міжкафедральної наукової лабораторії “Українська література в англomовному світі” при ХДУ), “Темпоральні маркери в творчості Миколи Василенка” (Володимир Демченко, кандидат філологічних наук, доцент кафедри державного управління, педагогіки та психології ХНТУ), “Микола Василенко і міжнародний вектор у діяльності Таврійської фундації (ОВУД)” (Галина Бурдіна, завідувачка загального відділу Суворовської районної в м.Херсоні ради), “Творчість Миколи Василенка-респондента” (Василь Загороднюк, член НСПУ, кандидат філологічних наук, доцент кафедри української філології та журналістики ХДУ), “Твори Миколи Василенка у вибірковій дисципліні “Урбанолінгвістичні студії” (Світлана Мартос, кандидатка філологічних наук, доцентка кафедри української філології та журналістики ХДУ), “Микола Василенко: подорож по Таврії” (Валерій Кулик, член НСПУ), “Старослов’янізми в поезії М. Василенка” (Тетяна Окуневич, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри української філології та журналістики ХДУ), “Міфологема води в ліриці Миколи Василенка” (Тетяна Цепкало, кандидатка філологічних наук, доцентка кафедри української філології та журналістики ХДУ), “Поетика збірки М. Василенка “Архітектура планиди” (Ніна Плакида, учитель української мови та літератури НВК “Школа гуманітарної праці” у Херсоні), “3

Україною в серці: патріотичний пафос діяльності поета Миколи Василенка” (Анатолій Кичинський, член НСПУ, лауреат Національної премії імені Т.Г.Шевченка), “Особливості техніки Миколи Василенка як перекладача” (Василь Піддубняк, член НСЖУ, головний редактор альманаху “Степ”), “Метафора в поезії М. Василенка” (Тамара Мандич, аспірант кафедри української філології та журналістики ХДУ), “Творчі світи Айріс Мердок та Миколи Василенка: грані дотику” (Галина Бокшань, кандидатка філологічних наук, доцентка кафедри готельно-ресторанного та туристичного бізнесу й іноземних мов Херсонського державного аграрного університету), “Субстандартні одиниці в мові творів М. Василенка” (Олена Піддуба, магістрантка ХДУ), “Постать Тараса Шевченка в творчості Миколи Братана та Миколи Василенка” (Катерина Ткач, студентка 4 курсу факультету української й іноземної філології та журналістики ХДУ), “Тулагівські мотиви в поезії Василя Стуса та Миколи Василенка” (Анна Давиденко, студентка 4 курсу факультету української й іноземної філології та журналістики ХДУ), “Сонетарні форми в доробку Валерія Кулика та Миколи Василенка” (Поліна Снігур, студентка 4 курсу факультету української й іноземної філології та журналістики ХДУ), “Художня своєрідність інтимної лірики Василя Симоненка та Миколи Василенка” (Ольга Савчук, студентка 4 курсу факультету української та іноземної філології та журналістики ХДУ), “Патріотичний пафос лірики Миколи Василенка та Василя Загороднюка” (Єлизавета Шкура, студентка 4 курсу факультету української та іноземної філології та журналістики ХДУ), “Проблема художньої та історичної правди в романі Миколи Василенка “Уламки імперії” (Вікторія Личакова, студентка 4 курсу факультету української та іноземної філології та журналістики ХДУ), “Мова і стиль поезії Миколи Василенка та Олега Олексюка” (Марія Ратар, студентка 4 курсу факультету української та іноземної філології та журналістики ХДУ), “Тема УПА в прозі Миколи Василенка та Марії Матіос” (Діана Срібна, студентка 2 курсу факультету української й іноземної філології та журналістики ХДУ), “Поетика малої прози Євгена Гуцала та Миколи Василенка” (Яна Дудурич, студентка 4 курсу факультету української й іноземної філології та журналістики ХДУ).

Чергова наукова конференція, присвячена славному співцеві-земляку, минула, а попереду наступна, що планується на травень 2022 року. Очікуємо від неї нових прочитань Василенкового доробку, нових наукових пошукань і здобутків.

Олег Олексюк

У Гончарівці привітали з ювілеями Марію Шнайдер-Сенюк

В рамках проєкту “Гордість Херсонщини” 16 вересня 2021 року в залі каталогів Херсонської обласної книгозбірні імені Олеся Гончара відбулась творча зустріч із легендарною художницею, знаною громадською діячкою, заслуженою художницею України Марією Шнайдер-Сенюк. Присутні мали змогу ознайомитися з публікаціями в газетах та журналах України на тематичній ілюстративно-книжковій виставці, а також почути про життєвий та творчий шлях всевітньо відомої майстрині гобелену та живопису.

Народилась Марія Несторівна Шнайдер-Сенюк 9 червня 1936 року у селі Коблин Млинівського району Ровенської області. Її жіночість, осяяна талантом і працелюбністю, приваблює шанувальників українського мистецтва. З юних літ вона тримає у собі стержень віри у перемогу світлого і справедливого. 1956 року пані Марія закінчила Львівське училище прикладного і декоративного мистецтва (педагоги: В. Цюнь, Н. Сукачова, В. Черкасов та К. Звіринський).

Використовуючи традиційні засоби виразності, художниця завжди знаходиться у пошуку нових незаангажованих сюжетів килимоткацтва. Її твори примушують замислитись над долею неньки України. Її творчість осяяна життєдайною силою природи України. Декоративна святковість, витончена легкість, поетична алегоричність вирізняють її сюжетно-тематичні килими та гобелени з-поміж інших майстрів Північного Причорномор'я. Її роботи “Хотіла б я піснею стати”, “Маруся Чурай”, “Григорій Сковорода”, “Неначе писанка село”, “Син землі”, “Крізь тисячоліття”, “Увійдіть до Храму” та “Сіяч” наснажують на переосмислення краями свого буття на життєдайній землі українській.

Ще далекого 1971 року Марію Шнайдер-Сенюк зараховують до лав Національної спілки художників України. Художниця працює не лише з килимами та гобеленами. Її пейзажі заслуговують на окреме дослідження. Живопис у картинах Марії Шнайдер-Сенюк співає кольорами, зачаровує і тримає у полоні прекрасного. Тож не дивно, що 1992 року Марія Несторівна Указом Президента України удостоєна високого звання Заслужений художник України.

Вона одна з перших на Херсонщині ще наприкінці 1980-х увійшла до лав Товариства української мови в Херсоні та Народного Руху України, а з 1992 року є в активі Херсонського обласного об'єднання Всеукраїнського

товариства “Просвіта” імені Тараса Шевченка. Нині ж є активною учасницею Союзу українок. Дух національної свободи відчутний у багатьох полотнах майстра пензля.

Роботи Марії Шнайдер-Сенюк мають неабиякий попит серед мистецтвознавців та поціновувачів таланту художниці. Її гобелени можна зустріти у багатьох музеях України, Канади та США. До речі, в музеї Тараса Шевченка експонується гобелен “Тригорій Сковорода”. Чимало її робіт знайшли своє життя в Київському державному музеї Українського народно-декоративного мистецтва, Херсонському обласному художньому музеї імені Олексія Шовкуненка, літературному музеї Бориса Лавреньова та в приміщенні Херсонської обласної універсальної наукової бібліотеки імені Олеся Гончара. Неодноразово її картини ставали окрасою того чи іншого літературно-художнього видання. Про це згадував у своєму виступі і Почесний громадянин міста Херсона, заслужений діяч мистецтв України, відомий поет Валерій Кулик. Він згадав про свою поетичну збірку “У мареві мальв”, в основу оформлення обкладинки якої лягла репродукція картини пані Марії. З вдячністю і шаною до майстрині Валерій Павлович зачитав у залі свій новий сонет – присвяту ювілярці. Адже 2021 року Марія Несторівна справляє не лише 85-річчя від Дня свого народження, а і 50-річчя від Дня зарахування її до лав Національної спілки художників України.

Марію Несторівну з ювілеями привітали: голова Херсонського обласного відділення Союзу Українок Валентина Січова, заступник директора Херсонського обласного художнього музею імені Олексія Шовкуненка, мистецтвознавець Владислава Дяченко, знана українська художниця Ольга Бондаренко та українська краєзнавиця Людмила Постриган. Прозвучало чимало позитивних відгуків про яскраву мальовничість полотен Марії Шнайдер-Сенюк і уміння майстрині тонко передати красу природи і розмаїття життя. В честь всесвітньо відомої художниці звучала не лише поезія, а й українська пісня у виконанні Народного ансамблю народної пісні “Червона калина” Херсонського обласного Палацу культури (керівниця Ганна Гура), лауреата Міжнародних та Всеукраїнських конкурсів вокалістів Тетяни Дудкіної та юного обдарування, 10-річного соліста вокальної студії Антоніни Потужньої, лауреата багатьох престижних конкурсів вокалістів Максима Зарічного.

Понад півсотні глядачів мали змогу також насолодитися переглядом нових полотен, які увійшли до нової персональної виставки картин Марії Шнайдер-Сенюк “Запах євшан-зілля”. Виставка буде експонуватися у залі каталогів обласної книгозбірні імені Олеся Гончара до кінця вересня.

А нам залишається подякувати цьогорічній ювілярці, легендарній художниці Марії Шнайдер-Сенюк за те, що Вона є у нашому житті, за те, що відгукнулася на нашу пропозицію та долучилася до проєкту “Гордість Херсонщини”. Ми хочемо побажати вельмишановній Марії Несторівні довгих літ творчого життя та дорогоцінного Божого дару здоров’я! А Вам, друзі, раджу також переглянути дивовижну красу, яка сяє з полотен вище зазначеної виставки картин. До нових зустрічей у Гончарівці!

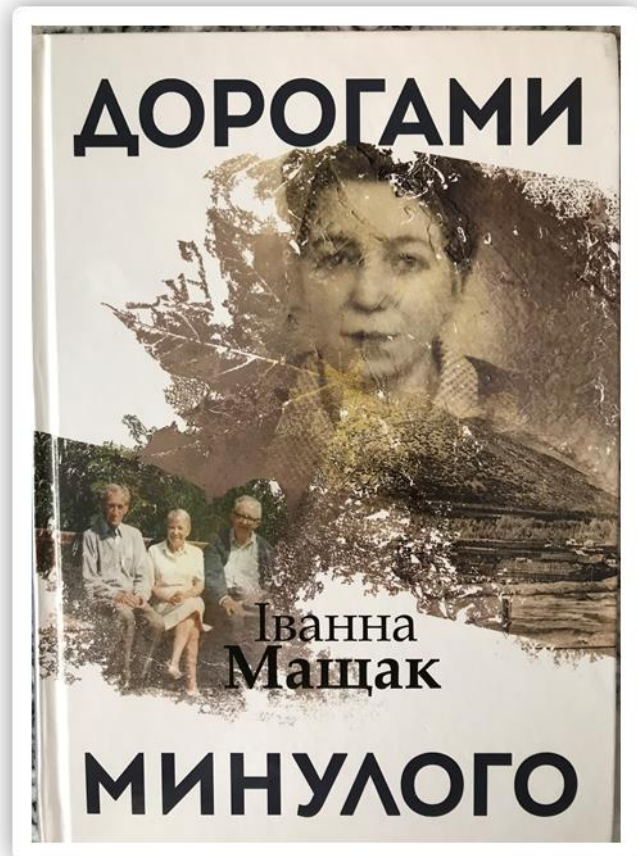
Микола Дупляк

**За любов до України окупанти відняли
від неї найкращі роки молодости
(Іванна Мащак. Дорогами минулого. Київ, 2019. 256 с.)**

Завдяки наданій фінансовій допомозі Союзу українців Британії, маємо змогу читати друге, доповнене видання книжки споминів лондонської українки Іванни Мащак, що охоплює період 30-40-50-х років ХХ століття, а саме: українське підпілля під Польщею, операцію “Вісла”, переповнені табори ГУЛАГу на Колімі. Все це авторка пережила особисто. Публікацію присвятила своїм покійним – батькам, братам, і всім приятелям, які відійшли у вічність.

Прочитавши книжку, читач дивується, як ця “щупленька, маленька, непомітна” дівчина-українка, на долю якої випало стільки випробувань у важкому й вельми складному житті, пережила всі знущання у польських і радянських тюрмах і концтаборах, де знаходила сили щоб зберегти здоров'я і життя? Про це повинен подумати кожен, хто прочитає її спомини. Пережити епоху масового методичного винищування здорового, свідомого й живого, коли через Україну прокотилася Друга світова війна – боротьба двох тоталітарних фашистських режимів між собою, – було дуже важко. Ще важче було зберегти свою людську гідність, а гідність українки тим більше. Авторка зберегла її. У читача залишається пошана до неї та гордість за інтелігентну українську жінку, її родичів тощо.

Пані Іванна розповідає не лише про себе – своє поневіряння у Польщі та в Росії, яку на той час звали Радянським Союзом, але й про свого чоловіка Володимира. До речі, його батько о. Іван Мащак був польовим духівником УГА. Наведені зразки спогадів Володимира доповнюють розповідь пані Іванни дуже цікавими свідченнями про Дивізію “Галичина”, до якої

вступив 1944 року і яка згодом стала 1-ю Українською Дивізією УНА. Воїн цікаво розповідає про останній рік війни в Німеччині та його службу в Дивізії, про переправку українських дивізійників із полону в Італії до Великої Британії. Такі події збагачують публікацію розповідями людей, які щиро діляться з нами своїм досвідом. Це, тим більше, що з метою знецінення українського визвольного руху, про наших дивізійників вороги української державности написали, і досі пишуть, багато брехні. Це був час, коли “правдиве українське слово тримали за важчою залізною колодою”, – відмічає Аріадна Войтко у вступній статті до книжки п.н. “Доля в жанрі драми”. Безсумнівно, що й досі пані Іванні ввижаються сірі стіни польської дефензиви, сопки й тріскучі морози колимських таборів – побиття, спросоння в очі сліпуче світло, голод і холод, виснажливі допити. Та хіба таке забувається? Чи можна забути зловісне попередження “Вніманіє! Вніманіє! Шаг влево, шаг вправо, конвой стреляє без предупреждения!?” Журналістка А. Войтко слушно зауважує, що землякам в Україні, основно тим, що досі сумують за радянськими порядками, “дешевою вареною ковбасою і смачним пломбіром”, було б особливо корисно прочитати цю книжку. “Бо в ті часи навіть назватися українцем – вже був сміливий вчинок”.

На щастя, між українцями все були й багаті духом патріоти, які хотіли жити як вільні люди у своїй незалежній державі; хотіли, за словами А. Войтко, “думати, говорити, молитися по-українськи”. Такі були в усіх поколіннях і в усіх віках. Колоніальний режим не терпів вільної думки. Не сприймав справедливих бажань українців – жити у своїй вільній державі, між вільними вільній та незалежній. Тих, хто ставив йому будь-який спротив, брутально карали. Так робили поляки і німці, так робили росіяни в своїй червоній імперії, що радянською звали.

Не обминула знущань і каторги молода Іванка, яка допомагала Українській Повстанській Армії. Як член Юнацтва ОУН, вона виконувала різні доручення повстанців, а найчастіше зв’язку. Попавши в руки польської безпеки, вона пройшла з польських тюрем аж до Колими, до Бутугичагу, що не без причини по-якутськи – “долиною смерти” зветься. Іванці вистачало сили і духу зносити нелюдські страждання. Допомогало те, що з нею було багато дівчат із Західної України. Вони всі були особливо дружні та солідарні: допомагали собі в щоденній біді, молилися, відзначали релігійні свята, колядували, деклямували вірші Шевченка, вишивали рушники.

Короткі нариси-фрагменти пані Іванна писала в різний час із думкою про те, що, може, колись збере їх воєдино, щоб не забулася пам’ять про пережите. Таких, як вона, були тисячі, тож розповідь про себе – це водночас розповідь про тисячі українок – про цвіт нашого народу, який винищували вороги української державности. Спогади Іванни Мащак – це

коротка історія одної священничої родини, яку переслідували окупанти на її власній землі.

Авторка народилася 1925 року в с. Крупець Любачівського повіту (тепер Польща) в родині греко-католицького священника. 1945 року її вперше заарештували поляки в с. Хоробрів, про яке розповідає з особливою приємністю та ностальгією; покарання відбувала у Львові. 1947 року під час етнічної чистки (операція “Вісла”) разом із родиною її депортували на польські понімецькі землі. 1948 року Іванку знову заарештували й передали до СРСР. Там відбувала покарання на Колимі – Магадан, Бутугичаг і Хеніканджа. Після звільнення з каторги 1955 року, Іванна повернулася до своєї мами – до Срокова, що біля Кентшина. Батька вже не було в живих. Можна собі уявити зворушливу зустріч доньки і матері після довгої розлуки. У Польщі десять років працювала в повітовій та міській бібліотеках. 1965 р. виїхала до Англії і там вийшла заміж. У вільній країні приєдналася до праці в рядах організованої української спільноти. Її статті друкувалися у багатьох українських періодиках.

Чимало місця у своїх споминах авторка присвятила селу Хоробрів на Сокальщині, в якому на досить високому рівні діяли аматорські гуртки, а на галявині за селом щороку відбувалися великі фестини. У селі діяла читальня “Просвіта” та дівоча оркестра. Молодь цікавилася спортом. Вже 1903 р. у селі існувало спортивне товариство “Січ”, пізніше “Луг”. Велику діяльність проявляв Союз українок. Вся активна праця в селі проводилася на приходстві, саме тому авторка була з нею добре знайома і згадує про це з особливим сентиментом. Це слід завдячувати батькові – свідомому священнослужителю о. Осипові Пшепюрському, який під час визвольних змагань служив в УГА, а стрийко Іванки (о. Андрій) служив в УСС. Село було багате і вельми свідоме. Селяни були об’єднані в “Сільському господареві”. Активно діяв тут кредитний кооператив “Райфайзерка”, який допомагав селянам. Авторка гарно описала сільські звичаї, з якими кожен може познайомитися, адже ж вони відійшли у забуття, а сучасники не пам’ятають їх.

У селі було значне число інтелігенції та студентської молоді. Та все ж таки головною постаттю був священник, якому вірні вірили та шанували його як чесну людину. Він був і сповідником, і дорадником у всьому – надійним провідником. Саме тому окупаційна влада – польська і радянська намагалися винищувати таких людей; знищувати українську інтелігенцію. Перед Другою світовою війною (1933 – 1939) поляки часто запроторювали українців – націоналістів і комуністів, до горезвісного концтабору Береза Картузька. Під час війни з Хороброва до ОУН і УПА входила ціла група молодих хлопців. Коли після війни Хоробрів дістався Народній Польщі, цивільних українців винищувало не лише польське військо та міліція, але й

підпільні польські боївки – АК, БХ та інші. Вони нападали на українські села, палили хати, вбивали людей. Єдиним оборонцем населення залишилася Українська Повстанська Армія (УПА). Наші воїни стали оборонцями своєї землі, відплачували ворогам й наводили страх на окупаційні регулярні війська. Влітку 1946 р. поляки у спілці з більшовиками ніби “добровільно” депортували село в Україну. Решту населення депортували під час злочинної військової операції “Вісла” на північ і захід Польщі. Чимало односельчан потрапило тоді до концтабору Явожно, в якому ще недавно нацисти винищували євреїв. 1951 р. під час обміну територіями між СРСР і Польщею, Хоробрів передали до УРСР й надали йому нову назву – Правда.

Дуже доречно, що авторка окремо змалювала короткий життєвий шлях своїх старших братів: Мирослава, Всеволода та Юрка, бо ж їхня доля схожа на долю багатьох інших свідомих своїх обов’язків українських юнаків. Найстарший Мирослав під час війни пішов із похідними групами на Схід. Загинув 1943 р. з рук польських боївкарів як їхав до праці. Середній брат Всеволод (Дико), член ОУН, був зв’язковим українського підпілля з західними дипломатичними представництвами у Варшаві. Його арештували 1947 р. з допомогою зрадника – польського агента Леона Лапінського “Зенона”; передали до СРСР, де його засудили на 25 років “трудовах лагерей” й етапували на Колиму. Згодом він повернувся до Польщі, помер 1998 р. в Ольштині. Наймолодший брат Юрко загинув у лавах дивізії “Галичина” під Бродами. Панну Іванку арештували поляки 18 січня 1948 р., а згодом передали радянським агентам. З Києва 1949 р. простелився для неї шлях на Сибір. Її засудили на десять років ув’язнення в “Береговому ісправітельно-трудоному лагері” (Берлаг). Цей табір діяв від 1948 до 1954 року та входив до системи особливих концтаборів, у яких утримували борців за незалежність України та інших націй, території яких були окуповані радянськими військами. Сюди також заточували “шпигунів і диверсантів” та осіб, які мали чи могли мати небезпечні для радянського режиму зв’язки з антибільшовицькими організаціями за кордоном.

У своїх споминах радянські концтабори авторка називає по-російськи “лагерями”. Їй довелося зазнати особливих знущань у концтаборі, що в бухті Ваніно біля Охотського моря. Там були політв’язні переважно з Галичини. Іванна Мащак відмічає, що між ними помічалася здруженість і дисципліна. Одначе, перед Іванною була ще Колима: спецтабори політкаторжан. Авторка зберегла добру пам’ять про ті прокляті концтабори і змалювала в них життя каторжан із подиву гідною точністю. Багато варті й її свідчення про колимських та інших друзів, про яких пише з пошаною та вдячністю. Ніхто точно не знає, скільки їх – молодих дівчат і

юнаків – каторжан, поглинула непривітна чужа земля... Розповідь авторки збагачують збережені листи.

Десять років після повороту з Сибіру до Польщі, панна Іванна виїхала до Англії і там вийшла заміж за Володимира Мащака. У Лондоні почалося нове життя на волі; почалися нові клопоти та нові задуми. Авторка приєдналася до праці в Організації українських жінок (ОУЖ) та в інших структурах української спільноти. Щойно 1985 року зацікавилася малюванням і закінчила відповідні курси мистецтва. Книгу своїх спогадів ілюструє шістьма гарними кольоровими картинами. Як сама зізнається, вони вирізняються ясною композицією.

На прикладі життя однієї української родини дізнаємося не лише про побут, звичаї, освіту та релігію в Галичині, але й про головну ідею життя її мешканців усіх генерацій – жертовну, криваву й безкомпромісну боротьбу за Незалежність України. Безсумнівно, книжка має також виховне значення. Авторка зізнається, що вона ніколи не забула слів своєї матері, яка казала: “Діти, якщо матимете відвагу, завжди і всюди, де б ви не були, бути українцями і не кривити душею, це і є патріотизм”. І ми ніколи не кривили душею, зізнається пані Іванна – ні в неволі, ні на волі, й не раз болюче було, як дехто на еміграції хотів учити мене патріотизму. До речі, 1995 р. пані Мащак дістала листа з Генеральної прокуратури України і довідку про свою реабілітацію.

Спогади Іванни Мащак ілюструють і збагачують 160 чорно-білих світлин і документів. У виданні відмічено, що в ній збережено авторський стиль. Однак, це не дуже переконує читача. Книжка вийшла офсетним друком. Наклад – 500 примірників. Було б дуже корисно, щоби прочитала її українська молодь в Україні і в діаспорі. Вона ж бо повинна знати, що шлях до волі та Незалежності нашої Батьківщини простежується в усіх поколіннях українців. Його зрошували своєю кров'ю та своїм потом у важкій праці та боротьбі найкращі сини і доньки Українського Народу.

Іван Немченко

**Ольга Пресіч та її монографія про українську прозу
Канади (Пресіч О. Орачі прерій: українська проза
в Канаді. К., 2018. 286 с.)**

*Книжка Ольги Пресіч – результат ретельного
і цінного дослідження, корисний внесок
у вивчення літератури,
написаної українською мовою за межами України
М. Павлишин*

Про українську літературу в Канаді написано вже чимало. Досить згадати багатомасштабні монографії Яра Славутича “Українська поезія в Канаді” (1976) та “Українська література в Канаді” (1992), які репрезентують оцінки творів сотень авторів із цієї північноамериканської країни, що культивували на її просторах українське письменство.

Материкова та діаспорна дослідниця Ольга Вікторівна Пресіч, що викладає славістику в Університеті Вікторії в Канаді, відома багатьма своїми публікаціями про представників українського літературного та політичного зарубіжжя – Василя Вишиваного (Вільгельма фон Габсбурга), Олексу Гай-Головка, Ольгу Мак, Уласа Самчука, Яра Славутича та ін. У 2014 році вона успішно захистила в Інституті літератури імені Т. Г. Шевченка НАН України кандидатську дисертацію “Повоєнна українська проза в Канаді: проблемно-тематичні, жанрово-стильові пошуки”. А в наступні роки продовжила дослідження цього явища, розширивши його хронологічні межі на все ХХ століття. Ольга Вікторівна поєднує свою наукову діяльність із літературною, виступає як поетеса (ліричні збірки “Імпресії”, “Дон Жуан та інші примари”).

Монографія О. Пресіч “Орачі прерій: українська проза в Канаді”, опублікована київським видавництвом “К. І. С” у 2018 році, охоплює аналіз великого масиву текстів епіків Країни Кленового Листя в координатах ХХ століття.

Як відзначено в анотації до книжки, у ній “досліджується українська проза в Канаді як поліфонічне багатовимірне явище” [с.4]. Авторка монографії звертає увагу на проблематику студійованих текстів, характеризує жанрово-стильові моделі епічних зразків із доробку канадських українців різних генерацій.

У “Вступі” дослідниця наголошує на багатоаспектності такого суспільно-культурного явища, як літературне життя українців Канади в історичному зрізі, а також констатує ступінь маловивченості цієї проблематики. Особливо це стосується України, яка в радянські часи була

відгороджена від цивілізованого світу горезвісною залізною завісою. Тож із втіхою О. Пресіч відзначає, що *“після відновлення національної державності українське літературознавство пройшло шлях від замовчування діаспорного письменства, потрактування його як маргінального явища до посилення інтересу, глибокого наукового осмислення й усвідомлення цілісності художнього процесу зарубіжжя й материкової України”* [с.7]. Авторка монографії добрим словом згадує у вступній частині визначних діаспорних літературознавців Л. Залеську-Онишкевич, Г. Костюка, М. Ласло-Куцок, Д. Нитченка (Чуба), Л. Рудницького, Яра Славутича, Ю. Шереха (Шевельова), материкових науковців О. Астаф’єва, М. Васьківа, Р. Гром’яка, В. Дончика, М. Жулинського, М. Зубрицьку, М. Ільницького, Ю. Коваліва, В. Мацька, О. Мишанича, Р. Мовчан, В. Моренця, І. Набитовича, В. Панченка, В. Погребенника, В. Просалову, Р. Радишевського, Т. Салигу, А. Ткаченка, С. Хороба та ін. Їх заслуга в тому, що письменство українського зарубіжжя нарешті стало предметом системного вивчення, глибинного прочитання, а не окремих спорадичних звернень, принагідних зауваг. Увесь масив епічної складової літературних набутоків канадських українців дослідниця пропонує розглядати відповідно до трьох основних еміграційних хвиль: *“тих, хто покинув Україну на зламі ХІХ – ХХ століть, після встановлення польської влади в Галичині та радянської влади в Східній Україні й після завершення Другої світової війни”* [с.7].

Перший розділ монографії названо *“Українська література Канади: історія побутування й дослідження”*, чим підкреслено увагу до теоретичної основи праці. Авторка здійснює детальний розгляд критичних джерел із теми, зокрема йдеться про розвідки, присвячені І. Кирикові (М. Марунчак), І. Боднарчукові (О. Гай-Головко, Ю. Клиновий, О. Мак, П. Сорока) та ін. Пропонується загальний погляд на еволюцію україномовної прози Канади від самих витоків і до кінця ХХ століття: від найпершого друкованого зразка (оповідання *“З глибини пропасти”* С. Чарнецького) аж до сучасності.

Другий розділ *“Віхи побутування українського письменства в Канаді у першій половині ХХ століття”* репрезентує специфіку відображення архетипу землі в творах О. Іваха (*“Голос землі”*), І. Киріяка (*“Сини землі”*), В. Лисенко (*“Жовті чобітки”*), У. Самчука (*“На твердій землі”* та *“Ост”*), В. Склеповича (*“Ще ватра палає”*), особливості художнього конструювання спільноти, родинних засад громадського життя канадських українців (*“Сини землі”* І. Киріяка, *“Научка”*, *“Нові черевички”*, *“Посередник”* С. Пауш, *“На твердій землі”* та *“Ост”* У. Самчука), своєрідність інтерпретації концепту *“місто”* в текстах першої імміграційної хвилі (*“Голос землі”* О. Іваха, *“Свічка у вікні”* М. Петрівського, *“Світло на хресті”* С. Пауш), форми художнього осмислення проблеми збереження національної ідентичності (*“Голос землі”* О. Іваха, *“Сини землі”* І. Киріяка,

“Жовті чобітки” В. Лисенко, “Її синки вдома”, “Научка”, “Світло на хресті” С. Пауш, “Ще ватра палає” В. Склеповича) та адаптації на нових теренах (“Голос землі” О. Іваха, “Сини землі” І. Киріяка, “Біда біді не рівна” М. Петрівського). Дослідниця висновує: *“Паралельно до осмислення проблеми збереження національної ідентичності модерного типу українсько-канадські прозаїки значну увагу приділяють процесу поступової адаптації українців до нового національного, культурного, ментального контексту, формування загальноканадського патріотизму. Парадоксально, але усвідомлення українців повноправними громадянами Канади не тільки уявляється письменникам важливішим за національну самосвідомість, не тільки не перешкоджає їй, а й стає передумовою її розвитку”* [с.106].

У третьому розділі “Тематично-проблемний діапазон повоевної українсько-канадської прози” О. Пресіч розглянула проблему нищення духовності в повісті “Їм дзвони не дзвонили” О. Гай-Головка (у співставленні з “Марією” У. Самчука, “Жовтим князем” В. Барки, “Планом до двору” Т. Осьмачки, “В степах України” О. Корнійчука), протистояння з тоталітаризмом у повісті “Каміння під косою” О. Мак, етнопсихологічні витoki голодоморної трагедії українського села в повісті “Месниця Мавра” М. Ковшуна, конфлікт поколінь у текстах І. Боднарчука (“Розквітлі сузір’я”, “Покоління зійдуться”, “Зелені узбіччя”), М. Кейван (“Пливе-шумить ріка”), У. Самчука (“На твердій землі”). Простежуються концепти “Канада”, “Україна”, “Канадська Україна” в творах І. Боднарчука (“Між своїми”, “Мій земляк”, “Розквітлі сузір’я”, “Покоління зійдуться”, “У дорозі життя”), М. Кейван (“Пливе-шумить ріка”), Ф. Одрача (“Оселя над річкою”), У. Самчука (“На твердій землі”). Особливу увагу приділяє дослідниця романові “Жовті чобітки” В. Лисенко та осмисленню в ньому прикмет життя українців Канади через порівняння з творами І. Киріяка (“Сини землі”), О. Лугового (“Безхатний, або Діти степу”) та англomовними текстами М. Каллагана (“Вони успадкують землю”), Р. Коннора (“Іноземець”), Ф.-Ф. Грова (“Плоди землі”).

Четвертий розділ “Жанрово-стильова парадигма українсько-канадської прози: традиції і новаторство” присвячений розглядові зразків мемуарно-автобіографічної прози з доробку М. Кейван (“Пливе-шумить ріка”) та О. Гай-Головка (“Поєдинок з дияволом”), роману/повісті виховання (“На твердій землі” У. Самчука, “У дорозі життя” І. Боднарчука), історичних текстів О. Лугового (хронік “Чорні хмари із-за Прип’яті” та “У кігтях двоголового орла”, роману-міфобіографії “За волю України”), багатомасштабного роману-епопеї У. Самчука “Ост”, повісті-мелодрами М. Кейван “Карвендель”. Дослідниця аргументовано підходить до жанровизначень аналізованих текстів, тактовно полемізує зі своїми попередниками-генологами.

У ході свого багатопланового дослідження О. Пресіч приходять до висновку: “...Українсько-канадська проза другої половини ХХ століття є не лише органічною ланкою діаспорного письменства (частково дублюючи загальні тенденції, частково – презентуючи пошуки нових шляхів розвитку), а й невід’ємною складовою всього українського письменства, демонструючи альтернативні щодо офіційного в радянській Україні соціалістичного дискурсу художні практики. Не всім українським письменникам у Канаді вдалося сягнути високого рівня мистецької досконалості, але їхні твори відіграли суттєву роль у творенні того культурного простору, що допомагав іммігрантам зберегти свою національну ідентичність в умовах чужомовного світу” [с.264].

Запропоноване науковицею О. Пресіч системне дослідження українсько-канадської прози є цінним і вдячним матеріалом при вивченні навчальних дисциплін “Література української діаспори” та “Література й літературна критика української діаспори”, що репрезентовані на різних курсах факультету української й іноземної філології та журналістики Херсонського державного університету. Чекаємо від шановної авторки нових публікацій, які розширять наші уявлення про багатолікий літературний процес українського зарубіжжя.

“Навчіться бачити дива!”

З таким закликом до краян звертається молода поетеса Тетяна Леонтьєва у своїй дебютній поетичній збірці “В обіймах краси”, яка на День Коляди, 22 грудня 2020 року, побачила світ у Херсонській філії Видавничого Центру “Просвіта”. Це вже 10 книжкове творіння з популярної серії видань “Бібліотечка Артлабораторії “Українська Хата – талантами багата” Херсонської обласної універсальної наукової бібліотеки імені Олеся Гончара. Свої перші тендітно хвилюючі, сентиментально чаруючі кроки до літературного світу Херсонщини літераторка робить із запитом на відлуння сердець, які не втратили здатність чути біль і радість ближнього. Вона прагне відродити доброзичливість та великодушну любов у темряві хаосу та біганини серед залізобетонних джунглів. Своїми творами авторка нагадує про одвічні загальнолюдські цінності, які треба вберегти від пихатого цинізму та зачерствілого блюзнірства, “мабуть, тому, аби тепло душі могли ми дарувати тим, хто поряд”. Теплом своїх світлих і часом наївних прагнень вона зігріває і наснажує читача, благаючи: “Добра палають сонячні вогні, не загасить їх, я благаю, люди, Вас!”

Почути і побачити прекрасне в тривожно розхристаному та матеріально зашореному сьогодні – це чи не найцінніша відмінність творчої особистості в урбанізованому і достатньо динамічному часопросторі. І цю свою особливість пані Тетяна демонструє в кожному з півсотні поетичних одкровенень.

Випускниця Херсонського державного університету (2010 р.) має за плечима вже 10-літній досвід роботи і спілкування з дошкільнятами – з юними і незаангажованими світлячками. Спілкуючись із малятами, кожний із нас, я певен, поринає у чудасію відкриттів і наснаги вчити і вчитися бути добрішим і толерантнішим. Мабуть, це теж дає пояснення тій доброзичливості, яка вилунує з серця та очей молодій поетеси. А щоденне спілкування зі своєю 14-літньою донькою, можливо, і спонукало до дій, до закликів: “Навчіться бачити дива!”, “Любіть життя, цінують кожну мить!”, “Дитячі долі, люди, вбережіть!”, до нагадувань: “Сім’я – це скарб, цінніший від усіх, це талісман, могутній оберіг!”, до благань: “Жити в злагоді, вміти прощати, разом долю свою будувати, разом мріяти, разом творити...”

І хоча пише для себе та друзів авторка давно, ще від весен підліткового максималізму, та вдатися до роз’ятрення оголеного нерва, що словом закарбовує папір, Тетяна Юріївна ризикнула лише зараз, видавши свою першу поетичну збірку. А ми зазирнемо до неї, пам’ятаючи

висловлювання Оксани Іваненко: “Книжки – це наша праця, наша совість. Цілющої води струмок”. Пірнемо до її суті, усвідомлюючи настанови І. Франка:

*Книги – морська глибина:
Хто в них пірне аж до дна,
Той, хоч і труду мав досить,
Дивнії перла виносить.*

І хоча б на мить побудемо в обіймах краси, до якої кличе поетка: “Дивіться на прекрасне, / Милуйтеся та мрійте...”.

Сподіваюся, що прагнення молодої поетеси справдяться, а для декого з читачів буде поступом до порятунку. Бо ж Шевченкове “Книга рятує душу від здерев’яніння” має підтвердження вже не для одного покоління українців, що переживали часи потрясінь і випробувань. Читайте уважно і не судіть суворо перші кроки молодої вчительки іноземних мов, яка наснажилась на нові життєдайні звершення на засіданнях Артлабораторії “Українська Хата – талантами багата” при Херсонській обласній книгозбірні імені Олеся Гончара та вилунює своїм серцем до серця читача.

**Літературна палітра Херсонського краю
(Мозаїка літературної Херсонщини. Херсон, 2021. 147 с.)**

Літературна палітра Херсонського краю завжди відзначалася стильовими пошуками, що відображають багатство українського слова. Нерідко у своїх творах наші земляки змальовують красу рідного степу та незламність козацького духу, що живе в народі, підкреслюючи його прагнення до волі та правди.

Своєрідною антологією творів херсонських письменників стала книжка “Мозаїка літературної Херсонщини”. Упорядником її виступив доцент Херсонського державного університету, кандидат філологічних наук, голова Херсонської обласної організації Національної спілки письменників України Василь Загороднюк.

“Мозаїка літературної Херсонщини” репрезентує тематичне і жанрове різноманіття творів херсонських письменників. Вона увібрала тексти 44 митців слова нашого регіону.

Упорядник зазначив, що ідея створення такої колективної антології місцевих авторів виникла досить давно. Їй передували такі видання: “25” (2017), “Степова симфонія” (2019), “Степовий букет” (2020), серія “Літературні скарби Херсонщини”, випуски альманахів “Степ” та “Елінг”, “Вісника Таврійської фундації” тощо.

Чому саме “Мозаїка літературної Херсонщини”? Цими словами В. Загороднюк намагався відобразити весь багатий літературний процес нашого регіону. Адже всі автори відрізняються за своїм стилем та жанром, а в сукупності складають мозаїку сучасної літератури таврійського краю.

Родзинкою книжки стали переклади. Видання містить твори англійською, польською, російською, болгарською, грузинською, німецькою та ромською мовами, а також переклади українською з давньоруської, білоруської, тувинської та таджицької мов.

В. Загороднюк пояснює: “Такий бінарний підхід дає змогу читачеві-”гурману” порівняти, оцінити якість перекладу, порівняти його з оригіналом. Це сприяє глибшому прочитанню і розумінню, вирізняє бачення художньо-виражальних засобів”.

За словами упорядника, процес відбору авторів був дуже складним: “Коли я почав займатися компонуванням книги, то дійсно серед великої кількості майстрів слова треба було вибрати тих, які найбільше відповідали концепції видання. Звичайно, був присутній і суб’єктивний підхід. Та все ж таки серед цих більш ніж чотирьох десятків авторів тут зібрані найбільш плідні й продуктивні творчі сили Херсонщини”.

Книга приваблює і різнобарв'ям стилів, що складають літературну палітру Херсонського краю. Сонети, дитячі казки, уривки з романів та повістей, спомини, оповідання та багато інших жанрових різновидів наповнили “Мозаїку літературної Херсонщини”.

Також невід’ємною частиною антології стали ілюстрації та пісні з нотами. Ці елементи надають книзі оригінальності та особливого колориту.

В. Загороднюк упевнений, що книга стане справжньою знахідкою для усіх поціновувачів українського слова, особливо для вчителів, які викладають курс “Література рідного краю”.

Тож “Мозаїка літературної Херсонщини” йде до читачів і має потенціал збагачуватися, розширюватися та вирощувати нові письменницькі таланти.

Лемківська архітектурна перлина в столиці України

**(Володимир Мороз. Крізь століття під покровом Богородиці.
Дерев'яна Покровська церква в Національному музеї народної
архітектури та побуту України. Львів, 2020. 110 с.)**

Часто чуємо нарікання освітян і працівників пера, що люди тепер всюди мало читають – і в Америці, і в Україні, і в інших країнах. Свою байдужість до книжки оправдовують технологічними здобутками; тим, що все бажане знаходять на комп'ютерному павутинні. Одначе, такі оправдування не зовсім переконують. Люди переважно мало або нічого не читають, на жаль.

Тим часом узяти в руки гарну книжку дуже приємно. Тепер в Україні виходять дуже гарні видання, що приносять читачам насолоду рідного слова на кожній сторінці. Вони видані за зразками найкращих світових публікацій – на якісному папері, ілюстровані гарними кольоровими світлинами. Такі книжки приваблюють вибагливого читача, заохочують гортати сторінки, читати...

Гарним зразком саме такої книжки і є рецензована публікація, що перед нами. На твердій обкладинці бачимо гарну світлину лемківської дерев'яної Покровської церкви, що ще з радянських часів зберігається в Національному музеї народної архітектури та побуту України в Пирогові, що біля Києва. Автор не без причини підкреслює, що ця святиня стала *“місцем молитви для чималої громади греко-католиків Києва, а на гаївки щороку біля неї збирається люд зі всієї столиці, навіть Блаженніший Любомир Гузар приходив”*. Відвідуючи храм, вірні дивуються, як він зберігся до нашого часу та як і чому потрапив сюди з далекої Лемківщини... Саме про це просто та гарною мовою розповідає книжка.

Покровській церкві 228 років. Вона була зведена далекого 1792 року в с. Плоске нині Свалявського району Закарпатської області, а згодом перевезена до с. Канора – нині Воловецького району, а 1976 р. перевезена до Пирогова. Там стала експонатом скансену – музею просто неба. Автор цікаво розповідає про історію та сучасність храму, про архітектурні особливості цієї лемківської церкви з Закарпаття, її унікальність і зв'язок із традицією. Володимир Мороз відмічає, що взагалі церква – це вираз культурного багатства України, а церква Покрова Пресвятої Богородиці в Музеї народної архітектури та побуту України в Пирогові мандрівна, бо Київ – уже третє місце, де їй судилося стояти.

Сучасні вчені відносять околиці с. Плоского, в якому створений храм Покрови, до території *“боржавських долинян”*. Село розташоване в горах.

Уродженець Плоского, греко-католицький священник і літератор ХІХ ст. Олександр Митрак, описуючи рідні околиці, назвав свій нарис “На верховині”, а однією з народних назв долинян на північ від Сваляви було “верховинські лемаки”, тобто лемки – етнографічна група українського народу, що замість слова “лише” кажуть “лем”. Отже, церква Покрови в Пирогові належить до лемківської групи дерев’яних храмів. На думку дослідника Петра Макушенка, церква з Плоского належить до групи дерев’яних сакральних лемківських споруд і близьких до них тризубних храмів із наростанням верхів від східного до західного та аркадами довкола центрального та західного зрубів. Сюди ж належить найвідоміша в Україні церква лемківського стилю св. Архистратига Михаїла з с. Шелестове (1777 р.) Мукачівського району Закарпатської області, яку 1922 р. перенесли до Закарпатського обласного музею народної архітектури і побуту в Ужгороді.

Як стверджують дослідники дерев’яної сакральної архітектури Михайло Драган і Петро Макушенко, названі дерев’яні храми відображають стиль бароко. Сучасний дослідник храмів Закарпаття Михайло Сирохман пише, що святиня в Пирогові *“за красою рівна шелестівській, але має свої індивідуальні риси. Форми її масивніші, що робить споруду суворішою та монументальною”*.

До речі, храми з Плоского і Шелестова не тільки найвідоміші пам’ятки лемківської школи української сакральної архітектури, але й єдині збережені в Україні. Інші подібні або знищені, або перенесені до Чехії у 1930-х роках, або після переділів кордонів опинилися з українськими історичними землями Пряшівщини у Словаччині. Найгірша доля випала церквам на Лемківщині під Польщею, яку остаточно обезлюднила польська влада 1947 року під час злочинної військової операції “Вісла”, а залишені церкви поляки або спалили, або розібрали, або використали для інших потреб, або перебудували на костьоли. Залишилися лиш свідки українського життя на рідній землі, але ця подія десь поза увагою автора книжки, який про це зовсім не згадує. А годилось би. Не можна мовчати про заповідяну нам кривду. Населення Лемківщини дуже прив’язане до своїх церковних пам’яток, але не має можливостей їх зберігати. Чудові дерев’яні пам’ятники – лемківські церкви – гинуть на спустошеній Лемківщині безповоротно.

Покровську церкву в Пирогові відвідують численні туристи з усього світу. Довкола неї гуртуються вірні греко-католики, а також закарпатське земляцтво Києва і спільнота лемків. Автор відмічає, що цей храм – спадщина закарпатців-долинян, бо ж на їхніх землях і для них його зведено. Однак, він також є спадщиною для лемків і бойків, бо церква – зразок лемківського стилю в сакральному будівництві, для якого підґрунтям на Закарпатті став бойківський архітектурний стиль. Відомо ж бо, що всі регіони України постійно збагачували українську культуру

своїм колоритом і самі збагачувалися нею. На думку автора публікації, лемківське бароко і Покровська церква в Пирогові – це ще повною мірою незвідане для самих українців друге обличчя славетного “українського бароко”.

Чимало місця В. Мороз присвятив унікальності та зв'язку церкви Покрови в Пирогові з традицією, її архітектурній характеристиці тощо. Він особливо наголошує на тому, що цей храм належить до групи лемківських і близьких до них барокових храмів. У плані це тризубні будівлі з наростанням верхів від східного до західного зрубу: східний верх – найвищий. Церкву з Плоского збудували з

ясенових і дубових брусів. Підлога в усіх частинах церкви – бабинці, наві та віттарі – вистелена кам'яними плитами. Однією з особливостей храму, що виділяє його серед багатьох інших церков лемківського типу, є однакова ширина західного зрубу (бабинця) та центрального зрубу (нави). Верх дзвіниці церкви з Плоского, як найвищої частини споруди храму, увінчує бароковий купол із глухим декоративним ліхтарем і кованим хрестом. Автор відмічує, що чітке наростання висоти верхів храму у Пирогові від сходу до заходу, до дзвіниці, надає йому виразної динамічності – церква стремить до неба.

Первісний іконостас плосківської церкви не зберігся в цілості: від нього до наших днів дійшла тільки частина ікон, зокрема “Покрова” та ікони апостольського ряду. Вони вражають декоративністю та виразністю, яка досягається зіставленням гарячих червоних, ніжних синіх і вохристих кольорів, що прекрасно гармоніюють із позолоченою ажурною і об'ємною різьбою. Деталі різьби старовинного іконостасу, що зберігаються у фондах музею, стали взірцями при виготовленні нового іконостасу храму-пам'ятки. Відповідні роботи тривали у 2005-2009 роках. Їх виконала бригада різьбярів із Львівщини на чолі з Григорієм Петрищакком. На жаль, неповторної краси різьблений автентичний віттар Покровської церкви втрачений.

Окрему увагу в книжці В. Мороз присвятив історії церкви Покрови Пресвятої Богородиці, яку подає з дослідницькою послідовністю. Першу

згадку про село Плоске різні автори відносять до 1597 року; відмічають, що вже тоді в селі був священник. Місцеву парафію Покрови заснував 1582 року кенез Іван Калабішка на рівнині в долині ріки Пиня. За легендою, с. Плоске заснували брати Білеї. В останній чверті XIX ст. в Мукачівській єпархії, до якої належало с. Плоске, розпочалася хвиля мадяризації. Угорська влада тиснула на місцевих українців, щоб вони відмовилися від кирилиці і запровадили угорську латинку, аби не святкували днів пам'яті св. Антонія і Теодосія Печерських, св. Володимира і Ольги. Що більше, українські церковні школи стали державними, а місцеву українську мову поступово замінила угорська. Вислід був такий, що у 1915 році на терені єпархії не залишилося жодної руської школи. 1916 року угорська адміністрація заборонила вживати кирилицю у школах навіть при навчанні катехизму.

Внаслідок розпаду Австро-Угорщини і входження Закарпаття до складу Чехословаччини, угорські шовіністи зазнали невдачі, але політика мадяризації принесла погані наслідки для села Плоске. Церкву Покрови Пресвятої Богородиці влада передала православним. Найвідоміший уродженець Плоского – о. Олександр Митрак, якому автор дослідження присвячує окремий розділ, залишив по собі гарну пам'ять; описав бідкування українського населення під угорським пануванням, наголошував єдність українського народу Закарпаття і Галичини. Він – автор багатьох поезій і щоденника. У своїх творах звертався до теми зрадництва українською інтелігенцією свого краю і народу. В. Мороз відмічає, що О. Митрак знав спадщину Кобзаря і реагував на неї. Крім того, він збирав фольклор. Записані ним пісні і його розвідку про весільні звичаї 1878 р. видав Яків Головацький.

Коли ж по Першій світовій війні розпалася Австро-Угорська імперія та зазнали невдачі визвольні змагання УНР і ЗУНР, українці Закарпаття вирішили, що краще приєднатися до Чехословаччини, аніж до Угорщини. Саме тоді на Закарпатті відбулося протистояння між греко-католиками і православними. В роках 1925-1929 у Плоскому почали зводити новий мурований храм, який мав замінити дерев'яну святиню, яку згодом придбала держава для православної громади села Канора біля Воловця. Так ось церкву Покрови в Плоскому розібрали і взимку 1926-1927 рр. саньми перевезли до Сваляви. Звідти до Воловця все транспортували залізницею, а на нове місце до Канори довозили селяни власними кіньми. Після Другої світової війни у греко-католиків Канори відібрали мурований храм і віддали православним, а Покровська церква перестала діяти.

На щастя, Покровська церква в Канорі не стала об'єктом знищення та руїни, бо 1969 р. в с. Пирогів під Києвом почали формувати Національний музей народної архітектури та побуту України. Постає там також зона "Карпати", в якій можна побачити будівлі з Гуцульщини, Бойківщини, Лемківщини, Закарпаття, Львівщини, Прикарпаття та

Буковини. 1976 року до музею потрапила й Покровська церква. Її відремонтували і відкрили 1982 року.

За радянських часів церкви розглядали виключно як екземпляр “народної архітектури”. У незалежній Україні стало можливим вільне релігійне життя, яке поступово повернулося і до церков, перенесених у музеї, в тому числі і в Пирогові. І з 1996 р. біля зачинених дверей церкви Покрова Пресвятої Богородиці греко-католики почали збиратися на богослужіння. Церквою заопікувалося Товариство “Лемківщина”, яке на той час очолювала Стелла Миронченко. Товариство зобов’язалося впорядкувати церкву і берегти її унікальний архітектурний стиль. 1998 р. Товариство святкувало празник Покрови в музеї, а вірні почали гуртуватися довкола церкви. Згодом “Лемківщина” зобов’язалася утримувати храм у належному порядку та отримала право організувати в нім богослужіння і брати участь у всіх культурно-просвітницьких заходах в експозиції музею.

Вже стало традицією, що біля церкви працівники музею спільно з “Лемківщиною” влаштовують відзначення свят Покрови і Миколая, колядування, щедрівки, гаївки; під церквою влаштовують традиційний лемківський ярмарок – кермаш. До речі, на північній Лемківщині цей ярмарок називали “кермеш”. Найважливіше те, що церква Покрови відродилася як храм і стала осередком греко-католицької громади. Про парафіяльне життя у Пирогові довідуємося з цікавої статті о. Романа Ільницького. Першим адміністратором Покровської церкви в Пирогові був лемко о. Богдан Чурила. Урочисте освячення церкви провів на храмове свято Покрови 14 жовтня 1999 р. Екзарх Києво-Вишгородський УГКЦ Василь Медвіт, а першу Службу Божу відслужив того ж дня просто неба о. Богдан. За роки свого душпастирства в Пирогові, о. Богдан здійснив понад 100 хрещень і понад 50 шлюбів.

2016 року Глава УГКЦ Блаженніший о. Святослав Шевчук своїм декретом заснував парафію Покрова Пресвятої Богородиці в м. Київ-Пирогів. 2017 р. адміністратором парафії став о. Роман Ільницький, а служіння в храмі почали відбуватись кожної суботи, неділі та на свята. Парафія зростає кількісно і якісно. Крім того, веде активне соціальне служіння. “... всі ми тут відчуваємо Бога і Його любов, ростемо і укріплюємося у вірі як правдиві християни” – завершує свою цікаву розповідь про життя парафії о. Роман.

Рецензована публікація – це білінгва. Другу частину книжки виповнює переклад змісту англійською мовою, який здійснив Євген Римар. Прикметно, що книжка вийшла в літературній редакції (українського тексту) Ольги Хворостовської. Цінну публікацію В. Мороза збагачує разом б. 50 розкішних кольорових ілюстрацій та численні примітки. Книжка вийшла завдяки фінансовій підтримці Крайової Управи Організації Оборони Лемківщини в Америці, пані Марії Дупляк – почесній голові

ООЛ, о. Степана Лилака – священника УГКЦ в ОАЕ (Дубай і Абу-Дабі) та парафіян парафії Покрова Пресвятої Богородиці УГКЦ у Пирогові. Тираж книжки – 2000 примірників. Публікація варта того, щоб познайомити з нею дбайливих українських читачів і тих громадян, які володіють лише англійською мовою; щоб придбав її кожен відвідувач Покровської церкви в Пирогові та кожен, хто дорожить красою українського сакрального мистецтва.

У Києві є що бачити, але відвідуючи столицю нашої Батьківщини, українці з-за океану та з європейських країн, а лемки тим більше, повинні також відвідати місце вічного спочинку нашого національного Пророка Тараса Шевченка в Каневі та Покровську церкву в Національному музеї народної архітектури та побуту України в Пирогові.

ТАВРІЙСЬКА ФУНДАЦІЯ ІНФОРМУЄ

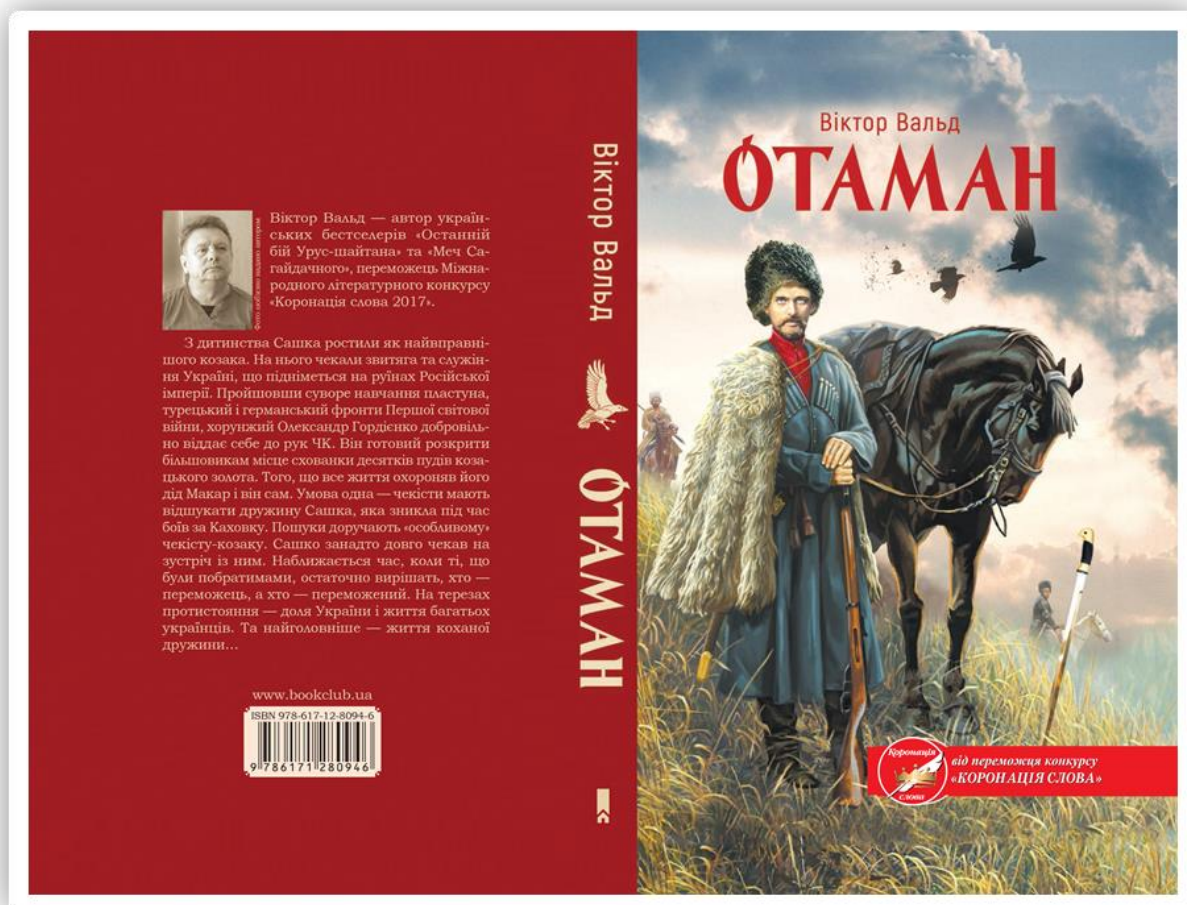
Херсонська обласна універсальна наукова бібліотека імені Олеся Гончара, Херсонська обласна організація Національної спілки письменників України, Херсонська обласна організація Всеукраїнського товариства “Просвіта” імені Тараса Шевченка, Херсонська обласна організація Всеукраїнського товариства політичних в’язнів і репресованих, Таврійська фундація (Осередок вивчення української діаспори), Кафедра української й слов’янської філології та журналістики Херсонського державного університету, Міжкафедральна наукова лабораторія “Українська література в англomовному світі” при ХДУ, Літературна студія імені Василя Вишиваного повідомляють, що 18 травня 2022 року відбудеться IV регіональна наукова конференція “Микола Василенко і процес відродження української культури та державності”, присвячена пам’яті Почесного громадянина Херсона, письменника, критика, публіциста, мемуариста, перекладача Миколи Олександровича Василенка (1924-2018).

Роман “Отаман” Віктора Вальда або вчитування в історію

Знайомство з творчістю В. Вальда в мене розпочалося з читання його рукопису роману “Останній бій Урус-шайтана”. І я дуже радий був тому, що цей твір у 2017 р. отримав Гран-прі на Міжнародному конкурсі “Коронація слова”. Згодом на цей роман відгукнувся рецензією “Шукаючи істину шаблею”, що була опублікована в газеті “Літературна Україна” та “Віснику Таврійської фундації”. Опісля прочитав його нове епічне полотно “Меч Сагайдачного”. За матеріалами цих творів була виголошена доповідь “Концепція характеротворення персонажів у романах “Останній бій Урус-шайтана” і “Меч Сагайдачного” В. Вальда в процесі культурної дипломатії” на Міжнародній науково-практичній конференції “Культурна дипломатія в контексті сучасної європейської та вітчизняної драматургії”, що проходила 15-17 травня 2019 р. в Херсоні в рамках XXI Міжнародного театрального фестивалю “Мельпомена Таврії”.

І ось новий роман “Отаман”, як і попередні, також історичної тематики. Величезна кількість історичних фактів, явищ, подій, імен, дат, деталей, які автор одухотворює, надає їм емоційності, художньої і психологічної аргументації, виписуючи цікаву сюжетну лінію твору. Для реципієнта це не легке читання, але й не заакадемізоване сухим історичним фактажем. Автор зумів найти ту стильову форму подачі матеріалу, що втримує увагу читача, при цьому порушуючи в художній формі складні проблеми, відображаючи державотворчі процеси. Дуже вдало підібрані епіграфи до “Отamana” – з Полібія та Олександра Олесея. Вже вони визначають концепцію твору. Стимулюють задуматися про значення знання історії, проблеми патріотизму, мови, зради, усвідомлення ролі особистості у житті імперії, її морально-етичних переконань, любові до рідної землі, традицій і звичаїв. Перераховане художньо інтерпретується В. Вальдом у контексті історичних реалій. Зокрема, що відбувалися в Україні і світі у 1904-1922 рр. Це падіння імперій, Перша світова війна, народження нових держав і серед них України. І в цьому складному процесі з мільйонними драмами і трагедіями є конкретна людина, яка намагається вижити і більше того, вплинути на цей процес. Це головний персонаж твору Олександр Гордієнко, який пройшов вимогливий пластунський вишкіл, фронти Першої світової, співпрацю зі слідчими органами більшовиків, щоб вони допомогли відшукати його дружину Ніну, яка зникла під час воєнних перипетій біля Каховки. Навзамін обіцяє показати чекістам місце схову

козацького золота. Золото є своєрідним персонажем твору. Навколо нього розвивається сюжетна лінія. Воно має козацьке походження і впливає на державотворчі процеси Російської імперії та України. І це усвідомлює Олександр Гордієнко, який готовий будувати нову Україну. Та ще є проблеми, і він це також усвідомлює, що не можна вирішити навіть цінністю золота. Це проблеми єдності народу в будівництві держави. Вони залишаються актуальними й нині. Роман “Отаман” Віктора Вальда допомагає їх вирішувати. Численні схвальні відгуки читачів на цей твір підтверджують думку про його високий художній рівень, його читабельність. Зокрема, Яків Горжій, родом із Херсона, який уже тридцять років мешкає у м. Денвер, штат Колорадо США під враженням після читання “Отamana” пише: “Я наважився Вас потурбувати, щоби Ви знали, що творчість земляків-письменників відома за межами України. Завдяки таким людям, як Віктор Вальд, їх творчості, українці за кордоном мають нагоду підтримувати зв’язок із рідною землею та нашу спільну історичну пам’ять”. Можна сказати, що така оцінка є своєрідним узагальненням думок багатьох читачів.

Володимир Демченко

Книга, яка не залишить байдужим серце читача

Нещодавно у Прикарпатському видавництві “Просвіта” вийшла друком збірка сонетів відомого українського поета Олега Олексюка “Межа”. Я знаю автора як працеголика, який уже понад 30 років виступає на ниві просвітництва. Понад 5 сотень статей його присвячено темі утвердження української державності та родинної мови на теренах Південного форпосту України – на Херсонщині.

Автор понад 80 статей та критичних оглядів у періодиці з питань літератури і літпроцесу, заслужений працівник культури України, член Національної спілки письменників України Олег Олексюк радує шанувальників української сучасної літератури і своїми поетичними родзинками. Так його поетичне новаторство в одній із перших збірок лірики під назвою “Арія струмка” було високо оцінено відомими українськими поетами Олегом Орачем та Валерієм Куликом, про що свідчать їхні статті у Всеукраїнському культурологічному тижневику “Слово Просвіти” на початку 2000-х. Кандидат філологічних наук Василь Загороднюк у своїй статті “Його ватерлінія – “Від берега “Я” до пристані “Ти” відзначає лірику поета, сповнену найпривабливішим людським почуттям – коханням. “Воно тут обнадійливе та бентежне, очікуване та стражденне, вірне та сумнівне...” – визнає Василь Загороднюк і зазначає, що “дане видання є своєрідним літописом сучасних реалій”. Поетична збірка Олега Олексюка “Від берега “Я” до пристані “Ти”, яка восени 2018 року здобула перемогу на Всеукраїнському літературному конкурсі

імені Володимира Дроцика, за твердженням лауреата літературної премії імені Миколи Куліша, поета Володимира Педченка “здіймає на найвищий життєвий п’єдестал ціннісні прапори Дружби, Добра, Чесності та Неповторності”. А далі у своїй статті “Береги та пристані лірики Олега Олексюка” Володимир Педченко наголошує: “При ретельному аналізі лірики Олега Олексюка впадає в око здатність поета вихопити з повсякденного буття мить і передати її читачеві за допомогою кольорового лексикону, що сприяє гармонії цілого з психологією моменту дії”.

Не менш вдалим стали і поетичні видання для малят, що увійшли до авторської серії видань “Юльчина бібліотечка”. Це і поетичні розмальовки “Аби не плакало” та “Я для мами намалюю”, і колісанки “На добраніч”, і співаники “Школо-Либідко”, “Творчий час” та “Переспіви пісень Кота Леопольда”, котрі мають попит серед малечі і, відповідно, повторення та збільшення тиражу. А гумористичні твори для малят у рамках дитячої збірки Олега Олексюка “А у нас був Тарас” мали і надалі мають великий попит серед дошкільнят, тому і друкуються у Видавничому Центрі “Просвіта” вже всьоме поспіль. Про творчі звершення Олега Олексюка на ниві розвитку дитячої поезії більш докладно можна дізнатися зі статей Наталії Богачук “Калинова сопілка поета Олексюка”, Ірини Драч “Презентація за океаном”, Ганни Славської “Пригоди Тарасика”, Анатолія Привітного “Небайдужістю серця”, Алли Тетяненко “Гість третьокласників – поет Олег Олексюк” та ін.

У своєму нарисі “Прагнення до краси і гармонії” літературознавець Тетяна Пустова зазначає, що “Олег Олексюк – це поет, який надзвичайно глибоко все відчуває, людина, яка прагне краси і гармонії...”. Це прагнення можна відчути і в цілій низці сонетів із нової поетичної збірки поета-степовика “Межа”. Наприклад, у сонеті “За основ основу” ми читаємо:

*Ой заграйте, заспівайте,
Рід козацький в бій збирайте
За родинну мову.*

*Нумо, браття, станьмо разом
Під Шевченковим наказом
За основ основу (“За основ основу”).*

Саме внутрішній драматизм, який виникає від гострого прагнення гармонії в світі, в соціальному середовищі, і так само гострого відчуття наявних у них дисонансів, і є справжньою домінантою творчості поета.

З англійської мови автор вдається до еволюційного перекладу творів англійських сонетярів Майкла Дрейтона, Семюела Деніела та Джайлса

Флетчера-старшого, використовуючи підготовлені Любою Корчагіною та Юлією Олексюк підрядники. Характерним для перекладів Олега Олексюка є те, що до кожного слова (яке б воно не було) поет старанно добирає ознаку. Сказати точніше, ця ознака є “природною”, сонетяру вдається її тільки визначити, зосередити на ній увагу, і вона зливається воедино зі словом, утворюючи “живий” образ. І тоді не можна бути байдужим до життя героя поезії:

*Солодку славу загірчить ганьба
І твердий креміль вік лама на частки,
Й суворі гори зажадають ласки (“Другові”)
Або ж:
Стрічай світанки долі в насолоді,
Допоки в пелюстках яскравих світ.
Бо захід сонця змінить ніжний схід
І темна ніч на зміну дня приходить.*

*Шлях величі кінчається падінням...
 (“Кохай, коли тебе також кохають”)*

Поетична образність Олега Олексюка свіжа, приваблива, незаангажована канцеляризмами, умотивована глибоким відчуттям естетичної міри. Майстерно володіючи формою класично унормованого сонета, митець набув розвитку, дякуючи творчій натурі художника.

Справжнім жанровим відкриттям є повість у сонетах “Тисячovesни”, до конструкції якої входять вінок сонетів, драматичні вінки сонетів, а також драматичний вінок сонетів-монологів, що теж відкриває для шанувальників даного жанру нові обрії. Саме до такого новаторського винаходу вдався поет, розкриваючи семантику та проблематику твору. У повісті автор вдало поєднує архаїзми з екстра-сучасною лексикою, а часом і з авторськими неологізмами (*волошково-грайливі очі, без фальші крутіїв, трояндився... хворів і марив Вами, яминний погляд, ріднесенських промінняносців сонця, підсвітанкова тиша, і ми впадаєм в бруд інформпотоку, у медостої стиглім, слова звабливо-гречні, пустельносіра безпросвітність долі та ін.*).

Специфіка мови художнього твору полягає в широкому використанні елементів різного стилістичного забарвлення, в естетичній значимості будь-якої лінгвістичної одиниці. Значну роль у цьому плані відіграє термінологічна лексика і, зокрема, філософська. Цей лексичний шар української мови дослідники розглядають як сукупність термінів, що знаходяться під постійним впливом тієї мовної системи, компонентом якої вона є. Філософську лексику як засіб образності української мови

застосовували Іван Франко, Павло Тичина, Євген Маланюк, Микола Зеров, Олег Ольжич, Павло Мовчан, Дмитро Павличко, Іван Драч, Дмитро Кремінь, Микола Вінграновський та ін. Вживає її у своїх творах і Олег Олексюк. Прикладів можна наводити чимало. Та ось один із них такий:

*Це всюдисуща зрада зацвіла –
Постала квітка вірності сім'ї...
Ріка чеснот-обов'язків-оман
Подрала совість хвилями мені.*

*І я, сповитий грішними думками,
В безсоння проводжаю час нічний.
Болід на серце, спалене з відчаю:
Я – Божий, я – усіх, та я – нічий...
(Повість у сонетах “Тисячovesни”)*

Відчувається, що філософська лексика в художньому стилі виконує особливі функції, набуваючи ознак естетичної довершеності у складі метафоричних образів. Розмаїття епітетів у творах Олега Олексюка ще сильніше підкреслює його самотній хист.

Збірник сонетів Олега Олексюка “Межа” – є неординарним явищем в українській сучасній літературі та заслуговує на увагу і літературознавців, і мовознавців соборної України і не тільки. Та найголовніше, ця книга не залишить байдужим серце читача. Читайте і насолоджуйтесь!

ТАВРІЙСЬКА ФУНДАЦІЯ ІНФОРМУЄ

Херсонська міська благодійна організація Таврійська фундація (Осередок вивчення української діаспори) за підтримки Херсонської обласної організації Національної спілки письменників України проводить конкурс на здобуття Всеукраїнської літературної премії імені Яра Славутича.

Премія присуджується за кращий твір у жанрі поезії, прози, есеїстики, літературознавчих досліджень із проблем утвердження нашої державності і демократії. Обсяг поетичної збірки – не менше 70 сторінок, а прозового твору та дослідження – не менше 120 сторінок. Грошова винагорода лауреата – 1000 грн. Диплом і грошова винагорода вручаються лауреатові у грудні.

Твори надсилаються до вересня за адресою: 73003, м. Херсон, просп. Ушакова, 16. Херсонська організація НСПУ.

Микола Дупляк

Залишилося тільки каміння?

(Krzysztof Potaczala. Zostaly tylko kamienie. Akcja “Wisla”: wygnanie i powroty. Warszawa, 2019, 335 str.)

Операція “Вісла” – *“ще не закритий розділ польської історії: болючий, дразливий, невідгідний”* – пише популярний у наші дні польський автор і журналіст Кшиштоф Потачала у своїй книжці “Залишилося тільки каміння”. Необхідно уточнити, що цей розділ відноситься не лише до польської історії, але й до української, бо ж ідеться про кривду, яку скоїли нам наші польські сусіди після Другої світової війни. Невже не дає їм спокійно жити з цього приводу їхнє грішне сумління?

Автор робить зусилля, щоб відповісти на питання, чому автохтонне українське населення, яке споконвіку жило на своїй землі в кордонах польської держави, покарали збірною відповідальністю, назвали бандитами й прогнали з рідної землі. Чому після багатьох років на польському засланні, всупереч постійному страхові, частина з них таки повернулася на рідну землю.

К. Потачала вказує на різні аспекти збройного українсько-польського конфлікту на Закарпатті. Він звертається до пам’яті свідків цього конфлікту – поляків і українців, які колись по-сусідськи жили на тій самій землі. Вони розказують про своє нелегке життя після війни. У підсумках автор стверджує, що *“жодна з розсварених сторін не мала чистих рук”*. Операція “Вісла” продовжується у спогадах свідків і передається з покоління в покоління. Це ж бо *“спільна пам’ять обидвох націй – сповнена недовір’ям, претензіями й упередженням до пробачення вини”* – пише Потачала і відмічує, що *“надія на поєднання є”*.

Така думка автора правильна. Треба виявити всю правду, пізнати та зрозуміти противника, а не нерозумно дотримуватись примітивного пропагандивного вчення шовіністів що, мовляв, лише я маю рацію, а те, що твоє – все погане. Крім того, Потачала не був свідком операції “Вісла”, а виріс у суспільстві, в якому панівною була пропаганда ненависти до всього українського, а українця вважали ледве людиною; в якому засоби масової інформації виховували громадян у ненависті до України. Звідки я це знаю? – Бо я – жертва насильства, виріс на польському засланні та вчився в польських школах, тож добре пам’ятаю буремні післявоєнні роки в непривітному, сповненому шовінізму, суспільстві. Всупереч зусиллям польської школи, яничаром, одначе, не став.

Польському авторові, якому важко відмовити у спробі бути об'єктивним, не легко зрозуміти своїх українських сусідів, хоч живе на нашій землі в Устриках Долішніх, а там, майже на пограниччі з Україною, польський шовінізм більший, як на заході цієї країни. Ця обставина, безперечно, має вплив на формування ставлення польського громадянина до українця, до України тощо.

Назва книжки “Залишилось тільки каміння”, безперечно, правильна. По українцях, які тут жили від сивої давнини, залишилося тільки каміння. Затирання слідів українського життя-буття на Закерзонні продовжується. З мого рідного села Рудавка Яслиська, повіт Сянік, окрім каміння, не залишилось майже нічого. Навіть річка Яселка, кажуть відвідувачі, потічком стала. Сади і поля заросли лісом, а назву колишнього села змінили на “Багністе”.

Правильно пише автор, що влада покарала тих, хто *“писав кирилицею і клякав перед іконами”*. Це ж бо основні причини. Те, що люди помагали Українській Повстанській Армії – це вже другорядні. Коли б не було УПА, то етнічна чистка на Закерзонні, напевно, була б, бо в інтересі післявоєнної польської держави було знищити українську меншину в кордонах своєї країни. Безперечно, польські комуністи-шовіністи мали від кого повчитися – від своїх радянських покровителів. Перед ними політику аннігіляції жидівського населення здійснювали нацисти. Тепер польські переможці використали проти українців навіть той самий концтабір, у якому гітлерівці нищили жидів. Про Явожно йдеться.

Справі концентраційного табору Явожно, який наповнювали підозреними у співпраці з УПА українцями, Потачала присвятив окрему увагу. За мурами концтабору замкнули майже чотири тисячі запроторених, у тому числі й 21 учителя, 22 греко-католицьких і 5 православних священників та 822 жінки. 162 в'язні загинуло від катувань, знущань, хвороб і важкої праці. Про жорстокість і садизм наглядців у концтаборі м. ін. так розповідає молода мати-українка, яка без жодної помочі народила там сина і просила про кусок якогось полотна, щоб сповити дитину: *“Якщо не маєш чим сповити дитини, то викинь її!”* – злісно відповіла наглядачка-садистка. Тоді підозрювали кожного українця, тож кожного могли поселити в концтаборі. Йшлося про те, щоб арештувати всю інтелігенцію. Мого улюбленого вчителя Шведа (імени не пам'ятаю), у якого я почав був учитися в с. Яселко під кінець війни, негайно арештувала польська міліція за те, що він – учитель, що вчив дітей в українській школі (!). У Сяноці його засудили до смертної кари, а щоб не сказав останнього слова, до рота йому насипали цементу. Його дружину і троє малих дітей згодом депортували в Україну. Я ніколи не зміг довідатися про їхню долю.

Пригадую, що під час операції “Вісла” пропаганда закликала, щоб так вимести з Закерзоння українців, *“щоб українська нога там не залишилася”*. Слушно відмічає Потачала, що *“влада не мала милосердя*

навіть для мішаних родин”. До речі, українці-автохтони на своїх землях були польськими громадянами. Та, коли б відмовились від рідної мови, релігії, культури; коли б покинули свої церкви і перейшли до польських костьолів – стали поляками, то депортації, всупереч звинуваченням у співпраці з УПА, напевно, не було б. У Польщі виявилось чимало людей, які співпрацювали з польським підпіллям, їх карали, але не проганяли з-під рідних стріх.

У багатьох аспектах автор ніби співчуває українцям, та все ж таки, подібно до того, як це роблять інші польські автори, применшує злочини своїх співвітчизників, а злочини українців перебільшує, напр.: *“біля 140 тисяч потерпілих в операції “Вісла”*. Українські дослідники пишуть про *“біля 150 тисяч”*. Автор відмічає, що *“Вісла” для українців є раною, що ніколи не загоїться*”. До речі, цю операцію попередило добровільне переселення до України, що почалося ще 1944 року. Тому, що охочих їхати до сталінських колгоспів в Україні було мало, 3-го вересня 1945 року три дивізії піхоти почали насильно переселювати людей до України. *“Військо грабує худобу, збіжжя та все інше, – пише автор, – стріляє в невинних людей; вояки насилують, палять сільські хати. У відповідь УПА нападає на польські села, вбиває поляків, нищить залізничні рейки, дороги та мости й телефонічні лінії. Від вересня 1944 до червня 1946 р. до України переселено півмільйона українців”*. Чи не вперше польський автор стверджує, що *“тих, хто не виїхав на Схід, влада плянувала депортувати на Захід – дев’ять місяців перед убивством віцеміністра оборони ген. Кароля Свєрчевського”*. З того виходить, що смерть Свєрчевського не була причиною операції “Вісла”, але стала поштовхом до неї. Ще 10 вересня 1946 р. генерал Ян Раткевіч – командир операційної групи “Жешуф” рекомендував депортувати українців Закерзоння на польські понімецькі землі. Для влади, пише Потачала, *“українець – це те саме, що бандерівець, а бандерівець – бандит”*.

Справі боротьби польського війська з УПА, особливо 1947 року, автор відводить чимало місця і робить це досить удамо, хоча йому важко сказати, що коли б над українцями не було насильства польських банд, війська та збройних формувань польського підпілля, то й не було б потреби боротися з УПА. Українська Повстанська Армія – одинокий оборонець українців Закерзоння. Її завданням не було вбивати поляків, але наші партизани мстилися за заподіяні українцям кривди, за насильство над ними. Пригадую, як через наше село до Яселка йшло кільканадцять польських вояків-пограничників у самій близькі, бо по дорозі попали в засідку УПА. Бандерівці роззброїли їх, роздягнули, бо зброя та одяг були їм потрібні, але відпустили, не вбивали. Коли ж польські жовніри почали вбивати зловлених партизанів, ті почали робити те саме.

К. Потачала наводить такий фрагмент зі статті іншого польського автора Анджея Ольшанського *“Конфлікт польсько-український 1943-*

1947”: “До кінця українська партизанка зберігала подиву гідну детермінацію – дезертирство було в малій кількості, а в полон майже не здавалися, навіть у безвихідних обставинах (більшість полонених, яких схопили поляки, – це стрільці ранені або схоплені несподівано), зате самовбивство, не лише офіцерів, було загальним явищем. Хоч по-різному можна оцінювати причини такого стану, треба віддати належне, що бандерівці були безжалісні не лише у відношенні до інших, але й до самих себе”. З такою оцінкою, видно, погоджується й автор рецензованої книжки. “Коли після операції “Вісла” в поукраїнських селах Закерзоння не залишилось ні людей, ні звірят, зовсім завмерло життя, але залишились відчутні хоч непомітні голим оком сліди присутності українських партизанів” – твердить Потачала. На його думку, “бандерівці вміли добре будувати сховища. Можна сміло сказати, що були в тому майстрами. Навіть багато років після “Вісли”, чимало бункерів не виявлено. Залишились таємницею, яку знали ті, що зберегли життя, або взяли її з собою до гробу”.

Про звірства польського війська над українським населенням варто прочитати в цій книжці розділ “Йшли, а за ними смерть”. Особливо побажано, щоб прочитали його наші польські сусіди, бо це допоможе їм пізнати правду та звільнитися від українофобії, якою живе чимало з них. Завадка Мрохівська є прикладом звироднення частини відділів польського війська, пише автор. На жаль, не одиноким прикладом. Здоровий глузд підказує, що нашим народам потрібне примирення і співпраця, а не ворогування, до якого штовхає нас агресивна Росія.

У розділі “Кров і сльози” автор пише про вшановування пам’ятниками поляків – жертв нападів УПА на містечко Балигород. Коли б не інтервенція греко-католицького священника, стверджує польський свідок події, загинуло б більше поляків. Згодом інший священник заохочував українців убивати поляків. Свідок не пам’ятає прізвищ священнослужителів. На думку автора, ще німці переконали частину українців, що поляки – їхні найбільші вороги; запрошували до української поліції, до таборової служби тощо. Не згадує однак про польську поліцію на послугах нацистів. Свідок розповідає: де, коли та скільки вбито поляків, які не залишились у довгу і 3 березня 1945 року напали на українське село Павлокома, в якому вбили “від 150 до 366 осіб”. Військо паціфікувало Павлокому тричі. Шкода, що замість оправдовувати різню невинних людей у Павлокомі та применшувати число жертв злочину, Потачала не наводить українських джерел про цей злочин. Чому не наводить жодного прикладу захисту українських жертв польського насильства з боку польських священнослужителів? Не наводить таких прикладів, бо їх не було. Відносно українців польські священники були тої самої думки, що й комуністичні чи антикомуністичні злочинці, бо вони стали спадкоємцями української власности на Закерзонні.

У половині 1945 р. “українські партизани” контролювали більшість сіл у Besкидах. Чимало бойків, лемків і русинів поповнило ряди УПА, стверджує автор. Це правда. З того робимо два основні висновки: по-перше, УПА боролась за волю України і була самотнім оборонцем українського населення на Закарпатті від насильства польського війська, органів безпеки та польських цивільних банд, які тероризували, грабували наші села та знущалися над людьми; по-друге, “бойки, лемки, русини” – це ті самі українці, яких польська влада ще тепер хоче порізати та підтримує шкідливу москвофільську думку про лемків як окремих від українців народ. Чи справді українці так себе називали? Називали. А чи автор забув про те, що тоді навіть заборонялася назва українець? Пригадую, що на питання польського жовніра – хто ми такі, батько відповів “лемки”, бо знав, що як скаже “українці”, може дістати кулаком у лице або чимсь іншим по плечах. А що ж до “русинів”, то це наша історична назва, що зберігалась на окраїнах Київської Русі аж досі.

Автор пише, що *“Інститут Національної Пам’яті опрацював книгу справедливих українців, які рятували польських сусідів від екстермінації УПА”*, мовляв, УПА карала людей за рятування поляків. Безперечно, були випадки, що українці рятували своїх польських сусідів або польські сусіди рятували українців перед екстермінацією озброєних польських банд. Це взаємний прояв людського співчуття і допомоги. Те, що польська влада карала поляків за рятування українців, автор не згадує. А може одного дня, коли вже зовсім не буде свідків польсько-українського конфлікту, і таку книгу створять. Автор пише, що 1947 року деякі поляки захищали українців, але не боялися про своє життя. Що ж, і таке бувало.

Кшиштоф Потачала відмічує, що Ян Герард – командир 34 полку піхоти, який 1946 року проганяв українців до України та боровся з українською партизанкою, у своїй повісті пофальшував історію і поглибив польсько-українську пропасть. До речі, таких авторів як Герард і Прус, що паплюжили все українське, в Польщі видавали кількасоттисячними накладками. Їхні твори стали обов’язковою лектурою у школах. На таких “шедеврах” ненависти як “Заграви в Besкидах”, виховувалися і продовжують виховуватися польські покоління. Автор нагадує м. ін. про те, як польське військо нищило церкву в с. Бенюва, як у селі Затварниця жовніри облили церкву бензином і підпалили її, а село також спалили. Селяни ховалися по лісах. На сторінках книжки Потачала деякі свідки насильства розповідають про жорстокість польського війська, напр.: про звірства війська в с. Завадка Морохівська. Були випадки, коли військо домовлялося з УПА про те, щоб противники не вбивали цивільного населення.

Чимало місця автор присвячує депортації українців на польське заслання, про те, як військо “дбало” про добро депортованих, про *“прихильність і турботу”* місцевих поляків на засланні до українців і

краще життя на засланні. Автор цієї статті добре пам'ятає “опіку” війська, яке супроводжувало “бандитів” у дорозі на Захід у вагонах для худоби з Команчі до Кошаліна. Ця “опіка” це вже частина офіційної пропаганди, якої автор не міг був позбутися. На той час Польща отримувала від США кукурудзу для коней – т. зв. “кінський зуб”, з якої варили суп і роздавали людям щоб не померли з голоду в дорозі.

Завданням операції “Вісла” було не лише очистити Закерзоння від українців і знищити сотні УПА що воювали на Закерзонні, але й створити для депортованих такі умови життя на засланні, щоб вони якнайшвидше полонізувались у польському оточенні. Така політика – це етноцид якщо не геноцид.

Окреме місце К. Потачала присвятив незавидному життю українців на засланні. Там вони *“трималися свого нігтями, але в обличчі наявних ворожих обставин залишились безпомічні. Їм залишились спомини і обіцянки, що не дадуться переробити на поляків”*. *“Забрали нам наші святині, відірвали від рідної землі, але ніхто не міг відібрати нам того, що в голові і серці”* – зізнаються жертви заслання.

Як відомо, депортовані українці домагалися дозволу повернутися з заслання на рідні землі. Влада не дозволяла, але все ж таки незаконно і законно частина з них таки повернулася в гори або над Сян. Автор наводить думки втікачів на рідний поріг і місцевих поляків про незавидні умови життя поворотців, яких тут не чекали, не хотіли і не любили польські поселенці. До речі, автор обмежує свої спостереження, в основному, лише до колишніх Сяніцького і Ліського повітів. Слова “Закерзоння” навіть не зустрічаємо в його творі. Не з усіма думками персонажів (поляків і українців) можна погодитись, проте книжка залишає враження, що автор хотів знайти золоту середину в польсько-українських відносинах і це йому переважно вдалося. Свій твір підсумовує словами, що українець *“мусив залишити батьківщину і на далеких Повернених землях забути про своє коріння – очевидно з допомогою великих зусиль польських служб безпеки. Вони ж бо хотіли випрати українські мозки з пам'яти про минуле, зогидити їм УПА і сформувати нових громадян за своїм зразком. Хтось такий, як українець, не мав існувати в Польщі; нову, післявоєнну Польщу намітили як гомогенну, зліплена з одної польської глини. Одначе, українці, – принаймні переважна більшість, не дозволили переробити себе на безвольну масу. Не дозволили відібрати собі право до рідної мови, культури, релігії та власної ідентичності”*.

Заголовок книжки Потачали підказує думку, що на Закерзонні по українцях залишилось тільки каміння. Автор це бачить голим оком і йому так можна думати, одначе, як українець, який пам'ятає день, коли з батьками їхав під конвоєм сердитих польських жовнірів спершу на Схід, а згодом на Захід, який пам'ятає розпуку батьків, мамині сльози, мені важко погодитись із такою думкою. Наші батьки не покидали охоче своєї землі,

нехай бідної, але своєї, з думкою про кращий хліб на чужині, про краще життя на чужих просторах, не зрадили її та не на все прощалися з нею, зі своїм порогом і своєю стріхою. Вони думали, що таки колись повернуться на своє.

Ще малим хлопчиною я спостерігав за важкою працею батьків і думав про те, скільки їхнього поту і поту наших предків прийняли ті загопи, на яких вони сіяли овес і жито, садили бараболлю та інше. Їхня земля – частинка їхнього життя. Вони не жаліли своєї праці на ріллі, своїх м'язів і своїх мозолів; учили нас – своїх дітей шанувати плоди своєї землі і своєї праці, берегти як щось дороге і святе хліб, пахучий хліб, який випікали наші дбайливі матері; навчали пошани до батьків, до старших віком людей, учили любити традиції батьків, любови до рідної Церкви, до Бога та чесного життя. У цій землі залишились і піт, і сльози, і горе наших батьків, дідів і прадідів – наших незчисленних поколінь. На рідних землях залишились тлінні останки наших предків, які спочивають тепер на часто сплюндрованих цвинтарях Лемківщини, Посяння і Підляшшя та Холмщини. На могилах наших предків залишились трираменні хрести й пам'ятники з написами кирилицею, що турбують спокій примітивних українофобів. Саме тому вони їх нищать, затирають сліди українського життя. Нищить їх також час, бо ніщо не вічне, бо не все є кому подбати про відновлення сакральних об'єктів. Через деякі цвинтарі нові поселенці прокладають дороги і навіть не залишають слідів від них – бо тут уже Польща. Цього ніхто не заперечує, але це таки наша земля – у ній спочивають тлінні останки наших людей, які скроплювали цю землю своїм потом і своїми сльозами через довгі віки. Як відвідуєш цю землю, нащадку, зупинись: помолись над могилами своїх предків, прислухайся уважно до рідної природи. Напевно, почувеш і зрозумієш те, чого не бачить і не може зрозуміти чужинець.

Рецензовану книжку доповнює бібліографія лише польською мовою. Автор обминув публікації українською. На жаль, не названо тиражу книжки, тож можна здогадуватись, що він доволі низький. Книжка заслуговує на те, щоб її прочитало якнайбільше і поляків, і українців.

Іван Немченко

Пародійний словомет Анатолія Крата

(Крат А. Прометей поміж грудей. К.: Гамазин, 2021. 136 с.)

Поетичний світ навдивовижу розмаїтий і непередбачуваний, сповнений усіляких несподіванок і відкриттів, найнеочікуваніших перепрочитань. І вдячний ґрунт для цього в текстах класиків і сучасників традиційно знаходять пародисти. Від часів Гіппонакта й Еврипіда, Аристофана й Гегемона Фасоського, М. де Сервантеса й Е. Роттердамського, Ф. Рабле й Д. Свіфта народилися міриади найкумедніших пародій, читати які без гомеричного реготу неможливо. На українському літературному материкові подібні парості розквітли в доробку митців різних епох П. Білецького-Носенка, В. Самійленка, Остапа Вишні (П. Губенка), Маркіза Попелястого (В. Еллана), Едварда Стріхи (К. Буревія), Порфирія Горотака (спільний псевдонім Юрія Клена та Л. Мосендза), С. Воскресенка, Ю. Івакіна, Є. Кротевича, Б. Мельничука, В. Симоненка, Ю. Андруховича, В. Неборака, О. Ірванця, С. Жадана та багатьох інших майстрів цієї форми. Одні пародії полонять своєю задушевністю й незлобивістю, інші вражають колочістю й войовничістю.

А ось пародійний словомет, узятий на озброєння поетом-українцем із Праги Анатолієм Кратом, поєднує непоєднуване, а головне успішно проганяє нудьгу, налаштовуючи одразу на сміховий лад. Письменник дебютував як пародист ще далекого 1982 року на сторінках знаменитого журналу “Перець”. Це був віршований відгук на творчість полтавського поета Анатолія Орла, що тоді опублікував свою першу збірку “Журавлі опівночі”. І ось уже декілька десятиліть А. Крат відшліфовує свою майстерність у цій царині, а ще фіксує діапазон реакцій тих, кого пародіює. В одному з інтерв’ю письменник зізнався в деяких наслідках подібної поетичної практики, особливостях реагування на його кумедні опуси: *“Такі метри, як Микола Братан або Анатолій Кичинський, поставилися з гумором і розумінням. Натомість поет молодшої генерації Василь Жураківський довгий час зі мною не вітався, коли побачив надруковану на себе пародію в часописі”* [1]. Що ж, як кажуть, мистецтво вимагає жертв. Та попри те, вочевидь, і пародійний старт поета, розпросторений у літературні галактики, посприяв тому, що А. Крат органічно влився в такі структури, як Національна спілка письменників України (1997), Асоціація українських письменників (2001), Національна спілка журналістів України (2004), а також отримав переможні лаври в престижних міжнародних конкурсах “Гранослов” (1992), “Тріумф” (2021-2022). А ще ж він керував херсонським літературно-мистецьким об’єднанням “Малючок

Степовичок”, під іменням Панкрат виступав у лавах Херсонського куреня сатириків і гумористів...

Книжка А. Крата “Прометей поміж грудей”, щойно побачивши світ 2021 року, вже отримала визнання читацької аудиторії, позитивні відгуки критики. Так, Ю. Фомічова у матеріалі “Погляд на світ через призму пародії” відзначила: *“Гумор літератора – влучний та незлий. Він добирає найцікавіше із поезії українських авторів та ретранслює своє бачення. Його пародії легкі та невеликі за обсягом. Їх часто хочеться перечитати ще раз, ще раз посміхнутись і пізнати глибину. Автор вміє жартувати на непересічні теми – і в цьому його талант. Це звичні для нашого сьогодення речі, повсякденні ситуації, дуже типові, а тому такі близькі кожному, такі життєві. Він вміє жартувати не тільки над тим, що нас оточує, а й над самим собою, а це – чи не найвищий щабель людської мудрості. Його гумор не перетинає межу непристойності, за якою “вже не смішно”, але від цього не має вигляд пісного”* [3].

Про “театр масок” поета веде мову В. Мельник, відштовхнувшись від думки, що *“пародист завжди прикидається авторами, яких він пародіює”*[2].

Спробую поглянути зблизька на це видання, яке не залишає байдужими багатьох шанувальників та поціновувачів поетичного слова. Правда, це трохи небезпечно. А раптом ці спостереження викличуть праведний гнів у пародійного метра і він зніме маску добряка й усю свою віршовану жовч спрямує на мою безневинну лірику. Отоді вже мені не поздоровиться. Але що ж, хто не ризикує...

Збірка А. Крата відкривається досить гучною й патетичною анотацією-констатацією, яка одразу ж має запевнити читача, що автор книжки щонайменше геній: *“Прометей поміж грудей” – неповторна й унікальна збірка віршів-пародій та авторських афоризмів*” (с.2), а також внести генологічну ясність, які саме жанроформи превалюють та особливо вирізняються у виданні. Хоча вже наступна фраза анотації дещо затемнює цю прозорість: *“У своїй збірці автор сатирично, часом їдко, але щоразу гумористично і по-доброму апелює до віршів багатьох українських ліриків...”* (с.2). Це ж як? Пропонує сатиричний гумор чи гумористичну сатиру? Експериментує в царині дифузії доброти та їдкості? Що ж, побачимо. Принаймні в своїх публічних виступах А. Крат запевняє в тому, що в його пародіях в основному превалює добродушний, доброзичливий тон. Багатообіцяючими й обнадійливими для читача є анотаційні обіцянки того, що А. Крат *“зображує абсолютно нове бачення вже існуючого твору, і безумовно – зовсім з інакшого ракурсу, аніж ішлося в оригіналах віршів таких поетів, як І. Драч, І. Жиленко, А. Кичинський, А. Цвід та інші”* (с.2). Імена все знакові. Вже сама згадка про них в анотації не може не заінтригувати читача. А ще ж книжка, мовляв, розрахована на всілякі смаки, а отже імпонуватиме й любителям помедитувати, і ласунам до

“полунички”: *“Збірка дивує, смішить, проте сприяє роздумам, а часом змушує навіть червоніти, розпалюючи в уяві читача інтимні й відверті еротичні сцени”* (с.2). А щоб читач не засумнівався, анотація підкреслює поетову різновекторність: він *“хоч і завжди закликає до домінанти природного начала, та все ж наголошує поміж рядків і про важливість духовного наповнення: “Я славлю своє тіло, як і душу, й моє перо, немов свіча, стоїть!”* Справді, геніальна фраза, видозмінена з М. Славинського. А головне, всеохопна: від піднебесно високих дум – і до тієї ж “полунички”. Тож так і хочеться щиро повірити, що *“у серйозних філософських нотах афоризмів А. Крата, серед його пародій і сатири проявляється осмислення й показ авторського бачення людського єства, того унікального й неповторного, що є в кожному із нас. Послуговуючись іронією та пародіюванням, автору збірки вдається з уже існуючого створити своє, нове, часом дошкульне, проте безумовно прекрасне і варте уваги вдумливого читача”* (с.2). Тож вирушаймо в похід лабіринтами Кратової “прометеїади” в пошуках *“того унікального й неповторного, що є в кожному із нас”*. А раптом знайдемо. Якщо, звісно, воно в нас є.

Книжка А. Крата складається з трьох розділів: “Пегас кульгає на Парнас”, “Любов збурює кров”, “Обмеженість безмежна”. Така тріада певною мірою розмежовує жанрово-тематичні вузли збірки (іронічний погляд на пристрасті в письменницькому й довколаписьменницькому середовищах, кумедне прочитання поетичних історій кохання, комічне філософування на ґрунті фольклорно-літературного та утилітарного порубіжжя), а ще своїми назвами одразу викликає усмішку. Адже досить незвично бачити крилатого коня поезії не літаючим, а шкандибаючим на вершини слави. А щодо провокативно заримованих *любов та кров*, що натякають на бідність та банальність пародійованих інтимних текстів у другому розділі, а також афористично фатальної констатації-тавтології про безмежність обмеженості чи то пак пересічності – у третьому, то тут уже й казати нічого: так смішно, що аж сумно.

Уже перший із розділів книжки натякає на тверду стежку в *“безумовно прекрасне”* добіркою характерних назв: “Крок до маразму”, “Блювотний блюз” тощо. Просто чарівливий епатаж. А щодо обраних для пародіювання авторів, то це ціле суцвіття як відомих, так і малознаних талантів: Іван Драч, Ірина Жиленко та Василь Загороднюк (“Секрет поезії”), Микола Братан (“Поетичні марення”), Людмила Скирда (“Віршоване меню”), Василь Шевченко (“Не піду!”), Анатолій Кичинський (“Гомер і Ада”), Олег Олексюк (“Порожність об’єму”), Володимир Пузиренко (“Курко-хата”), Василь Кузан (“Карпатський стьоб”), Василь Піддубняк (“Я не Горацій, а Василь”), Алевтина Дрозд (“Та, що приходиться вдень”), Юрко Іздрик (“Місто без рими”), Олександр Бригинець (“Де живе дружина?”), Микола Василенко (“Поетове вагання”), Микола Мірошніченко (“Око за око”), Василь Жураківський (“Поетові крила”),

Наталка Поклад (“Замовляння на пародиста”), Павло Вольвач (“Затям, поете!”), Тарас Федюк і Сергій Жадан (“Самозванка”) та ін. Тут же і сімейний підряд, з легкої руки поетового сина Максима Крата (“Неписьменний Адам”) та й самого Анатолія Крата (“Автопародія”). Тож товариство цікаве й розмаїте. Поглянемо, як інтерпретуються ці ліричні світи під гостинним дахом книжки.

У чім “секрет поезії”, можемо дізнатися з пародії, адресованої одразу трьом митцям: Іванові Драчеві, Ірині Жиленко та Василеві Загороднюку. І ключовим тут узято слово *пелюшки*. Певно ж, не випадково, бо воно опоетизоване в доробку цих письменників. Наприклад, у шістдесятниці Ірини Жиленко: “Собор мій музика. / Пелюшка – знамено” (с.7). Або ж у її побратима по перу І. Драча: “Раніше, коли прав пелюшки, / думав: / “Ось повішу сушитись / знамено своєї поразки” (с.7). І, нарешті, у В. Загороднюка: “...Старанно перу – пелюшки” (с.7). Тож таїна поетичного натхнення й майстерності дуже проста: “Поете, кинь ті рими римувати, / саме життя поезії навча: / як пелюшки зумієш гарно прати – / талант Жиленко матимеш чи Крата, / або досягнеш рівня і Драча!” (с.7). Такий пелюшково-поетичний оптимізм викликає теплу усмішку. А ще приваблює скромність пародиста, який у цій фразі міг би преспокійно поміняти місцями прізвища Крата і Драча. Але ж не зробив цього! А відтак статус піднебесності залишив таки за славетним шістдесятником.

Подібна читацька реакція, певно ж, виникне і при читанні пародії “Поетове вагання”, що є відгуком на ліричні рядки з доробку письменника-земляка Миколи Василенка, сповнені світла й романтичної окриленості: “Я освідчився ялинці – / І вона мені всміхнулась. / Я освідчився зірниці – / І вона мені всміхнулась” (с.37). А. Крат дещо приземлює й уніфікує цей ряд героєвих зізнань, послуговуючись прийомом ретардації та принципом зустрічей із царини кумулятивної казки. Відтак поет спромігся на освідчення й тополі, й квасолі, й морквині, й цибуліні... Й пародист міг би й довше продовжувати цей перелік, римуючи слова на позначення рослинного околу. Та ця спокуса не спрацювала, тож віншує він свій твір ліричним пуантом: “Лиш освідчитись дівчині / я не можу, все хвилююсь...” (с.37).

Такий же добродушний гумор розчинений у пародії “Поетичні марення”, спроектованій на ліричні рядки херсонського письменника Миколи Братана (“У поїзді. А мариться – підводою”). А. Крат продовжує цю асоціативну дивовижу новими кумедними ланками (“В автобусі. А мариться – в човні”, “Я з жінкою. А мариться – з коханкою”, “Я пішки йду, а мариться – в таксі”, “Тверезий я, а мариться – під банкою”). Це дає підстави героєві засумніватися у своїй звичайності (“я не такий, напевно, як усі”) і навіювати собі надії на геніальність: “Я прозою, а мариться – римовано. / Братан я, але мариться – Шекспір” (с.5). Адже чому б і не

помріяти? Кажуть у народі: поганий той солдат, що не сподівається стати генералом.

У пародії “Закрилений світ”, зорієнтованій на лірику В. Жураківського, А. Крат послуговується принципом нагнітання цитат, як наприклад, свого часу Ю. Івакін щодо “солов’ївості” О. Ющенка. Взявши за основу аж 15 вилучень із текстів поета, об’єднаних мікрообразом крил, автор-інтерпретатор у гіпертрофованій формі насичує твір всеприсутністю цього пташиного атрибута. Відтак монолог поета-крилофіла, виписаний як стилізація під фольклорну небилицю, передає всю кумедність його світосприйняття: *“Була весна. І ранок плив крилато. / І день новий зіп’явся на крило. / Й мої рамена криляться завзято, / хоч у Драча про це уже було... // Крилатий клен крильми у шибку стукав, / і два весла покрилили увись. / Хтось цілий день у небі щемно мукав: / корови то у вирій подались”* (с.47). Звісно, чому б сумним коровам навесні та не злітати у вирій? Адже весна це пора таких ненависних радощів, молодості, завзяття, що геть од них треба втікати у царство наймилішої журби. Але крилатоманія триває, і ось уже *“крилатий кіт спіймав крилату мишку, / собака десь крилато дзявкотить... / Ось видам я нову крилату книжку, / і гонорар на крилах прилетить”* (с.48). Та от тільки *“крилаті коні не завжди літають”* – підтверджує пародист справедливість обраного ним заголовка для першого розділу.

Цей же принцип нагнітання цитат використовує А. Крат і в пародії-безконечнику, що так і називається “Безкінечна сердечна пародія” і стосується віршів усе того ж В. Жураківського, з доробку якого наточено своєрідних “сердечних крапель” і розширено до безмежності: від *“Ніхто, мабуть, серця такого не має...”* і знову до нього ж таки рідного, щоб удесяте, всоте чи втисячне повторити: *“Як стукає серце – для мене це свято, / воно ще настукає віршів багато. // Аби тільки люди встигали читати, / а я буду серце своє прославляти”* (с.57).

Такою ж колючою є пародія “Карпатський стьоб”, де об’єктом уваги стали рядки В. Кузана: *“Постібаюсь над собою – / Я такий, як і усі. / Як пливти, то за водою, / А цвісти, то по весні”* (с.20). А. Крат бачить звичайність і невибагливість такої віршотворчості в контексті уявлень про масовика-затійника, якому не гріх і поблазнювати: *“Я працюю тамадою – / це такий веселий джоб. / Постібаюсь над собою, / буде це карпатський стьоб. // Мій характер шедевральний / постає в усій красі. / Як Поплавський я банальний, / я такий же, як і всі”* (с.20). Тож герой в інтерпретації пародиста навіть пишається своєю нестримною неоригінальністю, адже він є часточкою цілого потоку клерків від поезії: *“Бережу я честь мундира, / віршик склав – і зразу в друк!”* (с.20).

А чи існує хоча б якийсь засіб чи захист від оцих невгамовних та діткливих пародистів, що й до сліз доведуть? Сам А. Крат вважає, що так, існує. Про це він вичитав поміж рядками поетеси Наталки Поклад (*“аби*

ти, аби ти мене любив...”). І таким чином на основі претексту народилося справжнє “Замовляння на пародиста”, де за градацією-натиском проглядає справжня майстерність ворожки: *“Аби ти, аби ти мене кохав: / пригортав, притискав, не покидав. // Аби ти, аби ти мене любив: / цілував, милував, але не бив. // Аби ти, аби ти мене хотів: / кожен день, а щонаочі й поготів. // Ти – мій скарб, джерело моїх натхнень: / моїх од, моїх праць, моїх пісень”* (с.49). І вже остання крапля такого сугестивного відьомського наступу-гіпнозу, за яким гарантовано повинна шезнути щонайменша пародійна хіть навіть у найстійкішого: *“Ти – мій бог, філантроп і альтруїст, / хоч би й чорт, аби лиш – не пародист!”* (с.49).

Оскільки письменник А. Крат свого часу успішно займався педагогічною діяльністю, то елементи непереборної манії повчати й виховувати всіх довкола себе прориваються і в його пародіях. Ось, наприклад, дидактична родзинка “Затям, поете!” (певно, не без впливу Франкового “Поете, тям...” із збірки “Semper tigo”), викликана віршованою необережністю Павла Вольвача, що потрапила у друк: *“Ходжу, пишу. / Люблю якусь Н. К.”* (с.60). З глибоким співчуттям і, головне, з розумінням підходить письменник-педагог до такої дражливої трагікомічної ситуації в житті побратима по перу чи його резонера: *“У мене ось історія яка: / я склав колись “люблю якусь Н. К.”. / Дружина свердлить поглядом мене, / того й дивись із хати прожене. / І теща теж набрала в рот води, / це значить – недалеко до біди”* (с.60). Та і як не поспівчувати героєві, який навіть не знає, *“хто вона така, / ота повік небачена Н. К.”*, бо причина її появи в літературному ореолі досить прозаїчна й чисто технічна: *“Мене тоді натхнення понесло, / (таке у віршописців ремесло), / і задля рими самохить рука / черкнула те скорочення – Н. К.”* (с.60). Тож пародист завершує твір афоризмами повчального плану, адресуючи їх усім, хто береться до віршотворчості: *“Отож, поете, хороше затям: / за слово платиш інколи життям. / Тому ретельно добирай слова, / щоб на плечах лишилась голова”* (с.61).

У пародії з убивчо обвинувальним ярликом “Самозванка” А. Крат фіксує ліричну необережність харків’янина С. Жадана (*“Якщо вона коли-небудь прокинеться – / добре було б дізнатись її ім’я”*) та одесита Т. Федюка (*“Ні суму, ні зла, ні тепла, / Ні вперше, ні всоте. / Якщо ти колись і була / Скажи мені – / хто ти?”*). У творі обігрується мотив еротично-творчої стурбованості обох митців, що ніяк не сублімується. А все ж осяяння приходить у фіналі: *“Жадана звела Жадана / із глузду достоту: / “Зі мною всю нічку була / не втямив я, хто ти?!” / “Ти з міста чи, може, з села? / Федюк хоче знати! / І звідки до мене прийшла, / і як тебе звати?” / Питанням її увігнав, / мов кулю, у лузу. / Вона: “Ти мене не впізнав? / Та я ж твоя Муза!”* (с.62).

До другого розділу ввійшли пародії інтимної тематики, імпульсами до появи яких були вірші Юрія Андруховича, Миколи Братана, Бориса

Демківа, Івана Драча, Анатолія Орла, Ірини Жиленко, Василя Жураківського, Василя Загороднюка, Олександра Ірванця, Олександра Кабанова, Анатолія Кичинського, Валерія Кулика, Романа Кухарука, Василя Метляєва, Василя Піддубняка, Володимира Плоткіна, Лялі Рубан, Миколи Славинського, Наталки Фурси, Ярослава Яроша, Антонії Цвід.

Мініатюра “Хотілося б...” пародіює текст А. Орла “*Я б так хотів на білім світі жити, / Щоб не відчутти й тіні самоти, / Одну любити, / З тисяччю – дружити... / Свою дорогу з їхніми сплести*” (с.67). В інтерпретації А. Крата цей п’ятивірш набуває цілком протилежного забарвлення та звучання: “*Я б так хотів на білім світі жити, / (хоча про це писати й не з руки): / одну любити, / з тисяччю – дружити... Але не проти, щоб і навпаки!*” (с.67), мимоволі викликаючи в нашій пам’яті комічну пісеньку на вірші Л. Дербеньова з Гайдаєвої “Кавказької полонянки” (“Если б я был султан...”).

У пародії “Портретна мариністика” поет відштовхується від рядків із Б. Демківа, перейнятих любовним і морським мотивами: “*А твої очі – наче маяки, / А твої руки – як вітрила білі*” (с.76). Але А. Крат добирає до такого опису впереміш романтичні й комічні мікрообрази: “*А твої очі – наче маяки, / а твої руки – як вітрила білі. / А твої ноги – щогли шпичаки, / а твої губи – чайки легкокрилі... // А твої брови – мов тонкий ручай, / на крейсер схожа голова в панамі...*” (с.76). А зрештою цей ланцюг порівнянь завершується несподіваною гіперболізацією: “*Як стрінешся з такою, то тікай, / бо вдача в неї – руйнівне цунамі!*” (с.76).

Живописний характер має й пародія “Колористика кохання” на твір В. Жураківського: “*Твої слова, кохана, наче вірші, / Не білі, не класичні, – голубі*” (с.78). Інтерпретація А. Крата іронічно продовжує подібний ряд кольорових асоціацій: “*Твої слова, кохана, як поема, / не біла, не класична, – голуба. / Твоє мовчання наче теорема, / не жовта, не червона, а ряба*” (с.78). Живописна образність кумедно поєднується з літературознавчою термінологією: “*Твої думки, кохана, як верлібри, / про що вони повік не розбереш*” (с.78). Про чуттєвий фінал любовної сцени пародист цнотливо зауважує: “*Що далі відбувалося між нами / вже не питайте, бо бракує слів*” (с.78).

Зовсім іншою, позначеною сексуальною конкретикою, є пародія “Сільська еротика” на Драчеві рядки: “*...коли тебе на сніні брав я, / як бранку лютий скіф бере*” (с.106). Комізму цій любовній замальовці додає прийом обрамлення: твір узятий у кільце відчуттєвим мікрообразом, що дисонує з романтичною піднесеністю тексту (“*І гною запах ніс дере*”, “*бив у ніздрі клятий гній*”).

На кумедності мікрообразів побудовані й пародії-еротограми “Орґазм на дні” (за Р. Кухаруком), “Диво стику” (за Ю. Андруховичем), “Ми два в одному” (за А. Цвід), “Благословення “Камасутри” (за А. Кичинським), “Класична позиція” (за О. Ірванцем).

Останній розділ збірки А. Крата увібрав комічні афоризми, розсіпані за рубриками: “Іронізми”, “Не від лукавого”, “Власне кажучи”, “Спортивні думки”, “Словник-жартівник”, “Рекламна тумба”, “Амуризм”. Наприклад, “Молодята жили, як у танці: то сходилися, то розходилися” (с.130), “Літаючі тарілки – не сенсація віку, а реальність невдалого шлюбу” (с.132), “Контрасти кохання: спочатку – медовий місяць, а потім – вічне пекло” (с.132).

Книжка порівняно невелика за обсягом, але дуже містка. І кожна пародія чи афористична мініатюра може стати матеріалом для окремого есею. Адже А. Крат чи підсвідомо чи цілеспрямовано намагається не повторюватись, бути новим, зі свіжими ідеями та прийомами. Звідси й відзначається рецензентами форма самокритики (“Автопародія”), і паліндромічні спроби (пародія на Миколу Мірошніченка “Око за око”), і варіації на міжмовному порубіжжі (українські інтерпретації російськомовних претекстів О. Кабанова та В. Плоткіна).

Неабиякою знахідкою для видання стали ілюстрації Олега Смаля, які через мову суміжного мистецтва тонко і влучно доповнюють зміст і розуміння пародій. Така органічна співпраця письменника і художника, сподіваємось, продовжиться і надалі і подарує нам, читачам, ще не одну приємну несподіванку.

Завершуючи мову про книжку поета, і сам трохи перейду на ліричну хвилю:

Мені й тобі Панкрат розповідає:

Одного й того Крата не буває.

Він все росте, він сам – експеримент.

Зробив ось пародійний монумент.

Як знати, може, далі, для прикиду,

Він зробить із пародій піраміду?

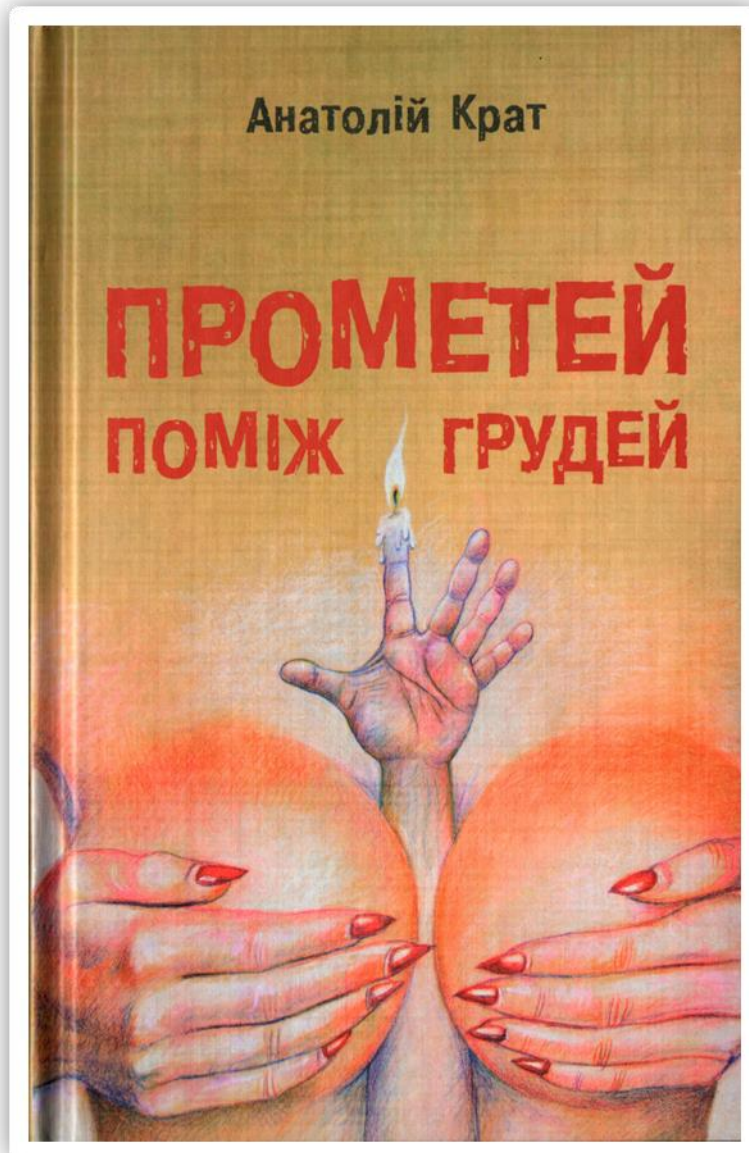
А чому б і ні. Почекаємо від пана Крата нових кумедних прочитань текстів побратимів і посестер по перу.

Під час онлайн-зустрічі з поетом, організованої бібліотечною мережею Херсона 18 листопада 2021 року, Анатолій Анатолійович люб’язно пообіцяв відвідати наше місто навесні 2022 року. Щиро сподіваємось, що цей задум буде реалізовано. А відтак нова зустріч із поетом-українцем із Праги принесе, певен, багато незабутніх вражень та емоцій. Але слізне прохання до пана Анатолія ні в якому разі не завітати без попередження. Чекаємо від Вас конкретики і тільки конкретики: в який день, о котрій годині та хвилині трапиться ця видатна подія та яким буде термін гостювання. Ми розуміємо, що Ви всім серцем пориваєтесь “в Херсон, до рідного Дніпра” (с.50). Але ж треба дати можливість нашим місцевим авторам розбігтися хто куди, аби не потрапити до Вашої пародійної корзини. А мені як Дойчеві, тобто писареві Херсонського куреня сатириків і гумористів, а ще й за сумісництвом булгакторові,

доведеться виписувати стільки відряджень утікачам у самий Залізний Порт, чи й навіть у Лазурне або хоча б у якесь-там Гонолулу чи Канберру, що наша гумористично-сатирична скарбничка просто не витримає такої перенапруги та лусне. За що ж тоді ми будемо купувати сіно для пегасів Куреня?! Уповаємо на Вашу милість та мудрість. Не допустить катастрофи!

Література

1. Література від трудових імігрантів: Прометей пародій з України та Чехії. Режим доступу: <https://svitua.org/2021/05/24/literatura-vid-trudovyh-imigrantiv-prometej-parodij-z-ukrayiny-ta-chehiyi/>
2. Мельник Віктор. "Театр масок" Анатолія Крата. Режим доступу: <http://bukvoid.com.ua/reviews/books/2021/09/29/074227.html>
3. Фомічова Юлія. Погляд на світ через призму пародії. Режим доступу: https://vsiknygy.net.ua/shcho_pochytaty/52511/

Олег Олексюк

Перші кроки Марини Сакари на шляху красного письменства

Свої перші кроки в літературі Марина Сакара робить тихо і дуже обережно. Народилася Марина Сакара 9 червня 1984 року у селі Пригір'я Високопільського району Херсонської області. З юних літ пані Марина зачитується творами української та зарубіжної класики. Після закінчення загальноосвітньої школи 2001 року Марина Олексіївна вступає 2004 року до Переяслав-Хмельницького державного педагогічного університету імені Григорія Сковороди, який 2008 року успішно закінчила.

Від 2009 року до 2013 року працювала вихователем Херсонського дитячого садка № 7, потім держслужбовцем Департаменту Агропромислового розвитку Херсонської обласної державної адміністрації. Нині працює репетитором із дітьми молодшого шкільного віку, шиє різноманітні дитячі іграшки, робить ляльки-мотанки та багато всіляких цікавинок для малят. Заміжня. Разом із чоловіком Олександром виховують двох дітей 6 та 15 років.

Вірші Марина Сакара почала писати ще з юнацьких літ. Перші її поетичні рядки побачили світ у районній малотиражці “Високе поле”. Від жовтня 2020 року Марина Сакара є завсідницею Артлабораторії “Українська Хата – талантами багата” Херсонської обласної універсальної наукової бібліотеки імені Олеся Гончара, де щоразу виступає зі своїми новими поетичними творами. Кращі з них уже вийшли друком на шпальтах літературних альманахів “Ковток життя. Зима – 2021” та “Поетична шафа. Випуск 2”. А нещодавня перемога її дитячих поезій у рамках Другого мистецького online-фестивалю “ХатаФест” підкреслює неабиякі перспективи літераторки в майбутньому як автора дитячих та пісенних творів.

Перша поетична збірка Марини Сакари “Вранішні промені”, яка нещодавно вийшла друком у Херсонській філії Видавничого Центру “Просвіта”, відкриває для нас сентиментально-зворушливий художній світ молодої літераторки, де панує любов до рідного краю, шана до родинних цінностей та родинної мови. І хоча твори потребують ще більш прискіпливої роботи автора над словом та формою віршоскладання, проте щиросердність і людяність поетеси наснажує вірити у перспективи розвитку поетичної майстерності пані Марини. Я впевнений, що Марина Сакара, роблячи свій перший крок у літературі, в подальшому не зіб'ється зі шляху красного письменства на манівці холодного ремісництва.

Микола Дупляк

“Gorajec” – книга, глибока своїм змістом

(Adam Bobrowicz. Gorajec. Paslęk 2021, 421 str.)

Маю особливу приємність представити шановним читачам уже третю з черги книжку польського автора Адама Бобровича про колись українське село Гораєць Любачівського повіту, що на польсько-українському пограниччі. Книжка так і називається по-польськи “Gorajec”. Досі опубліковано кілька монографій про українські села на Закарпатті, але їхніми авторами були українці. Автором рецензованої публікації є поляк, тому з особливою увагою читаємо її. До речі, 2016 р. автор опублікував історію села Гораєць на тлі польсько-українських відносин п.н. “Tam jeszcze slycha szept modlitw i bicie cerkiewnych dzwonów”, а вже 2019 р. книжку “Kamienie, które mówią. Smentarz greckokatolicki w Gorajcu”.

Книжка “Gorajec” вийшла в твердій обкладинці у великому форматі на розкішному папері, схожа на Біблію, бо прикрашена кольоровими ілюстраціями з місцевої церкви та околиці. У своїй анотації польською, українською та англійською мовами, автор знайомить зацікавленого читача зі змістом книжки, що є цінним джерелом інформації про мешканців села, про їхні сімейні, релігійні та звичаєві зв’язки, національні традиції, обряди й мову. “Gorajec” Адама Бобровича – чи не найкраще видана монографія про українське село на Посаянні. Можна дивуватися, що автор витратив так багато енергії та часу, праці та ресурсів, щоб завершити таку не вельми бажану в Польщі публікацію й подбав про те, щоб її зміст був згідний із дійсністю.

У книжці описано міжвоєнний період, трагічні події Другої світової війни і після неї, а також нинішні часи, опубліковано розповіді мешканців Горайця, подано прізвища та неофіційні назви осіб, депортованих до УРСР, а також тих, що були виселені в рамках злочинної військової операції “Вісла”, вивезені на примусові роботи до Німеччини, членів УПА і Самооборонного кушового відділу, що походять із Горайця. Цінний матеріал становлять архівні фотографії, що є важливим джерелом інформації про долі людей із Горайця та околиці. Дослідник поставив перед собою важке, але шляхетне завдання – врятувати від забуття відомості про людей, які тут жили і які живуть тепер.

У монографії знаходимо перелік визначних людей в історії цього колись заможного українського села та багатий ілюстрований перелік назв об’єктів, що заслуговують на охорону як культурна спадщина. Автор змальовує також сучасний Гораєць, церкву народження Пречистої Діви

Марії, що є історичною пам'яткою, придорожні хрести і каплички, яких не встигли зруйнувати нові господарі; наводить також історію придбання нових дзвонів для дзвіниці, які знову своїм голосом кличуть до згоди і любови. Окремо захоплено описує красу відновленого в Кракові іконостасу гораєцької церкви.

Монографія А. Бобровича – це не наукова публікація, але великий довідник важливих інформацій із кожної ділянки життя села та його мешканців. Це також велика прислуга горайчанам і їхнім нащадкам, а разом із тим – усім закерзонцям; це безцінна пам'ятка для всіх, хто цікавиться незавидним минулим українського народу в кордонах сучасної Польщі. Автор зізнається, що книжка постала з потреб серця та дозрілого розуму. Познайомившись із селом, у нього назріло чимало питань про українське минуле села, про те, що тут сталося... Так назріла потреба задокументувати історію Горайця, яку підкріпив мапами, таблицями й офіційними списками та документами, з яких зібрав інформації про село та українських автохтонів, які жили в ньому від непам'ятних часів. Хотілось врешті зберегти від забуття правду про всіх мешканців цієї землі, про їхнє життя перед війною, під час війни та після неї.

Створюється враження, що автор, як польський патріот, колишній високий офіцер військово-морського флоту Польщі, відчув симпатію до жертв збірної відповідальності, якими стали всі українці Закерзоння, тож хотів чесно сповнити свій обов'язок – написати правду про те, що сталося в Горайці, про насильство польської влади над українцями – громадянами Польщі. Своїм завданням не ставив опис польсько-української боротьби, але в архівах вишукував докази правди, говорив із різними людьми – українцями та поляками. На основі отриманих інформацій точно відтворював факти і події.

У книжці знаходимо цікавий календар Горайця, список передвоєнних мешканців села з їхніми прізвищами, список осіб, яких вивезли на примусові роботи до Німеччини, фрагменти деяких листів, що їх писали гораєцькі родини, список осіб депортованих в роках 1944–1946 до УРСР та під час операції “Вісла” на польське заслання, список членів УПА і СКВ, що походили з цього села, а також “Хроніку спогадів Михайла Франківського – передвоєнного мешканця Горайця”.

Невтомна дослідна праця А. Бобровича увінчалась успіхом, хоч деколи йому було дуже важко роздобути бажані інформації, а це тим більше, що вони не збереглись, а живі свідки описаних подій майже всі відійшли з цього світу. Автор відмічає, що його завданням не було писати про хід польсько-української боротьби та визначати втрати у цій боротьбі. Поляки, мовляв, представляють події по-своєму, а українці по-своєму. Саме тому *“важко довідатись про воєнні злочини поляків, українців тощо”*. Як людині, що таки добре пам'ятає післявоєнні події в Польщі, мені важко зрозуміти, у чому треба дошукуватись злочинів закерзонських

українців: у тому, що не хотіли залишити рідної землі, з якої їх проганяли, як собак; у тому, що не давали себе вбивати польським цивільним і озброєним бандам і війську; у тому, що тікали, як колись наші предки перед татарами – до захисного лісу і там знаходили захисток серед природи; у тому, що оплакували своїх рідних, які стали жертвами терору, а деколи таки мстилися на злочинцях за заподіяні їм кривди та спомагали УПА, що була одиноким оборонцем надсянського господаря і лемківського газди?

Як людина, що виросла в післявоєнній Польщі та виховувалася на антиукраїнській літературі в польських школах, у яких, до речі, утвердився стереотип українця як злочинця, авторові важко думати інакше. Та все ж таки він настільки перемиг фальшиві твердження й стереотипи, що, мабуть, відчув або зрозумів кривду, яку поляки зробили українцям і чесно захотів написати правду. Таке рішення не приходить легко і, звичайно, не легко здійснюється. Автор напевно розуміє, що такий шлях корисний не лише для українців, але й для поляків, бо справжнє усвідомлення причин боротьби веде до налагодження добросусідських відносин між людьми, що є запорукою взаємної пошани та взаємної користі. Не можна не погодитись із автором, що *”правда очищає, приходить важко, але ніколи не шкодить. Лише сильні і справедливі люди вміють вибачати”*.

Збираючи матеріал до книжки, автор користувався допомогою також українців: своєї дружини Ірини – українки, чиї батьки родом із Горайця, проф. Стефана Лашина зі США, також родом із Горайця, і доц. Юрія Судина з України – автора публікації “Начерк до історії села Горайця на Любачівщині” та багатьох інших людей.

На книгу А. Бобровича склалось вісім розділів, а саме: положення та календар Горайця; життя в Горайці у міжвоєнний період; релігійне життя і звичаї; час війни, переселення і репресій; хроніка спогадів минулого життя Михайла Франківського; символи ідентичности і сили духової; сучасний Гораєць; гораєцькі дзвони.

Про положення і природу Горайця було хіба найлегше написати та ілюструвати їх багатьма світлинами природи, бо це географічний світ, про який написано доволі багато. Автор гарно й обширно змальовує Гораєць із його багатьма присілками, подає точне розташування на рівнині, а при цьому часто наводить, окрім польських, ще й українські топографічні назви. Село Гораєць розташоване 20 км від Любачева, 75 км від Перемишля, 112 км від Львова та 323 км від Варшави.

1939 р. село нараховувало 1160 осіб, у тому числі 80 римо-католиків, тобто поляків; 1070 греко-католиків, тобто українців. 2020 р. в селі було 66 поляків, жодного українця не було. Автор подає точний список мешканців села з половини XIX століття. Колись селяни працювали шість днів тижнево на панщині. Після знесення панщини 1848 року життя селян

покращало. Поставлений із нагоди знесення панщини хрест досі стоїть на своєму місці.

Автор завдав собі чимало праці, щоб хронологічно представити важливіші дати і події з минулого Горайця, почавши від XVI століття. 1586 р. селяни збудували тут свою церкву (дочерну) парафії в Жукові, яка з 1618 р. стала самостійною парафією. Люди жили з сільського господарства, годівлі худоби та овець, а згодом гончарства. У висліді епідемії тифу і холери, в 1848 – 1850 роках, у селі померло 120 осіб. Під кінець XIX ст. у Горайці засновано читальню “Просвіта”, а 1910 р. Товариство гімнастично-пожежне “Січ”, згодом “Сокіл”. Під час Другої світової війни Гораєць увійшов до Генеральної губернії, а деякі присілки опинилися на терені УРСР. Автор відмічає, що перед Другою світовою війною мешканці села говорили кожен своєю мовою, але розуміли один одного. Були добрими сусідами.

Автор наводить список заслужених українців, що народилися в Горайці. 1937 р. гораєцька молодь на цвинтарі висипала символічну могилу-курбан у пам’ять Українських січових стрільців, що впали за волю України під час визвольних змагань. Могила стоїть і досі. Автор окремо розповідає про значення “Просвіти” в житті українців, а в Горайці зокрема; про сільські звичаї та релігійне життя.

Коли почалася Друга світова війна, 40 горайчан мобілізували до польського війська. Вони не бойкотували мобілізації і боролися разом із поляками проти Німеччини. Від 17 вересня 1939 р. до 22 червня 1941 р. Гораєць став граничним селом поміж двома тоталітарними режимами. Селяни вітали німців із надією на відновлення вільної України. Німці дозволили українцям на культурну діяльність та релігійні обряди. В селі заснувався “Курінь молоді” ім. Гетьмана Петра К. Сагайдачного, відновило діяльність товариство “Сокіл”, до якого горнулася молодь. Процвітало культурне життя. З Горайця німці вивезли на примусові роботи до Німеччини понад 100 осіб. Окрім дозволу на діяльність організації суспільної опіки – Українського центрального комітету, гітлерівці не дозволяли функціонування українських політичних партій. На тих землях, що опинились під радянською владою, культурне життя зовсім припинилося. Там організували колгоспи, людей вивозили на Сибір.

Коли 22 червня 1941 р. Німеччина напала на СРСР, українці проголосили у Львові самостійну Україну, але швидко переконалися, що Гітлер був проти незалежності України, бо німці арештували біля 80% українських провідників, у тому числі й Степана Бандеру. Німці заводили свої порядки, – на селян накладали високі контингенти. За безцінь забирали молоко, м’ясо, бараболу, збіжжя. Жити стало дуже важко. На ринку була велика дорожнеча. Німці використовували українців проти поляків, а поляків проти українців – українську поліцію посиляли на

польські села, а польську – на українські. Так підсилювали ненависть між сусідніми народами.

Коли відносини між українцями і поляками погіршилися після кровопролиття на Волині 1943 року, поляки почали переслідувати українців на Закерзонні, особливо інтелігенцію – вбивали священників, учителів, урядовців і свідомих селян. Потреба самооборони стала очевидною. Автор наводить окремі приклади вбивств українців членами польського підпілля – Армії Крайової. У половині 1944 р. для оборони перед насильством поляків, вони створили кущовий відділ самооборони, а згодом “Залізняка” створив у Горайці першу сотню УПА на терені Любачівського повіту.

6 квітня 1945 р. – день пацифікації українського населення Горайця. Злочин здійснили Корпус внутрішньої безпеки, міліція та Уряд безпеки. Військо оточило село, підпалило його і вбило біля 156 осіб: мужчин, жінок і дітей. Поранили добивали багнетами та пострілами. З жертв народовбивства пограбували одяг і взуття. За дві години село зовсім спалили. Церкву також пограбували, але не спалили. Автор наводить фрагменти опису гораєцького злочину з “Вісника Любачівщини”. Ті, хто пережив пацифікацію, поверталися на згарища і якимось пробували жити, а молодь пішла до УПА. Точного числа жертв пацифікації не встановлено. Їх усе применшували, або зовсім замовчували. У звітненні командира Корпусу внутрішньої безпеки написано, що “вбили біля 400 бандитів”. Для них кожен українець був бандит. До речі, після закінчення злочинної військової операції “Вісла”, в селі залишилося десять мешканців-поляків. Щоб затерти сліди українства на Закерзонні, в роках 1977–1981 українську назву села Гораєць змінили на польську – Домброва.

Завдяки наполегливим заходам Суспільного комітету горайчан і Спілки українців у Польщі, 2010 р. на гораєцькому цвинтарі відкрили пам’ятник жертвам народовбивства та жертвам Другої світової війни. На монументі двомовно написано імена і прізвища та вік 174 жертв злочину та 33 прізвища жертв війни в роках 1942-1947. У відкритті пам’ятника взяли участь представники урядів Польщі та України.

Окреме місце у книжці А. Бобрович присвятив мешканцям Горайця в рядах українських політичних і мілітарних організацій. Горайчани служили в легіоні Українських січових стрільців, а відтак в Українській галицькій армії, брали участь у визвольних змаганнях Українського Народу. Потім поповнили ряди ОУН, боролися з мадярами на Закарпатті тощо. Автор пригадує, що в кожному українському селі діяла сітка ОУН-УПА, яка виконувала доручення централі. Сотня “Залізняка” боролася з відділом німецької поліції та з відділом радянської партизанки, а згодом із поляками. В рядах куреня “Месники” та гораєцького відділу народної самооборони служило разом 85 горайчан. Можна здогадуватись, що автор користувався “Літописом УПА”.

Чимало місця у книжці автор присвятив темі переселення українців Горайця до УРСР. Він стверджує, що добровільно ніхто не погодився виїхати, тож слідувало насильство, якому активно противилася УПА, що стала на захист українського населення. Постійно тривали сутички УПА з відділами польського війська та НКВД. Деякі поляки помагали своїм українським знайомим і переховували їх. Зловлених селян військо тримало на залізничній станції в Любачеві два тижні або й довше під голим небом, поки завантажили їх у вагони. В одному вагоні везли вісім родин. Від осені 1944 р. до літа 1946 р. з Горайця до УРСР депортовано понад 600 осіб. Дивно, що автор називає це переселенням. Так польські автори називають депортацію українського населення з Закерзоння. Їм так легше... У Горайці залишилося і так 121 особа.

Операція “Вісла”, тобто злочинна депортація українців (і мішаних родин) із Горайця на польські понімецькі землі, щоб їх там швидко сполонізувати, тривала від 28 квітня до 18 липня 1947 року. Звичайно, військо оточувало село, щоб ніхто не втік, і давало людям 2-3 години часу готуватися в дорогу у невідомий край. У Цешанові та в Плазах люди чекали кілька днів або й тижнів на транспорт. Підозрілих людей арештовували, перепитували та посилали на тортури до тюрем і до концентраційного табору в Явожні, в якому ще недавно нацисти мучили євреїв. З Горайця депортовано біля 147 осіб.

Адам Бобрович робить слушний висновок, що операція “Вісла” була великою трагедією для всіх українців. А хіба насильна й жорстока депортація до УРСР не була трагедією? На польському засланні почались переслідування українців, постійні допити, арешти, катування, за допомогою яких органи безпеки вимушували від людей бажані зізнання та вербували їх до співпраці з ними.

До 1989 р. трагічну історію польсько-українського конфлікту або спотворювали, або замовчували. Справжніх утрат населення не знаємо. Польська влада приховувала факти вбивств українського цивільного населення або промовчувала їх. Про кровавий злочин у Горайці зовсім не згадували. УПА також не інформувала про свої злочини, підсумовує автор. Цивільне населення з обох сторін стало жертвою “війни у війні”.

З цікавістю читаємо хроніку життя Михайла Франківського (1919-2018) з Горайця, який записував важливі події з життя рідного села перед війною і під час війни, а згодом на примусових роботах у Німеччині та в таборах для переміщених осіб після війни, а пізніше у США, де він був дуже активний у громадському та політичному житті української громади в Бостоні до кінця свого життя. Спогади М. Франківського ілюстровані багатьма світлинами.

У розділі “Символи тотожності і сили духової” автор багато уваги присвятив гораєцьким церкві, цвинтареві, капличкам і присадибним та придорожнім хрестам. Греко-католицька церква в Горайці – один із

найстаріших об'єктів дерев'яного сакрального будівництва в Польщі та в Європі. Всупереч багатьом конфліктам і війнам, святиню щасливо обминули серйозні знищення. До часу Берестецької унії 1595 р. молилися в ній православні, потім греко-католики, а по 1947 р. вірні римо-католицької церкви, тобто поляки. Автор присвятив багато місця описові церкви, мистецькому відновленню іконостасу в Кракові та ілюстрував її багатьма кольоровими світлинами. У поновному посвяченні іконостасу взяло участь польське та українське духовенство. Годиться відмітити, що після війни поляки або нищили наші церкви на Закерзонні, або робили з них усякі магазини, тобто використовували їх для господарських потреб, або викидали іконостас та інші речі і заміняли святині на польські костьоли. Церква в Горайці – це хіба одинокий виняток. Вона зберегла іконостас. Тепер вона привертає увагу туристів. Слід відмітити, що до 1990-х років у гораєцькій церкві не було відправ у греко-католицькому обряді. Тепер за дозволом місцевого римо-католицького ксьондза, деколи й український священник може відправити тут Службу Божу.

До речі, перед війною на дзвіниці висіли три дзвони, що мали свої імена: Іван, Петро і Михайло. Автор подає ці імена в перекладі польською мовою. Під кінець війни парафіяни так добре сховали ці дзвони, що нові власники їхньої церкви досі їх не знайшли. 27 вересня 2020 року відбувся обряд посвячення трьох нових дзвонів для дзвіниці гораєцької церкви, що тепер стала каплицею Народження Пресвятої Діви Марії РКЦ. Дзвони вже мають польські імена: “Ян”, “Піотр” і “Міхал”. У посвяченні дзвонів, окрім польського духовенства, взяв участь український священник – любачівський парох о. Іван Тарапацький. 2020 р. на гораєцькій дзвіниці появилася новий дзвін, який зафундували м. ін. Ірина й Адам Бобровичі. На ньому є такий напис: “Nawołuję do zgody i miłości; Gorajec, Anno Domini 2020; Fundatorzy: Irena i Adam Bobrowicz”. Під рослинним орнаментом слідує напис кирилицею: “Św. Michał – Святий Архистратиг Михаїл”. Після 75 років у Горайці знову задзвонили дзвони.

Як ми вже згадували вище, про гораєцький цвинтар автор опублікував окрему книжку, але й тут доповнює своє дослідження. До початку 90-х років цвинтар був дуже занедбаний, хрестів майже не було видно, багато чого знищено. Чи не завдяки зусиллям автора, влада зацікавилася ним і почала відновлювати те, що було можна відновити. Зацікавлені в цьому були, очевидно, українці, які помагали упорядковувати цвинтар. Навіть львівські студенти помагали. Тепер на терені некрополю є біля 525 хрестів, нагробків і пам'ятників, мурована каплиця тощо. Вони зберігають пам'ять про померлих. На присадибних і придорожніх хрестах колись були написи українською мовою. Збережені хрести залишились свідомством про те, що колись тут були господарські будівлі, жили люди. Від кількох років про збереження хрестів і пам'ятників дбає польське товариство “Фольковіско”.

А. Бобрович окремо розповідає про сучасне життя села. У Горайці живе 43 людей у 15 будинках. Частина з них – нащадки передвоєнних мешканців села. Інші – приїхали з різних околиць краю. Живуть із управи землі та годівлі худоби. З передвоєнних присілків не залишилось ані одного.

Книжку доповнює і збагачує список пояснень (польською мовою) гораєцької говірки української мови. Часто це українські літературні назви. У польських написах українських назв часто трапляються дрібні помилки. Корисним додатком до книжки є також деколи двомовний список скорочень і позначень. На жаль, і в ньому трапляються друкарські помилки. Автор виконав складне завдання, щоб виготовити список мешканців Горайця з часів перед Другою світовою війною. Список поданий польською та українською мовами, а в деяких випадках відмічено ще й різновиди прізвища.

На основі різних публікацій, спогадів і розмов із колишніми мешканцями Горайця, автор відтворив розташування будинків горайчан, а окремо в усіх присілках Горайця. Сільські назви подав обидвома мовами. Коли ж не стало слідів будинку, то так і написав. Тому, що часто окрім прізвища, селяни мали ще прізвиська, автор і їх наводить. Інколи після прізвища слідує примітка: “Запроторений з родиною на Сибір, 1940 р. помер на засланні”. На іншому списку знаходимо прізвища і прізвиська мешканців Горайця перед війною з приміткою, від чого походить це прізвисько та в якій частині села ця людина або родина жила. Прізвиська написано українською мовою. Автор за абеткою подає ім’я по-польськи, згодом по-українськи (в польській транскрипції), а відтак наводить місцеві клички, якщо такі були.

На основі спогадів Михайла Франківського, названої вище публікації Юрія Судина, магістерської праці Ігоря Куца “Село Гораєць на Любачівщині” та розмов із колишніми мешканцями та їхніми нащадками, автор підготував список 105 осіб, яких вивезли на примусові роботи до Німеччини. Окрім імени і прізвища, у списку подано прізвисько, рік народження та названо частину села, в якій жила ця людина.

На окремому списку опинилось 25 вояків УПА родом із Горайця. Окрім імени і прізвища, написано псевдоніми вояка, рік народження, час і місце смерті, місце поховання тощо. Більшість вояків служила в сотні “Месники”. З них: 9 загинуло в боях з НКВД і польським військом; 5 вояків закатували на смерть у польських тюрмах, троє засудили на багато років тюрми в Польщі, трьох виїхало до України, одного заслали на Сибір, четверо вояків залишилося в Польщі, а трьох знаємо лише з їхніх псевдонімів.

На увагу заслуговує також список 57 членів відділу кущової самооборони з Горайця. Окрім імени і прізвища та псевдоніму, автор наводить рік народження і подає короткі інформації про кожного. Згідно з

наведеним списком, 15 членів куща загинуло в роках 1942-1947; 7 осіб загинуло під час пацифікації села 6 квітня 1945 р.; 1 юнака засуджено до смертної кари; 6 юнаків засуджено на довічне ув'язнення в Польщі; 9 осіб виїхало до України, з них одного юнака заслали на Сибір; доля 13 осіб невідома.

На основі архівних документів автор (з допомогою проф. С. Лашина) виготовив список мешканців Горайця, які “виявили бажання” виїхати до України. У списку знаходимо 697 осіб. Не всіх, хто був на списку, депортовано до УРСР. Частина втекла з транспорту. З різних причин важко встановити точний список депортованих осіб. Список двомовний, окрім прізвища, імени та імени батька, зазначено рік народження та відмічено відношення до голови сім'ї.

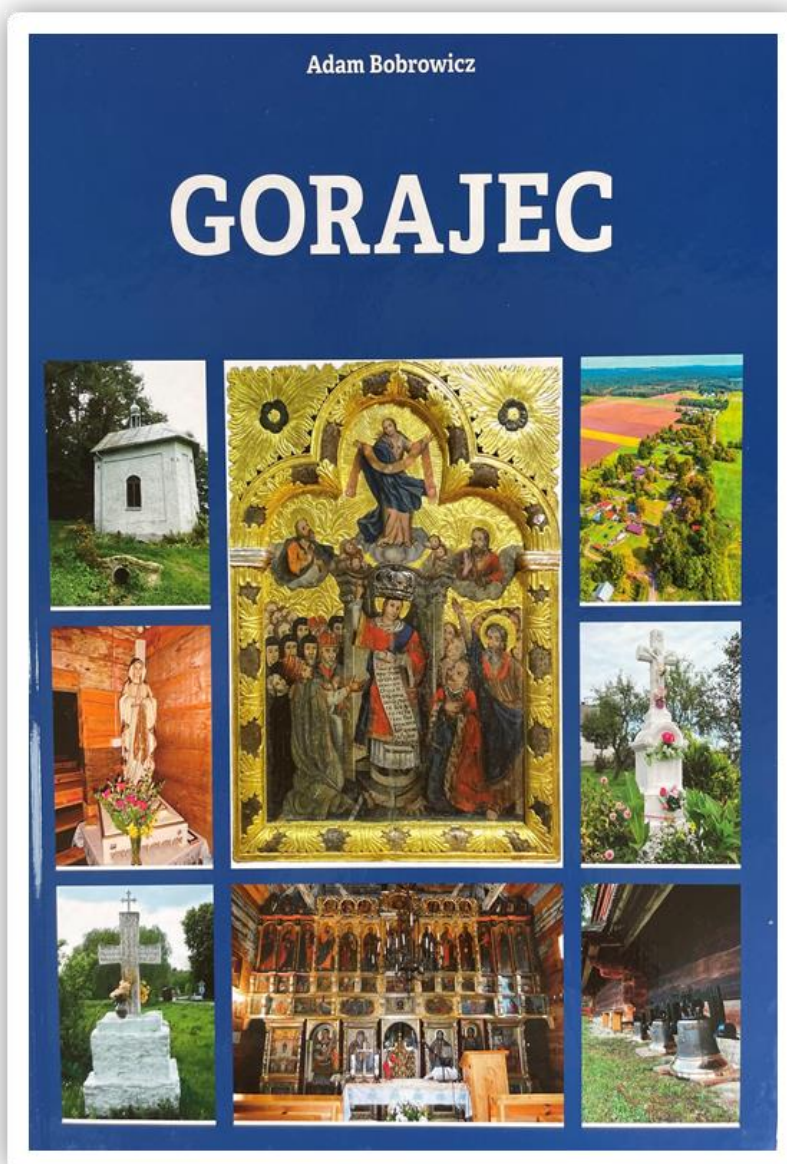
На окрему увагу заслуговує також список 146 осіб, зареєстрованих до виселення під час операції “Вісла”. Серед них були й люди з-поза Горайця. Після депортації в Горайці та в його присілках залишилося біля 26 осіб. Автор виготовив список українців, яких із різних причин не охопила операція “Вісла”. На закінчення підсумовує, що після війни в Польщі залишилося біля 187 горайчан, які народилися до 1939 року. В іншому списку знаходимо інформації про горайчан, репресованих на польському засланні в Пруссії, яких засудив Військовий суд в Ольштині. Автор подає ім'я і прізвище особи, причини оскарження, місце перебування під час арештування, визначену кару та місце ув'язнення підсудного. Таких осіб було сім. Ідеться тут лише про Військовий суд в Ольштині, а не про інші суди.

Багато місця в книжці зайняв точний та професійний опис іконостасу гораецької церкви. Читач довідається тут багато про ікони, про їхній стан у Горайці (з 1743 р.). Ікони святих ілюструє багатьма кольоровими світлинами перед консервацією в Кракові і тепер.

В іншому додатку знаходимо цікавий двомовний список горайчан та їхню долю до 1956 року. Це дуже велика дослідна праця автора, бо хіба легко довідатися про кожного? Автор відмічає, що список не ідеальний, бо про всіх важко знайти бажану інформацію, та все ж таки праця Адама Бобровича заслуговує на подяку всіх горайчан, а разом із тим – всіх українців. Окрім можливих неточностей у списках, у книжці трапляються незначні дрібні мовні та граматичні помилки, наприклад: “hajilwky” замість “hajiwky”, “стеничний” і “ставничий” замість “станичний”, “druhu dowodco” замість “druze komandyt”, “Sokila” замість “Sokoła” та інші.

Своїм об'ємом, гарно ілюстрованою твердою палітуркою та всебічно охопленим змістом дослідна публікація Адама Бобровича робить дуже гарне і приємне враження. Це, тим більше, що написана доволі об'єктивно. Таких польських авторів, як А. Бобрович, знайти важко. Враховуючи те, що в книжці знаходимо понад 650 світлин, 26 таблиць, 10 мап, 1 схему та 14 додатків, що збагачують публікацію, кожен нащадок українського Горайця

знайде в ній згадку про своїх рідних і предків, про їхню часто незавидну долю під час і після Другої світової війни. Разом із тим відчує гордість із того факту, що вони завзято боронили рідну батьківську землю від тих, хто зазіхав на неї. Книга Адама Бобровича – раритет. Вона гідна перевидання польською мовою, бо з огляду на дуже малу кількість, її тиражу не названо. Вона гідна перекладу й українською мовою, а це тим більше, що це подарункове видання і кожен знайде в ньому багато правди. Автор виконав поставлене перед собою важке завдання. У його творі ніби прокидається зі сну село Гораєць, щоб жити новим життям у серцях горайчан, розкинутих по багатьох країнах світу, у серцях усіх нащадків гордого колись Горайця.

Василь Загороднюк

**Повість-казка Сергія Осипенка
“Неймовірні пригоди щасливчика Люка”:
проблеми тварин і людей**

Маючи вже великий життєвий досвід, а це авторство 60 патентів на різні винаходи, у тім числі прийнятих США, Канадою, європейськими країнами, заснувавши НВП “Інститут ТЕКМАШ”, кандидат технічних наук Сергій Осипенко, який написав десятки наукових статей і розвідок, прилучився і до художнього слова. Почав писати твори для дуже вимогливої, допитливої і чутливої дитячої аудиторії. Окрім цього, привертають увагу його науково-популярне видання “Фізика здоров’я”, різноматичні життєві оповідки, що побачили світ у різних засобах масової інформації. З таким творчим надбанням він презентує повість-казку “Війна і мир, або Кролики проти щурів”. І ось уже прийшла до читача у 2021 році нова повість-казка “Неймовірні пригоди щасливчика Люка” від столичного видавництва “Веселка”. Головний герой цієї книги – милий песик Люк. Його й бачимо на обкладинці видання в інтерпретації Яни Голуб’ятникової як художниці. Її авторству належать і всі інші ілюстрації до цієї фантастичної історії. Вони яскраві, дотепні, передають і доповнюють зоровим образом цікавий зміст книги. Її ілюстрації це своєрідна книга в книзі, гармонійний тандем письменника і художника. Я був свідком, як зграйка малюків, які ще не вміють читати, навперебій перелистували “Неймовірні пригоди щасливчика Люка” і по-своєму коментували малюнки різними схвальними вигуками. А доросліший із повагою і серйозністю прочитав складами – *ней-мо-вір-ні при-го-ди щас-лив-чи-ка лю-ка*. Таке і подібне до нього часто стає найавторитетнішою рецензією для автора, хай пробачать мені дипломовані літературні критики.

Динамічна сюжетна лінія, у якій образотворення Люка здійснюється автором найрізноманітнішими зображально-виражальними засобами, залучає у свою орбіту й інших персонажів книжки: собачок Лісу, Білку, кішку Моллі, ворону Клару, морську свинку Фросю. А в ході її розвитку цей перелік зростає, у тім числі й за рахунок людського племені. І водночас зростає і кількість захоплюючих пригод, мандрівок, ситуацій, коли потрібно було проявляти винахідливість і кмітливість, щоб стверджувати ідеали доброчесності, правдолюбства, безкорисливості, взаємодопомоги, що розуміються людьми та й, мабуть, відчуваються не менше їхніми меншими братами. Аналізувати або переповідати пригоди Люка з його друзями і знайомими – марна справа. Це просто потрібно прочитати, отримавши велику естетичну насолоду, відкривши для себе

щось нове комунікаційне між людиною і твариною і навіть повчившись у тих, кого ми приручаємо, усвідомлюючи відповідальність за них. Дотичне до цього гасло Антуана де Сент – Екзюпері: “Ми відповідаємо за тих, кого приручили” залишається дуже актуальним і в наш час. Наводячи тут деякі назви з розділів книги, що вже красномовно говорять про щось цікаве, намагаємося хоч таким чином передати дух розповіді, її сюрпризність: “Перший подвиг Люка”, “Відкриття таланту”, “Ні! Він живий”, “Пастка в лагуні. Друзі й вороги”, “Такого Одеса ще не бачила”, “Крокодили у Дніпрі”... У кожному з них, як і в інших, є те, що утримує увагу читача, спонукає читати наступну сторінку. Після розділу “Зірка цирку”, наприклад, де в аншлаговому залі Люк демонстрував свої неабиякі здібності, він переноситься на борт авіалайнера “Аеробус – 300”. До нього приєднуються мавпочка Чіккі, ведмедик, удав та інші тварини. По суті вони захоплюють літак і управляють ним у безмежному повітряному океані. Цей епізод наснажений такою захоплюючою динамікою, такими найнеймовірнішими ситуаціями, що забуваєш про авторське нагадування, що це Люків сон. А яку паніку серед людей спричинила “поява” крокодилів у Дніпрі. “Крокодили! Алігатори! Рятуйте! – передражнив панікерів Люк, і наче виправдовуючись, додав: – Так їм і треба! Чому собак на пляж не пускають?” Із цього напрошуються неоднозначні висновки, як і з багатьох подій, описаних у цьому виданні. Це не тільки розважальна книга, а й роздуми про взаємовідносини людей і тварин.

Попри те, що повість Сергія Осипенка, в першу чергу, адресована дітям, у ній прочитуються складні морально-етичні й екологічні проблеми, що стосуються кожного. Присвята у ній: “Усім добрим людям, які взяли в свою родину бездомного песика чи котика”, підтверджує викладені узагальнення. Тут доречно сказати, що Люк це не вигаданий письменницькою уявою собачка, він має свого прототипа, якого автор урятував від неминучої смерті. І хто знає, можливо цей учинок розворушив оті загадкові внутрішні пружини творчості, що реалізувалися в цій книзі.

У “Неймовірних пригодах щасливчика Люка” є епізод, вартий цитування і подальших роздумів над цитованим. Ідеться про те, що кухар подав свіжо приготовану юшку для Люка. Здавалось би, нічого особливого у цьому не бачиться, адже собак також потрібно годувати. А перед цим Люк – чемпіон світу серед собак рятувальників, добираючись довго на цирковий виступ, проголодався, його з командою помічників затримували журналісти. Цитата: “Напевно, журналісти здивувалися б ще більше, якби дізналися, що вона зварена з екзотичних риб, водоростей і морепродуктів, які Люк самотійно добув, пірнаючи у водах Японського моря поблизу острова Окушурі”. Тобто він, уже маючи багато нагород, світову славу персонального кухаря і прес-секретаря, “який володів

кількома іноземними мовами”, добував собі їжу особисто сам, своїм умінням пірнати. Якщо робити перепроєкцію на людину, яка досягає подібних звань, нагород і має численних помічників, то здебільшого про її харчування піклуються інші люди. Якщо вона і працює на грядці чи рибалить, то це швидше для задоволення, а не для забезпечення себе необхідним харчуванням. Проблема не полягає у тому, щоб у цій царині наслідувати Люка, а в тому, щоб усвідомити і віддати належне чесній праці, якою б вона не була. Ось такий висновок робимо з цього епізоду повісті-казки Сергія Осипенка.

У цьому контексті згадується перший український науково-фантастичний і утопічний роман Володимира Винниченка “Сонячна машина”. Його перше видання побачило світ 1928 року. В. Винниченко навіть хотів його номінувати на Нобелівську премію. Шахтарі Донецька, яким відома чесна важка праця, записувалися в бібліотечну чергу, щоб почитати цей твір. Адже у ньому серед численних проблем, однією з найголовніших є особиста чесна праця. У творі В. Винниченка пропущені крізь сонячну машину трава чи листя стають сонячним хлібом і його може вживати тільки той, хто сам бере участь у цьому процесі з обов’язковою умовою орошувати цей процес своїм потом. Таке віддалене порівняння з персонажем Люком не є алогічним. Риболовля цього собачки є отим “потом”, що виділяється від праці з сонячною машиною. І альтернативи тут нема. А якщо і є, то вона порушує моральні принципи, встановлені людьми, та вони дотичні й до тварин.

Повість-казка “Неймовірні пригоди щасливчика Люка” Сергія Осипенка йде до юних читачів. І вони зможуть у ній відкрити для себе багато цікавого і корисного. І не виключено, що можуть зустріти своїх Люків, і допомогти їм, а можливо ці Люки допоможуть і тим, хто не був байдужим до їхньої долі. І життя стане кращим.

Олег Олексюк

Збагачуйте свій внутрішній світ енергетикою взаєморозуміння

Відомий французький письменник Оноре де Бальзак стверджував, що “сім’я завжди буде основою суспільства”. Про це задумуються українці, котрим уже за сорок. І на це сподіваються чарівниці-україночки незалежно від віку, котрі покохали і готові йти з коханим під вінець. Завсідниця артлабораторії “Українська Хата – талантами багата” Херсонської обласної універсальної наукової бібліотеки імені Олеся Гончара, вчителька інформатики і математики за освітою та літераторка за покликанням Катерина Марчук своїми новими поетичними творами ладна підтвердити слова відомого французького письменника, а також своїми поетичними тропами, насиченими життєдайними епітетами, порівняннями та метафорами, збагатити твердження російського письменника Антона Чехова про те, що “у сімейному житті найважливіший гвинт – це любов”.

Переможниця численних Всеукраїнських і Міжнародних мовно-літературних конкурсів, авторка поетичних збірок “Батьківська стежина” та “Сім кольорів мого життя” Катерина Марчук не зупиняється на досягнутому, а пропонує шанувальникам українського слова почути у її віршах мелодію кохання, яка поєднує серця. Вірю, що читач у новій збірці поетеси “Енергія закоханих сердець” почує, як *“Музика лунає поміж хвиль, Чайкою кружляє...”*, бо родинна мова поміж закоханих сердець дійсно музикою лється: *“Музика поєднує серця / Не на мить, а вже на вічність цілу! / Бо кохання справжнього митця / Хвилюванням пробіжить по тілу”*.

Знаю, що у кожному із 80 нових поетичних творів Катерини Михайлівни Ви також зможете знайти і підтвердження вислову відомого українського письменника, вченого і педагога Василя Сухомлинського: “Сім’я – це те первинне середовище, де людина повинна вчитися творити добро”. Ліричні твори молоді поетеси несуть читачеві у своїй основі позитивний заряд любові, наснаження на збереження та розвиток сімейних цінностей.

Поетична збірка Катерини Марчук “Енергія закоханих сердець”, яка вийшла друком у Херсонській філії Видавничого Центру “Просвіта”, певно не залишить жодного з читачів байдужим. Знаю, що книга для українських сімейних пар може стати добрим прикладом віри та доброзичливості в родині, терпіння та взаємоповаги до своєї другої половинки. Бо ще Мати Тереза зазначала: “Для створення сім’ї досить по-любити. А для збереження — потрібно навчитися прощати”. Читайте і збагачуйте свій внутрішній світ енергетикою взаєморозуміння!

ТАВРІЙСЬКА ФУНДАЦІЯ ІНФОРМУЄ

До уваги наших співавторів та читачів!

Формується наступне 19-е число
“Вісника Таврійської фундації (ОВУД)”.

Будемо раді бачити Ваші матеріали
на сторінках нашого видання.

Вельмишановним спонсорам в Україні нагадуємо
реквізити для підтримки “Вісника” в гривнях:

ЄДРПОУ 26285247

АТ КБ “Приватбанк”

(ЄДРПОУ банку 14360570, код банку 352479).

Поточний рахунок № UA573524790000026002052207744

Наші автори

Бородовська Марія Олександрівна – магістрантка 2 курсу факультету української й іноземної філології та журналістики Херсонського державного університету;

Булак (Багричук) Валерія Ярославівна – магістрантка 1 курсу навчально-наукового інституту філології та журналістики Таврійського Національного університету імені В. І. Вернадського.

Бурлак Діана Анатоліївна – студентка 4 курсу факультету української й іноземної філології та журналістики Херсонського державного університету;

Гаражій Любов Василівна – голова Таврійської фундації (ОВУД), член НСЖУ;

Глушко Юлія Олександрівна – студентка 4 курсу факультету української й іноземної філології та журналістики Херсонського державного університету;

Демченко Володимир Миколайович – кандидат філологічних наук, доцент кафедри державного управління та місцевого самоврядування Херсонського Національного технічного університету;

Домбровська Тетяна Олегівна – студентка 4 курсу факультету української й іноземної філології та журналістики Херсонського державного університету;

Дудурич Яна Олександрівна – студентка 4 курсу факультету української й іноземної філології та журналістики ХДУ;

Думанська Емілія Антонівна – студентка 4 курсу факультету української та іноземної філології та журналістики ХДУ;

Дупляк Микола Степанович – педагог і журналіст, громадський діяч у США;

Загороднюк Василь Степанович – член НСПУ, кандидат філологічних наук, доцент Херсонського державного університету;

Зверяк Євгенія Юріївна – студентка 3 курсу факультету української й іноземної філології та журналістики Херсонського державного університету;

Ісаєва Світлана Андріївна – магістрантка 1 курсу факультету української й іноземної філології та журналістики Херсонського державного університету;

Калюжна Дар'я Сергіївна – магістрантка 1 курсу факультету української й іноземної філології та журналістики Херсонського державного університету;

- Киристюк Іван Петрович** – український поет у Польщі, член НСПУ;
- Клімук Василина Григорівна** – студентка 3 курсу факультету української й іноземної філології та журналістики Херсонського державного університету;
- Краснощок Тетяна Андріївна** – студентка 4 курсу факультету української й іноземної філології та журналістики Херсонського державного університету.
- Крижановська Людмила Миколаївна** – член міжнародної асоціації Білоруської літературної спілки “Полоцька Віта”
- Кулик Валерій Павлович** – Почесний громадянин міста Херсона, член НСПУ;
- Лойтра Петро Леонідович** – композитор, Академік Міжнародної літературно-мистецької Академії України;
- Немченко Галина Вікторівна** – кандидатка філологічних наук, доцентка, співробітниця міжкафедральної наукової лабораторії “Українська література в англomовному світі” при Херсонському державному університеті;
- Немченко Іван Васильович** – кандидат філологічних наук, доцент, завідувач міжкафедральної наукової лабораторії “Українська література в англomовному світі” при Херсонському державному університеті;
- Олексюк Олег Васильович** – член НСПУ та НСЖУ, голова Херсонського обласного об’єднання ВУТ “Просвіта” імені Тараса Шевченка, голова Правління Громадської організації “Українська Хата – талантами багата”, керівник проєкту “Гордість Херсонщини”, Заслужений працівник культури України;
- Папіш Олеся Олександрівна** – магістрантка 1 курсу факультету української й іноземної філології та журналістики Херсонського державного університету;
- Срібна Діана Миколаївна** – студентка 3 курсу факультету української й іноземної філології та журналістики Херсонського державного університету;
- Теленчук Надія Сергіївна** – письменниця, перекладачка у Німеччині;
- Шупта Дмитро Романович** – член НСПУ, Академік Міжнародної Академії оригінальних ідей України, Академік Міжнародної літературно-мистецької Академії України.

Міжнародний літературно-науковий збірник

Вісник Таврійської фундації
(Осередку вивчення
української діаспори)

Випуск 18

ISBN 978-617-7941-51-3

Головний редактор: **Іван Немченко**
Технічний редактор: **Світлана Вишемирська**
Коректор: **Галина Немченко**
Відповідальний за випуск: **Вадим Вишемирський**

Підписано до друку 16.11.2021. Формат 60x 84/16. Папір офсетний
Наклад 300 примірників. Гарнітура Times New Roman.
Друк ризографія. Ум. друк. арк. 16,47. Обл.-вид. арк. 17,71.
Замовлення № 3015.

Надруковано у книжковому видавництві ФОП Вишемирський В.С.
Свідоцтво про внесення до державного реєстру суб'єктів видавничої справи:
серія ХС № 48 від 14.04.2005
видано Управлінням у справах преси та інформації
73000, Україна, м. Херсон, вул. Соборна, 2.
Тел. (050) 133-10-13, (050) 514-67-88
e-mail: printvvs@gmail.com